

Sınır Tanımayan Yurttaşlar

**2007-2008
Faaliyetler**

Citizens Without Boundaries

**2007-2008
A Documentation**

This document has been produced with the financial assistance of the European Union. The contents of this document are the sole responsibility of Anadolu Kültür and can under no circumstances be regarded as reflecting the position of the European Union.

Bu yayın Avrupa Birliği'nin finansal katkısıyla gerçekleştirilmiştir. Yayının içeriğinden tamamen Anadolu Kültür sorumludur ve Avrupa Birliği hiçbir şekilde sorumlu tutulamaz.

© Anadolu Kültür / Diyarbakır Sanat Merkezi

ISBN: 978-975-00218-3-1

1. BASKI 2009, İstanbul (2000 adet)

Yayın Koordinatörleri/Publication Coordinators: Andrea Karlsson, Ingrid Rasch
Çeviriler/Translations: Birgül Oğuz, Henning Koch, Kawa Nemir, Şengül Ertürk
Düzeltili/Proofreading: Henning Koch, Gamze Hızlı

Kapak Tasarımı/Cover Design: Kadir Abbas

Dizgi/Typesetting: Maraton Dizgievi

Baskı/Publication: Sena Ofset Ambalaj ve Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok Kat 6, No: 4 NB 7-9-11, Topkapı, İstanbul
Telefon/Phone: +90 212 613 03 21

Anadolu Kültür

Sanat Tanıtım İletişim Yayın Bilgisayar Danışmanlık Eğitim Hizmetleri A.Ş.

Cumhuriyet Cad. No: 40/3 Elmadag, İstanbul

Telefon/Phone: +90 212 246 76 08 • www.anadolukultur.org • iletisim@anadolukultur.org

Diyarbakır Sanat Merkezi

Diyar Galeria Alışveriş Merkezi, Elazığ Cad. No: 9 Dağkapı, Diyarbakır

Telefon/Phone: +90 412 228 94 00 • www.diyarbakirsanat.org • info@diyarbakirsanat.org

İçindekiler / Contents

Giriş.....	6
Introduction.....	7
Sınır Tanımayan Yurttaşlar.....	8
Citizens Without Boundaries.....	9
Medborgare Utan Gränser.....	20
Hemwelatiyên Sînornenas.....	25
<i>Andrea Karlsson, Ingrid Rasch</i>	
Diyarbakır Sanat Merkezi ve Sınır Tanımayan Buluşmalar.....	32
Diyarbakır Arts Center and Meetings Without Boundaries.....	33
<i>Melike Coşkun, Özlem Örcen</i>	
Ingmar Karlsson ile Röportaj.....	36
Interview with Ingmar Karlsson.....	37
Osman Kavala ile Röportaj.....	46
Interview with Osman Kavala.....	47
Avrupa Siyasi Değerleri: Kavram Sorunu.....	52
Political Values of Europe: Problem of Conception.....	53
<i>Fazıl Hüsnü Erdem</i>	
Avrupa Değerleri.....	68
European Values.....	69
<i>Annika Ström Melin</i>	
AB – Değerlerin Birliği mi?.....	76
The EU – A Union of Values?.....	77
<i>Carina Mårtensson</i>	
Avrupa Değerlerinin Tarihsel ve Toplumsal Arka planı.....	82
The Historical and Social Background of European Values.....	83
<i>Mazhar Bağlı</i>	
Türkiye Demokrasisinin Kürtçe Sese İhtiyacı Var.....	88
Turkish Democracy Needs a Kurdish Voice.....	89
<i>Annika Ström Melin / 27 Kasım/November 2007, Svenska Dagbladet</i>	

Kimlikle Karşılaşma: Ben, Küçük Köpeğim Beni Tanıdığı için mi Benim?	92
Encountering Identity: Am I I Because my Little Dog Knows Me?.....	93
<i>İda Börjel</i>	
European Waistlines	100
<i>İda Börjel</i>	
Kimlikle Karşı Karşıya Gelmek.....	110
Encountering Identity.....	111
<i>Bejan Matur</i>	
“Rüyalarını Dahî” Türkçe Gören Kürt.....	116
The Kurd Who Even Dreams in Turkish.....	117
<i>Emre Aköz / 2 Aralık/December 2007, Sabah Gazetesi/Newspaper</i>	
Kürtçe Edebiyat	120
Kurdish Literature.....	121
<i>Lal Laleş</i>	
Hikaye Anlatıcılığı, Özlem ve Keder: Mehmed Uzun Üzerine	130
Storytelling, Longing and Sorrow: À Propos Mehmed Uzun.....	131
<i>Per Erik Ljung</i>	
Çiplerin Dünyasında Bilgi ve Özdeşünüm: 21. Yüzyılda <i>Bildung</i>	138
Knowledge and Self-Reflection in a World of Chips: Bildung in the 21 st Century.....	139
<i>Sven Eric Liedman</i>	
21. Yüzyılda Üniversite	148
The University in the 21 st Century.....	149
<i>Burhan Şenatalar</i>	
Sınırlar Ötesi Bir Diyalog Yaratmak.....	156
Forming Dialogue Across Boundaries	157
<i>Yasemin Sim Esmen / 14 Haziran/June 2008, Turkish Daily News</i>	
RÖPORTAJLAR / INTERVIEWS	
Fuat Keyman ile Röportaj.....	164
Interview with Fuat Keyman.....	165
Åke Larsson ile Röportaj.....	172
Interview with Åke Larsson	173
Kenneth ve Elisabeth Frank ile Röportaj.....	182
Interview with Kenneth and Elisabeth Frank.....	183
Mazhar Bağlı ile Röportaj.....	188
Interview with Mazhar Bağlı.....	189
Didem Aydemir ile Röportaj.....	194
Interview with Didem Aydemir.....	195

Evren Uzer von Busch ile Röportaj.....	200
Interview with Evren Uzer von Busch.....	201
Serdar Darendeliler ve Refik Akyüz ile Röportaj.....	204
Interview with Serdar Darendeliler and Refik Akyüz.....	205
Bejan Matur ile Röportaj.....	214
Interview with Bejan Matur.....	215
Ali Erdoğan ile Röportaj.....	220
Interview with Ali Erdoğan.....	221
Lal Laleş ile Röportaj.....	226
Interview with Lal Laleş.....	227
Andrzej Tichy ve Per Bergström ile Röportaj.....	236
Interview with Andrzej Tichy and Per Bergström.....	237
Elîxan Loran ile Röportaj.....	244
Interview with Elîxan Loran.....	245
Elof Hellström ile Röportaj.....	252
Interview with Elof Hellström.....	253
Mehtap Yılmaz ile Röportaj.....	258
Interview with Mehtap Yılmaz.....	259
Rakel Chukri ile Röportaj.....	264
Interview with Rakel Chukri.....	265
Ayşen Candaş Bilgen ile Röportaj.....	270
Interview with Ayşen Candaş Bilgen.....	271
Sven-Eric Liedman ile Röportaj.....	276
Interview with Sven-Eric Liedman.....	277
Fazıl Hüsnü Erdem ile Röportaj.....	284
Interview with Fazıl Hüsnü Erdem.....	285
Carl Henrik Fredriksson ile Röportaj.....	288
Interview with Carl Henrik Fredriksson.....	289
Etkinlik Programları / Activity Programmes.....	292
Teşekkürler.....	300
Thank you list.....	301

Giriş

Bu kitap, Kasım 2007 - Kasım 2008 arasında bir yıl boyunca Diyarbakır Sanat Merkezi ve Anadolu Kültür ile işbirliği içinde yürüttüğümüz *Sınır Tanımayan Yurttaşlar* adlı projenin sonucunda ortaya çıktı. Kitapta, İstanbul, Diyarbakır ve Malmö’de gerçekleştirdiğimiz söyleşilerin açılış konuşmalarından bazılarının yanı sıra proje etkinliklerine katılan konuşmacılar, izleyiciler ve işbirliği yapılan kurumların temsilcileriyle yaptığımız röportajların metinlerini bir araya getirdik. Ayrıca, proje kapsamında düzenlenen sergilerden de fotoğraflar ekledik. Kitap için, sergilere katılan her fotoğrafçıdan bir fotoğraf seçildi. Kitabın sonunda, proje öncesinde Türkiye’de düzenlenen etkinlikler de dahil olmak üzere, gerçekleştirdiğimiz tüm programları listeledik.

Kitabı dört dilde –İngilizce, Türkçe, Kürtçe ve İsveççe– yayımlayabilmek isterdik, ancak format ve bütçe kısıtlamaları nedeniyle iki dilli bir versiyonla yetinmek zorunda kaldık. Sadece projenin kavramsal çerçevesi, fikrin ortaya çıkış süreci ve uygulama aşamasına dair kaleme aldığımız giriş yazısı dört dilde yer alıyor.

Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu ve İsveç Konsolosluğuna bağlı bir birim olan Türkiye-İsveç İşbirliği Merkezi’ne finansal destekleri için teşekkür ederiz. Ayrıca, olağanüstü işbirlikleri ve dostlukları için Anadolu Kültür’e ve Diyarbakır Sanat Merkezi’ne minnettarlığımızı belirtmek isteriz.

Andrea Karlsson ve Ingrid Rasch
Yaratıcı Direktörler
Sınır Tanımayan Yurttaşlar

Introduction

We are glad to present this documentation of our one-year long cooperation with Anadolu Kültür and Diyarbakır Arts Center in the project *Citizens without Boundaries* from November 2007 to November 2008. We have collected some of the introductory talks held at our public conversations in İstanbul, Diyarbakır and Malmö and have conducted interviews with several people who in different ways have been involved in the project: Members of the audience, speakers, as well as representatives of institutions who have contributed. We have also included photographs that have been exhibited within the framework of our project. Each photographer is represented by one image. Our complete programmes, including the ones held in Turkey beyond the scope of this project, are listed at the end of the book.

We would have preferred to have our publication in four languages –English, Turkish, Kurdish and Swedish– but for reasons of format and budget, we have restricted ourselves to a bilingual version. However, our own reflections on the project, the concept and its realization can be read in all four languages.

We would like to thank the European Commission’s Delegation to Turkey as well as the Centre for Turkish-Swedish Cooperation at the Consulate General of Sweden for their financial support. We also want to express our deep gratitude to our partners Anadolu Kültür and Diyarbakır Arts Center for wonderful cooperation and friendship.

Andrea Karlsson and Ingrid Rasch
Creative Producers
Citizens Without Boundaries

Sınır Tanımayan Yurttaşlar

ANDREA KARLSSON - INGRID RASCH

Bir fikir ne zaman doğar, şekillenir ve hayata geçirilmeye başlanır? Bu tür süreçlerin gelişim aşamaları hakkında net bir şeyler söylemek genellikle zordur. Hele hele başı ve sonu belli olan bir projeden çok, organik bir süreç olarak gördüğümüz Sınır Tanımayan Yurttaşlar (STY) projesi için bu daha da zor.

Bu durumu esin kaynaklarımıza bakarak daha kolay anlatabiliriz. Önemli bir esin kaynağımız, temeli 19. yüzyıl Danimarka tarım toplumuna dayanan İskandinav yurttaşlık eğitimi hareketi idi. İçerdiği demokratik bakış açısı kısa sürede diğer İskandinav ülkelerine de yayıldı. İsveç’te, bireyleri özgür ve eşit bir toplum yaratabilecek bilgili ve farkındalık düzeyi yüksek yurttaşlar haline getirmeyi amaçlayan kurslar ve çalışma grupları kurma inisiyatifi yeni gelişmekte olan popüler hareketler almıştı.

Demokrasinin dayanak noktası olarak aktif, ilgili ve yaratıcı yurttaş kavramı, Sınır Tanımayan Yurttaşlar’ın çıkış noktasıdır. Ama biz bu kavrama günümüz dünyasında çok önemli olduğunu düşündüğümüz yeni ve ilerici bir boyut da kattık. İzole ve homojen bir toplum fikri artık gerçeği yansıtmadığında, yurttaşlık ülküsünün yeniden tanımlanması gerekir. Yerel ve ulusal düzeyde meydana gelen değişiklikler yalnızca daha geniş bir bağlamda ele alındığında anlaşılır ve cevap verilebilir.

Diğer önemli bir çıkış noktamız ise üniversiteler ile toplum arasında bir köprü oluşturmak, böylece akademi ve yurttaşlık eğitimi arasında melez bir alan yaratmaktı.

Bu fikirler ilk kez 2002 ilkbaharında Malmö’de kurulan ve hala aktif olan Tredje Rummet / Üçüncü Mekan tarafından pratiğe geçirildi. “Üçüncü mekan” kavramı Amerikalı teorisyen Homi K. Bhabha’dan ödünç alınmıştır ve bireyin kutuplaşmış davranışlarla başetmeye çalıştığı –farklı bakış açılarının denenebildiği ve hiçbir şeyin “siyah/beyaz” ve “ya/ya da” olmadığı- hayali bir alanı ifade eder.

Citizens Without Boundaries

ANDREA KARLSSON - INGRID RASCH

When is an idea awakened and when does it take form and begin to be realized? Generally speaking, it is difficult to be precise about the timing of such processes. This is also very substantially true of the Citizens Without Boundaries project (CwB), which we see as more of an organic process than a project with a beginning and an end.

This can be demonstrated more easily by looking at our sources of inspiration. One important inspiration is the Nordic civic education movement which has its roots in Danish nineteenth century agricultural society. Its fundamentally democratic outlook quickly spread to other Nordic countries. In Sweden, it was primarily the emergent popular movements that took initiatives in setting up courses and study circles to educate and develop the populace into knowledgeable and self-aware citizens capable of realizing a free, egalitarian society.

The concept of the active, curious, creative citizen as a mainstay of democracy is definitely a starting point for CwB. But we have added a new and progressive dimension which we believe to be of great significance in today's world. When the isolated and homogenous society is no longer a reality, civic ideals have to be redefined. The changes taking place at local level and nationally can only be understood and impacted upon if one sees them in a larger context.

Another important point of departure is our striving to bridge the gap between universities and the rest of the society, thus creating a hybrid between academia and civic education.

These ideas were first put into practice by Tredje rummet/Third Space in Malmö, which was set up in the spring of 2002 and is still active. The concept of the "third space" is borrowed from the American cultural theorist Homi K. Bhabha and denotes the imaginary space in which one exerts oneself to overcome polarized attitudes – a space in which different perspectives can be attempted and where nothing is black/white and either/or.

Malmö'deki Üçüncü Mekan, her yıl, bu tür bir kamusal tartışma başlatmak üzere "Avrupa nedir?", "Demokrasi tehlikede mi?", "Medyadaki kimin gerçekliği?", gibi spesifik bir çerçeve/genel tema belirler. Davet edilen uzman (örneğin bir yazar, akademisyen ya da bir gazeteci) katalizör işlevi görür.

2003 yılında davet edilen bir belgesel yapımcısı aynı konseptin Belgrat'ta da uygulanmasını önerdi. Bu öneri, 2004 ilk ve son baharında, hem Belgrat hem de Novi Sad'da İsveç ve Sırp entellektüellerin davet edildiği bir dizi söyleşiye öncülük etti. Üçüncü Mekan'ın bu uluslararası versiyonu "Sınır Tanımayan Yurttaşlar" olarak adlandırıldı. Sırbistan deneyiminden, aynı konsepti Türkiye ve İstanbul'a taşıma fikri doğdu. Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar üzerindeki yüzlerce yıllık etkisi, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne giriş süreci ve bu tür bir tartışmanın yeni Avrupa vizyonu için önemi göz önüne alınarak Sınır Tanımayan Yurttaşlar'ın Avrupa'nın kuzey ve güney periferisinde düzenlediği söyleşilerin Türkiye'yi de kapsamaması gerektiği düşünüldü. Böylece STY, 2005 sonbaharında İstanbul'da gerçekleştirilecek bir dizi söyleşinin hazırlıklarına başladı ve ilk dört söyleşi Mayıs 2006'da kentin farklı mekanlarında yapıldı. Bunları, İstanbul İsveç Konsoloslğunun önemli desteği ile Tarih Vakfı, Helsinki Yurttaşlar Derneği ve geçen yıl Anadolu Kültür'ün ortaklıklarıyla gerçekleştirilen dört söyleşi dizisi izledi. Bununla beraber, Türkiye'de kendimizi büyük kentlerle sınırlandırmak istemedik. Anadolu Kültür ve İsveç Konsoloslğunun ortak önerisi üzerine, Türkiye'nin güneydoğusundaki en büyük kent olan Diyarbakır'da da söyleşiler düzenlemeye karar verdik. Diyarbakır Sanat Merkezi çalışanları ve bazı Kürt yazarlarla yaptığımız ilk toplantının ardından, verdiğimiz kararın doğru olduğunu anladık. Diyarbakır Sanat Merkezi ve Anadolu Kültür işbirliği ile Mayıs 2007'de Diyarbakır'da üç söyleşi gerçekleştirdik. Anadolu Kültür ve STY Kasım 2007'de Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonundan İstanbul, Diyarbakır ve Malmö'de bir yıl boyunca gerçekleştirilecek bir dizi etkinlik için fon aldı. Bu proje çerçevesinde Diyarbakır'da İsveçli fotoğrafçıların, Malmö'de ise Türkiye'den fotoğrafçıların eserlerinin yer aldığı fotoğraf sergileri de düzenledik.

Malmö'de yerel bir girişim olarak başlayan söyleşiler, zaman içinde, pek çok ikincil etkileri de olan uluslararası ve disiplinlerarası bir sürece dönüştü. STY girişiminin genel amacını, mümkün olan her durumda klişeleri reddetmek olarak özetleyebiliriz. Belli düzeydeki eğitimin dahi önyargılara ve klişelere engel olmaya yetmediğini gördük. Bu durum İsveçlilerle Türklerin birbirleri hakkındaki önyargıları için de geçerliydi. Daha basit bir dille ifade etmek gerekirse STY bir anti-klişe hareketidir diyebiliriz.

Every year, the Third Space in Malmö issues a specific outline/general theme for this mode of explorative public discourse, such as for instance: *What is Europe? Is democracy in danger? Whose reality? on the media and the citizens.* An invited expert (for instance a writer, academic or journalist) acts as a catalyst.

Already in 2003, an invited documentary maker suggested that the same concept should be implemented in Belgrade. This, in turn, led to a series of public conversations featuring Swedish and Serb intellectuals as invited guests both there and in Novi Sad in the spring and autumn of 2004. This transnational version of Third Space was named ‘Citizens without Boundaries’. Out of the experience of Serbia came an idea to move the concept on to Turkey and İstanbul. It seemed reasonable that CwB’s public conversations at the northern and southern peripheries of Europe should also encompass Turkey –in view of the great influence of the Ottoman Empire on the Balkans over a period of hundreds of years, but also because of Turkey’s ongoing EU accession process and the value of this type of discussion for the vision of a new Europe. In the autumn of 2005, CwB therefore started preparing for a series of public conversations in İstanbul, the first four of which were held in May 2006 in various parts of the city. These were followed by a further four series of public conversations in İstanbul, with essential backing from the Consulate General of Sweden in İstanbul, Tarih Vakfı (History Foundation), Helsinki Citizens’ Assembly and last year, above all, with Anadolu Kültür as co-organizers. Our ambition in Turkey was also not to limit ourselves to the country’s metropolis. When both Anadolu Kültür and the Consulate General of Sweden suggested Diyarbakır, the largest city in south-eastern Turkey, we decided to go ahead. Already after the first meeting with the personnel at Diyarbakır Sanat Merkezi (the Diyarbakır Arts Center) and a number of Kurdish writers, we felt that we had made the right decision. There have been three public conversations in Diyarbakır in May 2007 with Diyarbakır Sanat Merkezi and Anadolu Kültür as collaborative partners. In November 2007, Anadolu Kültür and CwB also received funding from the European Commission Delegation in Ankara to run a series of events over the course of a year in İstanbul, Diyarbakır and Malmö. Within the framework of this project, we also arranged photographic exhibitions featuring Swedish photographers in Diyarbakır and Turkish photographers in Malmö. (whose photographs appear in this publication).

From its beginnings as a local phenomenon in Malmö, a transnational and inter-disciplinary process with an infinite number of spin-off effects has emerged. While considering how to summarize the whole purpose of CwB’s

STY'nin gerçekleştirdiği söyleşilerin farklı bağlam ve ortamlarda mekanik olarak tekrarlanabilir bir model olmadığını vurgulamak isteriz. Bununla beraber, fikirlerimizin, yaklaşımlarımızın ve deneyimlerimizin yeni yorum ve uygulamalara ilham verebileceğine inanıyoruz.

Söyleşinin amacı, kullanılan argümanlarla karşıdakini ikna etmek ya da “tartışmayı kazanmak” olmadığı gibi, ortak bir sonuca varmak da değildir. Aslında söyleşi, ilginç ve kompleks bir konu üzerine gerçekleştirilen, izleyicilerle katılımcıların bakış açılarının eşit oranda değer gördüğü bir sohbetir. Davetli “uzmanlar”ın deneyim ve düşünceleri sadece yapılacak tartışmalara zemin hazırlayan bir giriş ve rehberlik işlevi üstlenir. “Uzmanlar” aynı zamanda yurttaş kimlikleriyle oradadır. Nitekim, bizim arzumuz da; giriş konuşmalarının ardından sohbetin giderek daha fazla izleyiciye yöneldiği, hiyerarşik olmayan, katılımcıların –mekandaki insanların arasında fikir uyumsuzlukları olduğu gerçeğinden hareketle– öfkeli ve saldırgan bir atmosfer yaratmadan kendi konum ve fikirlerini sorgulamaya hazır oldukları bir sohbet ortamı yaratmaktır. Beklentimiz, akşamın sonunda katılımcıların aklında daha fazla soru ve daha büyük bir merak olmasıydı. Söyleşiyi başlatacak konuşmacıları seçerken sadece uzmanlıklarına değil, ilgili olup olmadıklarına ve eleştirel yaklaşımlarına da baktık.

Seçilen söyleşi temaları ve programlar kitabın sonunda yer alıyor. (Avrupa Komisyonu tarafından fonlanan programlardan önce gerçekleştirilen söyleşiler de kitaba eklenmiştir.) Her ne kadar kendi başlarına politik olmasalar da, bu sorulara verilen cevapların neticede politik sonuçları olabilir.

Bahar 2007’de Diyarbakır’da düzenlenen ilk söyleşi, Kürt şair ve yayıncı Lal Laleş ile İsveçli/Tornedal-Finli yazar Mikael Niemi arasındaydı. Söyleşinin başlığı “Sözel Gelenekler ve Hikaye Anlatıcılığı” idi ve her iki konuşmacı da kendi ait oldukları azınlık gruplarının edebiyat tarihlerinden –dolayısıyla ikisi de devlet otoritelerinin baskı ve hor görme hikayelerinden– bahsettiler. Mikael Niemi’nin sunumu, izleyicilerin İsveç’e dair düşüncelerini radikal bir şekilde değiştirdi. Dilsel ve kültürel azınlıklara baskı uygulamak, izleyici Kürtler için yıllardır pek çok Kürt’e siyasi sığınma hakkı tanıyan İsveç’le bağdaştıramadıkları bir şeydi. Sonuç olarak, dil ve edebiyatın önemi ile baskının yıkıcı etkileri üzerine eşit, merak uyandıran ve ben-merkezci olmaktan uzak bir fikir alışverişine olanak yaratılmış oldu. Bu da sohbetin, tam da amacımıza uygun bir şekilde, tartışılan konunun ve soruların merkezde olduğu; önceden verilmiş cevaplar, alınmış pozisyonlar, cepheler ve gruplaşmalardan uzak; tekil yurttaşın özgürce düşünüp kendini ifade edebileceği kozmopolit bir ortam yaratmasına olanak sağladı.

venture, we decided that it is to disclaim and, in any way we can, repudiate clichés. It has become clear to us that even a certain level of education does not preclude prejudice and cliché, not least in terms of the preconceptions Swedes and Turks have about each other. CwB is quite simply an anti-cliché movement.

We would like to emphasize that CwB's public conversation cannot be viewed as a model that can be mechanically repeated in different contexts and environments. On the other hand, we believe that our ideas, our approach and our experiences could be an inspiration for reinterpretation and new application.

Unlike debating, the purpose of conversation is not to convince others by means of argument or “winning the discussion” –nor is it to reach a common conclusion. It is in fact about conducting an explorative conversation on an interesting, complex theme where the experience and reflections of “experts” function as an introductory and guiding presence, with equal emphasis placed on the perspective of the general public and each individual participant. “Experts” also take part in their capacity as citizens. Our ambition is thus to create a non-hierarchic environment in which the conversation, after the introductory talks, gravitates more and more towards the audience –a dialogue in which the participants are prepared to question their own positions and ideas, stimulated by the fact that there is disunity in the room without any resulting heated or aggressive atmosphere. Our hope is that participants conclude the evening with more questions in their minds and a greater curiosity. In our choice of introductory speakers we have not only looked at their expertise, but to a very great extent also their curiosity and critical approach.

The themes we have addressed follow in the programmes attached with this publication. (We have also included conversations from Turkey prior to this EU- funded project.) While never expressly political in their own right, reflections on these questions may eventually have political consequences.

The first conversation in Diyarbakır in the spring of 2007 was between the Kurdish poet and publisher Lal Laleş and the Swedish/Tornedal-Finnish writer Mikael Niemi. The headline for the conversation was “Tradition and Storytelling” and both writers spoke about the literary history of their respective minorities – therefore these were stories of repression and humiliation inflicted by their respective state authorities. Mikael Niemi's introduction complicated the audience's view of Sweden radically. Repression of cultural and linguistic minorities is not something which Kurds associate

Her şeyin ötesinde, STY'nin düzenlediği söyleşilere katılanlar; konuşmacılar ve izleyiciler arasındaki dinamiği hissettiler. Moderatör sohbet ritmini ve enerjisini veren zorunlu bir aracı olarak algılanmadı. Aslında moderatörün görevi temelde geri planda kalmak üzerine kuruludur: Görünür olmaktan ziyade Sokratik bir ruhla bilgiyi doğurtur (Sokrates'in *maieutics* terimi Yunanca ebelik anlamına gelmektedir.) Bu, izleyiciyi samimi ve açık bir tonda sohbete katılmaya teşvik etmeyi; beklenmeyen çıkarımlara ve bakış açılara açık olmayı ama aynı zamanda kararlı bir şekilde tartışmanın odağının kaymasına engel olmayı gerektirir. Dolayısıyla, oldukça fazla konsantrasyon gerektiren bir görevdir. Moderatör, izleyicinin kendisini “güvende” hissetmesi için söyleşinin başında otoritesini kurmalıdır. Neticede, aşına olunmayan bir mekanda kamusal bir sohbete girmek her zaman birtakım riskler taşır. Söyleşinin ne zaman ve nasıl biteceği hiçbir zaman önceden bilinemez. Moderatör uygun zamanı hissedebilmelidir. Moderatörün nasıl davranması gerektiği ile ilgili bir şablon oluşturmak imkansızdır. Herkes rolün gereklerine uygun otorite-kısıtlama kombinasyonunu bulmalıdır. Ancak, kamusal sohbetlerin potansiyeli hakkında bir şeyler öğrenmek isteyen birinin, ortamdaki herkesi kontrol edecek ve konuşacak kişilerin sıralamasını belirleyecek bir kişinin varlığının yeterli olacağına inanması da yanlış olacaktır.

Değişik bakış açılarının temsil edildiği çok katmanlı bir sohbet ortamı yaratmak için aynı zamanda heterojen bir izleyici kitlesine de ihtiyaç var. Bu noktada değişen oranlarda başarılı olduğumuzu söyleyebiliriz. Bu başarıda STY'nin esnek, dinamik ve yerleşik olmayan yapısının büyük katkısı –hatta bu yapısının zorunlu- olduğunu düşünüyoruz. Bununla beraber, yerleşik bir kurum olan Diyarbakır Sanat Merkezi ile kurduğumuz işbirliğinin de dilsel, dinsel, sosyo-kültürel, akademik disiplinler ve jenerasyonlar arası sınırları aşan, herbirine ortalama 50 kişinin katıldığı söyleşiler düzenlediğimiz Diyarbakır'daki başarımızda belirleyici olduğunu ifade etmek gerek. İstanbul ve Malmö söyleşilerinin izleyicileri ise daha homojen bir topluluktu. Özellikle İstanbul için bunun bir nedeni kentte izleyiciye sunulan kültürel etkinlikler arasında büyük bir rekabetin olması.

İstanbul ve Malmö'deki söyleşiler genellikle İngilizce yapıldı. Diyarbakır'daki söyleşilerin çoğu ise İngilizce, Kurmanci ve Türkçe olmak üzere üç dilde yapıldı. Her ne kadar bu gerekli ve önemliyse de aynı zamanda karmaşık ve sabır gerektiren bir süreçti. Zira, kaynakların sınırlı olması nedeniyle konsektif çeviri yapıldı. Her şeye rağmen, pragmatik ve etkili olanla politik gereklilikler arasında bir denge sağlamaya çalıştık. Bu şartlar altında söyleşiler oldukça canlı ve ilginç geçti.

with Sweden, a country that has given political asylum to many Kurds over the years. As a result, there was a possibility here for an equal, curious and not self-centered exchange of views about the importance of language, literature and the devastating consequences of repression. This turned into a conversation entirely in line with our goal to create a cosmopolitan environment in which the actual theme and questions hold centre stage, and where there are no given answers, positions, front lines and groupings: A place where the individual citizen can openly reflect and express him or herself.

Above all, the participants in CwB's public conversations feel the dynamic between the two speakers (or contributors) and the audience, and do not perceive the moderator as the necessary motor to set the conversation in motion, giving it rhythm and energy. In fact, the moderator's task is essentially self-effacing; seeking not to be particularly visible but, in a Socratic spirit, to conduct a process of "maieutics", the Greek term for midwifery. This means welcoming the audience into the conversation, standing up for a sincere and open tone, creating receptiveness to unexpected angles of inference and uncomfortable viewpoints, but also determinedly steering the conversation in the right direction when it loses focus. It is a task requiring a great deal of concentration. The moderator must establish immediate authority so that the audience feels "safe". After all, a public conversation in an unknown space always entails a measure of risk. How and when the conversation finishes is never pre-arranged. The moderator must have a sense of the *appropriate moment*. It is not possible to create a template for how a moderator should behave. Each and everyone must find the special combination of authority and restraint that the role demands. But it would be a mistake for anyone wanting to learn about the potential of public conversation, to believe that it is enough to have one individual keeping everyone else in check and deciding who can speak next.

In order to give rise to a many-faceted conversation with a number of different perspectives represented, there is a need for a heterogeneous audience –we have had success here to varying degrees. We regard the flexible, dynamic and non-institutional existence of Citizens Without Boundaries as a great asset –in fact a necessity- but we have also become aware that our collaboration with Diyarbakır Arts Center, an established institution, has been decisive for our successes in Diyarbakır, where we have conducted conversations crossing linguistic, socio-cultural, religious, disciplinary and generational boundaries in premises seating on average some 50 individuals. In İstanbul and Malmö, we have reached a more homogeneous audience. To some extent this is because of great competition in terms of available cultural offerings, particularly in İstanbul.

Disiplinlerarası bir çalışma olması projenin temel özelliklerinden birisiydi ve bu da oldukça takdir edildi. Bunun tek nedeni disiplinlerarası bakışın diyalogu canlandırıp derinleştirmesi ve izleyicilerden gelen sorulara daha geniş bir çerçeve sunarken aynı zamanda daha spesifik sorular sorulmasına da zemin hazırlaması değil. Aynı zamanda, söyleşi farklı disiplinler arasında yürütülürken, yani akademisyen sanatçıyla, yazar gazeteci ile ya da sosyal bilimci felsefeciyle konuşurken, hem söyleşinin gidişatı hem de izleyiciler daha cesur olabiliyor. Her bir bakış açısının yapıcı öğelerini almaya yönelik bir istek doğuyor ve kendi pozisyonuna tutunup kamu yararını ilgilendirmeyen detaylarda kaybolmaktansa, başkalarının bakış açıları üzerinden fikir geliştirip tartışmak daha kolay oluyor. Bizim arzumuz, aynı zamanda, ister sanatsal ister akademik olsun herhangi bir disiplinin içine düşme riski taşıdığı kısırlaştırıcı izolasyon duygusunu da kırmaktır. Disiplinlerarası söyleşiler, her disiplini zenginleştirdiği gibi kurumsal sınırların da genişlemesine katkıda bulunuyor. Bu, oldukça ilginç ve önemli bilgi birikimine genel kamunun nadiren erişme fırsatı bulabildiği akademik dünya için de kısmen geçerli. Bu bilgi birikimi sadece dışarıya çıkmakla kalmamalı, aynı zamanda dışarıyla, yani akademi dünyası dışındaki insanlar ve onların bakış açılarıyla da etkileşime geçebilmeli. Kurum olarak üniversiteler bu anlamda biraz sınırlı. Bu noktada, düzenlediğimiz uluslararası ve disiplinlerarası kamusal söyleşilerin, Avrupa üniversitelerinin beşeri bilimler bölümlerine, içinde buldukları bu sorunlu zamanlarda kısmen yararlı olabileceğine inanıyoruz.

Söyleşilerin yanı sıra üç tane de sempozyum düzenlendi. Birincisi, 2005 baharında Malmö Üniversitesi işbirliği ile düzenlenen İsveç-Sırp sempozyumu, diğeri 2006 sonbaharında Lund ve Malmö'de düzenlenen İçerisi/Dışarısı temalı sempozyum ve üçüncüsü 2007 sonbaharında İstanbul'da düzenlenen Kimin Hafızası - Hangi Gelecek? temalı sempozyum idi. Bu üç sempozyumu düzenleyerek STY, aralarında İstanbul Bilgi, Mimar Sinan, Lund ve Malmö Üniversitelerinin de bulunduğu pek çok üniversite ile işbirlikleri gerçekleştirdi.

STY etkinliklerinin bu organik gelişme süreci boyunca, biz yaratıcı direktörler, periferinin Avrupa'nın geleceğindeki önemli rolüne daha çok ikna olduk. Belki de tüm tartışmanın bilendiği yer; Avrupa'nın sınırlarındaki, vatandaşlarının dahil olup olmadıklarını ya da bunu isteyip istemediklerini bilemedikleri ülkelerdir. Ve belki de yeni ve hayatı güzelleştirecek Avrupa vizyonları buradan doğup gelişecek.

Bir başka açıdan, sürecin açıklığı şimdiden çeviri projeleri, uluslararası davetler, araştırma paylaşımı gibi pek çok beklenmedik olumlu gelişmeye de yol açtı. Ve en az bunlar kadar önemlisi, yeni dostluklara vesile oldu. Bu bağlamda,

In Malmö and İstanbul we have conducted our discourse principally in English, which would have been impossible in Diyarbakır, where a number of the conversations were held in three languages: English, Turkish and Kurmandji. It has been necessary and significant but also complicated and a trial of patience –not least because limited resources have meant that we must rely on consecutive interpreting. But we have tried to find the balance between the pragmatic and effective on the one hand, and political connotations on the other. Under these circumstances the conversation has been remarkably vital, lively and interesting.

The interdisciplinary aspect is one of the main pillars of our project and has been very much appreciated. It is not just the fact that interdisciplinary perspectives revitalize dialogue, increase complexity and have the effect of both broadening and narrowing questions. When the conversation is based on different disciplines, when academics are talking to artists, authors with journalists, or social scientists with philosophers, the conversation and also the audience become bolder. There seems to be a greater willingness to hold on to the constructive elements of any specific perspective, and it is easier to continue building on the viewpoints of others rather than positioning oneself within one's own field and getting lost in wrangles about details which are not important in terms of public interest. It is also our ambition to break down a sense of impoverished isolation which any discipline, both within the arts and academia, runs the risk of falling into. Interdisciplinary conversation enriches discussion within the disciplines and contributes to a broadening of institutional boundaries. This holds true not least for the academic world, encompassing so much interesting and important knowledge which too rarely becomes accessible to the general public. This knowledge should not only reach out but also interact with society at large –with people and their points of view. Universities as institutions are rather limited in this respect. Here, we believe that our activity of public conversation both transnational and interdisciplinary, can be of great use, not least in these troubled times for the humanities in European universities.

In addition to our public conversations, three symposiums have been organized: One Swedish-Serb symposium in association with Malmö University in spring 2005, another on the theme of *Inside/Outside* in autumn 2006 in Lund and Malmö, and a third on the theme of *Whose Memory – Which Future?* in autumn 2007, in İstanbul. By organizing these symposiums, CwB has built up collaborative relationships with a number of universities such as Bilgi University and Mimar Sinan University in İstanbul, as well as Lund University and Malmö University.

kurulan dostlukların, bu projenin zaman ve mekanın sınırlarını aşmasındaki rolünü özellikle vurgulamak isteriz. Bir kere dostluklar kuruldu mu sürecin ilerlemesini engelleyebilecek hiçbir şey yoktur.

Andrea Karlsson, İsveç Lund Üniversitesinde edebiyat, insan hakları ve din çalışmaları eğitimi aldı. Prag, Berlin, İstanbul ve Ansterdam'da okudu ve çalıştı. Sınır Tanımayan Yurttaşlar'ın yaratıcı direktörü.

Ingrid Rasch, edebiyat tarihçisi ve pek çok Avrupa projesinde yer almış bir yurttaşlık eğitmeni. Halihazırda İsveç'in Malmö kentinde Üçüncü Alan'ın kültürel prodüktörlüğünü yürütüyor ve Sınır Tanımayan Yurttaşlar'ın yaratıcı direktörü.

Throughout this organic expansion of CwB's activities, in our capacity as creative producers, we have grown more and more convinced about the important role of the periphery in relation to the future of Europe. Maybe it is on the borders of Europe, where people are unsure whether they belong or wish to belong to Europe, that the whole discussion and general acuity are sharpened. And maybe it is here that new and life-enhancing European visions can arise and develop.

In other respects, the openness of the process has already contributed to a host of spin-off effects: Translation projects, guest readings, research exchange, etc. –and, not least, to new friendships. In this context we would very much like to emphasize the role of friendship in giving transcendence to this project far beyond the limits of space and time. Once friendships have been created there can be no final audit of the project to prevent the process continuing.

Andrea Karlsson studied Literature, Human Rights and Religious Studies at Lund University, Sweden. She has worked and studied in Prague, Berlin, İstanbul and Amsterdam and is creative producer for Citizens without Boundaries.

Ingrid Rasch is a literary historian and civic educator with experience from numerous European projects. She currently works as a cultural producer of the Third Space in Malmö, Sweden and is creative producer for Citizens without Boundaries.

Medborgare Utan Gränser

ANDREA KARLSSON - INGRID RASCH

När väcks en idé och när tar den form och börjar förverkligas? I allmänhet är det svårt att ange den exakta tidpunkten för sådana processer. Detta gäller i hög grad också projektet Citizens Without Boundaries (CwB i fortsättningen) som vi snarare ser som en organisk process än ett projekt med början och slut.

Det är enklare att visa på inspirationskällor. En viktig sådan är den nordiska folkbildningen som har sina rötter i 1800-talets danska bondesamhälle och vars demokratiska grundsyn snabbt spreds i de andra nordiska länderna. I Sverige var det framförallt de framväxande folkrörelserna som startade kurser och cirklar för att bilda och utbilda befolkningen till kunniga och självmedvetna medborgare kapabla att realisera det fria och jämlika samhället.

Idén om den aktiva, nyfikna, skapande medborgaren som en oundgänglig del av demokratin är definitivt en utgångspunkt för CwB. Men vi har lagt till en ny gränsöverskridande dimension som vi anser vara av stor betydelse i dagens värld. När det isolerade, homogena samhället inte längre är en realitet måste de medborgarligen idealen omformuleras. Förändringar som sker i lokalsamhället och nationen låter sig bara förstås och påverkas om man ser dem i större sammanhang.

En annan viktig utgångspunkt är vår strävan att överbrygga klyftan mellan universiteten och det övriga samhället, att skapa en hybrid mellan det akademiska och folkbildning.

Dessa idéer förverkligades först i Tredje rummet/Third Space i Malmö, som startade våren 2002 och fortfarande pågår. Begreppet Third space är hämtat från den i USA verksam kulturteoretikern Homi K Bhabha och betecknar det imaginära rummet i vilket man anstränger sig att övervinna ett polariserat förhållningssätt, där olika perspektiv prövas och inget är svart/vitt och antingen/eller.

I Tredje rummet i Malmö ges det varje år en bestämd ram/ett övergripande tema för dessa undersökande publika samtal t ex *Vad är Europa?*, *Är demokratin i fara?*, *Vems verklighet? Om medierna och medborgarna*. En inbjuden expert (exempelvis en författare, forskare eller journalist) fungerar som katalysator.

Redan 2003 föreslog en inbjuden dokumentärfilmare att samma koncept borde realiseras i Belgrad vilket ledde till en rad publika samtal med svenska och serbiska intellektuella som inbjudna gäster både där och i Novi Sad under våren och hösten 2004. Denna transnationella version av Tredje rummet fick namnet Citizens Without Boundaries. Ur erfarenheter i Serbien föddes tanken att föra konceptet vidare till Turkiet och Istanbul. Det föll sig naturligt att CwBs publika samtal i Europas norra och södra periferi borde omfatta också Turkiet med tanke på det stora inflytande det osmanska riket under flera hundra år hade på Balkan, den pågående EU-processen i Turkiet och den betydelse den här typen av samtal skulle kunna ha för visionen av ett nytt Europa. Hösten 2005 påbörjade därför CwB förberedelserna för en serie publika samtal i Istanbul och i maj 2006 ägde de första fyra rum i olika delar av staden. De har följts av ytterligare fyra omgångar publika samtal i Istanbul med oumbärligt stöd från Sveriges generalkonsulat i Istanbul och med Tarih Vakfi, Helsinki Citizens' Assembly och under det senaste året framförallt Anadolu Kültür som medarrangörer. Vår ambition var från början att även i Turkiet inte bara hålla oss till landets metropol. När både Anadolu Kültür och Sverigse generalkonsulat föreslog Diyarbakır, den största staden i sydöstra Turkiet bestämde vi oss för den. Redan efter första mötet med personerna på Diyarbakır Sanat Merkezi (Diyarbakır Arts Center) och en rad kurdiska författare kände vi att vi gjort helt rätt val. Tre publika samtalsserier har genomförts i Diyarbakır sedan maj 2007 med Diyarbakır Sanat Merkezi och Anadolu Kültür som samarbetspartners. I november 2007 erhöll Anadolu Kültür tillsammans med oss dessutom finansiering från Europeiska Kommissionens delegation i Ankara för att under ett år genomföra en serie samtal i Istanbul, Diyarbakır och Malmö. Inom ramen för detta projekt arrangerade vi dessutom fotoutställningar med svenska fotografer i Diyarbakır och turkiska i Malmö. (Några av fotografierna har vi med i denna publikation).

Från att vara en lokal företeelse i Malmö har det alltså vuxit fram en transnationell och transdisciplinär process med en oändlig massa spin-off effekter. När vi har funderat på hur vi ska sammanfatta syftet med CwBs verksamhet har vi bestämt oss för att det är att desavouera och på alla sätt motverka klichéer. Det har blivit tydligt för oss att en viss bildningsgrad inte utesluter fördomar och klichéer, inte minst i de föreställningar svenskar och turkar har om varandra. CwB är helt enkelt en anti-kliché-rörelse.

Vi vill gärna understryka att CwBs publika samtal inte kan ses som en modell som mekaniskt låter sig upprepas i olika sammanhang och miljöer. Däremot tror vi att våra idéer, vårt förhållningssätt och våra erfarenheter kan inspirera till omtolkningar och nya iscensättningar.

Till skillnad från debatten är målsättningen med ett samtal inte att övertyga andra med argument eller vinna diskussionen, inte heller att komma fram till en gemensam konklusion. Istället handlar det om att föra ett undersökande samtal kring ett intressant och komplext tema där "experternas" erfarenheter och reflektioner tjänar som inledning och ingång men där publikens och varje enskild deltagares perspektiv är viktiga. "Experterna" medverkar också i egenskap av medborgare. Vår ambition är följaktligen att skapa en icke-hierarkisk miljö, där samtalet efter de inledande föredragen mer och mer graviterar mot publiken. Där deltagarna är beredda att ifrågasätta sina egna ståndpunkter och idéer och känner sig stimulerade av det faktum att det råder oenighet i rummet utan att för den skulle leda till en hetsk eller aggressiv stämning. Vår förhoppning är att deltagarna lämnar kvällen med fler frågor och större nyfikenhet. I vårt val av inledare har vi inte bara utgått från deras kunskande, utan i hög grad gått lagt vikt vid ett nyfiket och kritiskt förhållningssätt.

Ur de bifogade programmen i denna publikation följer de teman vi behandlat. (Vi har även inkluderat de samtal som fördes i Turkiet före detta EU-finansierade projekt.) De är aldrig direkt politiska, men reflektionen över dessa frågeställningar får kanske i sin förlängning politiska konsekvenser.

Det första samtalet i Diyarbakır våren 2007 var mellan den kurdiske poeten och förläggaren Lal Lales och den svensk-tornedalsfinske författaren Mikael Niemi. Rubriken för samtalet var "Tradition and Storytelling" och båda författarna berättade om deras respektive minoritets litterära historia, och därmed också en historia om förtryck och förnedring från respektive statsmakts sida. Mikael Niemis inledning komplicerade publikens Sverigebild radikalt. Förtryck av kulturella och språkliga minoriteter är inte det kurder i första hand förknippar Sverige med, ett land som givit asyl till många kurder genom åren. Därmed uppstod möjligheten till ett jämbördigt, nyfiket och icke-självcentrerat erfarenhetsutbyte om litteraturens och språkets betydelse och förtryckets förödande konsekvenser. Det blev ett samtal helt i enlighet med vår målsättning att skapa en kosmopolitisk miljö där själva temat och frågeställningarna står i centrum. Där det inte finns givna svar, positioner, fronter eller grupperingar. Där den enskilde medborgaren frimodigt kan reflektera och uttrycka sig.

De som deltar i CwBs publika samtal känner framförallt dynamiken mellan de båda föreläsarna (the contributors) och publiken och uppfattar inte att moderatorn i hög grad är motorn som ser till att samtalet kommer till stånd och sedan ger det dess rytm och puls. Moderatoren måste nämligen vara anspråkslös för egen del. Inte märkas men i sokratisk anda bedriva ”maietik”, det grekiska ordet för förlösningskonst. Det innebär att välkomna publiken in i samtalet, ange en frimodig ton, skapa en öppenhet för oväntade infallsvinklar och obekväma åsikter, men även att beslutsamt styra samtalet i rätt riktning när det förlorar fokus. Det är en uppgift som kräver mycket stor koncentration. Moderatoren måste etablera en omedelbar auktoritet, så att publiken känner sig ”trygg”, eftersom ett publikt samtal i en öppen men okänd miljö alltid innebär ett risktagande. Hur och när samtalet ska avslutas är aldrig givet. Moderatoren måste ha en känsla för *det rätta ögonblicket*. Det går inte att skapa en mall för hur en moderator ska bete sig, var och en måste själv utforma den speciella kombination av auktoritet och återhållsamhet som rollen kräver. Men det vore ett misstag för den som vill lära sig något om det publika samtalets förutsättningar att tro att det räcker med att någon håller ordning på vem som vill komma till tals och fördelar ordet.

För att få till stånd ett mångfacetterat och perspektivrikt samtal krävs en heterogen publik vilket vi i olika grad lyckats med. Vi ser Citizens Without Boundaries rörliga och flexibla tillvaro utanför institutionerna som en stor tillgång, ja som en nödvändighet, men har också kommit att inse att vårt samarbete med Diyarbakır Sanat Merkezi, en etablerad institution, har varit avgörande för våra framgångar i Diyarbakır, där vi fört samtal som överskridit språkliga, socio-kulturella, religiösa, disciplinära och generationsgränser i ett rum med i genomsnitt ca 50 personer. I İstanbul och Malmö har vi nått en mer homogen publik. I viss utsträckning beror det på ett stort konkurrerande kulturutbud framförallt i İstanbul.

I Malmö och İstanbul har vi i huvudsak fört samtalen på engelska vilket skulle varit omöjligt i Diyarbakır, där flera av samtalen förts på tre språk: engelska, turkiska och kurmandji. Det har varit nödvändigt och betydelsefullt men också komplicerat och tålamodsprövande, inte minst eftersom det i brist på resurser mestadels rört sig om konsekutiv tolkning. Men vi har försökt hitta en balans, mellan å ena sidan det pragmatiska och effektiva och å andra sidan respekten för politiska konnotationer. Under dessa omständigheter har ändå samtalen varit synnerligen vitala, livliga och intressanta.

Den transdisciplinära aspekten är en av huvudpelarna i vårt projekt och har blivit mycket uppskattad. Inte bara det faktum att det transdisciplinära

vitaliserar samtalet, ökar dess komplexitet, både vidgar och snävar in varje frågeställning. När samtalet förs utifrån olika discipliner, när forskare samtalar med konstnärer, författare med journalister, statsvetare med filosofer, så blir samtalet och även publiken frimodigare. Det uppstår en större benägenhet att ta fasta på de konstruktiva elementen i det specifika perspektivet och det är lättare att bygga vidare på varandras infallsvinklar istället för att positionera sig inom sitt fält och förlora sig i detaljtviser som inte är viktiga i den offentliga diskussionen. Dessutom är det vår ambition att bryta den utarmande ghettofieringen som varje disciplin, såväl inom konstarterna som inom akademien, löper risk att hemfalla åt. De transdisciplinära samtalen berikar diskussionerna inom disciplinerna och bidrar till att bredda de institutionella ramarna. Inte minst gäller detta för den akademiska världen som rymmer så mycket intressant och viktigt kunskap, som alltför sällan når allmänheten. Kunskapen bör inte heller endast nå ut, utan måste även växelverka med det omgivande samhället, med människor och deras frågeställningar. Universitetet som institution begränsar sig i detta avseende. Här tror vi att vår verksamhet, det offentliga samtalet som är transnationellt och transdisciplinärt, kan vara till stor gagn, inte minst i dystra tider för humaniora vid de europeiska universiteten.

Utöver de publika samtalen har tre symposier arrangerats: ett svensk-serbiskt symposium i samarbete med Malmö högskola våren 2005, ett annat på temat *Inside/Outside* hösten 2006 i Lund och Malmö, det tredje på temat *Whose Memory-Which Future?* hösten 2007 i Istanbul. Genom att arrangera symposierna har CwB kunnat bygga upp ett samarbete med flera universitet såsom Bilgi University och Mimar Sinan University i Istanbul och Lunds universitet och Malmö högskola.

Genom denna organiskt framvuxna spridning av CwBs verksamhet har vi som kreativa producenter kommit att bli mer och mer övertygade om den s.k. periferins viktiga roll när det gäller Europas framtid. Att det är i Europas gränsområden, där man inte är säker på om man tillhör eller vill tillhöra Europa som iakttagelseförmågan och argumenten skärps. Kanske är det där nya livskraftiga europeiska visioner kan uppstå och utvecklas.

För övrigt har processens öppenhet redan bidragit till en oöverskådlig mängd spin-off effekter: översättningsprojekt, gästföreläsningar, forskarutbyten et cetera och inte minst till nya "gränsöverskridande" vänskaper. I det här sammanhanget vill vi gärna understryka vänskapens roll för att projektet ska transcendera i en oändlig process i tid och rum. När vänskaper väl har uppstått finns det ingen slutredovisning av projektet som kan hindra den fortsatta processen.

Hemwelatîyên Sînornenas

ANDREA KARLSSON - INGRID RASCH

Ramanek kingê tê hişyarkirin, kingê bi şêwe dibe û dest pê dibe tê pêkanîn? Ku em bi giştî bibêjin, dijar e mirov li ser demgiriya pêvajoyên bi vî rengî tişteki piştrast bibêje. Ev yek der heqê projeya Hemwelatîyên Sînornenas (CwB) de jî, ya ku em ji projeyê xwedî destpêkekê û dawiyekê bêtir wekî pêvajoyeke organîk dibînin, gelekî darî çavan e.

Ku em li çavkaniyên xwe yê sirûşê binihêrin, reng e ev yek bi awayekî hêsanîtir bê nîşandayîn. Sirûşeke girîng jê, bizava perwerdeyê ya Skendînav a hemwelatîyê ye, ku rehên wê dirêjî civaka kiştûkalî ya Danîmarkî ya sedsala nozdehan dibin. Helwesta wê ya bi binyatî demokratîk bi lez li welatên Skendînav ên din belav bû. Li Swêdê, seretayî bizavên gelêrî bûn, ku pijiqîn, ji bo ku gel perwerde bikin, wan bikin hemwelatîyên bi destê xwe û zane yê ku bikaribin civakeke azad û yeksan pêk bînin, di damezirandina kûrsan û komên xeberê de pêşengî kirin.

Wekî bingeheke demokrasiyê ya xurt, konseptê hemwelatê çalak, zanxwaz û afirîner ji bo CwB'yê bi yekcarî xaleke destpêkirinê ye. Lê me asteke nû û pêşverû lê zêde kir, ku em pê bawer in li cîhana îro vê yekê girîngiyê xwe ya mezin heye. Dema ku civaka veder û homojen nema hebûna xwe bidomîne, pêwîst e bîr û boçûnên hemwelatîyê ji nû ve bêne ravekirin. Guherînen ku di asta herêmî û neteweyî de diqewimin dikarin bi tenê bi şertê ku yek wan di konteksteke firehtir de bibîne bêne têgihîştin, kartêker bibin.

Xaleke destpêkê ya girîng î din hewildana me ya avakirina pîrekê ye di navbera zankoyan û beşên civakê yê mayî de, wiha jî, afirandina durehiyekê di navbera amojgehê û perwerdeya dibistanê de.

Tredje rummet/Warê Sêyemîna li Malmöyê, ku di bihara 2002'yan de hate damezirandin û hê jî çalak e, ev raman bo cara yekem xistin ber rastiyê. Konseptê "warê seyemîn" ji Homi K. Bhabhayê teorîsyenê çandê yê Emerîkan hatiye wergirtin û amaje bi warê aşopî dike, ku yek tê de lê dixebite helwestên

dijraber têk bibe – warekî ku mirov dikare bizava perspektîfên ciyawaz tê de bike, çiyekî ku tê de çu tişt ne reş/spî û an/an jî ye.

Warê Sêyemîna li Malmöyê her sal kurteyêke taybet/temayeke giştî bo vê rêbaza gotûbêja dorfireh a ku tevî gel tê birêvebirin dertîne, bo nimûne: Ewrûpa çi ye? Gelo demokrasî di metirsiyê de ye? Rastiya kê? Li ser çapemeniyê û hemwelatiyan. Pisporekî/e vexwendî (bo nimûne, nivîskarek, akademîsyenek an jî rojnamevanek) wekî handerekî/ê tevdigere.

Hê di 2003'yan de belgefilîmvanekî vexwendî pêşniyar kir, ku heman konsept divê li Belgradê bê bicîanîn. Vê yekê bi dorê rê li rêzek gotûbêjen tevî gel vekir, ku rewşenbîrên Swêdî û Sirp wekî mêvanên vexwendî hem li wir, hem jî li Novi Sadê, di bihar û payîza 2004'an de tevî gotûbêjan bûn. Navê 'Hemwelatiyên Sînornenas' li vê guhertoya derneteweyî ya Warê Sêyemîn hate kirin. Ji azmûna Sirbîstanê boçûna veguhestina konseptê bo Tirkiyeyê û Stenbolê derket. Ji ber kartêka mezin a Împaratoriya Osmanî ya li ser Balkanan a bi sedan salan, lê her wiha ji ber qonaxa berdewam a Tirkiyeyê ya beşdariya bo YE'yê û nîrxê gotûbêja bi vî cureyî yê ji bo dîmena Ewrûpayê nû, bi cî xuya bû, ku gotûbêjen CwB'yê yên tevî gel ên li kenarên Ewrûpayê yên bakur û başûr pêwîst e Tirkiyeyê jî bigirin nava xwe. Lew CwB'yê di payîza 2005'an de dest bi amadekirina rêzek gotûbêjen ku li Stenbolê tevî gel bêne birêvebirin kir, ku ji wan çarên pêşin di Gulana 2006'an de li deverên bajêr ên cihêreng hatin lidarxistin. Di pey van re çar rêzên gotûbêjen tevî gel ên dîtir li Stenbolê, bi piştgiriya girîng a Konsolosxaneyê Swêdê ya Stenbolê, Tarih Vakfı (Weqfa Dîrokê), Civata Helsînkîyê ya Hemwelatiyan û par, ji giştan jî girîngtir, li gel Anadolu Kültürê wekî hemrêkxer hatin lidarxistin. Bilindbîniya me ya li Tirkiyeyê ew yek jî bû, ku me qîma xwe bi tenê bi metropolê welêt neaniya. Dema ku hem Anadolu Kültürê, hem jî Konsolosxaneyê Swêdê Ameda ku mezintirîn bajarê li başûrê rojhilatê Tirkiyeyê ye pêşniyar kir, me biryar girt, ku em pê de herin. Hê piştî yekem civîna li gel xebatkarên li Navenda Çandê ya Amedê (Diyarbakır Sanat Merkezi) û komek nivîskarên Kurd, me hest pê kir me biryara rast girtiye. Ji Gulana 2007'an û vir ve, li Amedê, li gel Diyarbakır Sanat Merkezi û Anadolu Kültürê hevkar sê gotûbêjen tevî gel hatin lidarxistin. Sermaweza 2007'an, Anadolu Kültürê û CwB'ê, ji bo ku bi salekê pê ve li Stenbol, Amed û Malmöyê rêzek çalakî bi rê ve bibin, ji şandeka Desteya Ewrûpayê ya li Enqereyê alîkariya diravî jî wergirtin. Me di çarçoveya vê projeyê de pêşangehên wêneyan ên ku wênekêşên Swêdî li Amedê û wênekêşên Tirk li Malmöyê nîşan didin jî li dar xistin. (ên wanên ku wêneyên wan di vê weşanê de tênê dîtirin)

Ji hinga wekî diyardeyeke herêmi li Malmöyê dest pê kirî, pêvajoyeke derneteweyî û navber-disîplînî ya xwediya kartêkên badekî yên bêdawî bi pêş de hat. Dema ku em diponijîn bê me yê sercema mebesta rêwîtiya CwB'yê ya metirsîdar çawa bi kurtî bida der, me biryar girt, ku ew redkirina, heke me bi awayekî bikaribûya, dijraberiya klîşeyan e. Bo me zelal bû, ku asteke perwerdeyê ya diyar jî pêşdarazî û klîşeyê berbest nake, bi kêmanî bi wateya pêşdaraziyên ku Swêdî û Tirk der heqê hev du de xwedî dikin. CwB bi sadeyî bizaveke ji binî ve dijklişe ye.

Em dixwazin dupat bikin, ku gotûbêja CwB'yê ya tevî gel nabe wekî moçikeke ku di konteks û jîngehên ciyawaz de bi awayekî mekanîk bê dubarekirin bê dîtin. Ji hêleke ve din ve jî, em pê bawer in, ku ramanên me, nêzîktêdayîna me û azmûnên me dikarin bo veşirovekirin û pêkanîna nû bibin çavkaniyeke sirûşê.

Berevajî nîqaşê, mebesta gotûbêjê ne bi riyên angaştê an jî “di berhevdanê de biserketin”ê qayîlkirina hinekên din e, ne jî gihiştina encameke hevbeş e. A rast ew têkildarî birêvebirina gotûbêjeke kûr î li ser temayeke balkêş û aloz e, li kû azmûn û hizrên “pisporan” bi dupatkirina yeksan a ku vediguheze perspektîfa giştîya gel û her takekesê beşdar, wekî hebûneke pêşamadekar û rêber kar dikin. “Pispor”, bi qasî ku bikaribin, wekî hemwelatiyan jî beşdar dibin. Ji ber vê yekê, bilindbûniya me ew e, ku em dor û bereke nehiyeraşîk biafirînin, ku piştî gotarên pêşamadekar, gotûbêj çî qas biçê tê de berê giraniya xwe bide ser bîner û guhdaran – bide ser hevaxiftineke ku beşdar tê de bi rastiya bêyî ku bi seqayê mişt şerûdî an jî hêrs bi encam bibe di odeyê de duberî heye tene amadekirin, derawa û ramanên xwe bidin ber pirsan. Hêviya me ew e beşdar bi hê bêtir pirsên di hişên xwe de û bi zanxwaziyeke mezintir êvarê biqedînin. Me di hîlbijartina xwe ya gotardêrên pêşamadekar de bi tenê li pisporiya wan nenihêrî, me her wiha ta radeyeke bilind li zanxwazî û nêzîktêdayîna wan a rexneyî jî nihêrî.

Temayên ku me berê xwe dayê di bernameyên vê weşanê yên pêvek de hatine rêzkirin. (Me gotûbêjên ji Tirkiyeyê yên beriya vê projeya ku bi fona YE'yê hatibû destekkirin jî kirine navê.) Çî qas jî bi eşkereyî ji mafê xwe polîtîk nebe, hizrên li ser van pirsan reng e dawîya dawî encamên polîtîk bi xwe re bînin.

Yekem gotûbêja li Amedê ya di bihara 2007'an de di navbera helbestkar û weşangerê Kurd, Lal Laleş û nivîskarê Swêdî/Tornedalî-Fînî, Mikael Niemi de bi rê ve çû. Sernavê gotûbêjê “Kelepûr û Çirokbêj” bû û her du nivîskar jî, sebarek bi gelên xwe yên kêmar, li ser dîroka wêjeyê axiftin – lewma ev çîrokên tepeseriyê û biçûkxistinê bûn, ku rayedarên dewletên wan anîbûn serên wan. Pêşgotina Mikael Niemi hizrên guhdarên Swêdî bi awayekî radîkal tevî hev kir.

Tepeserkirina kêmarên çandî û zimanî ne tiştê e, ku Kurd pê dibine hogirên Swêda ku welatek e bi salan e penaberîya polîtîk dide birrek Kurdî. Wekî encam, ji vir de delîveyek çêbû bo pevguhêstineke dîtî û boçûnan a yeksan, balkêş û xwebîn der heqê girîngiya ziman, wêje û encamên tepeserkirinê yên rûxîner de. Ev yek veguherî gotûbêjeke bi temamî guncan li gel armanca me ya afirandina dor û bereke pirr pêkhatê, ya ku temaya rast û pirs tê de ji dikê danakevin û tê de bersivên hatî dayîn, derawa, tixûb û komikbûn nînin: ciyekî ku hemwelatîyê/a takekes dikare eşkere birame û xwe derbibirre.

Beriya her tiştî, hemû beşdarên gotûbêjên CwB'yê yên tevî gel hest bi çalakbûna di navbera du gotarbêjan (an jî hevpişkan) û koma bîner û guhdaran de dikin û moderator/ê wekî bizwênerê/a pêwîst a ku bi dayîna teql û enerjîyê gotûbêjê bide tevgerandin nabînin. A rast, erka moderator/ê di kakilê xwe de ew e, ku xwe bide jibîrkirin; hewl bide xwe bi taybetî xuya neke, berevajî vê yekê, bi giyanekî Soqratîk, pêvajoyeke “maieutics”ê, ku bêjeya bi Grekî ya bergîdaniya mamaniyê ye, bi rê ve bibe. Wateya vê yekê; bîner û guhdar bi kêfxweşî têne vexwendin, ku tevî gotûbêjê bibin, ji bo zaraveke dilsoz û rastgo radibin ser piyan, li hemberî awirên encamê yên neliber û boçûnên bêzar wergiriyekê diafirînin, lê her wiha, gava ku gotûbêj xala ku lê tîr bûye winda dike, wê bi biryardarî ber bi aliyê rast ve dilivîne. Ev erkek e, ku jê re lêhûrbûneke gelekî mezin divê. Pêwîst e moderator desthilatdariyê demildest damezirîne, da ku koma bîner û guhdaran bizanibe bi xwe “piştrast” e. Dawiya dawî, gotûbêjeke ku tevî gel û li cîgehekî nenas bê kirin, reng e her gav bi pîvaneke rîskê bi encam bibe. Gotûbêj çawa û kingê kuta dibe, ev yek çu carî ji pêş de nayê rêkkirin. Moderator/ê divê hesta hestê gava guncaw hebe. Çênabe nimûneyêke pîvanî bê afirandin, ji bo ku bibêje bê moderatorek pêwîst e çawa tevbigere. Pêwîst e takekes û her kes pêkanîna taybet a desthilatdarî û bendkirina ku ji rolê re divê bi xwe peyda bike. Lê reng e bo kesekî/e ku bixwaze der heqê zerengiya gotûbêja tevî gel de hîn bibe şaşiyek çêbe, heke ew kes bawer bike bibêje, takekesekî bigirim bes e, ez ê hefsarên yên mayîn gişan bigirim û kî dikare bi axive, ez ê biryara vê bigirim.

Ji bo ku mirov bikaribe rê li gotûbêjeke pirrdiyardeyî ya bi çendek perspektîfên ciyawaz ên ku têne nimandin veke, pêdivî bi komeke bîner û guhdaran a heterojen heye – em di vê yekê de ta astên têvel bi ser ketin. Em hebûna Hemwelatîyên Sînornenas a tewangbar, çalak û nesaziya wekî samaneke mezin dibînin – a rast, wekî pêdiviyekê– lê wilo jî me hay jê heye, ku hevkarîya me ya li gel Diyarbakır Sanat Merkeziyê ya ku saziyêke damezirandî ye diyarker bû bo serkeftinên me yên li Ameda ku me li cîgehên ku di zik hev de mazûvaniya 50 kesan kirin gotûbêjên ku tixûbên zimanzanî, sosyo-kûltûrî, dînî, disîplînî û zayendiyê derbas kirin bi rê ve bir. Me li Stenbol û Malmöyê xwe gihande

komeke bîner û guhdaran a homojentir. Ev yek ta dereceyekê, bi taybetî li Stenbolê, bi wateya pêşkêşên çandî yên berdest, ji ber pêşbaziya mezin e.

Me li Malmö û Stenbolê gotûbêja xwe bi giranî bi Îngilîzî bi rê ve bir, ku ev yek li Ameda ku rêzek ji gotûbêjan bi sê zimanan, bi Îngilîzî, Tirkî û Kurmancî hatin lidarxistin pêkan nedibû. Ew yek pêwîst û girîng bû, lê her wiha alozî derxist, sebîr fûrand – ne ji ber ku çavkaniyên bisînor em tê vedan, ku em bê gav in xwe li wergera lipeyhevî bigirin. Lê me hewil da ji milekî ve em hevsergiya di navbera ya pragmatîk û ya karîger, ji milekî din ve jî amajeyên polîtîk de zêft bikin. Hêja ye bê gotin, li jêr van barûdoxan, gotûbêj jiyânî, zindî û balkêş bû.

Rûyê navberdisîplînî yek ji stûnên projeya me yên sereke ye û gelekî hêja hate dîtin. Ne bi tenê ji rastiya ku perspektîfên navberdisîplînî axaftinê vedijînin, giriftiyê zêde dikin û kartêka wan a hem firehkirin, hem jî tengkirina pirsan heye. Gava ku gotûbêj li ser disîplînen ciyawaz tê avakirin, akademîsyen bi hunermendan re diaxivin, nivîskar bi rojnamevanan re, an jî zanyarên zanistên civakî bi feylesofan re, gotûbêj jî, koma bîner û guhdaran jî dilêrtir dibê. Wisa xuya ye daxwaziyeke mezin heye ji bo sekinîna li ser hêmanên avaker ên perspektîfeke diyar û ji dêvla ku mirov xwe li ser warê xwe biedilîne û li nava berhevdanên li ser kitekitên ku ne di xema gel de ne riya xwe winda bike, hêsantir e berdewambûna bi avakirina li ser boçûnên kesên din. Ev jî bilindbîniya me ye, ku em hesta vederbûna hejarker a ku bi her disîplîne re, hem di huneran de, hem jî di akademyê de, rîska duçarbûnê heye, ji navê bibin. Gotûbêja navberdisîplînî nîqaşê ji hundirê disîplînan de dewlemend dike û tevkeriyê li firehkirina tixûbên sazî û dezgehî dike. Ev yek ne bi tenê ji bo cîhana akademîk rast e; ew çend zanyariyên serincrakêş û girîng ên ku pîrr kêrî riya xwe dibine ser giştîya gel jî digire nava xwe. Ev zanyarî pêwîst e ne bi tenê bigihîjin derve, lê pêwîst e bi berfirehî kar di civakê jî – di gel û bîr û boçûnên wan bikin. Wekî sazî û dezgeh tixûbên zankoyan di vî biwarî de tengtir in. Va ye, em pê bawer in, ku çalakîya me ya gotûbêja tevî gel a derneteweyî û navberdisîplînî dikare gelekî bi kêr bê, bi taybetî di van demên derdeseriyê de, ku li zankoyên Ewrûpayê wêje tê de ye.

Li nik gotûbêjên me yên tevî gel, sê sîmpozyûm hatin lidarxistin: yek, di bihara 2005'an de, sîmpozyûma Swêdî-Sirpan a bi hevkeriya Zankoya Malmöyê; a din, li ser temaya Li Hundir/Li Derve, di payîza 2006'an de, li Lund û Malmöyê û a sisiyan, li ser temaya Bîra Kê – Kîjan Dahatû?, di payîza 2007'an de, li Stenbolê. CwB'yê bi lidarxistina van sîmpozyûman ve li gel çendek zankoyên her wekî li Stenbolê Zankoya Bilgîyê û Zankoya Mimar Sinanê, her wiha Zankoya Lundê û Zankoya Malmöyê, têkiliyên hevkeriyê danî.

Bi domahiya vê firehbûna çalakiyên CwB'yê ya organîk, em wekî berhemhênerên afirîner, di çarçoveya zerengiya xwe de, peywendîgirî dahatûya Ewrûpayê, me gelekî bêtir baweriya xwe bi rola kenarên civakê anî. Reng e li ser tixûbên Ewrûpayê be, ew Ewrûpaya ku mirov ne piştrast in bê ka bi xwe aydî Ewrûpayê ne an jî gelo dil hene aydî wê bin, ku hemû nîqaş û qeyrana giştî tûj dibin. Û reng e vîzyonên Ewrûpayê yên nû û jiyanberzker bikaribin ji vir û pê de rabin û bi pêş bikevin.

Mirov bi awayekî din bibêje, eşkeretiya pêvajoyê bi dest xwe re tevkarî li birrek kartêkên ku xwe ji hev du zeyînan kir: li projeyên wergerê, li xwendinên mêvanan, li pevguhestina lêkolînan, hwd. – û bê guman li hevaltiyên nû. Di vî barî de, em pîr dixwazin rola hevaltiyê dupat bikin, ya ku hişt em vê projeyê bi tixûbên cîgeh û demê û wê de di ser re biqelibînin. Ku hevaltî carekê hate afirandin, nabe ku bîner û guhdarê projeyê yê dawî hebe, ku projeya berdewam ber bend bike.

Andrea Karlsson û Ingrid Rasch
Berhemhênerên afirîner ên Hemwelatiyên Sînornenas

Ji Îngilîzî: Kawa Nemir

Diyarbakır Sanat Merkezi ve Sınır Tanımayan Buluşmalar

MELİKE COŞKUN - ÖZLEM ÖRÇEN

Diyarbakır Sanat Merkezi (DSM), kültür ve sanatın İstanbul ve Ankara dışındaki şehirlerde de üretilmesi ve izlenmesi amacıyla kurulan Anadolu Kültür'ün ilk şubesi olarak, 2002 yılında açıldı. Kendisine bağlı kütüphanesi ve Avrupa Sineması ile kar amacı gütmeyen bir kuruluş olarak çalışıyor.

Kültür-sanat dinamiklerine ve gereksinimlerine yeni seçenekler ve yanıtlar üreten DSM, yerel, ulusal ve uluslararası kültür ve sanat aktörlerini bir araya getirerek gerçekleştirdiği faaliyetlerle, Diyarbakır'ı kültür ve sanat alanında ulusal ve uluslararası bir çekim merkezi haline getirmeyi amaçlıyor.

Galerisi, 80 kişilik çok amaçlı salonu, atölyesi ve karanlık odası ile faaliyet gösteren DSM, kuruluşundan itibaren sanatın çeşitli disiplinlerinde ulusal ve uluslararası birçok programın uygulayıcısı olarak aynı zamanda kültürlerarası diyaloga da hizmet ediyor. Bunun yanında 110 koltuk kapasiteli Avrupa Sineması ile sinemanın seçkin örneklerini Diyarbakır seyircisi ile buluşturuyor; 6500 kayıtlı kitabı bulunan kütüphanesi ile de okurlara hizmet veriyor.

Sınır Tanımayan Buluşmalar

Sınır Tanımayan Yurttaşlar ile ortak bir çalışma yapma fikri ilk belirlediğinde, programı nasıl belirleyeceğimiz konusunda çok fikrimiz yoktu. İlk defa başka bir kurum ile çok dilli, çok kültürlü söyleşiler dizisi yapacaktık. Aşılması gereken en önemli meselelerden biri dil, yani çeviri sorunuydu. İsveç'ten gelen konuklarımız kendi dillerinde değil, İngilizce konuşacaklardı. Konuşmalar Türkçe veya Kürtçeye çevrilecekti. Diyarbakır'dan katılan konuklar arasında da Kürtçe konuşanlar vardı. Bunlar da İngilizce ve Türkçeye çevrilecekti. Tabii bu bizler için önemli bir deneyimdi. Dil ve çeviri meselesinin kültürlerarası diyalogu yaratmadaki önemini bizzat deneyimliyorduk. Her cümlenin, her kelimenin ne kadar titizlikle çevrilmesi gerektiğini bir kez daha gördük. Bu kadar çok dilin ve kültürün aynı anda, aynı ortamda karşılaşılıyor, yaşanıyor

Diyarbakır Arts Center and Meetings Without Boundaries

MELİKE COŞKUN - ÖZLEM ÖRÇEN

Diyarbakır Arts Center (DAC) was founded in 2002 as the first branch office of Anadolu Kültür with a mission to enable the creation and dissemination of art and culture in other cities apart from İstanbul and Ankara. With its library and Cinema Europe, it works as a non-profit institution.

Propagating new options and solutions to the dynamics and necessities of culture and art, DAC aims to make Diyarbakır a national and international center of attraction in terms of art and culture, by implementing activities that assemble artists both national and international.

Active in various fields, DAC has a gallery, a multi-purpose hall of 80 seats, a workshop and a darkroom. Since its foundation, it has organized and implemented many national and international programs in various disciplines of art, and thus, has contributed to the establishment of intercultural relations. In addition to this, by means of the Cinema Europe with 110 seats, outstanding examples of world cinema are introduced to people in Diyarbakır. The library, which consists of 6500 registered books, is a highly beneficial for readers.

Meetings without Boundaries

When the idea of working collectively with Citizens Without Boundaries first came up, we did not have much idea about how to form a program. It was the first time ever that we would organize a series of multi-lingual, multi-cultural meetings. One of the most essential problems that we had to handle was the language issue, namely, the problem of translation. Our guests from Sweden would speak English. These talks would be translated into Turkish or Kurdish. Some guests attending the meetings from Diyarbakır would be speaking Kurdish, which would be translated into English or Turkish. Without any doubt, this was a very important experience for us. We were learning the importance of language and translation in creating an intercultural dialogue by experience. We understood, once more, how every sentence, every word

olması dünyadaki sınırların anlamsızlığını ve kültürlerarası, insanlararası ilişkilere sınır konulamayacağını gösteriyordu.

Ninna Korhonen'in anneannesinin hikayesi ya da İsveç'te çocuk eğitiminde yasal güvence altına alınmış özgürlükler, Diyarbakır'daki bir torunun veya eğitmenin ezberini bozabiliyordu. "Avrupa Değerleri", "Avrupa Toplum Yapısında Medyanın Rolü" veya "Din ve Demokrasi" gibi konular tartışılırken sorunların birbirinden farklı ama bir o kadar da bağlantılı olduğunu görme ve farklı toplum yapılarını kıyaslama olanağımız oldu. Etkinliklerin ve mekanların çeşitliliği katılımın çeşitliliğini de sağlıyordu. Akademisyenlerin, edebiyatçıların, kadınların, gençlerin, kısacası her kesimden izleyicinin katılımı interaktif bir tartışma ortamı yarattı. Zaman zaman tartışmalar sertleşse de, bu, birbirinden çok farklı düşünen insanların diyalog kurabileceği konusunda umut vericiydi.

Proje kapsamında Malmö'de gerçekleştirilen buluşmalar ile DSM, ilk kez yurtdışında bir etkinlik gerçekleştirmiş oldu. Biz organizasyonda görev alanlar açısından bu önemli bir deneyimdi. Proje ortağımız Sınır Tanımayan Yurttaşlar'da görev alan arkadaşlarımız Malmö'deki söyleşileri de tıpkı Diyarbakır ve İstanbul'da olduğu gibi farklı mekanlarda organize etmişlerdi.

Türkiye'den genç fotoğrafçıların işlerinin Malmö Şehir Müzesi'nin bahçesinde sergilenmesi, Malmö Şehir Kütüphanesi Demokrasi Odası'nda Türkiye'nin dini ve siyasi yapısının tartışılabilmesi, Galeri Signal'de Kürt yayıncılığı ve edebiyatının konuşulması oldukça önemliydi. "Stanza Gets a Bit More Bilingual"de İsveçli, Çinli, Kürt ve Türk şairlerin, şiirlerini Türkçe, Kürtçe ve İsveççe okumaları programı taçlandırmıştı. Hem kültürlerarası hem de kurumlararası diyaloga hizmet etmesi açısından da bu işbirliği oldukça önemli ve ufuk açıcıydı. Bu karşılaşmayı yaşamak bizce her iki taraf için de önemliydi.

Benzeri buluşmaların yaşanması dileği ile emeği geçen herkese teşekkürler.

Melike Coşkun, Diyarbakır Sanat Merkezi yöneticisi.

Özlem Örcen, Diyarbakır Sanat Merkezi'nde proje koordinatörü olarak çalışıyor.

required rigorous attention. The encounter, the co-existence of all those languages and cultures testified to the meaninglessness of having boundaries in the world and the fact that relations between people can never be prevented.

The encounter with the photographer Nina Korhonen's story about her grandmother or with the legally guaranteed democratic child education in Sweden could change a grandchild's or a teacher's mind living in Diyarbakır. While discussing issues such as "European Values", "The Role of Media in the Construction of a European Community" or "Religion and Democracy", we had the opportunity to see how these problems were both distinctive and strongly linked to each other at the same time, and to compare different social structures. The variety of activities and locations provided the variety of the participants. The participation of academics, authors, women, youth, in short, the participation of people from all areas of the society, created an interactive atmosphere of discussion. Though, at times, these discussions became tense, this gave rise to the hope that people who think very differently may nonetheless communicate.

Malmö meetings were the very first activities organized by DAC in a foreign country. This was a very important experience for those of us who worked in the organization of the event. Our colleagues and friends in Citizens Without Boundaries had organized the meetings in different locations, just as in Diyarbakır and İstanbul.

The exhibition of young Turkish photographers in the courtyard of Malmö Museum, the meetings about the religious and political structure of Turkey in the Democracy Room of Malmö City Library, the meeting about Kurdish literature and publishing at Gallery Signal were of great importance. Swedish, Chinese, Kurdish and Turkish poets read their poems in Turkish, Kurdish and Swedish in "Stanza Gets a Bit More Bilingual," and this was the crowning moment of the project for us. This collective process was essential and opened new horizons both in terms of intercultural and institutional relations. This encounter was of great importance for both sides.

With the hope of similar meetings to come in the future, we would like to thank everybody this labour of love.

Melike Coşkun is the director of DAC.

Özlem Örçen works as a project coordinator at DAC.

Ingmar Karlsson ile Röportaj

Kısaca kendinizi tanıtır mısınız?

Buraya, Eylül 2001’de, yeni bir girişim başlatmak için geldim. İsveç Konsolosluğuna bağlı çalışacak yeni bir merkez kurulacaktı ve adının da İstanbul Türk-İsveç İşbirliği Merkezi olması önerilmişti. Bu kurum, Türkiye’nin AB’ye üyelik sürecini desteklemenin yanı sıra Balkanlar, Orta Asya, Kafkaslar ve Doğu Akdeniz’le işbirliklerinin geliştirilmesi konusunda çalışacaktı. Daha önce Ankara’da görev yapan Annika Svahnström’u ekibimize dahil etme şansı yakaladık.

O zamanlar, Türkiye’de İsviçre’ye karşı büyük bir tepki vardı. İsveç’te Kürt entelektüellerin varlığı ve hatta Stokholm’deki Kürt kütüphaneleri İsveç’in bir tür PKK destekçisi gibi görülmesine yol açıyordu. Ankara’ya gidip Türk hükümetine kendimi ve kuruluş amacımızı anlattım.

Merkezin kurulma kararı, 2001 yazında, Göteborg’da AB zirvesi sürerken verildi. Ben başkonsolos olacaktım ve diplomatik statüm olacaktı ama merkez bu statüye sahip olmayacaktı. O dönemde, Alman kuruluşları da dahil olmak üzere tüm kuruluşlara yönelik bir uygulama yürürlükteydi. Buna göre, kuruluşların tüm projelerinin ön incelemeden geçirilmesi ve Türk hükümeti tarafından onaylanması gerekiyordu. Biz de merkezin adını Türk-İsveç İşbirliği Bölümü olarak değiştirdik ve böylece, Konsolosluğun yetki alanına girdik. Şimdi artık bize dair hiçbir şüphe yok.

Aldığımız ilk kararlardan biri, yüksek lisans tezlerini İsveç üniversitelerinde yazmak isteyen öğrencilere burs vermek oldu. İsveç Enstitüsü, öğrencilerin kuzeydeki Luleå’dan güneydeki Malmö’ye kadar pek çok üniversiteye yerleştirilmelerini sağlayan süreci yönetiyor. Uppsala, Lund ve özellikle Linköping öğrencilerin çok tercih ettiği üniversiteler oldu.

Zaman içinde faaliyetlerimiz büyüdü. Başlangıçta bizi eleştirenler şimdi hata yaptıklarını kabul ediyorlar. Gerçekleştirdiğimiz faaliyetlerin İsveç’e yönelik algının tersine çevrilmesinde önemli katkısı oldu.

Interview with Ingmar Karlsson

Could you please briefly introduce yourself?

I came here in September 2001 to set up a new venture. A new public institution was going to be tied to the Consulate General and it was suggested we should be known as The İstanbul Centre for Turkish-Swedish Cooperation. This institution was going to be working with the question of Turkey's EU accession, supporting this process while also promoting co-operation with the Balkans, Central Asia, the Caucasus and the Eastern Mediterranean. We had a stroke of luck in being able to engage Annika Svahnström, who had earlier been working in Ankara.

Sweden, at this time, was a massive hate object in Turkey. The presence of Kurdish intellectuals in Sweden, and even Kurdish libraries in Stockholm, meant that Sweden was seen as some sort of backer of the PKK. I went to Ankara to present myself and tell the Turkish government what we were setting out to do here.

The decision about the centre was taken in the summer of 2001 during an EU summit in Gothenburg. I would become Consul-General and have diplomatic status, but the centre would not. At that time, there was a campaign in progress against the institutes, including the German foundations, which meant that all their projects had to be submitted for preliminary inspection and approval by the Turkish government. We changed the name of the centre to the Section for Turkish-Swedish Cooperation, which would thereby fall under the jurisdiction of the Consulate-General. These days, there are no suspicions about us at all.

One of the first decisions we made was to establish a programme of grants for Turkish students wishing to write their MA theses at Swedish universities. The Swedish Institute administers the process of offering placements at universities from Luleå in the north to Malmö in the south. Uppsala, Lund and Linköping are popular, particularly Linköping which has a good record of integrating the students.

Burada bulunduğunuz süre içinde Türkiye’de neler oldu?

Hem ekonomik hem de politik olarak buraya ilk geldiğim zamankinden çok daha farklı bir ülke var artık. Türklerin Cumhuriyeti’nden Türkiye Cumhuriyeti’ne dönüştüğü söylenebilir. Sivil toplumu ve Kürtlere yönelik pek çok projeyi destekleyen bizlerin de bunda katkısı olduğunu düşünüyorum. 25 kentte çalışmalar yaparak ülkenin tamamına ulaştık. İstanbul’da oturup akademisyenlerle konuşmak yerine sahaya gittiğimiz için daha çok ciddiye alındık. Bunun ikincil bir katkısı da buradaki akademik elitin bizim projelerimiz vesilesiyle kendi ülkelerini görme fırsatı yakalamasıydı. Düzenlediğimiz son birkaç konferans, medyada büyük yankı uyandırdı. Örneğin, birkaç gün boyunca Kayseri’de günlük yayınlanan 21 yerel gazetenin hepsinin ilk sayfasında yer aldık.

AB sürecindeki değişimleri nasıl değerlendiriyorsunuz?

Gelişmeler, Avrupa’nın herhangi bir yerinde de olacağı gibi, konjonktürel olarak ilerliyor. Ayrışma noktaları genel kamuda da siyasi partiler içinde de var. Ayrıca şimdi sürece dair daha gerçekçi yaklaşımlar var ve pratik konulara odaklanma söz konusu. Örneğin, hangi beklentilerin daha gerçekleşebilir olduğu ve AB hibelerine nasıl başvuru yapılması gerektiği konularında seminerler düzenliyoruz.

Yaptıklarım arasında en çok keyif aldığım şey, Türkiye’nin doğusundaki ve Trakya’daki şehirlerin belediyelerinden politikacıları bir araya getirmek oldu. Başlangıçta sadece oturup birbirlerine baktılar ama ilk resepsiyondan sonra gerginlik azaldı ve daha sonra çok iyi arkadaş oldular. Bana gelince, Türkiye ve İsveç’te 400 civarında konuşma yaptım ve İsveç’teki Türkiye algısının değişmesine katkıda buldum. Ayrıca, *Avrupa ve Türkler* adlı kitabım da bu anlamda önemli bir rol oynadı.

Sınır Tanımayan Yurttaşlar, sizin ve Annika Svahnström’ün desteğiyle, bu projeye 2005 sonbaharında İstanbul’da başladı. Kamusal sohbet düzenleme fikrimizi hangi açıdan ilginç buldunuz?

Her şeyden önce, önde gelen İsveç düşünürlerini Türkiye’ye getirerek burası hakkında bir şeyler öğrenmelerini sağlama fırsatı doğacaktı. Başlangıcından itibaren, pek çok ikincil etkisinin olabileceğini gördüm. Yapılan çalışmalar bütün beklentileri karşılamakla kalmayıp fazlasını da yaptı.

Toplantıları şehrin farklı yerlerinde yapma fikriniz konusunda biraz şüphelerim vardı. İstanbul’da olup biten pek çok şey var, üstelik mesafeler de uzun. Ama neyse ki her şey yolunda gitti. Her şeyden öte, yaptıklarınızı öyle iyi duyurdunuz

Our operation has grown over a period of time. Those who criticized us at the outset are now admitting that they were mistaken. Our activities have contributed to an absolute turn-around in the image of Sweden.

What has been happening in Turkey during your years here?

This is now a different country –economically and politically– than when I first came here. One might say that it has evolved from being a republic of Turks to the Republic of Turkey.

I think we have contributed to this, partly by giving support to civil society and supporting various Kurdish projects. We have reached out to 25 cities and in this way, we have covered the whole country. Because of the fact that we have gone out there, as opposed to sitting in Istanbul talking to academics, we've been taken seriously. A by-product of this has been that the academic elite here has been able to partake of their own country through our projects. The last few conferences we have run have been big news in the Turkish media. In Kayseri, there are 21 daily newspapers and we covered their front pages for several days – just by way of an example.

How do you view the changes in the EU process?

The developments are corresponding to cyclical patterns much as anywhere else in Europe. The dividing lines go through families and political parties. There is also a more realistic view of the process now and a focus on practical questions. We run seminars on, for instance, what expectations are reasonable and how to apply for EU grants.

One of the most enjoyable things I have done is to bring together municipal politicians from eastern Turkey and Thrace. At first, they just sat there glaring at each other, but after the first reception, things loosened up and since then they have become good friends. As for myself, I have given in the region of 400 talks in Turkey and Sweden and have contributed to changing perceptions of Turkey in Sweden. Also my book, "Europa och turken" (Europe and the Turk) has had significance in this respect.

In autumn 2005, Citizens Without Boundaries initiated the project in Istanbul with the support of you and Annika Svahnström. In what way did you find our idea of public conversation interesting?

ki, toplantılara katılmayan insanların bile dikkatini çekip bunun gerçekten harika bir proje olduğunu düşündürdünüz. Toplantılara birkaç yüz kişinin katıldığını tahmin etmiş olabilirler. Herkes bunun, bizim (Türk-İsveç İşbirliği Bölümü) başlattığımız yeniliğin bir kanıtı, çalışma şeklimizin hantal kurumlardan ne kadar farklı olduğunun bir işareti olduğunu söylüyor.

Etkinliklerinizin sonuçlarından biri de Fuat Keyman'ın Växjö Ünivesitesi ile başlattığı ortak proje oldu. Aslında, projeniz pek çok şeye önderlik etti.

STY kendini, "öteki"ne dair önyargıları sorgulayan ve onlara direnen bir anti-klışe projesi olarak görüyor. Klışeler, Türkiye'de de, İsveç'te de ve hatta sözde eğitimli çevrelerde de mevcut. Türkiye'de İsveç'in ideal bir toplum olduğu yönünde bir görüş var ve bazen bize öyle geliyor ki, İsveç hakkında merak edilen pek bir şey yok. Oysa, iki ülke de ortak bir Avrupa sürecini yaşıyor.

Yazar ve gazetecilerin yanı sıra İsveçli önemli araştırmacıları Türkiye'ye getirip meslektaşlarıyla tanıştıtararak akademik sınırların yıkılmasını sağladı. Kimseyle rekabet etmeye gerek olmadığı anlaşıldığında karşılıklı daha fazla merak oluştu. Rekabet etmek yerine, belirlenen temaları herkes kendi bakış açısından değerlendirdi. Bu da, sonuçta, İsveç ve Türkiye üniversiteleri ile STY arasında yeni işbirliklerine yol açtı. Şu sıralar Boğaziçi Üniversitesi ve Lund Üniversitesi ile oldukça ilginç ve uzun soluklu bir işbirliğine giriyoruz. Bu konudaki görüşleriniz nelerdir?

Kendi kendine büyümeye devam edecek bir şeylerin temelini atmak istiyoruz. Örneğin, Göran Rosenberg (gazeteci) ve Sven-Eric Liedman (düşünce tarihi profesörü) gibi insanların ilgisini çekmek son derece önemli.

STY'nin kuruluş fikirlerinden biri de Avrupa'nın periferisinde –bir başka deyişle insanların kendini Avrupa'ya ait hissedip hissetmediğini ya da bunu isteyip istemediğini bilmediği sınırlarda (İsveç, Türkiye ve Balkanlar)- kamusal sohbetler düzenlemektir. Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarından derinden etkilenen ülkeler ile Avrupa'nın periferisindeki bu ülkelerden başka bir Avrupa vizyonu çıkacağına, bunun da farklı ve oldukça ilginç bir "Avrupalı" tanımı yapılmasına katkı sağlayacağına inanıyoruz.

İstanbul, hiçbir anlamda, Avrupa'nın periferisinde değil; bir Avrupa metropolü. Bu yüzden, insanların buraya gelip gelecekte Kopenhag, Stokholm ve Malmö'nün nasıl olacağını görmesi önemli. Ve biz, siyasi arenada, sanki ortak bir Avrupa değer sistemi varmış gibi, Avrupa'nın pek çok bölgesinde aktifiz.

Above all, it was the possibility of bringing over prominent Swedish opinion makers who would thereby learn something about Turkey. From the very beginning, I saw the possible spin-off effects. All these expectations have been fulfilled and exceeded.

I was slightly skeptical about your idea to hold meetings at various locations in the city. There is so much going on in Istanbul and the distances are so great. But things worked out very well anyway. Above all, you have managed to spread the news about what you are doing so that even people who did not partake in the meetings are aware of them and think this is a really fantastic project. Maybe, they imagined a few hundred people sitting there. Everyone is talking about this as proof of the sort of innovation we (at The Section for Turkish-Swedish Cooperation) have set in motion: A sign that we are working in a completely different way from the heavy institutions.

One example of what your activities have led to is that Fuat Keyman has set up a joint project with Växjö University. In fact, the project has led to so many things.

CwB sees itself as an anti-cliché project, questioning and resisting prejudices about "the other". Clichés exist both in Sweden and Turkey and are also present in so-called educated circles. In Turkey, there is a conception of Sweden as the ideal society, and we sometimes feel that there is not so much curiosity about Sweden. Yet, both societies are in the midst of a common European process.

We have managed to break down academic boundaries and bring a series of eminent Swedish researcher to Turkey to meet their Turkish colleagues but also writers and journalists. Much curiosity has been aroused by the fact that there has been no need to compete with anyone. Instead, responses to given themes have been received from various perspectives. And this, in turn, has led to new collaborations between Swedish and Turkish universities and CwB. At this time, we are embarking on an incredibly interesting and long-term collaboration with Bosphorus University in Istanbul and Lund University. What are your views on this?

We want to plant something that continues to grow on its own. Gaining the interest of people such as (the journalist) Göran Rosenberg and Sven-Eric Liedman (professor of the history of thought) is enormously significant.

Another of CwB's founding ideas is to conduct public conversations on the periphery of Europe, in other words, along the boundaries where people are not entirely sure whether they belong or even want to belong to Europe (Sweden, Turkey, the Balkans). We have a sense that it might be in these areas, as well as in those regions strongly impacted upon by the First and Second World Wars, that

İstanbul nüfusunun 5 milyonunun ve entelektüel elitin büyük kısmının kökleri Balkanlara dayanıyor. Pek dile getirilmese de şu bir gerçek ki, eğer Türkiye aday ülke olmasaydı, AB kapıları Hırvatistan, Sırbistan ve Makedonya'ya asla açılmazdı.

Bunu biraz daha detaylandırır mısınız?

Ortada ciddi bir kültürel bağ var. Osmanlı'nın Balkanlara baskı uyguladığından bahsetmek doğru olmaz. Balkanlar Osmanlı İmparatorluğu'na bağlanmasaydı, bugün Ortodoks Kilisesi olmazdı. Bunun yerine, herkes Katolik olmaya zorlanırdı. Ortodoks Kilisesinin bugünkü varlığını Osmanlı İmparatorluğu'nun gösterdiği toleransa borçluyuz. Sonuç olarak, pek çok kozmopolit öge, bağlantı ve ortak çıkar var. Düzenlediğimiz tarih seminerleri, Osmanlı İmparatorluğu ve Balkanlar tarihinin Avrupa tarihinin ne kadar önemli bir parçası olduğunu gösterdi.

STY, başka bir Avrupa kamusal alanı yaratılması gayretinde. Bunu da kendi yöntemimizle yapıyoruz çünkü birebir karşılaşmaların önemine inanıyoruz. Sonuçta, etkinliklerimizle insanlar tanışıyor ve söyleşilerden sonra birlikte vakit geçiriyor. Bu karşılaşmalar şu ana kadar pek çok ikincil sonuca ve hatta arkadaşlıklara yol açtı. Bu projenin eski tarz dar ulusal çerçevenin dışında, yeni bir Avrupa kamusal alanı yaratmaya katkısı olacağına inanıyor musunuz? Sizin gibi bir ulusal kurumun, iki taraflı etkinliklerin ötesine geçen ve pek çok ülkeye yayılan bu tür ortak çalışmalara bakışı nedir? Sizce gelecekte beklenenin de bu olması gerekmiyor mu?

Bunun çok acil bir görev olduğunu düşünüyorum. Avrupa projesinin en büyük problemi, Brüksel ve Avrupa Parlamentosu koridorları haricinde hiçbir Avrupa kamusal alanı ya da Avrupa üzerine tartışma olmaması. Girişiminizin, bu açığı kapatma ve Avrupa üzerine bir tartışma başlatma sürecine önemli katkısı var. Bu, aynı zamanda bizim misyonumuzun da bir parçası ve buradaki projelerinize destek vermemizin en önemli nedeni. Projelerinizi, sadece bir Türkiye-İsveç ortak girişimi olarak değil, daha geniş bir Avrupa perspektifi bağlamında değerlendirdik.

Her şeyin ötesinde, gelecekte bu tür bir ortak çalışmada işbirliği yapılabilecek çok sayıda Türk'le ilişki kurdunuz.

Çalışma metodumuzla ilgili herhangi bir eleştiriniz var mı?

Hayır, bence çok iyi bir iş çıkardınız. Seçtiğiniz konu başlıkları da çok iyiydi. Çalışmanızı somut sorunlara dayandırdınız.

we find visions of another Europe, which might contribute to another and highly interesting definition of what "European" actually means.

Istanbul is not, in any sense, on the European periphery. Istanbul is a European metropolis. Therefore, it is important that people come here to see what Copenhagen, Stockholm and Malmö will be tomorrow. And on the political arena, we are active in many parts of Europe as if there were unified European values.

5 million of Istanbul's population and a large part of the intellectual elite have their origins in the Balkans. One of the facts that rarely comes out is that if Turkey were not a candidate country, the door to EU membership would never have been opened to Croatia, Serbia and Macedonia.

Could you elaborate on this a little more?

There is a cultural link which is crucial. When one speaks of Ottoman oppression of the Balkans, this is wrong. If the Balkans had not ended up in the Ottoman Empire, there would be no Orthodox Church today. Instead, everyone would have been forcibly converted to Catholicism. It is thanks to the tolerance within the Ottoman Empire that the Orthodox Church exists there today. As a consequence, there are also cosmopolitan elements. There are so many connections and shared interests. Our historical seminars on the Ottoman Empire and the Balkans have shown just what an important part of European history this is.

CwB wants to help build another kind of European public space. We have done this in our own way because we are convinced of the significance of the human encounter. People meet, after all, and spend time together after our public conversations and this has contributed to a great number of spin-off effects and even friendships. Do you believe this project has the potential to contribute to a new European public sphere? A future public sphere that can break out of a narrow-minded national framework? How does a national institution, such as yours, view collaborations which go beyond bi-lateral activities and extend across several countries? Should not this be an ambition for the future?

In my view, this is a very urgent task. The greatest problem with the European project is that outside of the corridors of Brussels and the European Parliament, there is no European public space or European discussion. Your venture is an important contribution to the process of closing this gap and stimulating such a discussion. It is also a part of our mission and a major reason for our support of

İzleyicilerle ilgili ne düşünüyorsunuz? Sizce izleyicilerin ilgisini çekmeyi ve tartışmalara katmayı başarabildik mi?

Yapılanların pek çok çıktısı oldu ama bana göre Londra Otelinde düzenlenen etkinlikler harikaydı.

Son olarak, bölümünüzün Güney Doğu'daki çalışmalarında yıllar içinde meydana gelen değişimlerden ve bizimki gibi bir projenin orada uygulanma ihtimalinden bahseder misiniz?

Buraya ilk geldiğimiz zamanlarda, Diyarbakır'da sizinki gibi bir proje yapmayı önerseydik, sınır dışı edilir ve "istenmeyen kişi" ilan edilirdik. Projeniz gerçekten öncü bir çalışma oldu. Güneydoğu'da Avrupa sorunlarını tartışanların ilklerindensiniz.

Evet, Avrupa değerleri üzerine, Diyarbakır Sanat Merkezi'nde iki önemli etkinlik düzenledik.

Lal Laleş ve Lis Yayınevi ile kurulan ilişki de çok önemli. Lis Yayınevi Mikael Niemi ve Andrzej Tichy'nin kitaplarını Kürtçe olarak yayınlayacak. İlki Selma Lagerlöf'ün *Portekiz İmparatoru* (Kejsarn av Portugallien) adlı kitabı olmak üzere bir dizi İsveç klasiği de yayına hazırlanıyor.

your projects here. We have viewed these in the context of a greater European perspective, not simply as bi-lateral Turkish-Swedish initiatives.

Above all, you have established contacts with a number of Turks who can function as collaborative partners in this type of cooperation in the future.

Is there anything in our working method that you are critical of?

No, I think you have been excellent. Also in your choice of topics. You have based your work on tangible questions.

How have you perceived the audiences? Have we managed to get the audiences engaged, so that ultimately the panels and audiences were involved in the same conversations?

There have been a range of results, but the evenings at the Hotel Londra were quite fantastic, in my view.

Finally a few words, please, on how the section's work in south-eastern Turkey has been changing over the years and the possibility of a project such as ours being run there.

If we had proposed a project such as yours in Diyarbakır when we first came here, we would have been kicked out of the country, and declared "persona non grata". It really has been pioneering work. You are among the first to discuss European questions in south-east Turkey.

Yes, we arranged two highly valuable evenings on European values at Diyarbakır Arts Center in Diyarbakır.

The contact with Lal Laleş and Lis publishing house is also very important and Mikael Niemi and Andrzej Tichy will now also be published in Kurdish by Lis. A series of Swedish classics in Kurdish is now also in progress, with Selma Lagerlöf's *Kejsarn av Portugallien* (The Emperor of Portugallia) as the first title.

Osman Kavala ile Röportaj

Kısaca kendinizden ve kurumunuzdan bahsedebilir misiniz?

Türkiye'nin doğusunda faaliyet gösteren bir kültür kurumu olan Anadolu Kültür'ün yönetim kurulu başkanıyım. Anadolu Kültür kurulmadan önce, 1999 yılında birtakım başka sivil toplum kuruluşlarıyla ilişkim vardı, dolayısıyla Türkiye'nin STK çevrelerine aşinayım. Bunlardan bazıları kültürel alanda faaliyet gösteriyordu. Eğitim ve kültür alanından arkadaşlarımla Anadolu'da faaliyet gösterecek bir sivil toplum kuruluşu kurmaya karar verdik. Kültür ve sanatın İstanbul'da yoğunlaştığını düşünüyorduk. Aslında, Birinci Dünya Savaşı'ndan önce durum bu kadar dengesiz değildi. Pek çok kent tiyatro grupları, mekanları ve yayınlarıyla oldukça canlı bir kültür hayatına sahipti. Tabii ki, Birinci Dünya Savaşı Türkiye ve Anadolu için bir felaket oldu. Fiziksel hasarların ötesinde, kentler, çoğunluğunu gayrimüslimlerin oluşturduğu girişimci ve dinamik insanlarını kaybetti: Ya ayrılmaya zorlandılar ya da savaş sırasında ve sonrasında hayatlarını kaybettiler. Cumhuriyet döneminde Anadolu kentlerinde kademeli bir kültürel yoksullaşma süreci yaşandı. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, iç göç hız kazandı ve Anadolu kentlerinin kültürel yoksullaşması devam etti.

Bugünlerde, bizim de katkıda bulunmak istediğimiz bir canlanma var. Türkiye'nin güneydoğusunun en önemli kenti olduğu için, çoğunlukla Kürtlerin yaşadığı Diyarbakır'da çalışmaya başladık. Zengin bir kültürel mirası olan kent tüm ülkede tanınan pek çok yazar ve müzisyene sahip. Ancak, Diyarbakır da dahil olmak üzere tüm bölge, özellikle 1980 askeri darbesinden sonra çok zor bir dönemden geçti. Rejim bu bölgede özellikle baskıcıydı. Neredeyse tüm sosyal ve kültürel faaliyetler bastırılmıştı. PKK 1984'te silahlı çatışmalara başladığında güvenlik güçleri sert karşılık verdi ve çatışmaların artması, ekonomik sonuçlarıyla beraber, kent yaşamına daha da hasar verdi. Doğu ve Güneydoğu Anadolu, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal anlamda en az gelişmiş bölgeleridir. Hem yaşadığı travmatik deneyim hem de sahip olduğu zengin potansiyel ve kültürel miras nedeniyle Diyarbakır'la başlamanın önemli olacağını düşündük. Sonra, Gürcistan ve Azerbaycan'a yakın ve Ermenistan ile sınırı olan –her ne kadar şu an bu sınır kapalı

Interview with Osman Kavala

Could you please introduce yourself and describe your organization?

I am the head of Anadolu Kültür which is a cultural organization working in eastern Turkey. Before the establishment of Anadolu Kültür, in 1999 I was involved with other NGOs and I am therefore familiar with the NGO community of Turkey. Some of these were active in cultural fields. Together with friends in the educational and cultural field I decided to set up an NGO working in Anatolia. We believed that arts and culture were very much concentrated in İstanbul. In fact, before the First World War the situation had not been as unbalanced. Many cities had a very lively cultural life with many theatre groups, venues and publications. Of course the First World War was catastrophic for Turkey and Anatolia. Beside the physical damage, the cities also lost a lot of entrepreneurial, dynamic people, most of them non-Muslims, who either had to leave or lost their lives during the First World War and the aftermath. During the republican era a gradual process of cultural impoverishment in Anatolian cities took place. After the Second World War, internal migration gained impetus and the cultural impoverishment of the Anatolian cities continued.

Nowadays, there is a revival to which we wanted to contribute. We started working in Diyarbakır as this is the most important city in southeastern Turkey, mainly populated by Kurds. The city has a very rich cultural heritage; many writers and musicians well-known throughout the country are from Diyarbakır. But the whole region including Diyarbakır went through a very difficult period, especially after the military coup of 1980. The regime was particularly repressive in this area. Almost all social and cultural activities were stifled. When the PKK started its armed attacks in 1984, the security forces reacted, often with a heavy hand, and the escalation of this conflict further damaged the urban life, with economic consequences. The regions of Eastern and South-eastern Anatolia are the least developed regions of Turkey, economically and socially. Hence, we thought it worthwhile to start in Diyarbakır, both because of its traumatic experience and at the same time its rich potential and cultural heritage. Next we moved to the northeastern city of Kars which borders Armenia –although this border is closed– and is also close to Georgia and Azerbaijan. We also wanted to contribute to the

olsa da– kuzeydoğu kenti Kars’a geçtik. Kars’ın kentsel canlanmasına da katkıda bulunmak istedik. Hem Diyarbakır’da hem de Kars’ta kültür ve sanat faaliyetlerini gerginlikleri azaltmanın ve uzlaşma dinamiklerine katkıda bulunmanın aracı olarak kullanmaya çalıştık. Daha sonra, çalışmalarımızı, kent düzeyinde katılımcı kültür politikaları kavramını teşvik etmek amacıyla, Suriye sınırında yer alan Antakya’ya ve bir Ege şehri olan Çanakkale’ye taşındık. Ayrıca pek çok diğer Anadolu kentinde de sergiler, film gösterimleri vb. düzenledik.

Anadolu Kültür nasıl finanse ediliyor ve şu ana kadar ne tür uluslararası işbirliklerinde yer aldınız?

Bunlar ticari faaliyetler değil. Finansal kaynakların bir kısmı ailem dolayısıyla bağlantılı olduğum bir şirketten geliyor. Aynı zamanda Açık Toplum Enstitüsü, Christensen Fonu, Chrest Vakfı gibi uluslararası kurumlardan da fon alıyoruz. Önceliklerimize bağlı kalmaya çalıştığımız için mevcut tüm programlara başvurmuyoruz. Şu ana kadar istikrarlı bir strateji izlemeyi başardık. Sizin kurumunuz ve Avrupa Kültür Vakfı gibi Avrupalı sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yapıyoruz. British Council ve Goethe Enstitüsü ile ortak çalışmalarımız var. Aynı zamanda Gürcü ve Ermeni kurumlarla da ilişkilerimiz var. Ermenistan’dan Altın Kayısı ekibiyle işbirliği içinde sinema ve tarih üzerine bir atölye gerçekleştirdik. Bölgenin tarihi üzerine yapılan tartışmalara bir zemin hazırlaması bakımından atölye başarılı oldu. İleride de benzer toplantılar düzenlemeyi planlıyoruz. Ermenistan ve Gürcistan’la sergi değişimleri de yaptık. Umuyoruz ki, Kafkaslardaki yeni dinamiklerle bölgesel projelere daha fazla dahil olacağız. Aslında, önümüzdeki yıl İstanbul’da yeni bir mekan açacağız. Eskiden tütün deposu olarak kullanılan bu mekan çoğunlukla Kafkaslar, Orta Doğu ve Balkanlardan sanatçıların katılımıyla sergiler, paneller, film gösterimleri ve atölyelere ev sahipliği yapacak.

Sonuç olarak, Türkiye’nin bundan sonra Kafkaslarla daha fazla ilişki kuracağını düşünüyorum. Ermenistan’la ilişkilerde birtakım olumlu adımlar atıldı. İki ülke arasındaki ilişkilerin normalleşmesi kültürel alışverişe katkı sağlayacaktır.

Uluslarüstü kültürel işbirliklerinin önemi hakkında ne düşünüyorsunuz ve Sınır Tanımayan Yurttaşlar konseptinde size ilginç gelen neydi?

Türkiye, Avrupa ülkeleri ve bahsettiğim diğer bölgeler arasındaki kültürel alışverişin çok önemli olduğunu düşünüyorum. Kültürel eğilimler ve sanatsal gelenekler arasında farklılıklar olduğu açık. Ama kültür, sınırlar içine ya da etnik ve dini kimlikler bağlamına hapsedilmiş statik bir olgu değildir. Türkiye’de Avrupa ile ilişkilerin kültürel dinamikleri nasıl değişik şekillerde etkilediğini görmek mümkün. Aynı zamanda, göç dalgaları Avrupa’nın demografik yapısını değiştirdi ve kültürel

urban revival of Kars. In both Diyarbakır and Kars, we tried to use cultural and artistic activities in order to alleviate tensions and contribute to the dynamics of reconciliation. We have then extended our activities to the cities of Antakya (bordering on Syria) and Çanakale (an Aegean town), in order to promote the concept of participatory cultural policies at the city level. We have also organized a number of exhibitions, film screenings, etc. in other Anatolian cities.

How is Anadolu Kültür funded and what type of international cooperation have you been involved in?

These are not commercial activities. Part of our funding comes from a company with which I am connected through my family. We also receive funding from international organizations such as the Open Society Institute, Christiensen Fund, Chrest Foundation, etc. We try to stick to our priorities so we do not apply to all available programmes. So far, we have managed to pursue a coherent strategy. We collaborate with European NGOs, like yours and European Cultural Foundation, we work closely with the British Council and the Goethe Institut. We have also established relations with Georgian and Armenian organizations. In collaboration with Golden Apricot, an organization from Armenia, we have organized a workshop on cinema and history. The workshop was successful in providing a basis for discussions related to the history of the region and we plan to organize similar meetings in the future. With Armenia and Georgia we have also exchanged exhibitions. Hopefully, with the new dynamics in the Caucasus we will have chance to get more involved in regional projects. In fact, next year we will open up a new venue in İstanbul, Tütün Deposu, an old tobacco warehouse, which will mainly host exhibitions, panels, films screenings and workshops with artists from the Caucasus, Middle East and Balkan regions.

Overall, I think that Turkey will be more involved in the Caucasus from now on. There have been several positive steps taken with Armenia. The normalization of the relationship between the two countries will contribute to the cultural exchange, and vice versa.

How do you see the importance of transnational cultural cooperation and what did you find interesting in the concept of Citizens Without Boundaries?

I think it is very important to have cultural exchange between Turkey and European countries and the other regions I mentioned. Obviously, there are differences in the cultural trends and there are different artistic traditions. But culture is not a static phenomenon fixed within territories or in the context of ethnic or religious identities. In Turkey, you clearly see how relations with European countries influence our cultural dynamics in different ways. At the same

manzarasına yeni ögeler kattı. Sürekli bir değişim olduğu için samimi ve ciddi tartışmaların yapılması için uğraş vermek önemli. Tüm ülkelerin deneyimleri, sanatsal ifadeleri ve edebiyatları, farklılıkları tanıyan ve aynı zamanda evrensel, hümanist bir perspektifle değerlendirmeye çalışan bir tutumla incelenmeli, kavranmalı ve üzerlerine çalışılmalıdır. Evrensel bir dil ya da bir iletişim aracı olmalı. Müzakere ve tartışma kültürel alışveriş sürecinin vazgeçilmezleridir. Bu nedenle, en başından beri programınızı oldukça ilginç buluyorum. Bahsettiğim gibi bir karşılaştırmalı tartışma ortamı sağlıyor. Bu tür karşılaşmalar büyük kalabalıkları etkileyemeyebilir ama entelektüel elit için müzakere ve tartışmalara dahil olmak açısından önemli olanaklar sağlayabilir.

Sizce karşılıklı ilgi ve bir araya gelme nasıl sağlanabilir?

Ben-merkezcilik, kısmen gelenekler nedeniyle, dünyanın bu kısmında daha vahim bir problem. Buradan Batı'ya gidenlere kıyasla, Doğu hakkında yazmak üzere bu bölgeye her zaman daha çok seyyah gelmiştir. Buna ek olarak, yayınlama olanaklarının sınırlılığı nedeniyle doğuya seyahat edenlerin günceleri nüfusun küçük bir kısmı tarafından okunabiliyordu. Bu durum tabii ki küreselleşmeyle kısmen değişiyor. Türkiye'nin tüm eğitim sistemi diğer ülkelerin tarihsel deneyimleri ve kültürel başarılarını içerecek şekilde geliştirilmeli. İstanbul'da Burhan Şenatalar ve Sven-Eric Liedman'ın katılımıyla gerçekleştirilen söyleşi sırasında da bahsi geçtiği gibi, böyle bir eğitim, üniversite sonrasında dahi devam etmeli ve hayat boyu devam eden bir süreç haline gelmeli. Türkiye'de yaşayan insanlar kendi ülkelerinde olan bitenlere karşı ciddi bir merak ve entelektüel ilgi geliştirmeliler. Buradaki insanların İsveç hakkında çok az bilgiye sahip olduğu gerçeğinden pek mutlu değilim. Komşu olduğumuz ülkeler hakkında da pek bir bilgi sahibi değiller.

Bu, üzerinde durmamız gereken bir problem. Entelektüel ilgi, anlamlı kültürel diyalog yaratıyor. Ve bu ilginin eksikliği durumunda gerçekleşecek herhangi bir alışveriş yüzeysel kalacaktır. Bu bağlamda, kişisel karşılaşmalar yaratacakları sinerji ile çok işlevsel olabilir. Birbirini anlamaya ve tartışmaya yönelik uzun soluklu çabalar yaratan kişisel karşılaşmalar, klişelerin ötesinde hakiki bir diyalog yaratabilir.

Avrupa Birliği kültürel alışverişi desteklemek adına çok şey yaptı, ancak geliştirilmesi gereken daha pek çok şey var. Ortalama bir AB projesinin kısa vadesi içinde hakiki bir kültürel ortaklık yaratılamaz. Sadece ne yapılacağıнын tartışılması, analizi ve formüle edilmesi bile aylar alır. Ancak ondan sonra somut faydalar beklenebilir.

time, waves of migration have changed demographic structures in Europe and introduced new elements in the cultural landscape there. Since there is a constant flux, it is important to pursue a genuine and serious debate. The experiences of all countries, their artistic expression and literature should be grasped, looked at, studied in a manner that recognizes differences but at the same time tries to evaluate them from a universal, humanist perspective. There has to be a universal language or means of communication. Debate and discussion are indispensable to the whole process of cultural exchange. That is why, from the very beginning, I found your programme highly interesting. It provides an environment for such a comparative debate. It may not influence big crowds, but, for the intellectual elite, encounters such as these may provide important opportunities for debating and getting involved in discussion.

How do you think one can create genuinely reciprocal interest and encounters?

In this part of the world the problem of being self-centered may be more acute, partly because of tradition. There have always been more travellers to this region writing about the Orient, than from here to the West. The travel accounts of eastern travellers could furthermore only be read by a limited part of the population owing to the lack of publishing facilities. This pattern is of course changing with globalization but only to a fairly limited extent. The whole Turkish education system needs to be developed in a way to incorporate historical experiences and cultural achievements of other countries more extensively. As it came up during one of our meetings in Istanbul –in the conversation between Burhan Şenatarlar and Sven-Eric Liedman– such an education has to continue even after university and become a life-long process. People in Turkey need to develop serious interest and intellectual curiosity about things going on outside their own country. I am quite unhappy about the fact that people here are poorly informed about Sweden. They do not have much knowledge about our neighboring countries either.

This is a problem we have to address. Intellectual curiosity leads to meaningful cultural dialogue and without such curiosity, mere exchange may remain superficial. In this context, personal encounters may be very useful, they can create a kind of synergy. Personal encounters that involve sustained efforts to understand and to debate are likely to create genuine dialogue beyond the cliché.

EU has done quite a lot in promoting cultural exchange across Europe but there are many things that need to be improved. You cannot really create genuine cultural cooperation within the short time-frame of an average EU project. It takes several months just to discuss, analyze and formulate what has to be done. Only then can you expect concrete gains.

Avrupa Siyasi Değerleri: Kavram Sorunu

FAZIL HÜSNÜ ERDEM

Fazıl Hüsnü Erdem, 1964, Elazığ doğumlu. Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde profesör olarak görev yapıyor ve aynı fakültenin Kamu Hukuku Bölümü Başkanı.

“Avrupa” dendiğinde, donmuş ve sabit bir Avrupa kavramı olmadığı gibi, Avrupa'nın “özü” veya “kalbi” diyebileceğimiz değişmez bir değerler kataloğu da mevcut değildir. Gerçek şu ki, dünyada birçok farklı din ve kültür ama bunların hepsinin katkıda bulunduğu tek bir çağdaş uygarlık var. Bu da özünde insanların temel hak ve özgürlüklerine, farklı fikir, inanç ve yaşam biçimlerine saygıyı; uyuşmazlıkların zorla, şiddetle değil, hukukla, hakkaniyetle ve diyalogla çözülmesini ve adil paylaşımı öngören ilkelere başka bir şey değildir. Çağdaş uygarlık ile buna direnen güçler arasındaki mücadele, bugün dünyanın hemen bütün bölgelerinde, kültürlerinde ve ülkelerinde devam ediyor.

Hiç kuşkusuz bütün bu anlatılanlardan, Avrupa'nın, bugün için insanlığın büyük bir bölümünce paylaşılan çağdaş değerlerin ortaya çıkarılması, realize edilmesi ve evrenselleştirilmesindeki başat rolünün inkarı gibi bir sonuç çıkarılmamalıdır. Elbette ki söz konusu değerler Avrupa merkezli olarak ortaya çıkmış, hayatiyet bulmuş ve dünyanın diğer bölgelerine de yayılmış; evrensel kabul görek bütün insanlığa mal olmuştur.

Demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi ilke ve kavramlar ile bunlara mündemiç olan eşitlik, özgürlük ve adalet gibi evrensel değerler, iniş-çıkışların ve gel-gitlerin yaşandığı bir süreç içerisinde ve yüzyılları alan bir evrim neticesinde olgunlaşarak bugünkü anlam zenginliğine sahip olmuşlardır. Bu değerlerin sağlam ve sarsılmaz temeller üzerine oturtulup hayata geçirilmesinde, Avrupa'nın 1. ve 2. Dünya Savaşlarında yaşadığı acı tecrübeler çok etkili olmuştur. Avrupa ulusları, özellikle 2. Dünya Savaşı'nın sona ermesinin hemen akabinde, Avrupa'yı savaş ve çatışmaların yaşanmayacağı, güvenliğin ve barışın hakim olacağı ortak bir mekan haline getirebilmek amacıyla çeşitli bölgesel yapılanmalara gitmişlerdir. Demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve azınlık hakları temelinde gerçekleştirilen bu kurumsal yapılar aracılığıyla, barış ve güvenliği sağlayacak ortak bir “Avrupa kamu düzeni”ni yaratmaya çalışmışlardır.

Political Values of Europe: Problem of Conception

FAZIL HÜSNÜ ERDEM

Fazıl Hüsnü Erdem, born in Elazığ, in 1964, is Professor of Law at Dicle University in Diyarbakır. He is currently the Dean of the Department of Public Law.

When we say “Europe,” we do not refer to an immutable and abstract concept of Europe. There is no catalogue of constant values which we may call “the essence” or “the heart” of Europe. Actually, there are various religions and cultures, but there is one single contemporary civilization to which they contribute. This is nothing but a series of principles in relation to the fundamental rights and freedoms of man; also varying ideas, beliefs and lifestyles; the resolution of dispute through law, justice and dialogue instead of violence or force, and equality. The struggle between contemporary civilization and the powers that resist it continues in almost every region, culture and country of the world.

However, by this we do not mean to detract from the leading role of Europe in introducing, implementing, and standardizing contemporary values, which are now embraced by a majority of people. Of course, these values emanated from Europe, came into being there, have expanded to all regions of the world and have thus found universal acceptance.

Concepts and principles such as democracy, human rights and the rule of law, and immanent universal values such as equality, freedom and justice –after a gradual evolution with ups and downs and occasional set-backs over the centuries- have reached fruition and attained their present profundity and richness of meaning. The bitter experience of the First and Second World Wars have enhanced the stability and solidity of these values. European nations, especially after the Second World War, have endeavoured to implement a regional restructuring in order to make Europe a safe and peaceful land where there will be no war and conflict. They have tried to create a common “European public order” that would provide peace and safety by means of institutions built on democracy, the rule of law, human rights and minority rights.

Avrupa merkezli olarak ortaya çıkan ve dünyanın diğer bölgelerine de yayılarak evrensel olarak kabul gören ve böylelikle bütün insanlığa mal olan üç siyasi değer üzerinde durmaya çalışacağım. Bunlar demokrasi, hukuk devleti ve insan hakları kavramlarıdır.

I – Demokrasi

Demokrasi, iktidarın kaynağının halkta olduğunu söyleyen, kamu siyasetine ilişkin kararların halkın eliyle alınması gerektiğini ileri süren bir siyasi rejimdir. Esas itibarıyla demokrasi, yönetime ilişkin usuli bir katedir. Yönetimin hangi usuller çerçevesinde gerçekleştirileceğinden bahseder. Demokrasiyi mümkün kılan üç temelden söz edilebilir:

- a) Çoğunluk
- b) Çoğulculuk
- c) Hoşgörü ve siyasal tarafsızlık

a) Çoğunluk: Kamu siyasetine ilişkin alınacak kararlarda oybirliğini sağlamanın olanaksızlığı karşısında zorunlu olarak kabul edilen çoğunluk ilkesi, demokrasinin pratik bir kuralıdır. Günümüz gerçekliğinde bu ilke, yapılan seçimler sonucunda çoğunluğu elde eden siyasal gücün yönetme hakkına ve iradesine sahip olmasını ifade etmektedir. Demokrasilerde, çoğunluğun yönetme hakkının meşruluğu, seçimlerin demokratik meşruluğu ile ilgilidir.

Belirli bir süre için ülkeyi yönetme hakkına sahip olacak çoğunluğun belirlenmesinde bir araç olarak kullanılan seçimlerin demokratik meşruluğa sahip olabilmesi için bazı koşulların varlığı gereklidir. Bu koşullar: Seçimlerin düzenli aralıklarla yapılması; genel ve eşit oy ilkesinin kabul edilmesi; farklı görüşlerin özgür bir tartışma ortamında dile getirilmesi; ve bu görüşlerin siyasal partiler yoluyla örgütlenip iktidar yarışına katılabilmesi; seçmenlerin herhangi bir baskıya maruz kalmaksızın özgürce tercihlerini yapabilmeleridir.

b) Çoğulculuk: Siyasal çoğulculuk ilkesi, çeşitli bakımlardan bölünmüş ve farklılaşmış olan toplumun doğal çoğulcu yapısının siyasal alana yansıtılması demektir. Demokrasinin bu ilkesi, toplumda yer alan farklı dünya görüşlerine sahip kişi ve grupların özgürce örgütlenmelerini ve siyasal iktidar yarışına katılabilmelerini ifade eder. Çağdaş demokrasilerde, birbirine karşıt görüş ve çıkarları temsil eden çatışmalar, demokratik yaşamın birer gerçeği kabul edilir; çatışmanın nedenini oluşturan farklılıklar yok edilmeye, ortadan kaldırılmaya değil, eşit hak ve özgürlükler iklimi içinde birlikte yaşamalarını sağlayacak

I will try to focus on three political values that came out of Europe and have found universal acceptance by becoming prevalent in other regions of the world. These are the concepts of democracy, the rule of law and human rights.

I – Democracy

Democracy is a political system which asserts that the source of power is the people and that political decisions should thus be taken by the people. Indeed, democracy is very much about procedure and administration. It is about the procedural framework within which the government can function. There are three basic factors that make democracy possible:

- a) Majority
- b) Pluralism
- c) Tolerance and impartial politics

a) **The principle of the majority:** The principle of the majority is a practical rule of democracy, compulsory because of the impossibility of reaching political consensus. Today, this principle represents the right and will of political power to govern, if it has gained the necessary majority in an election. In democracies, the legitimacy of the majority's right to govern is a question of the democratic legitimacy of the elections.

Elections are instruments used to determine the majority who will obtain the right to govern the country for a given period. An election with democratic legitimacy requires particular conditions to be in place. These conditions are as follows: The elections should be held regularly, the principles of equal and universal suffrage should be adopted, a free environment of discussion should be provided where different opinions are expressed and these opinions should be able to take organizational structure in the form of political parties, and thus compete for power. The electorate should also be able to make its choices independently without being subjected to any pressure.

b) **Pluralism:** The principle of political pluralism is the projection of the pluralist structure of society, fragmented and differentiated in various ways, into the political sphere. This democratic principle represents the freedom of people and groups with divergent world views to form themselves into organizational structures, and ultimately to compete for political power. In contemporary democracies, opposed views and interests are regarded as a natural part of democratic life. The differences giving rise to opposition are not abolished or abrogated; instead, resolutions are sought in order to create a

çözümler bulunmaya çalışılır. Kişilerin ve örgütlü grupların siyasal sürece katılma kanallarının açık olduğu demokrasilerde, toplumun yönetimine ilişkin temel siyasal kararlar, örgütlenmiş görüş ve çıkarların çatışması sürecinde oluşacak pazarlık ve uzlaşmaların bir sonucu olarak belirlenir. Bu anlamda demokrasi, kısaca, farklılıkları yok etmeden bir arada yaşama formülleri üretebilme sanatıdır.

Demokrasinin bu çoğulcu niteliği, demokratik devletin farklı dünya görüşleri ve ideolojiler karşısındaki tutumunu belirlemektedir. Gerçekten demokratik devlet, ortodoks bir dünya görüşünü resmi ideoloji olarak kabul edip bunu topluma dayatmaya çalışan totaliter devletten farklı olarak, bütün ideolojiler karşısında eşit uzaklıkta bulunan bir “hakem” devlettir. İdeolojik dogmatizme karşı olan demokrasi, farklı yaşam tarzlarını meşru gören ve bunların barış içerisinde bir arada yaşamalarının güvencesini oluşturan bir siyasal sistemdir. Bu yönüyle demokrasi, toplumda çatışmaları çözenin veya yumuşatmanın en iyi yolu olarak kabul edilmektedir. Gerçekten, siyasal çoğulculuğun var olduğu bir toplumda demokrasi; çıkar ve görüş farklılıklarından kaynaklanan çatışmaların, toplumun temellerini sarsan büyük patlamalara yol açmadan, barışçı yollarla uzlaşabilme potansiyelini sunan bir yönetim stratejisidir.

“Çoğulculuk iyilerin çeşitliliğidir.” Bu ilke, her türlü monist (tekçi) “hakikat” ya da “iyi” tanımlamasının siyasetin merkezine oturtulmasını dışlayan demokrat zihinsel kavrayışın mantıksal bir sonucu olarak belirir. “Kesinliğin denektaşlarının erimesiyle” nitelenen demokrasi, bu yönüyle, farklı “hakikat” ya da “iyi” anlayışlarını eşdeğerli olarak kabul eder. Bunlardan birinin diğerleri karşısındaki kategorik üstünlüğünü kabul etmez. Farklı bir söyleyişle, demokratik siyaset, farklılıkların altını çizer, ancak, onların ayrıcalık haline gelmesine izin vermez. Toplumun çoğul yapısında mevcut olan farklılıkların niteliği ya da kaynağı önem taşımaz. Farklılık; statü, sınıf ve ideoloji gibi faktörlere bağlı olarak ortaya çıkabileceği gibi; cinsiyet, dil, din, etnisite, kültür, cinsel tercih ve yaşa bağlı olarak da belirebilir. Burada önemli olan husus, bu farklılıklar arasında hiyerarşik bir sıralamanın yapılamayacağını kabullenilmesidir.

Bu özellikleriyle çoğulcu demokrasi, farklılıkların barışçı birlikteliğini sağlayan bir siyasi yöntem olarak belirir. Her türlü farklılığın özgür bir biçimde dillendirilebildiği, örgütlenebildiği ve iktidar yarışına katılabildiği çoğulcu siyasal ortam, birlikteliğin ön önemli güvencesini oluşturur. Farklılıklardan herhangi birine üstünlük ya da ayrıcalık tanınmaması, dışlanmışlık duygusunun yaratacağı toplumsal ayrışma eğilimini engelleyeceği gibi, herkesin kendisini demokrasi oyunu içinde görmelerini sağlamak suretiyle birlikte yaşam arzusunu

climate of equal rights and freedoms, in which these differences may co-exist. In democracies, where individuals and organized groups are able to contribute to the political process, fundamental political decisions about the governance of the society are determined as a result of the accord and consensus arising out of the contention of organized opinions and interests. Democracy is thus the art of producing key formulas for living together without abolishing difference.

The pluralist aspect of democracy determines the attitude of the democratic state towards different world views and ideologies. Unlike the totalitarian state which adopts an orthodox world view as its official ideology and then tries to impose this on society, the democratic state is an arbiter state, keeping itself equidistant to all kinds of ideologies. Democracy is opposed to ideological dogmatism; it is a political system which embraces various philosophies of life as legitimate, and assures their peaceful coexistence. From this standpoint, democracy is regarded as the best way to resolve and mollify conflict in society. In a society where political pluralism exists, democracy is a tool of governance that offers the possibility of peaceful consensus without giving rise to clashes as a result of opposing interests and opinions, or to outbreaks of violence that damage the basic fabric of society.

“Pluralism is the variety of the good.” This principle emerges as a logical result of the democratic idea, which excludes the outlining of any monist definition of “reality” or “the good” at the heart of politics. Defined as “melting the yardstick of the definitive”, democracy embraces the various versions of “reality” and “the good” as legitimate and equal, without accepting the categorical superiority of one over the other. In other words, democratic political processes emphasize difference without awarding selective privilege. The quality or origins of any such differences in the pluralist structure of society do not matter. Differences may arise out of factors such as statute, class and ideology, as well as gender, language, religion, ethnicity, culture, sexual orientation and age. The important point at issue here is the admission that there can be no hierarchy among these differences.

Pluralist democracy thus appears to be a political method that delivers the peaceful coexistence of diversity and difference. The pluralist political sphere, in which every difference finds its own free expression, possesses an organizational structure of its own and is able to withstand the competition for power. This is the most important cornerstone of coexistence. Not conceding privilege to any faction or group prevents the tendency for particular groups to feel alienated or “excluded” while also enhancing the willingness and desire of people to live together and take part in the “game” of democracy. Violence as a

da pekiştirir. Böylelikle, şiddetin politik bir araç olarak kullanılma seçeneği bertaraf edilir. Bu nedenledir ki, çoğulcu demokrasiler, farklılıklardan kaynaklanan uzlaşmazlıkları fiili çatışmaya dönüştürmeden barış içerisinde birlikte var oluşu gerçekleştirebilme şansına sahip olurlar. Bu bağlamda, özgürlükçü ve çoğulcu özelliklere sahip çağdaş demokrasiler, farklı etnik, kültürel, dilsel ve dinsel gruplardan oluşan toplumları bir arada tutmanın en etkili yöntemlerinden biri olarak karşımıza çıkarlar.

c) **Hoşgörü ve Siyasal Tarafsızlık:** Siyasal çoğulculuk, ancak hoşgörü ve siyasal tarafsızlık ilkelerinin varlığıyla hayatiyet bulabilir. Hoşgörü kavramı, farklı düşünce, inanç ve yaşayışlar karşısında tahammülü ifade etmektedir. Bu anlamda hoşgörü, eşitlikçi bir ilişkiyi ima eder. Hoşgören ile hoşgörülen arasındaki ilişki hiyerarşik bir ilişkidir. Doğrunun sırrına vakıf olan kişi, bundan mahrum olan kişiye tahammül gösterebilir. Tam da bu nedenle Thomas Paine, “hoşgörü” ile “hoşgörüsüzlük” arasında hiçbir fark olmadığını vurgulamaktadır. Meşhur eseri *İnsan Hakları*’nda Paine bu konuda şöyle diyor: “Hoşgörü, hoşgörüsüzlüğün karşıtı değil, karşılığıdır. Her ikisi de despotizmdir. Birisi kendisinde vicdan hürriyetini yasaklama hakkını görür, diğeri ise bu hürriyeti bağışlama, lütfetme hakkını.”

Paine’in bu sert ifadesine rağmen, aslında hoşgörü, hiyerarşik doğası itibarıyla gerçekçi bir ilkedir. Zira, belli bir düşünceye ya da inanca sahip olan kişi, kaçınılmaz olarak onun “tek doğru” ya da “en doğru” olduğuna inanmaktadır. Dolayısıyla bu kişinin diğer düşünceleri ya da inançları “yanlış” bulması doğaldır. Hoşgörü, “yanlış” ya da “iğrenç” de olsa başkalarının düşüncesine ve/veya dünya görüşlerine katlanmayı gerektirmektedir. Bu nedenle, bireyler arası ilişkilerde, başka bir ifadeyle toplumsal düzeyde, hoşgörü işlevsel bir değere sahip olabilir.

Buradaki problem, hoşgörünün bazen siyasal bir değer olarak da sunulmasıdır. Başka bir ifadeyle, devletin benimsemediği görüşler ve inanç gruplarına yönelik hoşgörü ilkesine başvurması gerektiği ileri sürülmektedir. Oysa devletin, bireyler ve toplumsal gruplardan farklı olarak, hoşgörme yetkisinden bahsedilemez. Bu tür bir yetki devlete, resmi bir din ya da söyleme sahip olma, bunun dışında kalanları da hoşgörülebilecek düşünce ve inançlar olarak görme hakkını verecektir. Bu da beraberinde, bazı grupların siyasal anlamda aforoz edilmesini getirecektir.

Dolayısıyla birey-devlet ilişkilerinde “tanıma” devletin özgürlükler karşısındaki yükümlülüklerini anlatmaya daha müsait bir kavramdır. Tanıma, hoşgöründen farklı olarak, “öteki”nin ontolojik statüsünü eşit şekilde kabul etmeyi

political tool is thus eliminated. It is for this reason that pluralist democracies have a chance of accomplishing peaceful coexistence, even faced with uncompromising attitudes from opposing groups, rather than facing de facto conflict. To conclude, contemporary democracies, which are libertarian and pluralist, present the most effective way of holding together societies that are composed of different ethnic, cultural, religious and linguistic groups.

c) **Tolerance and impartial politics:** Political pluralism can only exist through tolerance and the principle of impartial politics. The concept of tolerance means tolerance to different opinions, beliefs and ways of living. Even so, tolerance implies an unequal relationship. The relationship between “the tolerant” and “the tolerated” is by necessity hierarchical. The one who is cognizant of the essence of truth, shows tolerance to the one who does not possess this knowledge. For this reason, Thomas Paine highlights the fact that there is no difference between “tolerance” and “intolerance”. In his famous book *Rights of Man*, he says: “Tolerance is not a contradiction but a correspondence of intolerance. Both of them are despotic. One asserts the right to ban the independence of conscience, the other asserts the right to condescend, to bestow this independence.”

Despite Paine’s uncompromising statement, tolerance is nonetheless a realistic principle because of its hierarchic nature. An individual who holds a certain opinion or belief, inevitably believes that this is “the only” or at least “the best” truth. It is very natural for this individual to believe that other opinions or beliefs are “wrong”. Tolerance, simply, is the necessity of tolerating other people’s opinions and/or perspectives of the world even if these are perceived as “wrong” or “reprehensible”. Tolerance is therefore a highly functional aspect in relationships between individuals –or, in other words, in the social sphere.

Yet, there is also a problem here, namely the fact that tolerance is sometimes represented as a political value in itself. In other words, there is an assertion that the state should show tolerance to opinions and beliefs that it does not itself agree with. Yet, one cannot refer to the authority of the state to show tolerance in the same way as one does with individuals or social groups. This kind of authority would give the state the right to have an official religion or discourse, and the right to see everything else as opinions and beliefs to be tolerated. Such a process would excommunicate certain groups politically.

“Recognition” is thus a more appropriate term to define the state’s responsibilities in terms of the freedoms existing in the relationship between the individual and the state. Subtly different from tolerance, “recognition” requires

gerektirmektedir. O halde, çoğulculuğu sağlama noktasında devletin “tanıma”ya dayanan bir siyasal tarafsızlık ilkesini benimsemesi gerekmektedir. Siyasal tarafsızlık, bir yandan devletin herhangi bir dini ya da ideolojiyi resmen benimsemesine izin vermez, diğer yandan da devleti toplumdaki farklı “iyi” anlayışları karşısında eşit mesafede durmaya zorlar.

Tarafsız devlet, bireyleri ne kayırır ne ötekileştirir. Taraf tutan bir devlet, kendinden olmayanlara dışlayıcı ve ötekileştirici bir tavır içinde olur ve onları tedip etmeye çalışır. Bu tavır, çatışmaya ve iç karışıklığa yol açar. Tarafli devlet, kendinden olanlara karşı kayırcı bir tutum içinde bulunur ve onları sürekli bir biçimde ödüllendirir.

Tarafsız devlet, ikiyüzlülüğü ve takıyveciliği önlemek, maskesiz yaşamayı sağlamak ve toplumsal ahlaki kurmak için, farklılıkların doğallığını güvence altına alan devlettir. Tarafsız devlet, hiçbir görüşü ve inancı önceden mahkum etmez. Düşünceler karşısında tarafsız olduğundan ifade özgürlüğünü, inançlar karşısında tarafsız olduğundan din ve vicdan özgürlüğünü güvence altına alan özgürlükçü ve laik bir devlettir.

Demek, tarafsız devlet; uyuşmazlıkların tarafsız hakemi olan, toplum katmanlarının birbirleri üzerinde baskı kurmasına göz yummayan; yaşamın hiçbir düşünce kalıbına sığdırılamayan zenginliğini, değişkenliğini, çeşitliliğini, önceden öngörülemezliğini gözetken, ötekiler ile berikilerin enerjilerini çatıştırmadan yarıştıran ve bunun hukuksal çerçevesini çizen, koruyucu, güvenceci bir devlettir.

II – Hukuk Devleti

Genel olarak hukuk devleti, kişilere hukuk güvenliği sağlayan, yönetilenlerin olduğu gibi yöneticilerin de hukuka bağlı oldukları bir devlet düzenidir. Çağdaş demokratik devletin vazgeçilmez ögesi olan hukuk devleti ilkesi temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alınmasını; yasaların anayasaya uygunluğunun sağlanmasını; yönetimin hukuka bağlılığının gerçekleştirilmesini; yasa önünde eşitlik ilkesi ile suç ve cezalara ilişkin evrensel ilkelerin kabulünü; yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile yargı kuruluşlarının güvenilirliğinin sağlanmasını gerektirir.

Keyfi yönetimin karşıtı olarak hukuk devleti, meşruluğunu kendi varlığından değil, hukuktan alan devlet demektir. Devletin, meşruluğunu hukuktan alması ve ona uygun davranmak zorunda kalması, bir bakıma kendisini sınırlaması anlamına gelmektedir. Daha yalın bir anlatımla, hukuk devleti, devletin hukuk

the equitable acceptance of the ontological “other”. The state has to adopt the principle of impartial politics based on “recognition” in order to achieve pluralism. Impartial politics prevent the state from adopting a certain religion or ideology officially, while at the same time encouraging the state to remain equidistant from the many different understandings of “the good” in society. The impartial state neither stands side-by-side with an individual nor defines her/ him as “the other”. The biased state excludes and punishes “the other”, which gives rise to conflict and chaos. The biased state always stands side-by-side with, and continuously favours, those who are inherent to it.

The impartial state protects the innate nature of difference in order to prevent hypocrisy, to facilitate life without pretence and to safeguard social ethics. The impartial state never holds pre-judged opinions or beliefs. As it is impartial to different opinions, it also protects freedom of speech; and as it is impartial to different beliefs it protects freedom of religion and conscience. The impartial state is libertarian and secular.

Thus, the impartial state is a protective and secure state functioning as an unbiased arbiter of decisions, without favouring the domination of one layer in society over another; which respects the wealth, mobility, variety and unpredictable nature of life; which provides a level playing field in which “difference” is free to compete without hindrance; and which also draws up the legal framework of this arena.

II – State Governed by Rule of Law

When the state is governed by the rule of law, this gives people the certainty and predictability of law, to which both “the governed” and “the governing body” are subject. The principle of the rule of law, an indispensable aspect of a modern democratic state, requires the protection of fundamental rights and freedoms, legislative compatibility with the constitution, legal adherence of administrative bodies, acceptance of the principle of equality under the rule of law, the universal principles of crime and punishment, and the independence of the judiciary and reliability of the courts.

Unlike the arbitrary state, a state governed by the rule of law derives its legitimacy not from itself but from law. Deriving its legitimacy from law means that it is an obligation of the state to act in accordance with law, and in a way, to be restrained by the same. In other words, a state governed by the rule of law functions within the framework of law, and is dependent on law. In the place of arbitrary rule, it is law that regulates the administrative bodies.

çerçevesine alınmasını, hukukla bağlanmasını ve yönetimde keyfiliğın yerine hukukun egemen olmasını gerektiren bir ilkedir.

Hukuk devleti anlayışı, birey özgürlüğüne dayanır ve bireyin keyfi yönetim karşısında korunmasını amaçlar. Bu açıdan bakıldığında hukuk devletinin anlamı, bireylerin, devletin yetkilerinden önce gelen ve onlara üstün tutulan haklara sahip olduğu ve devletin bunlara saygı göstermek zorunda bulunduğu anlamına gelmektedir.

Hemen belirtmek gerekir ki, hukuk devleti “hukuku olan devlet” değil, “hukukun egemen olduğu devlet” demektir. Hukukun var olduğu ancak devlet iktidarının bununla bağlı olmadığı devlet düzeninin adı “polis devleti” dir. Ayrıca burada sözü edilen “hukuk” herhangi bir hukuk değildir. Çünkü yetkili organlar tarafından yürürlüğe konmuş ve devletin yaptırım gücüyle desteklenmiş kurallar bütünü anlamında her devletin bir “hukuk”u vardır. Kaldı ki, böyle bir hukuk, devlet iktidarını sınırlamak bir tarafa, onu pekiştiren ve ona yasallık kazandıran bir nitelikte de olabilir. Oysa, bir hukuk devletinde egemen olması gereken hukuk; özgürlük, eşitlik ve adalet gibi evrensel değerleri referans alan, kişilerin hukuk güvenliğini sağlayan ve devlet iktidarını sınırlayan bir hukuktur. Kısaca hukuk devleti, meşruluğunu kendinden değil, evrensel değerler üzerine kurulu hukuk normlarından alan ve bu üstün hukuk normlarıyla kendini sınırlayan devlet demektir.

III – İnsan Hakları

İnsanların sırf insan olmaları dolayısıyla doğuştan birtakım dokunulmaz, devredilmez ve vazgeçilmez haklara sahip olduğu inancına dayanan *Doğal Hukuk* anlayışından beslenir. Doğal haklar görüşünün dört önemli özelliğı vardır: 1) Doğal haklar, insanların doğuştan sahip olduğu devredilmez ve vazgeçilmez nitelikte haklardır. 2) Doğal haklar toplumdan ve devletten önce vardır çünkü, bu haklar bireyin insan olması dolayısıyla sahip olduğu haklardır. Dolayısıyla, devlet ancak bu hakları tanıır ve güvenlik içinde kullanımını sağlar. 3) Doğal haklar mutlaklıtır: Hiçbir düşünceyle geçersiz kılınamaz, ortadan kaldırılamaz ve uygulanmaları engellenemez. 4) Doğal haklar evrenseldir. Zaman ve mekana bağlı olmaksızın bütün insanlar doğal haklara sahiptir.

Hakların devlet tarafından verilmediğı, devlet kurulmadan önce de var olduğu görüşüyle, mutlakıyetçi ve baskıcı rejimlere karşı özgürlüklerin güvence altına alınmasında ve bu suretle devlet iktidarının sınırlanmasında önemli başarılar kaydetmiştir. Devletin, kendi yarattığı hukuktan önce var olan doğal hukukla bağlı olduğunu ve insanların bu hukuktan kaynaklanan doğal haklarına saygı

The concept of the rule of law is based on the freedom of the individual and aims to protect the individual from injustice. From this standpoint, in a state governed by the rule of law, human rights take precedence over and are superior to the power of the state. It is an obligation of the state to respect these rights.

We need to emphasize the fact that the term “rule of law” does not mean “a state with law” –but a state where “law is the rule”. A state with a legal system to which political power is not subject, is known as a “police state”. In addition to this, “law” as referred to here is not ordinary law. After all, every state has “law”, defined as a structure of rules implemented by those in whom authority has been vested by the state. Such “law” can enhance and legitimize the authority of the state instead of restraining it. The required kind of law is based on universal values such as freedom, equality and justice, which provide the individual with constancy and certainty in the application of the law, as well as restraining the power of the state. In brief, a state governed by the rule of law does not derive its legitimacy from itself, but from legal standards based on universal values; such a state is subordinate to the rule of law.

III – Human Rights

The concept of human rights is underpinned by the concept of *Natural Law*, which asserts that human beings have inalienable rights by birth –just because they are human. The concept of natural rights has four important aspects: 1) Natural rights are inalienable rights owned by the individual from birth. 2) Natural rights are above the state, because the individual possesses these rights as a consequence of being a human being. Thus, the state is obliged to recognize and protect these rights. 3) Natural rights are absolute rights: They cannot be negated by any opposing view, nor be abolished or acted against. 4) Natural rights are universal. All human beings own these rights regardless of time or place.

The concept of human rights, by using the argument that rights are not given by the state but precede the foundation of the state, has achieved much in protecting freedoms from absolutist and repressive regimes, and restricting the power of the state. The doctrine of human rights asserts that the state is subject to natural law, which precedes the law created by the state, which therefore has to respect the natural rights of the individual. This argument had as its aim the restriction of state power, which until then had been thought to be limitless, and thus to protect the individual from repression.

göstermek zorunda olduğunu ileri süren insan hakları öğretisi, bu düşüncesiyle, o zamana kadar sınırsız olduğu kabul edilen devlet iktidarını sınırlandırmayı ve bu suretle bireyleri baskıdan korumayı hedeflemiştir.

İnsan hakları kavramı, bir öğreti ve bir siyasi ideoloji olarak, birey-devlet ilişkisinde bireyi önceleyen ve devleti bireyin haklarını korumaya yönelik bir “araç” olarak gören yaklaşım üzerine kurulmuştur. Bu yaklaşıma göre devletin varlık nedeni bireyin hak ve özgürlüklerini korumaktır. Dolayısıyla, insan hakları öğretisinin temel amaç ve işlevi, devlet iktidarını sınırlamak suretiyle “birey hak ve özgürlükleri”ni güvence altına almaktır.

SİYASAL DEĞERLERİN TAHKİMİ

Avrupa'nın üzerine bina edildiği demokrasi, hukuk devleti ve insan hakları gibi temel siyasi değerler, bugün bizatihi yine Avrupa'da gelişen bir tehdit algısının saldırısıyla karşı karşıyadır. Küreselleşmenin ivme kazandırmasıyla birlikte çok farklı kültürlerin Avrupa'ya akması ve bu kültürlerle mensup insanların giderek kalabalıklaşması, Avrupa'da gerek bu kültürlerle gerek bu kültürleri taşıyan bireylere karşı düşmanlık içeren görüşlerin güç kazanmasına neden oldu.

Karşımızda duran manzaranın pek hoş olduğu söylenemez. Meş'um “medeniyetler çatışması” tezinin yüksek sesle dillendirildiği ve bu tezin dünyaca ünlü isimler tarafından hararetle savunulduğunu görüyor; demokrasi, insan hakları ve hukuk devleti gibi siyasi değerlere kaynaklık etmiş Avrupa kıtasında yabancı düşmanı ırkçı partilerin giderek güç kazandığı bir döneme tanıklık ediyoruz. Peki, bu manzarayı değiştirmek için ne yapabiliriz?

Kanımca şu anda öncelikli olarak yapılması gereken şey, Avrupa orijinli olan ama artık evrensel bir nitelik taşıyan siyasi değerleri derinleştirip tahkim ederek ona yeni ve çağdaş bir içerik kazandırmak ve bunu realize etmeye çabalamaktır. Ancak bunu başarabilirsek insanlığın sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel ve siyasal alanda yaşadığı birçok sorunu çözebilme ve barışçıl var oluşumuzu gerçekleştirebilme fırsatını yakalayabiliriz.

Bu bağlamda işe, özelde Avrupa'nın genelde tüm dünyanın ivedilikle çözmesi gereken göç/entegrasyon sorunlarına derinleşen bir demokrasi penceresinden bakmakla ve bu sorunu eşit vatandaşlık kavramından hareketle yeniden ele almakla başlayabiliriz. Eşit vatandaşlık, tanımı gereği, bireylerin din, dil, etnisite, sosyal statü ve cinsiyetlerine bakmaksızın, kanunlar önünde eşit hak ve sorumluluklara sahip olması anlamına geliyor. Anayasa ile güvence altına alınan bu statü, vatandaş ve legal göçmen bütün bireyler arasında adalet ve

The concept of human rights, as a doctrine and political ideology, is based on the mechanism that gives priority to the individual in relation to the state, and regards the state as a “tool” to protect the rights of the individual. By this approach, the reason for the existence of the state is to protect the rights and freedoms of the individual. Thus, the fundamental aim and function of the concept of human rights is to secure the rights and freedoms of the individual by restricting the power of the state.

THE ENHANCEMENT OF POLITICAL VALUES

The fundamental political values of democracy, the rule of law and human rights upon which Europe has been built, is facing a new perception of threat today. With the acceleration of globalization, various cultures have streamed into Europe, with rising numbers of people belonging to these cultures, and as a consequence, growing hostility in Europe to such immigrants.

We cannot say that the scene before us is pleasant. The inauspicious “clash of civilizations” thesis is spoken out aloud and this thesis is supported vigorously by well-known names in society. We are facing a period in which racist parties hostile to foreigners are gaining power in Europe –a continent which is the source and birthplace of political values like democracy, human rights and the rule of law. Well then, what can we do to change this situation?

In my opinion, what has to be done first is to expand, develop and enhance the political values which originated in Europe but are now universally accepted; to bring a new and contemporary context to them and try to implement them. We can find an opportunity to solve the various socio-economic, socio-cultural and political problems and create a peaceful environment only if we can accomplish this task.

In this context, we can begin dealing with the problems of migration/ integration which need to be solved without delay by Europe in particular, and the whole world in general, by developing a more profound democratic view and by reliance on the concept of “equal citizenship”. “Equal citizenship” as a concept, means that every individual has equal rights and responsibilities under the law, regardless of religion, language, ethnicity, social statute and gender. This statute which is enshrined by the constitutions makes it mandatory to apply the principles of justice and equality among all citizens and legally established migrants. In many European countries, this is already established on a constitutional and legal basis. But in the end, it is people who make laws

eşitlik ilkelerinin uygulanmasını zorunlu kılar. Çoğu Avrupa ülkesinde bunun anayasal ve kanuni zemini var. Neticede, kanunların içini dolduran insanlardır ve kanun-ötesi katkıların sağlanması kaçınılmazdır. Eşit vatandaşlığın hukuki bir norm olmanın yanı sıra toplumsal ve psikolojik bir karşılığının da bulunması gerekir.

Bu noktada eşit vatandaşlık farklı din ve kültürler arasında “köprü kurma” çabasından çok, aynı mahallede oturan insanların birbirlerini dinlemesi, görmesi, kısacası daha yakından tanınmasını öngörür. Köprü kurma metaforu, ayrı ve farklı kültür (ve sonuçta insan) tanımlarını içeriyor ve farklılığı bir sorun olarak tanımlayarak yola çıkıyor. Oysa Avrupa’da yaşayan göçmenler, azınlıklar ve mühtediler artık o toplumların temel bir parçası haline gelmiş durumdadır ve kendilerini ötelede yaşayan ayrı-gayri bir topluluk, azınlık, vs. olarak görmüyorlar. Farklılıklarını koruyarak yaşadıkları toplumlara katkıda bulunmak istiyorlar. Bu yüzden “biz” dediklerinde, hem ait oldukları dini-kültürel grubu hem de yaşadıkları ülkeyi ve diğer Avrupalıları kastediyorlar. Kısacası kendilerini, köprü ile diğerlerine bağlanacak bir öteki olarak değil, aynı mahallenin sakinleri olarak görüyorlar. Dolayısıyla yapılması gereken, Avrupa’daki Müslüman topluluklara eşit vatandaş muamelesi yapmak ve böylece insanların hayatlarını rasyonel kurallar çerçevesinde yaşanabilir kılmak olmalıdır.

meaningful. Equal citizenship, in addition to being a legal norm, also has to find social and psychological correspondence.

At this point, what is meant by the concept of equal citizenship is not an endeavour to build a bridge between different religions and cultures, but more than anything, the construction of a social environment where people living in the same region listen to each other, see each other –and, in short, get to know each other. The metaphor of “building a bridge” acknowledges the definitions of separate and different cultures (and thus, people) and takes its point of departure in declaring this difference as a problem. But the migrants and minorities living in Europe are now an immanent part of these societies; they do not see themselves as separated, enclosed communities or minorities. They want to contribute to the society they live in without losing their authenticity. That is why, when they say “we” they mean both the religious-cultural group to which they belong, as well as the country they live in and other Europeans they live with. In brief, they see themselves not as an “other” to be connected to others by a bridge, but as inhabitants of the same place. What must be done now is to treat Muslim communities in Europe as equal citizens and thus improve people’s lives within the framework of rational rules.

Avrupa Değerleri

ANNIKA STRÖM MELIN

Annika Ström Melin, Avrupa ve diğer sosyal sorunlara odaklanan bir gazeteci, yazar ve konuşmacı.

Sevgili Arkadaşlar,

Beni Diyarbakır'a davet ettiğiniz için teşekkür ederim. Dünyanın bu kısmına ilk ziyaretim ve şehrin ve bölgenin güzelliği beni büyüledi. İsveç'ten ayrıldığımda kar yağıyordu ve saat öğleden sonra üç olmasına rağmen hava kararmıştı.

Stokholm buradan çok uzak görünüyor. Ama Avrupa ve Avrupa Birliği uzak değil ve bugünkü katılım nedenim Avrupa değerleri üzerine görüşlerimi aktarmak.

Kavram, genellikle, kimin Avrupalı OLMADIğI ya da hangi ülkelerin Birliğe KATILMAMASI gerektiğini tanımlamak için kullanılıyor. Bu nedenle, her şeyden önce, aslında Avrupa değerleri diye belirli bir şey olduğunu düşünmediğimi vurgulamak isterim. Sadece insanlar ve evrensel değerler vardır. Ama bu, buradaki katılımımın sona erdiği anlamına gelmiyor. Bu yüzden lütfen gitmeyin... Çünkü değerlerin arkaplanını ve ortaya çıkış sürecini göz önüne almadan bugünkü Avrupa Birliği'ni ve onun değer temelli işbirliği ve genişleme yöntemini anlamamanın mümkün olmadığını düşünüyorum.

Avrupa değerleri, en azından tarihsel olarak, spesifiklidir. Batı Avrupa ülkeleri yurttaşlarının, politikacılarının ve özgürlük savaşçılarının; İkinci Dünya Savaşı öncesinde ve süresince Nazi baskısı ve işgaline karşı mücadeleleri sırasında öğrendikleri acı dolu derslerle bağlantılıdır. Yunanistan, İspanya ve Portekiz'de faşist baskıya karşı mücadele eden ve Doğu Avrupa'nın on eski komünist ülkesinde komünist baskıya karşı gelen insanlar için değerli ve somut bir anlamı vardır. Tüm bu özgürlük savaşçıları için "Avrupa"nın bir anlamı vardır. Düşünce özgürlüğü, demokrasi ve hukukun üstünlüğü anlamına gelir. Ama aynı zamanda sınırlı ulusal egemenlik anlamına da gelir.

Avrupa –savaş sonrasında- bu iki dayanak üzerine inşa edildi. Birinci dayanak, 1949'da kurulan Avrupa Konseyi'ydi. Avrupa Konseyi, Avrupa'da, insan

European Values

ANNIKA STRÖM MELIN

Annika Ström Melin is a journalist, writer and public debator focusing on European and other societal questions.

Dear friends,

Thank you for inviting me to Diyarbakır. This is my first visit to this part of the world and I am overwhelmed by the special beauty of the city and the region. When I left Sweden it was snowing and at this time of the year, it is dark at three o'clock in the afternoon.

Stockholm seems to be a very long way from here. But Europe and the European Union is not far away and my contribution today is to give my view on European values.

The concept is often used to define who are said NOT to be European and which countries should NOT be let into the Union. I would therefore first of all like to stress that I don't think that there are specifically European values as such –only human and universal values. But this does not mean that my contribution here is over –so please don't go quite yet... Because I don't think it is possible to understand today's European Union and its value-based method of cooperation and enlargement without taking into account the background and history of how these values emerged.

European values are at least historically something specific. They are linked to the painful lessons learnt by citizens, politicians and freedom fighters in the struggle against Nazi oppression and occupation before and during the Second World War in Western European countries. They mean something very valuable and tangible to people who struggled against fascist oppression in Greece, Spain and Portugal and to those who opposed communist oppression in the ten former communist countries in Eastern Europe. For all of these freedom fighters "Europe" meant something. It meant freedom of speech, democracy and the rule of law. But it also meant restricted national sovereignty.

haklarının dayanağı olmuş ve olmaktadır. Avrupa Konseyi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne dayanan genel demokratik ilkeler geliştirdi. Diğer dayanak daha sonra Avrupa Birliği olan –1951 Paris Antlaşması ile kurulan Kömür ve Çelik Topluluğu ve daha sonra 1957'deki Roma Antlaşmaları ile kurulan- Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) idi.

Avrupa Birliği –hepinizin bildiği üzere- bir ekonomi projesi olarak başladı. Paris Antlaşması kömür ve çelik; Roma Anlaşması ise malların, sermayenin, insanların ve hizmetlerin serbest dolaşımı ile ilgiliydi. Sonuç olarak Avrupa, savaştan sonra, biri insan hakları diğeri serbest ticaret olmak üzere iki ortak temel üzerine kurulmuştur.

Avrupa Konseyi ile Avrupa Birliği arasındaki fark aynı zamanda geliştirip uyguladıkları metodlarındadır da. Avrupa Konseyi geleneksel hükümetlerarası işbirliğine dayanır. Tüm kararlar ortak verilir, üye ülkelerin özerkliğine dokunulmaz ve ortak kurumların tek başına yetkisi yoktur. Aksine, Kömür ve Çelik Topluluğu ve daha sonra kurulan AET ise yepyeni bir işbirliği modeli geliştirdi. Buna topluluk metodu dendi ve hala öyle adlandırılıyor. Bu metodun en önemli unsuru ulusal özerkliğin sınırlandırılmasıdır. Üye ülkeler, yetkilerini, kararların oy çokluğuyla alındığı topluluğa devrederler. Ortak kanun sistemine ve onun kurallarına uymakla yükümlüdür.

Birliğin bu temel prensibi, aynı zamanda üye ülkeler için kabul etmesi en zor ve en tartışmalı kısmıdır. Ülkem İsveç için böyle olduğunu biliyorum ve sanırım Türkiye için de tamamıyla kabul edilmesi en zor kısım olacak. Fakat yine de bu prensip, başarılı bir topluluk işbirliği yönteminin en önemli unsurlarından biridir.

Sınırlı ulusal egemenlik fikri de İkinci Dünya Savaşı'nın direniş hareketine dayanıyor. Kıta Avrupası'ndaki Nazi işgali süresince hemen hemen tüm direniş hareketleri ulusal egemenlik fikrine eleştirel bir bakış geliştirdi. Savaştan sonra İtalya, Polonya, Hollanda, Fransa ve kıta Avrupası'nın diğeri ülkelerindeki direniş savaşçıları; küçük ve zayıf Avrupa ulusal devletlerinin, yurttaşlarını bundan sonra gelebilecek afetler, savaşlar ve bir başka Holokosttan korumak için bir tür ortak yasal çerçeveye ihtiyacı olduğu sonucuna vardılar.

Avrupa federalist hareketi savaştan sonra tüm kıta Avrupası'na yayıldı. Liberal, muhafazakar ve sosyalist dallara ayrılmış olsa da, temelde, Avrupa yurttaşlarının, uluslarüstü düzeyde yaptırım gücüne sahip, ortak kanunlara ihtiyacı olduğuna dair ortak bir fikre dayanıyordu.

Europe –after the war- was built on these two pillars. One pillar was the Council of Europe, founded in 1949. The Council of Europe was and is the pillar of human rights in Europe. The Council of Europe developed common democratic principles based on the European Convention on Human Rights. The other pillar was later to become the European Union –the Coal and Steel Community and the Treaty of Paris in 1951, and later the Treaties of Rome in 1957- in the EEC, the European Economic Community.

The European Union was –as you all know- initially an economic project. The Treaty of Paris was all about coal and steel and the Treaty of Rome was all about the free movement of goods, capital, people and services. Thus, Europe was built after the war on one pillar for common human rights –and one pillar for free trade.

The difference between the Council of Europe and what was to become the European Union was also the methods they applied and developed. The Council of Europe was based on traditional inter-governmental cooperation. All decisions had to be unanimous, sovereign rights of member states were untouched and common institutions were not given any competences of their own. The Coal and Steel Community and later the EEC, by contrast, established a brand new method of cooperation. It was –and is still- called the community method. One key element in this method is that national sovereignty is restricted. Member states have to transfer competences to the community where decisions are taken with qualified majority voting. They are obliged to follow the common legal system and its rules.

This, a fundamental principle for the Union, was –and still is- the most difficult and controversial part for the member states to accept. I know it was for my country, Sweden, and I guess it is also the trickiest part for Turkey to fully accept. But it is nevertheless one of the most important ingredients of the successful community method of cooperation.

The idea of restricted national sovereignty is also rooted in the resistance movement of the Second World War. During the Nazi occupation of continental Europe, almost all of the different resistance movements developed a critical view of national sovereignty. Resistance fighters in Italy, Poland, the Netherlands, France and elsewhere in continental Europe concluded after the war that small, weak European national states needed some sort of European common legal framework to protect citizens from another disaster, another war, new prosecutions and another Holocaust.

Son yıllarda, bu iki temel dayanak birlikte büyüdü ve bugün tamamıyla birbirine bağlı hale geldi. Bugün, insan hakları, Avrupa Birliği'nin tümleşik bir parçasıdır. İnsan hakları ve temel özgürlükler üye ülkelerin ortak anayasal geleneğidir ve bu nedenle de Birlik yasasının genel ilkesini oluşturur.

Eğer yeni reform anlaşması tüm üye ülkeler tarafından onaylanırsa, Birlik sonunda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne de dahil olabilecek. Reform antlaşmasına bir temel haklar bildirgesi de dahil edilmiştir. Ve hepinizin bildiği gibi, AB'ye üye olmak için başvuran ülkeler, insan hakları, demokratik kurumlar ve hukukun üstünlüğü konularında net kriterleri olduğunu kanıtlamak zorundadırlar.

Bunlar Avrupa değerleri midir? Eğer öyleyse, çok değerli olduklarını ve uğruna mücadele etmeye degeceklerini düşünüyorum. Ama bir problem var. Topluluk metodu etkin ama demokratik açıdan bir sorunu var. Üye ülkeler yetkilerini Birliğe devreder. Kararlar topluluk kurumlarında oy çokluğuyla alınır. Peki, ama insanlar nerede? Avrupa Birliği içinde, Pan-Avrupa müzakereleri, seçim kampanyaları, halkın meclisi ve sorumluluk mekanizması nerede? Cevap şu: AB demokrasisi halen oldukça az gelişmiş bir demokrasidir.

Avrupa değerleri benim bugün yapmaya çalıştığımдан biraz daha geniş bir şekilde tanımlansaydı, eminim bu herkes için gerçek bir problem yaratırdı. Bir örnek vereyim:

Polonya'da –İsveç'e komşu ülkelerden biri- yasal kürtaj oldukça sınırlıdır ve pek çok yurttış "yaşama hakkı"nın asla kürtaj olma hakkını içeremeyeceğini söyler. İsviçre'de –Polonya sınırından sadece birkaç kilometre uzakta– kadınlar hamileliklerinin 12. haftasına kadar kürtaj olma hakkına sahiptir. Bu ayrılığın temelinde farklı politik gelenekler ve tarih vardır –her iki yasa da İsviç ve Polonya'daki özgür, demokratik seçimlerin ardından, İsviç Parlamentosu ve Polonya Sejmen'inin çoğunluğunun oyuyla yasalaştırılmıştır.

Kürtaj serbestliğinin İsviçre'de büyük bir kamu desteğine sahip olduğunu, Polonya yurttışlarının ise konuya çok daha kısıtlayıcı baktıklarını söyleyebilirim. Kürtaj, tabii ki, ahlaki bir konu, bir değerler meselesidir. Ama Avrupa değerleri kavramına dahil edilmesi gerektiğini düşünmüyorum. Mesele, kürtaj gibi büyük oranda ahlaki ve tartışmalı konularda karar almak olduğunda, yetkinin kurumlara devredilmesinin büyük bir hata olduğunu düşünüyorum.

The European federalist movement spread all over continental Europe after the war –it was divided into liberal, conservative and socialist branches- but it was based on a shared belief that citizens in Europe needed common binding laws at European, supranational level.

In recent years, these two original pillars have grown together and, today, are fully attached. Today, human rights are an integrated part of the European Union. Human rights and fundamental freedoms are seen as constitutional traditions common to member states –therefore they constitute a general principle of Union law.

If the new reform treaty is ratified in all member states, the Union will also at last accede to the European Convention on Human rights. A charter of fundamental rights is also attached to the reform treaty. And as you all know, countries applying for membership to the EU must show that they apply specific criteria concerning human rights, democratic institutions and the rule of law.

Are these European values? If so, I think they are something very valuable and worth fighting for. But there is a problem. The community method is efficient – but it contains a democratic deficit. Member states transfer competences to the Union. Decisions are taken with QMV in community institution –but where are the people? Where is the pan-European discussion, where are the election campaigns, where is the people’s parliament with real powers and where is the mechanism for accountability in the European Union? The answer is that democracy in the EU is still very underdeveloped.

If people define European values in a less restricted way than I have tried to do today –then it is my belief that it could create a real problem for us all. Let me take an example: In Poland –a neighbouring country to Sweden- legal abortion is very restricted and many citizens would say that “right to life” means no legal right at all to abortion. In Sweden –only a couple of kilometers from the Polish border- women have a legal right to free abortion until the 12th week of pregnancy. This divergence is down to different political traditions and history –and have been implemented after free, democratic elections in Sweden and Poland by a big majority in the Swedish parliament and in the Polish Sejm.

I would say that free abortion has overwhelming public support in Sweden –and I think that a majority of Polish citizens support a more restrictive view on the issue. Abortion is of course a moral issue –a matter of values- but I do

Kadınların nerelerde başörtüsü takabileceği sorusu için de aynı şey geçerli. Hassas, önemli kültürel ve ahlaki sorunlar açık bir ortamda tartışılmalı ve konuyla ilgili kararlar serbest seçimlerle demokratik olarak alınmalıdır. İsveç vatandaşlarının kürtajin İsveç kadınları için özgür bir seçim olup olmayacağına karar verme gücüne ve Polonyalıların da kürtaj yasaklanmalı mı diye tartışma özgürlüğüne sahip olması gerekir.

İsveç'te genç kızlar eğer istiyorlarsa okulda türban takabiliyor ama Fransa'da takamıyor. Siz de Türkiye'de kendi çözümünüzü kendiniz bulmalısınız, Avrupa Birliği üyesi olsanız bile.

Sonuç olarak, benim gözümde Avrupa değerleri; açık, demokratik bir toplumun temel ilkeleridir. Konuşma özgürlüğü, demokrasi ve hukukun üstünlüğüdür. Tüm insanların dokunulamaz haklarının evrensel değerleridir.

Avrupalıdır. Evet, çünkü Avrupa bu ilkeleri bastırmanın sonuçları hakkında hemen her şeyi bilir. Avrupalıdır. Evet, çünkü Avrupa –umuyoruz ki- Nazi, faşist ve komünist diktatörlüklerden dersini almıştır.

Ama umarım din, kimlik ya da kültür sorunlarını bu kavramın dışında tutabiliriz. Ve umarım AB'nin etkili fakat demokratik açıdan az gelişmiş bu topluluk metodu, benim ülkemi kürtaj, sizin ülkenizi de başörtüsüyle ilgili genel kanunlara uymaya zorlamaz.

Teşekkür ederim.

not think it should be included in the concept of European values. I think it would be a big mistake to transfer competence to community institutions when it comes to decisions on controversial and highly moral issues, such as abortion.

And the same holds true for the question of where women can wear a headscarf. Decisions in sensitive, important cultural and moral questions need to be discussed openly and decided democratically in free elections. Swedish citizens should have the power to decide if abortion should be a free choice for women in Sweden –and Polish citizens should be free to argue that abortion should be prohibited.

In Sweden, school girls can wear a veil in school if they choose to – and in France they cannot. In Turkey, you should of course decide on your own solution, even as a member in the European Union.

To conclude, European values are, in my view, basic principles for open, democratic societies. Freedom of speech, democracy and the rule of law. Universal values of the inviolable rights of every human being.

European –yes, because Europe knows almost everything about the consequences of society oppressing these principles. European –yes, because Europe –we hope- has learnt its lesson from Nazi, fascist and communist dictatorships.

But I hope that we can keep questions concerning religion or identity or culture outside the concept, and I hope that the efficient but democratically underdeveloped community method in the European Union will not be used to force my country to obey abortion laws or your country to obey common rules on headscarves.

Thank you.

AB – Değerlerin Birliği mi?

CARINA MÅRTENSSON

Carina Mårtensson 2008 yazına kadar Ankara'daki İsveç Büyükelçiliği'nde çalıştı. Çalıştığı dönem boyunca Türkiye'deki siyasi gelişmeleri, özellikle insan hakları ve demokrasi odaklı olarak izledi.

Avrupa Birliği, 1951'de Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun kurulmasıyla uluslarüstülüğe doğru attığı ilk adımdan bu yana uzun bir yol katetti. AB, başlangıçta, yüzyıllardır savaşlarla tahrip edilmiş kıtaya kalıcı bir barış getirmek için Batı Avrupa ülkelerinin ekonomik olarak entegre olması gerektiği inancıyla oluşturulmuştu. Üye ülkeler, ortak menfaatleri için, ulusal egemenliklerinden giderek daha fazla feragat ettiler ve son on yıl boyunca AB, kendini birtakım değerlerle tanımlamaya başladı. Bir değerler birliği haline geldi.

Yanlış anlamalara neden olmamak için egemenlik kavramını netleştirmek isterim. Tabii ki, AB'ye üye olmak bir ulusun egemenliğini ortadan kaldırmaz. AB üyeliği, o ulusun egemenliğini, genel ilkeleri hakkında uzlaşmaya varılmış çeşitli siyasal amaçlara ulaşmak için, diğer üye ülkelerle paylaşması anlamına gelir. Bu da, hepimizin bir parçası olduğu küreselleşen dünyada anlamlı bir şeydir.

Değerlere dönersek: Lisbon Antlaşması (2. madde)'nda belirtildiği gibi: “Birlik; insan haysiyetine, özgürlüğe, demokrasiye, eşitliğe, hukukun üstünlüğüne ve azınlık hakları da dahil olmak üzere insan haklarına saygı değerleri üzerine kurulmuştur. Bu değerler; çoğulculuk, ayırım gözetmeme, hoşgörü, adalet, dayanışma ve kadın erkek eşitliğinin hakim olduğu toplumlardan oluşan tüm üye ülkeler için ortaktır.”

Bununla birlikte, AB yalnızca bu değerler üstüne kurulmamıştır. Antlaşma göstermektedir ki, birliğin amacı bu değerleri hem kendi içinde hem de dünya çapında yaymaktır. Ayrıca, bu değerler AB üyesi olmak için gereken şartlardır.

Tarih göstermiştir ki, bir toplum yaratmak, uzun ömürlü siyasal bir birlik inşa etmek ne güç ne de siyasal otorite uygulamakla mümkündür. Ortak değerlere ihtiyaç vardır. Ortak değerlerimiz, tüm Avrupalıları ve AB'yi bir arada tutan “tutkal”dır. Bu ortak değerler, üye ülkelerin, ortak menfaatler için –AB

The EU – A Union of Values?

CARINA MÅRTENSSON

Carina Mårtensson was minister at the Embassy of Sweden in Ankara until summer 2008. She was responsible for the monitoring of the political developments in Turkey, focusing on human rights and democracy.

The European Union has come a long way since the first steps towards supranationality were taken in 1951 with the creation of the Community Market for Coal and Steel. At the outset, the EU was formed out of a conviction that there was a need to economically integrate Western European states in order to bring about a stable peace on a continent that had been ravaged by wars for centuries. Gradually, Member States have given up more and more of their sovereignty for the common good, in a way that is quite unique, and over the last decade, the EU has gradually come to identify itself with a set of common values. It has become a union of values.

In order to avoid any misunderstanding, let me be more specific with regard to the notion of sovereignty. Of course, the sovereignty of a nation does not evaporate once that nation becomes a member of the EU. Membership of the EU means that the individual nation decides to pool its sovereignty with the other Member States, in order to be able to pursue various political objectives where common policies have been agreed upon. This is something that becomes increasingly relevant in the globalised world we are all part of.

Coming back to values –as stated in the Treaty of Lisbon (art. 2) “The Union is founded on the values of respect for human dignity, freedom, democracy, equality, the rule of law and respect for human rights, including the rights of persons belonging to minorities. These values are common to the Member States in a society in which pluralism, non-discrimination, tolerance, justice, solidarity and equality between women and men prevail.”

However, the EU is not only founded on these values. It is also clear from the Treaty, that it is the aim of the union to promote these values, both within the EU and in the wider world. In addition, these values are conditions for becoming a member of the EU.

örneğinde olduğu gibi- egemenliklerinin bir kısmından feragat etmeleri gerektiği zamanlarda özellikle önemlidir.

AB'ye üye olmak bir ülkeyi değiştirir. Bu sadece üyelik imtiyazlarına sahip olma meselesi değildir. Üyeler, kendi yasaları ve kurumlarını etkileyen daha büyük bir topluluğun parçası haline gelirler. Bir aday üye, Avrupa değerlerine saygı göstermek ve onlara uyum sağlamak zorundadır. AB, gücün değil, yasanın geçerli olduğu bir topluluktur. Küçük ve büyük devletler, AB içinde yan yana yaşarlar.

Genişleme süreci ve Türkiye'nin adaylığı kimlik tartışmasına yeni boyutlar kattı. AB antlaşmalarında belirtildiği üzere birlik, “değerlerine saygılı ve kendilerini bu değerleri geliştirmeye adanmış” tüm Avrupa ülkelerine açıktır. “Avrupa” kavramı tanımsız bırakılmıştır. Coğrafyanın çerçeveyi belirlediği doğrudur, ama temelde Avrupa'nın sınırlarını tanımlayan değerlerdir. Genişleme, Avrupa değerlerinin etki alanını büyütme meselesidir.

Kimlik ve değerler tartışması sırasında bazıları Avrupa değerlerinin Hristiyanlık temeline dayalı olduğunu öne sürdü. Bu önerme, Türkiye gibi nüfusunun çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu bir ülkeyi birlik dışında bırakır. Bana göre, ki bu fikri pek çok kişi paylaşıyor, ortak Avrupa değerlerimizin kökleri bundan çok daha karmaşıktır. Hristiyanlığın Avrupa tarihinde rolü olduğu doğru, ama diğer dinlerin, politik ideolojilerin, bilimin ve sanatın yanı sıra kaynağı antik Yunan ve Roma, Rönesans, Hümanizm ve Aydınlanma gibi çok farklı dönemler olan düşünce ve felsefelerin de rolü vardır. Türkiye'de üç yıl yaşamış biri olarak, Türkiye'nin Avrupa değerlerinin evrimi sürecinde önemli bir rol oynadığını düşünüyorum.

Sonunda, yeni antlaşmanın giriş bölümünde “Avrupa'nın kültürel, dini ve hümanist mirasından ilham alınması”na bakılmasına karar verildi. Antlaşmada daha kapsamlı bir tanım kullanılmasını daha da önemli kılan şey şu ki bugünün Avrupası, daha önce hiç olmadığı kadar etnik ve kültürel çeşitliliği barındırıyor. Bu çeşitlilik, açık ve hoşgörülü olmamızı gerektiriyor. Dikkat edilmesi gereken şey çeşitliliği benimsemekle değerlerimizi savunmak arasındaki dengeyi tutturmak.

AB'nin genişleme sürecine dönecek olursak; kabul etmek gerekir ki, bu süreç AB'yi hem kendi içinde ve hem de küresel meselelerde güçlü kılan bir başarı hikayesi olmuştur. Buna rağmen, pek çok AB üyesi yeni üyelere giriş izni verilmesine karşı çıkmıştır. Bu anlamda Türkiye tek örnek değil. Birleşik Krallık'ın üyeliği Fransa tarafından 10 yıl boyunca veto edilmişti. Başlangıçta,

History has shown us that in order to build a community of people, a political community that is truly lasting, neither force nor political authority can be imposed. There is a need for shared values. Our common values are the “glue” that unites all Europeans and keeps the EU together. Common values are particularly important when, as is the case with the EU, Member States give up a part of their sovereignty for the common good.

Joining the EU changes a country; it is not just a question of gaining the privileges of membership. Members become part of a larger community with effects on domestic law and institutions. A prospective member has to respect the European values and be able to live up to them. The EU is a community of law, not power. Big and small states live side by side within the EU.

The process of enlargement and the prospect of Turkey becoming a member have added to the debate about identity. As stated in EU treaties, the union is open “to all European states which respect its values and are committed to promoting them together”. The concept of “Europe” is left undefined. It is of course true that geography defines the outline, but fundamentally, it is values that define the borders of Europe. Enlargement is a matter of extending the zone of European values.

In this debate about identity and values, it has been suggested by some that European values are based on Christianity. That would leave a country like Turkey with its predominantly Muslim population outside the community. In my opinion, which I share with many others, the roots of our common European values are much more complex than that. It is of course true that Christianity played a part in European history, but so did other religions, political ideologies, science and art, as well as ideas and philosophies emanating from such diverse directions as ancient Greece and Rome, the Renaissance, Humanism and the Enlightenment. Having lived in Turkey for three years, it is very clear to me that Turkey has played an important part in this evolution of European values.

In the end it was decided, in the preamble of the new treaty, to refer to “drawing inspiration from the cultural, religious and humanist inheritance of Europe”. To have a more inclusive approach in the treaty is important also because Europe, today, is ethnically and culturally more diverse than ever before. This diversity requires us to be open and tolerant. The challenge is to strike a balance between embracing diversity and being firm in defending our values.

ülkem İsveç'in de AB'ye ait olmadığı söylenmiş, tam üyelik yerine bir tür imtiyazlı ortaklık önerilmişti. Böyle bir düzenlemenin (Başlangıçta amaçlarımıza uygun olan Avrupa Serbest Ticaret Birliği) parçası olduktan sonra, İsveç nihayet tam üyeliğe kabul edildi. Uzun ve zorlu bir katılım sürecinin ardından, Avrupa parlamentosunun 80 kadar üyesi yine de İsveç'in AB üyeliğine karşı oy verdi. Anlaşılan o ki, bu politikacılar İsveç'in gerçekten AB'ye ait olmadığına inanıyordu.

Türkiye, bugüne kadar Avrupa ailesine katılanlar arasında en büyük ülke olduğu için, diğer bazı yeni katılımcılarınkine oranla çok daha zorlu bir katılım süreci yaşıyor. Bununla beraber, bazı Avrupa ülkelerindeki Türkiye korkusunun Türkiye'nin kendisiyle ilgili olduğuna inanmıyorum. Bunun, daha çok, küresel dünyanın hızlı değişimi, göç, ekonomik problemler vb.nin gidişatımız konusunda yarattığı belirsizlik karşısında duyulan bir korku olduğunu düşünüyorum. Bu korku da içe kapanmaya yol açıyor. Kanımca, bu modern sorunlar, açık bir zihin ve net bir analizle ele alınırsa muazzam fırsatlar yaratabilir.

Özetlemek gerekirse, AB'nin, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları tarafından da benimsenen bir değerler birliği olduğuna ve Türkiye'nin çok da uzak olmayan bir gelecekte topluluğumuzun bir parçası olacağına inanıyorum.

Coming back to the enlargement process of the EU, it is important to establish that it has been a success story, leading to a strengthening of the EU internally as well as in global affairs. Even so, there has always been resistance from various EU members to the admittance of new members. Turkey is not unique in this respect. In the case of the United Kingdom, France vetoed its membership for 10 years. My own country, Sweden, was initially told by some EU Members that we did not belong in the EU. Instead, we were offered a form of privileged partnership. After having been part of such an arrangement (EFTA, which initially suited our purposes), Sweden eventually opted for full membership. Still, after finishing a long and challenging accession process, some 80 members of the European parliament voted against Swedish membership of the EU. These politicians obviously believed that Sweden did not belong in the EU.

In the case of Turkey, this will of course be the largest addition to the European family so far, making it much more of a challenge than some of the newer additions. However, I do not believe that the fear of Turkey in some European countries is necessarily about Turkey itself. Rather, I think it is a fear in the face of a rapidly changing world of globalization, immigration, failing economies etc, which creates uncertainties about where we are heading and tends to lead to introspective thinking. In my opinion, these modern challenges can create tremendous opportunities if they are met with an open mind and clear analysis.

To summarize, I believe that the EU constitutes a union of values, values that are shared also by the citizens of the Turkish Republic, and that one day, in a not too distant future, Turkey will be a part of our community.

Avrupa Değerlerinin Tarihsel ve Toplumsal Arkapları

MAZHAR BAğLI

Mazhar Bağlı, 1993, Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakóltesi mezunu. Dicle Üniversitesi Fen Edebiyat Fakóltesi Sosyoloji Bölümünde doğent doktor olarak görev yapıyor.

Genel bir ifade ile söylemek gerekirse, modernleşmenin kökeninde Batılı toplumlara özğü tarihsel ve toplumsal koşullar ve bu koşulların yarattığı bir gelişim ve değişim süreci vardır. Batı'nın kendi gelenekselliğinden yine bu yapının yaratmış olduğu kendi modernliğine geçişi, yaklaşık dört yüz yıllık bir sürede ve büyük oranda kendiliğinden gerçekleşmiştir. Ancak hemen belirtmek gerekir ki, bu “kendiliğindenlik”, hiçbir zaman saf anlamıyla bu sürecin tamamen iç dinamiklerin ürünü olduğu şeklinde anlaşılmamalıdır. Her toplumsal değişim ve dönüşüm sürecinde olduğu gibi, Batılı modernleşme olgusunda da, dış dinamiklerin ya da uyarıların etkisi olmuştur.

Batı toplumlarını veya medeniyetini belki de farklı kılan en önemli özellik, işte tam da bu noktada belirlemektedir: Herhangi bir kriz veya açmazın ortaya çıkması ile başka medeniyet ve kültürlerden referans almakta hiçbir sakınca görmezler. Esasında, bugünkü Avrupa ile ilgili her tür tartışmanın veya tezin altını kazıdığımızda, üç temel toplumsal ve tarihsel parametre ile karşılaşırız. Avrupa toplumlarının değişimi pratik alanlara indirgeyebilmelerine de kaynaklık eden bu parametrelerin, başka toplumların da sahip olabileceği dinamikler olmakla beraber, asıl etkilerini Avrupa'da gösterdiğini de itiraf etmek gerekir. Belki de Max Weber'in söylediği gibi Batı, diğer toplumlardan farklı bir rasyonelliği benimseyip idealleştirebildiği için bu kadar hızlı bir biçimde farklılaşabilmiştir.

Özellikle, herhangi bir olgunun veya nesnenin sahip olduğu değerin bir başka alanda temsil edilebileceği fikri, değişim ve farklılaşma konusunda rahatlatıcı bir pozisyon sağlamaktadır. Bu durumun en somut yansıma alanı ise paranın bir mübadele aracı olarak kullanılmasıdır. İşte bu farklılaşmaya temel olan parametreler, kısmen hümanizmayı içinde barındıran *Hristiyanlık, Roma Hukuku ve Yunan Felsefesidir*.

Hristiyan din adamlarının din dışı bir alandan hareketle tanrıya varma girişimleri, dinin dünyevileşmesinde önemli bir rol oynamıştır ve ilginç bir

The Historical and Social Background of European Values

MAZHAR BAĞLI

Mazhar Bağlı, graduated from Selçuk University, Faculty of Arts and Sciences, in 1993. He is an associate professor doctor at Dicle University Sociology Department.

As a general expression, what lies at the root of modernization are the historical and social conditions that are peculiar to Western societies, and a process of development and change triggered by these conditions. Transition of the West from a traditional society to a modern one (a modernity which is the very creation of Western traditional structure) took approximately four hundred years and happened mainly on its own accord; in other words, spontaneously. However, here, we have to underline the fact that this “spontaneity” should never be considered as a production of the innate dynamics of this process alone. As is seen in every social change and transformation process, Western modernization was also affected by external dynamics and stimulants.

The most important aspect, which distinguishes Western societies or civilization, is that there is no perceived problem in taking other civilizations or cultures as reference points at times of crisis or dilemma. Indeed, when we take a more profound look in any kind of discussion or thesis about Europe, we see three basic social and historical parameters. We have to acknowledge that although other societies might also have these parameters, it is in Europe that they really come the fore. These parameters have also served as a source, by which Europeans were able to minimize change in practical areas. Maybe, as Max Weber states, the underlying reason for this quick transition of the West is the fact that it was able to adopt and idealize a different kind of rationality – different from other societies.

Especially the idea that the value of any fact or object can be represented in a different way provides a convenient, irreproachable position regarding issues such as change and differentiation. The most concrete reflection of this situation is the codification of money as a tool of exchange. The parameters forming the basis of this differentiation are Christianity, also partially involving humanism, Roman Law and Ancient Greek Philosophy.

biçimde, bu fikir, Hristiyan inancının en mistik savunucusu Aziz Augustinus'la başlamıştır. Öyle ki, ilerleyen dönemlerde bu bir akıma da dönüşecek ve felsefe tarihinin belli bir dönemi Hristiyanlık Felsefesi olarak anılacaktır. Keza *Yeni Platonculuk* üzerinden yürüttüğü mantık ile tanrının varlığını ve kudretini ispata çalışan ve *Patristik Felsefe* olarak da anılan bir akımın da varlığı bilinmektedir. Dolayısıyla, bu yaklaşım, insani olana geri dönmeyi imleyen ve insana değer vermenin tohumlarını eken bir fikrin yerleşmesine ve Rönesans'la birlikte de zirveye ulaşmasına neden olmuştur.

İkinci parametre ise *Roma Hukuku*'dur. Hatırlanacağı gibi M.Ö. 500-400 yıllarında Roma'da toplum iki sınıfa ayrılmıştı: *Plebler* ve *Patriciuslar*. *Patriciuslar* (soylular), soylu ve ayrıcalıklı olanlar, *Plebler* (çalışanlar) ise sıradan halk, ayak takımı idi. *Patriciuslar*, hem toplumsal olarak hem de ekonomik olarak ayrıcalıklıydılar. *Plebler* ise bu seçkin sınıfın hizmetkarıydılar. Bu durum, doğal olarak imparatorluk sınırlarında ciddi bir sınıf çatışmasına ve her zaman krizlerin doğmasına neden olmaktaydı. Aslında, bu çatışmayı derinleştiren asıl neden, şaşırtıcı bir biçimde, var olan hukuk sistemi ve özellikle de hukukçular oldu. Hukuk uygulayıcı rahipler; ibadet, festival ve eğlence gibi toplumsal pratikleri belirledikleri *Dies Fasti* ve *Dies Nefasti* takvimlerine hukuki uygulamaları da dahil etmişlerdi. Özellikle *Pleblerin* hukuktan yararlanabilmelerini zorlaştırmak için başvuru olan bu yol, hukuku tamamen keyfileştirmiş ve aynı zamanda *Patricilerin* sahip oldukları gücün de adalet olarak yorumlanmasına neden olmuştu. *Plebler* herhangi bir dava açmaya gittiklerinde bu hukukçu rahipler, kimseye göstermedikleri bu takvime bakarak o gün davanın açılıp açılmayacağına karar veriyorlardı. Ve tabii hiçbir zaman *Pleblerin* haklı olduğu bir konuda takvimde dava açılacak gün, ay ve zaman bulunmuyordu.

Bu durum, çok büyük çatışmalara neden olmuş, ve *Patriciuslar* ile *Plebler* arasında yaşanan savaşlar sonucunda, hukuka ilişkin kurallar tanzim edilerek alenileştirilmişti. *On İki Levha Kanunları* olarak da bilinen bu belgeler Roma'daki Forum Meydanı'na asılmışlardı. Roma bu yazılı kanunlardan sonra aslında daha da güçlenmiş ve Sezar'a kadar da bu güç devam etmiştir. Bu kanunların bir diğer önemli amacı da idarecilerin vatandaşa karşı keyfi uygulamalarına son vermektir. Justinian zamanında gerçekleşen ve vatandaşlık fikri ve hukukunu sağlamlaştıran bu gelenek, aslında hukuka bağlılığın ilk çekirdeğini oluşturmaktadır. *Corpus Iuris Civilis* dört kitaptan oluşmaktaydı: *Institutiones*, *Digesta*, *Codex* ve *Novellae*. Roma İmparatorluğu'nun her yere yol yaparak hukuk götürme isteği, doğal olarak, adalet ve hukuk fikrinin de yaygınlaşmasına ve toplumun vazgeçilmez ortak bir değeri olarak algılanmasına yol açmıştır.

The attempts of the Christian ecclesiasts to reach God by non-religious ways have played a great role in the secularization of religion, and in a very surprising way, it was St. Augustinus, one of the strongest and most mystical defenders of Christian belief, who first embraced this idea. What is more, this gradually turned into a veritable stream, a philosophical movement, and this period in the history of philosophy would later be called the Philosophy of Christianity. For instance, one stream known as Patristic Philosophy tried to give evidence for the existence and power of God within the logical framework of Neo-Platonism. This approach established an idea which, by implication, showed the necessity of returning to what was human; ultimately the seeds were planted which led to an appreciation of the value of man, reaching its apogee in the Renaissance.

The second parametre is Roman Law. Some of us may know that society in Rome was divided into two classes between 500-400 BC – plebeians and patricians. Patricians (elite citizens) were noble and privileged. Plebeians (workers) were the ordinary people, the *hoi polloi*. The patricians were privileged both socially and economically. The plebeians were the servants of this elite class. Naturally, this situation gave rise to serious class conflict and crises at the edge of the empire. Actually, the main reason that deepened the problem were in a very unexpected way was the existing legal system and the legal practitioners of law. The priests, who were the practitioners of law, subjected legal/juridical applications to the Dies Fasti and Dies Nefasti calendar, which determined social practice such as worship, festivals and entertainment. This practice, applied to prevent plebeians benefiting from law, made law completely arbitrary, and at the same time, gave rise to the interpretation of the power held by patricians as “justice.” When a plebeian applied to these priests to claim a right, they decided whether or not there would be a trial that day by consulting the calendar, which they did not show to anyone else. And, of course, they never could find a day, month, or time for a trial if the plebeians had legitimate cause for legal action.

This situation gave rise to a number of great clashes and as a result of the wars between the patricians and the plebeians, legal rules were reformulated. Known as “The Law of the Twelve Tables”, these documents were posted in the Roman Forum so that all Romans could read and know them. Rome, after these redrafted laws, gained more power and this continued until the time of Caesar. One of the most important aims of these laws was to bring to an end the arbitrary exercise of executive power against citizens. Realized in the time of Justinian, there was now the establishment of law and citizenship; indeed, it was the first expression of devotion to the concept of law. *Corpus Iuris Civilis*

Üçüncüsü ise *Yunan Felsefesi* geleneğidir. Felsefe, Karl Jaspers'ın deyimiyle, "her daim yolda olmak"tır. Her daim sorular sorabilmektir. Soru sormak, doğru cevaplar bulmanın ilk adımıdır. Soru sormadan önce cevap aramak boş bir uğraştır. Bir soru ve sorun sahibi olmakla, insanın özüne yakın olma arasında ontolojik bir akrabalık vardır. Bu durum, aslında yukarıda da değinildiği gibi, değişik zamanlarda karşılaşılan farklı sorunlara pratik çözümler bulmayı beraberinde getirir. Bu anlamda, Avrupa değerleri, kendi içinde farklı alanlardan yeni bilgiler devşirme imkanını ancak farklı düşünce dünyasına sahip olan toplumlarla muhatap olarak elde edebilir.

Türkiye AB ilişkilerini de bu çerçevede okumak gerekir. Hem Türkiye'nin içine girmiş olduğu demokrasi ve insan hakları ile ilgili krizi aşması hem de AB'nin veya genel anlamda Avrupa düşüncesinin karşı karşıya olduğu açmazları aşması için, biri diğerine adeta mecburdur. Bir çatışmanın olduğundan hiç kuşku yok, ama sosyolojik olarak çatışma, nihai hedefte bütünleşmeyi doğurur. Çatışma, farklılaşma ve bütünleşme belki de en bilinen sosyolojik süreçlerdir. AB ile Türkiye birbirlerini bu çerçevede okumaya çalışırlarsa hem karşılıklı anlamayı kolaylaştırırlar hem de uyumu.

Avrupa'nın ürettiği evrensel değerlerin yerel olan değerlerle ilişkisinin kurulması bağlamında zaman zaman sorunların yaşandığı da söylenebilir, ancak bu sorunlar, tutucu tavırların dışlanmasıyla kolay bir şekilde aşılabılırler. Avrupa'nın ürettiği değerlerin birer yönetim ve siyasi teknik olarak okunmasını sağlayacak politikalar izlenebilirse –değer yüklü olarak değil– anlaşılması daha da kolay olacaktır. Aynı bakış, Türkiye için de geçerlidir. Türkiye, AB müktesebatını yönetim tekniği ve politikası olarak görüp içselleştirdiği oranda uyum sürecini kolaylaştıracaktır.

consisted of four books: *Institutiones*, *Digesta*, *Codex* and *Novellae*. The empire applied its laws and extended them to every place by means of its road-building programme; naturally this led to an expansion of the concept of law and the perception of its indispensable value to society.

The third parametre is the tradition of Greek Philosophy. In Karl Jasper's words, philosophy is "always being on the road". Always asking questions. Asking questions is the first step to find true answers. Looking for answers without asking questions is futile. There is a metaphysical relationship between questioning and pondering on problems and being close to the essence of humanity. As is stated above, this makes it necessary to find solutions to different problems encountered at various times. In this context, only by maintaining contact with societies that have different perspectives on the world, certain aspects of European values can come to the fore in a new light.

We have to interpret the relationship between Turkey and the EU in this framework. Turkey has to get over the crisis of democracy and human rights, and the EU, or Europe in general, has to get over the dilemmas it faces. Both sides are in need of each other. Without a doubt there is conflict, but sociological conflict, ultimately, gives rise to integrity. Conflict, differentiation and integrity are perhaps the best-known sociological processes. If the EU and Turkey try to reinterpret each other within this framework, it will be easier for them to reach a mutual understanding and balance in the relationship.

It might be said that there are problems with the constellation of the universal values created by Europe and local values.. But these can easily be dealt with by marginalizing conservative attitudes. If universal, European values are implemented as technical instruments of administration and politics, the initial process will grow easier. Turkey must also interpret things from this standpoint. Turkey will be come through the initial phase of adaptation more easily if it internalizes the requirements of the EU as technical aspects of government policy.

Türkiye Demokrasisinin Kürtçe Sese İhtiyacı Var*

Yorum / Avrupa'nın Geleceği

ANNIKA STRÖM MELIN

Pazar sabahı, Türk Hava Yolları uçağı Diyarbakır havaalanından kalkarken, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının kapatma istemiyle dava açtığı Kürtlerin meclisteki partisi DTP'yi desteklemek üzere, on binlerce insan kentte toplanmaya başlamıştı. Bense, kısıtlı imkanlarla Avrupa'nın güncel sorunlarına yönelik oldukça önemli gezici bir forum yaratmayı başarmış bir kurum olan "Sınır Tanımayan Yurttaşlar"ın (işler, grubun kurucuları Ingrid Rasch ve Andrea Karlsson'ın çabalarıyla, çoğunlukla gönüllü olarak yürütülüyor) düzenlediği birkaç gün süren seminer ve konferansların ardından, Kürtlerin gayriresmi başkenti Diyarbakır'dan ayrılıyordum.

Diyalog bu hafta İstanbul'da devam ediyor. Geçen hafta Diyarbakır'da gerçekleştirilen söyleşiler, Avrupa ile iyi ilişkiler yaratmada medyanın rolü ve yeni Türk anayasa tasarısı açısından Avrupa değerlerinin önemi üzerineydi.

Hava yolculuğu sabrı sınıyor ama Diyarbakır'ın çok uzak olduğunu düşünenler de yanılıyorlar. Biraz pis ve dağınık olan otelde kablosuz internet bağlantısı var. Çevirmenlerin Kürtçeden tercüme ettiği izleyici soruları, Türkiye Avrupa Birliği tam üyeliğine geçerse yurttaşlık kavramı nasıl tanımlanmalı gibi konular üzerine.

Söyleşi, en az Stockholm, Brüksel ya da Paris'te düzenlenen herhangi bir seminer kadar bilgilendirici ve iki kat daha canlıydı. Özellikle Avrupa'nın geleceğine dair Brüksel'de yapılan tartışmalar ve ciddi raporlara gömülmüş birisi olarak bu sohbetlere katılmak canlandırıcı bir deneyimdi.

Söyleşilerin düzenlendiği mekanın dışında, havada daha iyi bir geleceğe dair beklenti, umut ve talepleri ama aynı zamanda eski kızgınlıklar, çatışmalar ve güçlü fikir ayrılıklarını hissetmek mümkün. Avrupa'nın geleceğine dair karar kısmen burada, Diyarbakır'da verilecek ve durumun ne yöne gideceğini

---

(*) 27 Kasım 2007'de *Svenska Dagbladet* gazetesinde yayınlanmıştır.

Turkish Democracy Needs a Kurdish Voice *

Comment / Europe's Future

ANNIKA STRÖM MELIN

By the time the Turkish Airways plane took off on Sunday morning from Diyarbakır airport, tens of thousands of people had begun to amass in the city to show their support for the DTP, the Kurdish parliamentary party which the Turkish Prosecutor-General wants to ban. As for myself, I was leaving the unofficial capital of the Kurds after a few days of stimulating seminars and lectures organized by “Citizens without Boundaries”, an organization which, on very slight means (mostly voluntary, committed, unpaid work on the parts of the group's founders Ingrid Rasch and Andrea Karlsson), has managed to create a vital and ambulatory forum addressing contemporary European questions.

This week the dialogue is continuing in İstanbul. Last week's conversation in Diyarbakır looked at the role of the media in the creation of the European fellowship, as well as the significance of European values in terms of working on the imminent, redrafted Turkish constitution.

The journey by air is trying on the patience but those who think Diyarbakır is too far away are mistaken. The somewhat scruffy hotel is equipped with wireless broadband. When the interpreters translate the audience's questions from Kurdish, these are on issues such as how the concept of citizenship should be defined if Turkey eventually takes up its place as a full member of the European Union.

The discussion is at least as well-informed and twice as committed as any tired seminar in Stockholm, Brussels or Paris. Taking part is a refreshing experience, particularly to someone who has been stuffed with dutiful reports and discussions from Brussels people about future directions.

(*) The article is published in Svenska Dagbladet on 27th of November, 2007.

öngörmek hala imkansız. Tartışma yemekte devam ederken PKK'ya, halen şiddet kullanmayı savunan bu kabul edilmesi zor örgüte karşı çıkmanın, soğukkanlı ve düşünceli Kürtler için hala ne kadar zor olduğunu görmek cesaret kırıcı.

Örneğin, DTP'nin 2008 yazında parlamento seçimlerinde kaydettiği başarının PKK'nın dolaylı desteğiyle sağlandığı söylendi. Görünüşe göre bunun bedeli, partinin, PKK'ya karşı yaygın bir bıkkınlığın olduğu çok açık olmasına rağmen, bu savaşan Kürt teröristlerle zıt düşmemek zorunda olması. Buna karşın, Türkiye Kürtleri, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının DTP'nin yasaklanması istemiyle açtığı dava karşısında birlik olmuş durumda. Bir kez daha Ankara'nın Diyarbakır'a, Türklerin Kürtlere karşı davası. DTP'nin yasaklanması kime kazanç sağlar? Soruyu kime sorduysam aynı cevabı aldım: "Kime mi? Tabii ki PKK'ya."

Türkiye Kürt sorununu daha ciddiye almalı. Bu, Diyarbakır'ı ziyaret eden herkesin hemfikir olduğu bir konu. Ülkenin demokratik bir Kürt sesine ihtiyacı var. Devlet mekanizması içinde, hala yasaklamanın ülke problemlerine çözüm olabileceğine inanan birilerinin olması çok tuhaf.

Yine de Erdoğan hükümeti, her iki taraftaki tasfiyeci provokasyonlara karşı şu ana kadar hiç yapılmadığı kadar direnmeye çalışıyor. Daha açık ve demokratik bir Türkiye'ye giden yolda Avrupa'nın desteğine ihtiyacı var.

Diyarbakır uçağından büyük sıradağlar görünüyor. Karla kaplı zirveleri uzaklarda, Irak, İran ve Suriye'ye sınırlarına doğru hayal gibi beliriyor. Azınlık haklarını ve ifade özgürlüğünü tanımış, demokratik bir Türkiye'nin AB içinde yer alması, Avrupa Birliği'nin, dünyanın acilen demokrasi, barış ve istikrar bekleyen bu bölgesinde daha etkili olmasını sağlayabilir. Bu durumun önemini kavrayan çok fazla Avrupa lideri olmaması çok tuhaf.

Outside the premises of the local cultural association, where the public conversations are being held, the air vibrates with expectations, hopes and demands for a better future –but also with old antipathies, struggles and powerful clashes. It is partly here –in Diyarbakır- that Europe’s future will be decided and it is still not possible to predict which way things will go. When the discussion continues round the dinner table, it is unnerving to see how difficult it still is for calm, thoughtful Kurds to draw a line against the PKK, this unpalatable organization still advocating the use of violence.

For instance, it is said that progress made by the DTP in the parliamentary elections this summer was enabled by the indirect support of the PKK. The pay-off, apparently, is that the party must not antagonize the seasoned Kurdish terrorists, even though by now it is abundantly clear that weariness with the PKK is widespread. In spite of this, Turkey’s Kurds are united in their opposition to the Turkish Prosecutor-General outlawing the DTP in the courts. It is a case of Ankara against Diyarbakır, Turks against Kurds once again. Who would gain by outlawing the DTP? Everyone I ask gives me the same answer: “Why, the PKK, of course.”

Turkey has to take the Kurdish question more seriously, this much is clear to anyone who visits Diyarbakır. The country needs a democratic Kurdish voice and it is extraordinary that an old guard of hard-men within the Turkish state machine still believes that prohibition can present a solution to the country’s problems.

Yet, the Erdoğan government is still trying to resist purist provocations on both sides and, more than ever, it needs the support of Europe on the road to a more open and democratic Turkey.

Mighty mountains chain unfold beneath the plane from Diyarbakır. Snowcapped peaks loom in the far distance towards the borders to Iraq, Iran and Syria. A democratic Turkey within the EU –with minority rights and freedom of speech- would develop the soft power of the European Union into a part of the world that badly needs democracy, peace and stability. It is quite remarkable that not more European leaders understand what is at stake here.

Kimlikle Karşılaşma: Ben, Küçük Köpeğim Beni Tanıdığı İçin mi Benim?

IDA BÖRJEL

İda Börjel, İsveç'in Malmö kentinde yaşayan İsveçli bir şair. Yayımlanmış iki şiir kitabı var ve 2005 yılında İsveç'te yeni yazarlara verilen en prestijli edebiyat ödülünü aldı.

Ben, küçük köpeğim beni tanıdığı için mi benim? sorusu üzerinden küçük çaplı bir beyin jimnastiği yapmak istiyorum. Bu tür bir sorgulama hem bir kimlik olarak “ben” hem de köpek kavramını içermeli.

Sözünü etmek istediğim ilk köpek Homeros'un *Odyseia*'sında ortaya çıkar. *Odyseia*'nın İthaka'ya döndüğü 17. bölümden alıntı yapıyorum:

Köpek Argos orada uzanmış pisliğinde yatıyordu, her yeri keneye doluydu. Yaklaşanını Odysseus olduğunu farkedince, kuyruğunu salladı, kulaklarını geriye yatırdı; ama kendisini izleyen, Eumaios'a farketirmeden gizlice göz yaşını silen sahibine daha fazla yaklaşacak gücü yoktu...

19 yıldır terkedilmiş olan Köpek Argos, kılık değiştirerek seyahat ettiği halde sahibini tanır.

Yaklaşık 2500 yıl sonra, Gertrude Stein Paris'te sürgündeyken şunları yazar: “Ben benim çünkü küçük köpeğim beni tanıyor.” *Identity a poem (Kimlik bir şiir)* adlı şiirinde şöyle devam ediyor:

Adam ve köpek orada ve köpek orada ve adam orada peki ama kimlikleri nerede, kimlikleri de orada mı?

Görünen o ki, kimlik hırsızlığı Amerika'da en hızlı büyüyen suçlardan biri. Peki bazı belgeler ve para dışında çalınan nedir? Kimlik gerçekten çalınabilir mi?

Kimlik –kelime Latince'den gelir; *idem*, *aynı* demektir– içsel bir durum, değişmeyen bir özden çok bir bağlam meselesi midir? Kimlik, davranışlarla tekrar tekrar dışa vurulan, kendini ifade eden bir şey midir, yoksa kalabalığa cevap vermekten mi ibarettir? Kimliğin beklentilere uygun yaşamayı içerdiği idda edilmiştir: Etrafınızdaki insanlar ve köpekler, dün nasıl davradıysanız

Encountering Identity: Am I I Because My Little Dog Knows Me?

IDA BÖRJEL

Ida Börjel is a Swedish poet based in Malmö/Sweden. She has published three poetry collections and received Sweden's most prestigious prize for literary debuts in 2005.

I'd like to make a minor inquiry into the question *Am I I because my little dog knows me?* It follows that such an investigation must include both the notion of an "I", as in identity, and also the notion of a dog.

The first dog I'd like to mention appears in Homer's *Odyssey*. I quote from the 17th Canto as Odysseus returns to Ithaca:

There the dog Argos lay in the dung, all covered with dog ticks. Now, as he perceived that Odysseus had come close to him, he wagged his tail, and laid both ears back; only he now no longer had the strength to move any closer to his master, who, watching him from a distance, without Eumaios noticing, secretly wiped a tear away...

Argos – the dog. The dog who, having been abandoned for nineteen years, spots his master, recognizes him although he is travelling incognito.

About 2500 years later, Gertrude Stein writes from her exile in Paris: "I am I because my little dog knows me." She continues, in her *Identity a poem*:

The person and the dog are there and the dog is there and the person is there and where oh where is their identity, is the identity there anywhere.

Apparently, identity theft is one of the fastest growing crimes in the United States. What, apart from some documents and money, is being stolen? Can identity actually be taken away?

Is identity –the word derives from latin, *idem* means *the same*- less an inner state, a firm core, and more a question of context? Is identity something that continually needs to be repeated, through acting out, making a claim; or is it more a question of responding to the multitude? Identity, it has been argued, involves living up to expectations: People and dogs around you expect you to

bugün de öyle davranmanızı bekler ve bugün nasıl biri olduğunuz yarın sizden nasıl biri olmanız bekleneceğini gösterir deniyor.

Dahası, filozofların –ve diğerlerinin- binlerce yıldır sorduğu gibi: Bir birey nasıl hem değişir hem de bir ve aynı kişi olabilir; o zaman değişmeyen şey nedir?

Kürt şair ve çevirmen Kawa Nemir’in bana açıkladığına göre, İngilizce *identity* (kimlik) kelimesine karşılık gelen Türkçede iki ayrı kelime varmış: Dil Kurumunun 1940’larda *kim* kökünden türettiği *kimlik* ile Arapça kökenli daha eski bir kelime olan ve *bir şey tarafından sahip olunma* ya da *bir kavram veya herhangi bir şeyin sınırları içinde kalma* anlamına gelen *aidiyet*.

Stein’in küçük köpeğinin size siz olduğunuzu söylemesi gibi, *kimlik* bir dışsal tanınma olarak tanımlanabilir. *Kimlik* kelimesindeki *kim* sorusunu kişinin Kendisi değil de Öteki mi soruyor? Kendimizle karşılaşmak için köpeğe mi dönmeliyiz? Böyle bir karşılaşma elbette kimliğin olumsuzlanmasına imkan verecektir –*Ben o köpek değilim*. Ayrıca, kişinin içinde bulunduğu farklı bağlamlar, onun birkaç farklı kimliğe birden ya da bağlama göre değişen/uzlaşmacı bir kimliğe sahip olduğu şizofrenik bir duruma yol açabilir. Bu farklı bağlamlar karmaşa yaratabilir.

Kimlik krizi terimi ilk kez 1954 yılında ortaya atıldı. Kişiliğin sürekliliğindeki bir bozulma, kişinin artık eskisi gibi görünmemesi olarak tanımlandı. Amerikalı pragmatist Peter Berger’in de aralarında bulunduğu bazı düşünürler, “gerçekliğin toplumsal inşası”nın ve “modern bilincin yersiz yurtsuzluğu”nun “kalıcı bir kimlik krizi” yarattığını yazdı. Kalıcı kriz diye adlandırılan bu durumun normalleştirilmesinin; eleştirel, sorgulayan bir kimlik üzerine yapılan tartışmalar için iyi bir çıkış noktası olacağını ileri sürebiliriz.

Gertude Stein, toplumsal bağlılığa ilişkin riskler üzerine şöyle diyor: Kendisinden beklendiği gibi davranan bir kuklaya dönüşme ve en sonunda karşısındakinin söylediklerini değil, diğer herkesin duyduğunu duyma riski. Ve sürekli olarak kuşatıldığımız retorik: Medya, lobi grupları, reklamlar, ekonomik çıkar grupları ve diğerleri... Hepsi bize kim olduğumuzu, bu konuda ne yapabileceğimizi söylemeye, bizi kendi gündemleri hakkında meraklandırmaya çalışıyorlar.

Sonuç olarak: Köpeklere ne olur, aynı kalırlar mı? Ya –Odysseus’un, Lord Byron’ın, Gertrude Stein’in ve Virginia Woolf’un köpeği gibi- kim olduğunu söyleyen ve tanıyan aynı köpekse?

act in accordance with how you were yesterday, and the way you are now implies who you are supposed to be tomorrow.

Furthermore, as philosophers –and others– have been asking for millennia: How can an individual change and yet be one and the same, and what then is unaltered?

As for the the Turkish language, Kawa Nemir, the Kurdish poet and translator, explained to me that there are two words for identity: *Kimlik*, which was presented by the Language Association in the 1940s, derives from the Turkish root meaning *who* and secondly *aidiyet*, an older word with an Arabic root, meaning *to be owned by something* or *to stay within the frame of a notion or something*.

Following Stein’s little dog telling you that you are you, identity is characterised as an exterior recognition. Is the *who* in *kimlik* a question being asked by the Other, not Oneself? Do we have to turn to the dog in order to meet ourselves? Surely, the encounter gives us an opportunity to make a negative identification –*I am not that dog*. Moreover, one might experience how different contexts lead to a somewhat schizophrenic notion, if not of several identities then at least of a negotiable identity. This diversity can create confusion.

The term *identity crisis* first appeared in 1954. It has been described as a disturbance in the experience of the continuity of the ego: One no longer seems the same as before. Some, like Peter Berger, the American pragmatist, have written about “the socially constructed reality” and “the homelessness of the modern consciousness” as a “state of a permanent identity crisis”. One might suggest that a normalisation of the so-called permanent crisis might be a good point of departure for an ongoing discussion: That of a critical, questioning identity.

Gertrude Stein writes about risks relating to social commitments: The risk of becoming a marionette, acting as one is expected to, finally not hearing what one is actually saying but rather hearing what the audience hears one say. And constantly being surrounded by powerful rhetoric: The media, lobbying groups, commercials, financial interests and so forth, all trying to tell us who we are, what could do about it, make me curious about their agendas.

Thus: What about the dogs, do they remain the same? What if it’s the same dog –Odysseus’s dog, which, just like Lord Byron’s dog, Gertrude Stein’s dog and Virginia Woolf’s dog-identifies and recognises?

Eğer hükümleri köpek veriyorsa, bunun kuralları neler?

Bir arasöz: İsveç köpeği yüksek statüdedir. Biz ona *insanın en iyi arkadaşı* deriz. Ve İsveç köpeği, havlarken, Danimarkalı yazar Aksel Sandemose 70 yıl önceki bir romanından bir bölümü anımsatır. Sandemose, on emri yeniden yazmış ve adına, Danimarka'daki küçük dogmatik kasabasına gönderme olarak, *The Law of Jante (Jante Kanunu)* demiştir. Daha sonra İsveçliler bunu kendilerine uyarladı ve ülke çapında uyguladı.

İsveç köpeğinin sürekli tekrarladığı Jante Kanunu şöyledir:

- I. Kendini önemli biri olarak görmeyeceksin.
- II. Bizim kadar iyi olduğunu düşünmeyeceksin.
- III. Bizden daha akıllı olduğunu düşünmeyeceksin.
- IV. Bizden daha iyi olduğunu düşünmeyeceksin.
- V. Bizden daha fazla bildiğini düşünmeyeceksin.
- VI. Bizden üstün olduğunu düşünmeyeceksin.
- VII. Bir işe yaradığını düşünmeyeceksin.
- VIII. Bize gülmeyeceksin.
- IX. Kimsenin seni önemseydiğini düşünmeyeceksin.
- X. Bize bir şey öğretebileceğini düşünmeyeceksin.

Bir şair olarak bana göre bireysel kimlik akut bir sorun. Yakınımda, verili bir kimliği onaylamayacak şekilde yazma olasılıklarımı manipüle eden bir köpek olup olmadığını bilmek oldukça önemli. Yine Stein'a dönecek olursak:

Gördüğüm zaman ben artık ben değilim. Tüm yaratıcı faaliyetin temelinde bu cümle var. Tam da “Ben benim, çünkü köpeğim beni tanıyor.” önermesinin karşıtını ifade ediyor.

Şair ve deneme yazarı Lyn Hejinian, Stein'i okuduktan sonra, birbirimizi tanıdığımız, bir arada olduğumuzu bildiğimiz ve aynı zamanda siyasi ve sosyal bir alan olan *ortak alan* üzerine bir tartışma başlattı. Hanna Arendt'in deyişiyile, *ortak alan* antik Yunan'daki şehir devlete (*polis*) karşılık gelir:

Şehir devleti, insanların, nerede olurlarsa olsunlar kurdukları düzen için birlikte hareket edip, konuştukları ve tam da bu yüzden bu birlikteliği koruyabildikleri bir düzendir...

Ama Stein için *ortak alan* tartışmalıdır: Kamusal alan kimliğe ayrıcalık tanır ve böyle yaparak *kendiliği* bastırır. Lyn Hejinian'a göre Stein, hane içindeki

If the dog is making the judgements, then what are its laws?

A digression: The Swedish dog is high-status. We call it *man's best friend*. And the Swedish dog, when barking, is echoing a seventy-year old quote from a Danish novel written by Aksel Sandemose. He rewrote the ten commandments and called this *The Law of Jante*, addressing himself to his little dogmatic home town in Denmark. Then, the Swedes imported it and applied it all over their country.

The law of Jante, constantly repeated by the Swedish dog:

- I. You shall not think that you are somebody.
- II. You shall not think that you are as good as us.
- III. You shall not think that you are wiser than us.
- IV. You shall not think that you are better than us.
- V. You shall not think that you know more than us.
- VI. You shall not think that you are superior to us.
- VII. You shall not think that you are good for anything.
- VIII. You shall not laugh at us.
- IX. You shall not think that anyone cares about you.
- X. You shall not think that you can teach us anything.

For me, as a poet, the question of individual identity is acute. It is fairly important to know if there is a lapdog next to me, manipulating my possibilities of writing in a way that doesn't confirm a given identity. Stein, again:

I am no longer I when I see. This sentence is at the bottom of all creative activity. It is just the exact opposite of "I am I because my little dog knows me."

After reading Stein, the poet and essayist Lyn Hejinian initiated a discussion of the commonplace –a place where we know each other and know that we are together, but also a political and social space. In Hanna Arendt's terms, the commonplace corresponds to *the polis* in ancient Greece:

The polis is the organization of the people as it arises out of acting and speaking together for this purpose, no matter where they happen to be ...

But for Stein the commonplace is problematic: The public sphere gives privilege to identity and in so doing, suppresses what she labels *entity*. For Stein, the

özgürlük alanının açılmasını, evin geleneksel olarak kadına ait bir alan (hanenin, tarihsel olarak, kadının görülmekten ziyade gördüğü bir alan olmasından dolayı) olmasından çok, hanenin, insan doğasının değil, aklının hakim olduğu bir alan olmasına bağlar.

(Stein'in hane halkı, Woolf'un kendine ait odası... Ya bugün? İnternetin, coğrafi olarak inşa edilen gündelik yaşam deneyimi üzerindeki etkisi nedir?)

Stein'in kimlik ve kendilik ayırımına yakından baktığımızda, *kimlik* (küçük köpeğim ve diğerleri tarafından) görüldür. "Ben", yani kimlik, "aynı-lık", yani kişinin dün yaptıklarıyla yarın ondan beklenenin uyumu, başkaları tarafından tanınabilir bir bütün olarak algılanmasıdır. Bir başkası hakkında bilinen nedir? *Kendilik* ise görendir, "ben artık ... değilim" diyendir. Geçmişten ve gelecekte bağımsızdır, canlıdır, süregelen bir şimdiye aittir ve zihnin yaratıcı gücüdür. Bilme kapasitesidir. Kendilik bir öz olarak anlaşılmalıdır. Bir tür içsel ya da daha doğru bir varoluş değildir. Hejinian, *The Language of Inquiry (Sorgulamanın Dili)* adlı kitabında şöyle der: "Aslında, Yunanlıların kamusal alana atfettiği tam da zihnin özgürlüğüdür, ki bu özgürlük, Stein'a göre, üstün eserler yaratmanın olmazsa olmaz koşuludur." Bizi şaşırtan, farkında olmamızı sağlayan kendiliktir. Stein'in kendiliği tanımlarken kullanacağı giriş cümleleri şöyle olabilir:

Kişinin yavaş yavaş farkettiği şey, eylem halindeyken kimlik sahibi olunmadığıdır.

Görmek için, görülmenin huzursuzluğundan kaçınmak gerekir. Stein sonra "Köpek yaratıcılığı yok eder." diye yazar.

Yazarken, köpekten kurtulmaya gayret ederim. Bu çaba, şu ana kadar şüirlerimin köpeklerle dolup taşmasıyla sonuçlandı.

household domain was where freedom became possible, Lyn Hejinian argues, “not so much because the domestic, by tradition, was a feminine domain (the household being historically the only realm in which women could engage in seeing rather than being seen), but because it was a world not of human nature but of human mind.”

(Stein’s household, Woolf’s room of her own ... What about today? What impact has the Internet had on the experience of a geographically constructed everyday life?)

Looking closer at Stein’s distinction between identity and entity, we see that *identity* is that which is seen (by my little dog and others), it is the “I”, identity, “selfsame-ness”, the consistency of what is perceived of one yesterday and expected of one tomorrow, the way one is seen as a unit to be recognizable. What is known about someone? *Entity*, on the other hand, is that which itself can see, “I no longer”. A lively, enduring present, free of past and future, a creative force of mind. The capacity for knowing. Entity is not to be understood as an essence, it is not some inner or truer being. “Rather”, states Hejinian in *The Language of Inquiry*, “it is that very freedom of mind that the Greeks attributed to the public sphere, a freedom which was the absolutely necessary condition, in Stein’s view, for the creation of masterpieces.” It is entity that allows us to be surprised, to become aware. Stein’s opening lines to a description of entity could be something along the lines of:

The thing one gradually comes to realize is that one has no identity that *is* when one is in the act of doing something.

In order to see, one has to avoid the disturbance of being seen. “The dog destroys creativity”, Stein writes later on.

In writing, I strive for the loss of the dog. So far, the result has been that my poems are overcrowded with dogs.

I’d like to illustrate this with a couple of poems from a series of xenophobic self-portraits by national characters, each one representing a member of the European Union.

European Waistlines

IDA BÖRJEL

A story to grip

I am the strong, well-composed Austrian brain. My thoughts are settled and collected on a regular basis. All surfaces have been monitored again today. Head and thoughts are in place; face and mind are set. The Austrian family is clean, sharply fused together. Will the Danes moisten their faces before dinner? Can the Belgian hand ever become truly clean? Austrian hands are completely clean and precise all over the dinner table. The Austrian mind is strong and clean with no squeamishness about it. The Austrian mind is firm and steady when the bell rings for breakfast, lunch, and walks. The Austrian air is pure, healthy and composed. British air is foggy, Danish moist, Italian sticky with the press of sweat and smutty insinuation. Austrian secrets are kept. One Austrian mind can always trust another. Austrian sons are clean, silent, and good to hunt with. Young Austrian boys have faces with defined features and no blemishes. I am the Austrian stablekeeper and I have everything in place. The Austrian stableboy comes and goes. He is a well-informed sturdy young man who does not shrink from heavier loads. I grease the saddles, the reins, and the halter. I put the bridle in the animal's mouth. The Austrian horse stands ready, vigorous, poised to set out for the forest, over fields, charging away from it all in quest of the shy and evasive prey. Italian people are family-oriented spendthrifts. When French people visit forests they do not know how to hunt any boar. Irish people hunt themselves. Austrians have the ability and the presence of mind to keep an eye on it all. In Austria there is no need for any polished mirrors to confirm that the Austrian face is strongly held together and never will come loose

A story with a trick

Danish people are round friendly thirsty people who have nothing against any dogs. Danish dogs are round friendly creatures with little spots on them. The Danish dog always has a trick to perform in a bar. I am the Danish pubkeeper and my house is your house. Spanish dogs are lazy creatures that get too much

sun. Swedish dogs are slim, brushed, and fussed-over creatures with long complicated pedigrees. Swedish dogowners are always talking about comparisons of their dogs' pedigrees and the condition of the fur. The German dog does not have a trick to perform in the bar. Danish dogowners are warm thirsty people who share thoughts and drinking in the bar. The Austrians would not share a thought with their four-legged friends. The Danish dog does not need a leash. Danish dogs follow their owners as an owner follows a dog to a bar. Swedish bars are disinfected powdered places with stooily chairs and watery American music. The Danish pub is a cosy dark place with funny stickers and posters. My Danish woman comes in. She is a warm bright colourful being with good strong laughter. The Austrian woman the Portuguese woman and the Finnish woman do not have a laugh worth mentioning. The Danish woman comes bright and colourful to my bar. Her laughter is strong, good, healthy. The Danish woman turns up with a fine thirst to deal with. The little round Danish dog performs its trick for her at the table in my bar. The Danish woman laughs and raises her glass to all that see her and hear

A story with flesh and emotion

All is body and sun. Spanish people gather at the marketplace in the evening to meet. Spanish people are full of warm pounding blood and strong connected emotions. Italian people are short-lived. Italian people stay strong for a couple of hours but will not last the entire feast. Spaniards last as long as it takes. Finnish people last without a comment. They last but are not worth talking to and feeling. They sit silent and do not move to anything but the Finnish tango. The Spanish move and dance with everyone. The Spanish move is the origin of motions. The Spanish body is the one that dances. The Spanish sun is the sun above the laughter. The Spanish heart is the heart always pounding and the Spanish hate along with the Spanish love is our Spanish reality. We dance everything together I dance in orbit beneath the sun. French people put up an act the Greeks are acting. The Spanish meal is a complete meal, the Spanish siesta is good heavy sleep. The Spanish woman wakes up to dance some flamenco. The Spanish man wakes up to pick the calf among the calves to kill. Blood from the Spanish meat dries up in the Spanish sun. The Spanish sun dries up everything that was and does not leave anything wet for tomorrow. The British sun leaves everything soaked. British people are resentful anaemic people with umbrellas. Spanish people meet up in the evening with warm tanned skin to heat. The Spaniard stays up late and does not give in. All is body and sun. All is heart and sun and blood

A story of cold and heat

Juha comes to see me. It is the morning after, in the fresh raw frosty Finnish air that always holds the body together. Finnish people will not bend to anything. Finnish people are kind-hearted imposing white-haired people with a fine sense of humour to cope with the climate. Juha drinks a little from the bottle to strengthen his blood. He needs it to keep warm and upright. We drive through the green infinity of the Finnish woods. Always good to hide in always good for berry picking and construction. We built the Finnish sauna and maybe we drank something strong. Name the ones standing. No Dutch person would remain standing. No British would keep standing in the Finnish delta with their kind of blood. Look at the Spaniards swaying, the Danish sliding the Greeks to and fro. I am the Finnish woman and I stand straight-backed with pleasure outside the Finnish sauna. Aino passes by. She expresses herself well in a closed form, keeping her eyes to the side. Yes we know contrasts, yes we know what cold is and we know heat. The contrasts urge blood through the aorta and keep us alive. Once I was in Portugal on a vacation. There were no contrasts worth mentioning. I remember Portugal as if it were raining although it was sunny. In Finland the weather never causes any hesitation. We are the Finnish survivors. Who else has anything to mention about survival? The Finnish nature is icy snowy and covered with tall Finnish spruces that go on for now and ever. And somewhere between the trees stands the Finnish sauna by a lake. I step in to sit, maybe drink, and notice how blood twitches with life in the body

A story that passes

All of my sisters my mother and the mothers of my mothers wear short skirts and tiny lace bras. In France everything is smell and language. We do not express ourselves much with words that contain a k. Swedes and Germans incessantly utter words containing k. They are dull boring obeying repressed people with no interesting smell about them. We don't really concern ourselves with h either. The British keep on pronouncing, and the Danes. The Germans start talking with the intention of getting it said. French people speak with strongly lined fascinating mouths in motion. The lips of the French speaker spin a thread to the other's mouth and pull it closer like a kitten. We invented the kiss and made something more out of conversation. Jean-Jacques comes to the café after his lesson. We stay to talk and then. We talk to continue the movement of mouths. Finnish people talk to return to silence. The Austrians speak in order not to commit any wrongs. Swedes talk to agree. The British write to give clues to a riddle. Luxembourgiens would rather not write. Everything is there, in the nuances of the face opposite – a thinly drawn line

between incident and lull. Jean-Pierre comes by. French people never cease to happen. French people dare to take themselves seriously, Jean-Jacques does not sweep over the room with a grin. Jean-Pierre draws his words in a bow, I take a few steps into it leaving the subordinate clauses hanging leaving the verbal forms hanging and the punctuation marks in the palate over the kiss

A story with a breeze

The lads come by with their flutes. We take off across the moor. Sheep move about like soft clouds in the valley. The Irish sheep is a good fine thick-woolled sheep with a good sound in its throat. I swiftly send my sheepdog to keep the sheep together. The Irish girl jumps up and down playing with a ribbon in her hand. The Irish girl is a smile and life in itself. Good strong winds sweep through the surroundings. We gather around salted sheep-meat with good chewing-resistance to eat together. A strong warm feeling comes from the sense of the Irish woman. The German woman does not have any sensuality in her. The Frenchwoman has no sense at all. The Dutch woman has altogether too much in mind. Irish people are all in all good waterproof people who would not sell Ireland for anything. I walk over the moor and maybe I bring my flute. Judgements fall the decisions fall. Even the Irish sheep must be political. An evenly strong questioning wind reaches us from the open sea. Then comes the flute and singing. Irish flutes are wilful virtuous instruments with many ideas and games in them. Austrian flutes harbour no winds. French flute-players just suck on the flute, the Swedes break it into pieces. Portuguese people do not play today, they play tomorrow. The Irish flute knows what it takes to get there and to stay. And as the Irish woman starts to sing the wind does not weaken no the Irish people stand proud for everyone with or without a flute to belong together

A story al dente

I bring power and trinkets for my mother. I walk where my brothers can spot me. In the evening I collect them and put them in the house. Italian sisters are big-mouthed sisters who need to be collected. French sisters are sharp-mouthed and are not collected. They are obstinate self-focused people on high heels. The British sister refuses to be collected, she collects herself and stays indoors. Full-blooded black-haired Italian sisters with expressive eyebrows always have something to say. The Swedish sister cannot think of anything to say. She giggles and smiles and lingers in the setting sun. Danish sisters have little needles with them to make me keep my distance. Portuguese sisters are too sleepy to pay attention to any collector. Italian sisters sit up straight on chairs

and drink good strong sweetened black Italian coffee straight down. The coffee-habits of others are not worth mentioning. The Swedish people drink coffee but they only drink a lot. The Italian coffee is strong rich and the thing to start the day with. I am big enough to take care of my sisters. I am big; I can take care of them and make sure that they are well. I carefully collect them and bring them to laughter. They let themselves be collected and there is nothing frightening about the sisters then. I collect the sisters. I show my mother I can. She is so gorgeous, she is the ocean and the mountains and the earth as well. She stirs heavy casseroles with a ladle. I collect my Italian sisters with a power to be witnessed. We gather around the table. All members of the Italian family know how to eat and to sit with substance and presence. That is when the Italian mother puts out her pots

A story without fuss

The Luxembourgian borders are easy to survey. We live inside and behind them. Luxembourgians are clean precise people. Luxembourgians have ironed clothes made with seams that will not give way. Luxembourgian people are people without ugly faces names and numbers. Austrian people are not unsoiled enough to wipe away their tracks or features. Austrian people smear themselves in the forest with blood from the flesh of the boar. Luxembourgian people are wealthy educated people with no fuss about them. All the countries altogether keep on fussing outside the Luxembourgian borders. All Luxembourgian homes are clean vacuum-cleaned surfaces to stand on. Greek people walk barefoot on the kitchen floor over the bathroom floor and out in the hall. Luxembourgian men do not walk in any mud and never ever show any filth under their fingernails. Luxembourgian babies are clean white silent. And then we won the Eurovision song contest. I am the nameless faceless numberless Luxembourgier. I sit down at the kitchen table after work with a glass of wine in my hand. The sky expressionless: mute. On the other side of the street in the opposite house a man is sitting. He is probably about my age and looks pretty much like me. We avoid looking at each other. The first thing I check as I sit down after work is whether he sits in front of me or not and I know he does the same. Cars pass by. Sometimes I get up almost straight away, most often I sit a quarter of an hour. The sky immovable, stiff. Quite quiet. Like a lid over thoughts. At times it shall happen that we remain seated for hours, both of us

A story

Everything has a function to connect together. You may not always manage but you have to try and do what you can to make people and things function. I am the Swedish farmer and my tasks do not leave a moment to spare from morning until dusk. The Swedish woman is beautiful with soft blond hair on her body like the cornfields. She has blue eyes that make one see if she is lying and she knows it. Most things go on in their usual way. My Swedish woman puts the dinner on the table and at my side a beer is placed. We do not use spice and we do not say much. The Italians the Spanish use too much spice; it is not good for the blood. A spice too strong makes blood rush to the head and that is not a good thing to get involved with. One has to tend one's lot in life and not become a load and a burden. I work the soil, I bend it and turn clods, herd cattle and tell my wife that if she wants to she is free to work naked in the flowerbed. The space surrounds us. The silence. One has to try to take care of oneself and not surrender. But sometimes I feel the weariness of the ground under my feet and the seed does not take root in the mould. Then it may happen that I go to the cows at night. I walk between their deep breaths. I let the calves suck the salt off my hands. And then I can see whether something has become of what I have done on earth

A story with a boat

The sun lays its pattern over the city. Portuguese people are good level-headed people with sun above. I will not be bothered. Others bother. Spanish people are loud sensation hunters with flapping gestures. The French being sits still in long sentences for a space of time. Then her nerves start to quiver. Who decides what is of weight? I tell them I signal that I am not willing to drive them in my car. British people jabber like monkeys in a cage. I find myself a good shady spot to lie down and rest for a while. If it matters what matters. The Portuguese bus comes when it comes. And if I want to take the Portuguese boat somewhere I can do it when it does. But if I go away I would do so just to come back not to stay. I shut myself out from all that talk of direction and course. We are a couple of taxi drivers driving a gang of sailors down to the harbour. The sailors eagerly wave the flag and strike up a chorus. German people, British and French say they are up to something. I say I need not become. I am. A ship drifts by itself towards the coastline. The sailors hook their arms as they go up the gangway, smiling with evenly white teeth. I tell my Portuguese partners that if something really needs to be counted then why not count the waves the fish the wind

A story to unfold

The German mother is the mother of all things. The German mother knows when to take part and when to leave it open. The British mother fears her sons and daughters. The Danish mother will not leave her house without a cigar. The German mother always picks which clothes her family should wear so that she can spot them easily in a crowd. I stand to be brought up like a good steady German mother. I stand to know the difference between this and that. The German mother stands determined in the kitchen door. The German mother knows the difference and the shapes and the limit. The German mother knows what belongs in which places and does not need to say it out loud. I practice to be the mother of all intentions. I practice to separate emotion from it all. The Swedish mother always puts feelings into everything and cannot separate the mourning from the joy. The French have it all mixed up. The Luxembourgian mother cannot grasp anything wider than the Luxembourgian border. I stand to practice to be the German mother. I learn each particular place for things to put in the kitchen or in our hall. German children need strong decent steady German mothers to show them how to cope with it all. German husbands need firm muscular flesh in big amounts to keep calm in the house. German mothers do not need each other to talk to. They stand without hesitation keeping watch over the hall. German mothers do not take any spirits to sweep away the day before night-time. They have their hands full and need not cry or understand it all, how it has become

A story to go

I can do what I want but what. If someone lies there asking for help then I help. Afterwards I go skating on the canal. I let it go. I am the Dutch bachelor and I have had much practice in skating on the ice. I have played hockey, I have gone racing and touring too. I can go as fast as I want and anywhere I want. No one will stop me. I can stop myself. When the British reach a certain point they cannot stop themselves. Spanish people do not stop until the feast is over. The French only stop to start again. The Portuguese do not stop because they have not started. The Luxembourgers stay within the Luxembourgian borders. The Belgians stop and start at intervals behind the Belgian curtains. I can start and stop whenever I want. I can die or live the way I prefer. I can go where I want but where is that. I skate further and further on the ice of the Dutch canal. I go fast and slow as I please but what do I please. Dutch people are nice open-minded people who always lend a helping hand. We are good decent people who do not cause any trouble as long as we can do what we want. The question is not what or when but how. I go fast, I am confident, but there

always seems to be someone behind me or ahead. In my language there are many open surfaces, firm and fragile above the abyss, where one cannot say much about anything. I skate three four hours a day. Sometimes it feels as if the ice is going to crack. I go a bit further

A good story is one with a case

A story of interest is always one with murder. Any time is time for tea. It is always nice and appropriate. Tea is soothing strengthening and consistent. You prefer it with milk do you not? You have a cat on the sofa and another at your feet. In that way the British day passes, the year passes. In the summer the roses grow. Then a murder might occur in the neighbourhood. I stand in my promised rose garden pondering some strange things that may happen. All of a sudden Jane comes by for tea. Perhaps I have noticed something odd around here, have I? I act normal and point out some roses to her. Have you seen Alan lately, she asks me. Others yes Alan no. Calm down Jane, now have some tea. Murders and attempted murders are constantly being committed. Wilful murders are found in Austria, Luxembourg, Belgium and among the Dutch. The impulsive ones are more likely to be found in Spain, Finland and the Netherlands. In Sweden they murder themselves. English people are good fascinating people with something going on inside. We wear jumpers and cardigans made of sheep. The clothes are sturdy and complete, keeping it all together and have nothing to show underneath. I stop by the butcher to have a chat. He is a round friendly being with fine eyes and a lot of things seen. When I am about to go home he sums up with a fine raw bloody pun to consider. I dissect it. One of the cats scratches my leg, making a hole in the stockings and the skin. The other kitty comes out of hiding, she purrs and licks me clean. One takes what one gets and makes something of it, something to go and ponder, something of interest

The only story

I have my Greek pride to hold and not to burst. I walk out on my piece of Greek land and there it is. In the Greek ground the world grew. I grow olive trees in the soil where Greek geniuses once trod. Little neat Greek goats run about, leaving their tracks. The black Greek goat jumps up on the roof of the restaurant and tosses its little head in the peaceful Greek village, affirming it all. So Italian people claim to have history, so Germans and Finnish make their claims. The modest Greek women come walking together in black and they will never forget. Others keep forgetting. Belgian people forget, the Danish do not remember. Luxembourgian people cannot think of anything to recall. I walk,

back bent, under the Greek foliage to collect my olives. Greek goats come running. They make the same noise they always have made since the beginning, but who seems to remember? I stand beside my trees and it is the beginning of it all, but who gives pride its proper place? The Italian blood keeps rising the French burst for nothing at all. I stand in the Greek dusk just as they once did before me. The black Greek women silently nod at each other from the donkeys along the road

A story with nothing behind

If you look there you can see. There is nothing to hide. If you look over there you can see a house. It is built. It is a big strong house of the future to be. Things can happen they already are. We the Belgian people are rich with various experiences and have various dishes we prefer. Well, sooner or later we arrange the meetings around the elliptical table for all to be seen. Then we lock the door. Behind Swedish windows and doors the Swedish people sit thinking about their sorrow and pain. Belgian people do not have anything to hide, why should we? Belgian people are fine warm-hearted cheerful people. I do not lie, why should I? Belgian people know the importance of sharing and they know all about parting. Yes, Belgians know partner, participant and peculiar. Yes, we know particular and party. Will a tension arise between the walls? If the curtain is already drawn why keep on pulling it back? See how it fits the window. Finnish people are afraid of going mad in the solitude. Their curtains never fall. The French forget themselves in the dark. The Dutch hide among each other, the Irish among their sheep. The Danish hide inside their bodies, the Luxembourgers within the Luxembourgian borders. On Fridays I play canasta with my wife and my partner and his wife. Belgian people do not have anything hidden, how could we? My wife deals the cards. The colleague mentions something by the way, adding a couple of names. The wives have strong cards in their hands. I mention something by the way and undo the top button of my shirt. The women win the first; win the second hand. The colleague reels off a couple of jokes with an allusion. Later I go with the colleague for a beer

*Original in Swedish. Translation by Ida Börjel and Linda Rugg
Published in Eurozine 11/2005 (English version)*

Kimlikle Karşı Karşıya Gelmek

BEJAN MATUR

Bejan Matur, ara sıra İstanbul'da yaşayan, göçebe misali gezgin bir şair. Yayımlanmış birkaç şiir kitabı var; sık sık süreli edebiyat yayımlarında ve gazetelerde yazıyor.

Geçtiğimiz yıllarda Hürriyet Gazetesi'nde yapılan bir ankete verilen cevaplar kimlik konusundaki kişisel algının ne kadar değişebildiği hakkında çarpıcı veriler sunuyordu. Türkiye'de yaşayan pek çok ünlü simaya; akademisyeninden, yazarına, şarkıcısından siyasetçisine “Kimsiniz?” sorusu sorulmuştu ve ankete yanıt verenler “Türk'üm”, “Müslümanım”, “Milliyetçiyim”den başlayarak oldukça farklı algıladıklarını göstermişlerdi. Öyle ki şöyle cevaplar vardı: “Çocuklarımın babasıyım.”, “Fenerbahçe taraftarıyım.”, “Dünya vatandaşıyım.”, “Sufiyim”, “Spiritüelim” diyenler dahi olmuştu.

“Kimsin?” sorusu bir insana doğrudan yöneltildiğinde alınan cevap, her durumda zihinsel bir sürecin ve tercihlerin belirlediği bir klişeler dizisi gibi görünse de, biraz irdelendiğinde, en temelde bir duygunun, duyumun yattığını görürüz. Yani “Ben neyim, kimim?” sorusunun cevabı aslında duyguların alanından çıkar. Yani hissedişin...

Şaire gelince: Bir şairin “Ben neyim? Evren karşısında varlığımın anlamı nedir?” sorusunun cevabı her durumda dilin konusudur. Çünkü şairin evren ve varlık algısının aracı dildir. Şair dil ile anlam dünyasını kurar. Onu evi beller. “Dil varlığın evidir.” diyen filozofun söylediğinden çok daha yakıcı bir varolma halidir bu.

Bu önermeden hareketle kimliği irdelemek bizi şairin çocukluğuna götürür: Dil dünyasını oluşturan ilk seslerin duyulduğu, ilk yaşantıların, çocukluk oyunlarının, yuvanın anlamını örgütlediği çocukluğuna. Çünkü çocukluk yaşantılarının dilde karşılama biçimi ve onun kimlikle ilişkisi üzerine en fazla şair düşünür ve bu alandaki en fazla malzemeyi insanlığa şairler sunar. Çünkü şairin, kendi ırkının bilinç dışı birikimine açık olan kalbi, onu hep bir aidiyet arayışında tutar. Nedir bu aidiyet? Şairin doğduğu yere bağlılığı ve doğduğu yeri dil aracılığı ile yeniden anlamlandırma arayışı ontolojik bir ihtiyaçtan doğar. Çünkü şairin zihni onu her durumda varlığın ne'liği sorusuna götürür.

Encountering Identity

BEJAN MATUR

Bejan Matur is a nomad-like travelling poet sometimes living in İstanbul. She has published several collections of poetry and often writes in literary periodicals and newspapers.

Responses to a survey conducted by the newspaper *Hürriyet* in the recent years present some striking data about to what extent the individual perception may change concerning the question of identity. A number of famous people living in Turkey including academics, authors, singers and politicians have been asked “Who are you?”. Their responses such as “I am a Turk.”, “I am a Muslim.”, “I am a nationalist.” reflect the fact that the way they perceive the question differs a lot. There were even responses such as: “I am the father of my children.”, “I am a fan of Fenerbahçe Sports Club.”, “I am a world citizen.”, “I am a Sufi.”, “I am spirituel.”

When a person is directly asked “Who are you?” the answer always seems to be in the form of a series of clichés determined by a mental process and choices. However, when considered more profoundly, we see that there is a certain feeling, a sensation beneath the answer. In other words, the answer given to the question “What and who am I?”, indeed, arises out of the world of emotions – that is to say, from the world of sensations...

What about the poet? A poet’s answer to the question “Who am I? What is the meaning of my existence in the universe?” is always an issue of language; because language is the instrument of the poet’s perception of the world and existence. The poet constructs her/his world of meaning by means of language. For the poet, language is her/his home. This is a more poignant way of existence than the philosopher’s, who said: “Language is the home of existence.”

Explicating the question of identity from this standpoint takes us into the childhood of the poet: When the first sounds that make up the world of language are heard; when the first experiences and childhood games begin to cement the meaning of “home”. It is the poet who meditates most on the way language represents childhood experiences and her/his relation to identity; and again, it is the poet who presents the richest material about this world. The

Evren karşısında “Neden varız?” sorusunun, “Neden ölümlüüz?” sorusuna dönüşmesi en fazla dinlerin ve şiirin konusudur.

İrkinin çocukluk öncesi yaşantısını dil aracılığı ile zihninde yeniden var eden şair, ona bir öz de kazandırır. Güçlü bir edebiyatı, özelde de şiiri olmayan milletlerin, kimlik örgütlenmesinin tam olamayacağını söylemek aşırı bir yorum olmaz diye düşünüyorum. Burada karşımıza aslında hangi dile ait olduğumuz sorusu çıkar. Yani ana dil ve sonradan edinilen dil. Haliyle şairin kimlik çelişkisi de dil merkezli olacaktır.

Kendimden örnek vermek belki söyleyeceklerimi biraz daha somutlaştırır. Ben Kürtçe konuşulan bir ailede doğdum. Türkçeyi ilkokulda öğrendim ve bugün Türkçe düşünüyor, Türkçe yazıyor, Türkçe rüya görüyorum. Kürtçe benim neredeyse hafızaya terk etmek üzere olduğum ana dilim. Aslında ironik bir biçimde sadece annemle konuşabildiğim konuşma dilim. Şiirime bu iki dil arasında gidip gelmelerin nasıl yansıdığı, kimliğimin eksenini oluşturuyor. Yani, Türkçe şiirde alışık olunmayan bir atmosferi şiirimle varetmiş söylendiğinde bundan şunu anlıyorum: Başka bir dilin sesleri ve duygusuyla yaşananları Türkçeye aktarıyorum. Yani benim sembol repertuarımı belirleyen çocukluk yurdu ve onun tarih öncesi ve bugüne ait kaderi, benim şiirime duygular, haller olarak geçiyor. Yani dilin kıyısında, dile bir ağıt, bir kaybetme olarak yaklaşıyorum. Şiirin konusu da bu değil midir zaten? Çünkü insanın yeryüzündeki macerası bir bağlantı ihtiyacı hissettirir. Ve bu ihtiyaç bizi varlık sorusuna götürür. Ve bulunan hiçbir cevap teselli etmez. Şiirin konusu budur. Dolayısıyla, ontolojik var oluşumuzu dayandırdığımız alandan çıkan şiir, şairi hep bir “Ben kimim?” sorusundan daha fazla “Ben neden varım?” sorusuna götürecektir. Ve varacağı yer her durumda yeryüzü algısıyla bir hiçliktir. Çünkü tıpkı Edward Said’in Eric Auerbach’dan aktardığı gibi “Mükemmel insan sevgisini söndürmüş olandır.”

Biraz açalım isterseniz bu sözleri. Said 12. yy.da Saksonya’da yaşamış keşiş St.Victorlu Hugo’dan şu sözleri aktarıyor: “Memleketini güzel bulan insan henüz yolun başındadır. Her yeri kendi yurdu gibi gören insan güçlüdür. Ama tüm dünyayı yabancı ülke gibi gören insan mükemmeldir. Yolun başında olan ruh, sevgisini dünya üzerindeki tek bir noktaya sabitlemiştir. Güçlü insan sevgisini her yere yaymıştır. Mükemmel insan ise sevgisini söndürmüştür.” Bu sözlerin kimlik ile ilişkisini kurmak öncelikle “bir yere ait olmak” ihtiyacını kavramakla mümkün. Ait olacağımız yerin bu dünya ile sınırlı olup olmaması ruhsal arayışın sınırlarını belirler. Cevapların hepsini insanın tarihinde arayanlar olduğu kadar, doğanın, evrenin tarihine ve tarihsizliğine bakanlar da olacaktır. En nihayetinde kimlik, bizim ontolojik güvenlik hissimizi tatmin

poet's heart, which is always open to the subconscious of her/ his culture and ethnicity, keeps her/him in a continuous quest for "belonging". What does this "sense of belonging" mean? The poet's bond with the place she/he was born in and her/his endeavour to find again a meaning to the place of birth by means of language, arises out of an ontological necessity. Because the way her/his mind works always leads her/him to the question of "existence." The transformation of the question "Why do we exist?" to "Why are we mortal?" is mainly the issue of religions and poetry.

The poet, who rebuilds the life of her/his culture before childhood by means of language, also attributes an essence to it. I guess it would not be an over-interpretation to say that a nation without a powerful literature, and particularly poetry, will never be able to accomplish, or gain a fully framed identity. Actually, it is here that one must ask which language one belongs to. This, in other words, is the whole issue of one's mother language and the language that we learn after. Naturally, the heart of the identity crisis of the poet will always reside in the language.

Maybe, if I use my own case as an example, what I want to say will be more precise. I was born in a Kurdish-speaking family. I learned Turkish in the primary school, and today, I think in Turkish, I write in Turkish, and I dream in Turkish. Kurdish is almost a language that I am to bury in my memory. Indeed, in a very ironic way, it is a language that I can only speak with my mother. My poetry reflects the way I swing between these two languages and this forms the praxis of my identity. In other words, when people say that in my poetry there is an atmosphere that sounds unfamiliar in Turkish, what I understand is this: I transfer into Turkish the experiences received through the sounds and emotions of another language. That is to say, the childhood homeland, its pre-history and its destiny in the present, which determine the boundaries of my repertoire of symbol now, are transferred to my poetry in the form of emotions and moods. In other words, on the shores of language, I set forth in mourning, in a state of deprivation. This is the subject of poetry, isn't it? Because the adventure of man in the world gives the impression of a need for attachment. And this need leads us to the question of existence. And none of the answers that we find are a consolation. This is the subject of poetry. So, the poetry arising out of the ground on which our ontological existence relies, will mostly lead the poet to the question "Why do I exist?", instead of "Who am I?". The final place it will arrive at, through the perception of the world, is always a nothingness. Because, as Edward Said quotes from Auerbach, "The perfect man is the one who has extinguished her/his love."

ettiğimiz araçtır. Kendimizi nerede güvende hissediyoruz? Fenerbahçe taraftarı olarak mı? Çocuklarımızın annesi olarak mı? Milliyet bağlantımızla mı, yoksa teolojinin alanında mı? Hepsi mümkün. Şiir bunu insanın kalbiyle en fazla ilişkilendiren uğraştır. Öyle ya, dünyamız kelimelerin, adların dünyasıdır. Kelimelerimiz elimizden alındığında dünyamız da alınmış olur.

Let's elucidate these words. Said quotes from a monk, Hugo of St. Victor, who lived in Saxony in 12th century: "The person who finds his homeland beautiful is at the beginning of the journey. The person who regards every land as his own is strong. But, the person who sees the whole world as an alien country is perfect. The soul who is at the beginning of the journey has fixed his love to a single point in universe. The strong man has expanded it to every land. However, the perfect man has extinguished his love." In order to understand the relation of these words to the question of identity, we have to understand the need for "belonging somewhere." The boundaries of the place where we feel we belong to determines the spiritual quest that we are in. There will be people who seek the answer in nature, history and the timelessness of the universe, as well as the ones that seek it in the history of man. In the end, identity is an instrument which we use to ensure our ontological safety. Where do we feel safe? As a fan of Fenerbahçe Sports Club? As the mother of our children? Is it our connection with the nation that makes us feel safe or is it the world of theology? All of them are possible. Poetry is the labour which most associates this feeling with the human heart. Well, our world is the world of words, names. When we are deprived of our words, we are also deprived of our worlds.

“Rüyalarını Dahi” Türkçe Gören Kürt*

EMRE AKÖZ

Size daha önce Türkiye ile İsveç arasında kurulan ‘Citizens Without Boundaries’ (*Sınır Tanımayan Vatandaşlar*) adlı entelektüel platformdan söz etmiştim. Herkese açık toplantılarda genellikle iki kişi konuşuyor. Bu kişilerden biri İsveçli (bazen de Norveçli, Fin, vb.) bir entelektüel oluyor. Yanında da Türkiye’den, benzeri konumdaki bir kişi bulunuyor. Romancı, şair, öykücü, tiyatrocü, akademisyen, gazeteci kökenli konuşmacılara izleyiciler sorular yöneltiyor.

Bu mütevazı toplantılara, Türkiye’den konuşmacı olarak **Murat Belge, Aslı Erdoğan, Fuat Keyman, Mustafa Akyol, Refik Algan** gibi pek çok isim katıldı. Ben de farklı zamanlarda yaptığım konuşmalarda **Nurculuk** hareketinin gelişimini, “sözde” sıfatının “sözde Ermeni soykırımı” ya da “sözde vatandaş” gibi Türkiye’deki çeşitli kullanım biçimlerini, **Çanakkale Savaşı**’nın popüler kültürdeki ‘hatırlanış’ tarzlarını anlattım. Geçen gün **İstanbul**’da yapılan son toplantının konusu ise “dil, şiir ve kimlik” idi. İsveçli şair **Ida Börjel**’in yanında Kürt kökenli şairimiz **Bejan Matur** vardı.

Bejan Matur’un konuşmasındaki bir bölüm gerçekten ilginçti. Matur’un anadili Kürtçe. Türkçeyi okulda öğreniyor. Hayatın akışı içinde Türkçe konuşup yazıyor. Şiirlerini de sadece Türkçe kaleme alıyor. Matur, yaşayan en önemli şairlerimizden **Fazıl Hüsnü Dağlarca** ile tanışmış. Giderek derinleşen sohbette Matur, Türkçe konuştuğunu, Türkçe yazdığını filan anlatınca Dağlarca sormuş: “Sen Kürtçe bir kelime oyunu, bir mecaz, bir istiare, bir metafor kurabilir misin?” “Hayır” diye cevap vermiş Matur, “Rüyalarımı dahi Türkçe görüyorum. Kürtçe ise zihnimde bir müzik, bir ritim, bir melodi olarak var.” Dağlarca şaşırılmış: “O halde sen bir Türk şairisin! Peki, niye kendini ‘Kürt şair’ olarak tanıtıyorun?” Matur’un, salondaki tüm dinleyicilerin merak beklediği cevabı şöyleydi: “Çünkü kendimi Kürt hissediyorum.”

(*) 2 Aralık 2007 tarihinde Sabah Gazetesi’nde yayınlanmıştır.

The Kurd Who Even Dreams in Turkish*

EMRE AKÖZ

I have told you before about the intellectual platform called “Citizens Without Boundaries” established in Turkey and Sweden. The meetings, which are open to everyone, have two speakers. One of these is a Swedish (or sometimes Norwegian, Finnish, etc.) intellectual. The other is Turkish, of similar stature. The audience addresses questions to the speakers, who are novelists, poets, short story writers, actors, academics and journalists.

Many people from Turkey such as Murat Belge, Aslı Erdoğan, Fuat Keyman, Mustafa Akyol and Refik Algan have attended and talked at these down-to-earth meetings. In my own appearances at various times, I have spoken about the progress of the *Nurculuk* movement, the ways of using the prefix “pseudo” in certain terms such as “pseudo-Armenian Holocaust” or “pseudo-citizen” and recollections of the battle of Çanakkale (Gallipoli) in popular culture. The subject of the last meeting, held in İstanbul, was “Language, Poetry and Identity”. The speakers were the Swedish poet Ida Börjel and the Kurdish poet Bejan Matur.

Parts of Bejan Matur’s presentation were very interesting indeed. Matur’s mother tongue is Kurdish. She learnt Turkish at school. Throughout her life, she has spoken and written in Turkish. She writes her poems only in Turkish. Matur has met one of the most important poets of Turkey, Fazıl Hüsnü Dağlarca. In a profound and far-reaching conversation, when Matur at one point tells Dağlarca that she talks and writes in Turkish, Dağlarca asks: “Can you make word play, a pun, use a figurative expression or a metaphor in Kurdish?” Matur’s reply is: “No, even my dreams are in Turkish. Kurdish exists as a music, a rhythm, a melody in my mind.” Dağlarca is astonished at this reply: “Then you are a Turkish poet! But why do you introduce yourself as a Kurdish poet?” Matur’s reply, which aroused much curiosity among the audience, was: “Because I feel I am Kurdish.”

(*) The article is published in the daily newspaper Sabah on 02.12.2007.

Aynı ülkede, aynı rejim içinde yaşasalar da, insanları birbirinden ayıran, hatta çatışmalarına yol açan çeşitli faktörler var. Eskiden, daha çok “sınıfsal” ayrımlardan söz ederdik: **Zengin-fakir, burjuva-işçi** gibi... 1980’lerden itibaren “**kimlikler**” öne çıktı: **Cinsel, dinsel, etnik** farklılıklar...

Son dönemde, “**Kürt sorunu**” nedeniyle yoğun bir tartışma içindeyiz. Bu konudaki önemli sorulardan biri de şu: “**Kürt kimliğinin, Türk kimliğinden farkı nedir?**” Gelenek-görenek açısından uzak düşmeyen, evlilik ve din sayesinde birbirine sıkıca bağlanmış bu grupların ayrımı hangi noktada temelleniyor? Siyaset bilimci Prof. **Mümtazer Türköne**, “Dil...” diyor, “Sadece dil farkı var aralarında. Onun ötesinde bir çizgi çizilemez...”

Bejan Matur’u dinleyene kadar bu yaklaşım bana da makul geliyordu. Ancak şiir gibi zor bir alanda Türkçe at koşturana, rüyalarını dahi Türkçe gören, kırık dökük Kürtçesini ise sadece annesiyle paylaşan Matur... Nasıl oluyor da kendini Kürt hissediyor? Kültür ortak... Dil ortak... Din ortak... Peki, bu farklılık hissi nerede temelleniyor? Yoksa farklılık hissini yaratan, taa çocukluktan gelen o ritim ve melodi algısı mı? Bu kadar basit ve bu kadar karmaşık mı?

There are various factors that separate people from each other and even give rise to conflict between them, even when they live in the same country and under the same regime. In the past we used to talk mostly about class differences using terms such as wealth, poverty, bourgeoisie, proletariat, etc. After the 1980s the concept of “identity” has now come to the fore: religion, ethnic origin, and gender.

In recent years we have been and still are in the midst of a profound discussion about “the Kurdish problem”. One of the important questions here is this: “What is the difference between the Kurdish and the Turkish identity?” What exactly is this difference between these groups –familiar with each other’s customs and traditions and even related by marriage and religion– based upon? Political scientist Prof. Mümtazer Türköne asserts that it is “...Language... The only difference is language. The only thing we can say is this, and nothing else...”

Until I listened to Bejan Matur, this approach was fairly acceptable for me. But Matur, who uses Turkish in the very difficult field of poetry, who dreams in Turkish, who can only share her broken and worn-out Kurdish with her mother... How can she feel herself to be Kurdish? The culture is the same... the language is the same... the religion is the same. What does this feeling of difference stem from? Is it the perception of rhythm and melody from childhood days? Is it as simple and complicated as that?

Kürtçe Edebiyat

LAL LALEŞ

Lal Laleş, 1975, Mardin, Kızıltepe doğumlu. Şair, çevirmen ve Diyarbakır'daki Lis Yayınevi'nin yayın yönetmeni.

Türkiye'de dil vicdanı olan herkesin canını yakan asıl soruyu sormanın zamanı çoktan geçti. Soru şuydu: Türkiye'de Kürtçe edebiyat varlığını sürdürmek için neleri göze aldı, neler yaşadı ve ne oldu? Olan şuydu aslında: Kürtçe edebiyat, henüz oluşum aşamasındayken sürgün oldu, yasaklandı, çiğnendi ya da küçük düşürüldü. Peki, Kürt yazarlar ölü sözcükleri modern bir söyleme nasıl dönüştürdüler? Sürgün olan, yasaklanan, her gün Azrail'iyle cebelleşen bu dil nasıl kurtuldu?

Anlatısı güçlü hiçbir dil ölmez. Doğu'nun tarihi, anlatının, hikayenin, masalların ve darb-ı mesellerin tarihidir. Tarihin kendisi, nedenselliği, öznesi hikayedir. Hayatın zamana karşı tahammülüdür. Vücudun vahdetine kavuştuğu kelimedir. Doğu'daki her halk gibi Kürtler de hikayenin hükmüne inanmıştır. Qazî Mihemed'in, Mehabat'ta Çarçıra Meydanı'nda halka hitap ederken, Heciyê Cindî'nin *Hikyatêd Cimeta Kurda* [Kürt Halk Hikayeleri] kitabını eline alıp "Bu bizim Kuran'ımızdır." demesi, anlatının hükümanın hükmü üzerindeki gücü açısından önemlidir.

Cizîra Botan Mirliği döneminde mirliğin (iktidar) ediplere, münevverlere önem vermesi, müelliflerin dilin siyasal ve felsefi dünyasını çözümleyip katmanlı çoğul okumalara açık bir edebiyatı inşa etmesine vesile olmuştur. Nitekim dönemin Kürt klasikleri ile ilgili yüzlerce şerh, makale ve kitap yazılmıştır. Mirlik döneminde Eliyê Herîrî (1425-1490), Mele Ehmedê Bateyî (1414-1495), Melayê Cizîrî (1570-1640), Feqiyê Teyran (1590-1660), Ehmedê Xanî (1651-1707) gibi edip ve mütefekkirler hem kendi çağlarının Kürtçe edebiyatına damgalarını vurmuş hem de günümüz Kürt yazarları üzerinde (Türkçe ve Arapça yazarlar dahil) etkilerini sürdürmeye devam etmişlerdir. Yaşar Kemal romanlarında Feqiyê Teyran'ın eserlerindeki felsefeyi ve edip olarak kişiliğini uzun uzun anlatmıştır. Kaynağını sözlü Kürt edebiyatının temel eseri, *Memê Alan* destanından alan Ehmedê Xanî'nin *Mem û Zîn* mesnevisi modern Kürtçe edebiyata ilham kaynağı olmayı sürdürmektedir.

Kurdish Literature

LAL LALEŞ

Lal Laleş, born in Kızıltepe, Mardin, in 1975, is a poet, translator and editor-in-chief of Lis Publishing House in Diyarbakır.

It is already too late to ask the essential question which pains anybody who is conscious of language issues in Turkey; namely, what did Kurdish literature have to confront and experience in order to survive in Turkey, and what happened as a consequence? What actually happened was that Kurdish literature was banished, prohibited, belittled or scorned in its germination period. So, how did Kurdish writers convert the dead words into a modern discourse? How did this banished, prohibited language, which had to cross swords with its Angel of Death almost every day, survive?

A language which has a strong narrative never dies. The history of the whole East is the history of narration, story, fairytales and proverbs. History itself –its causality, its subject– is “story”. It is the endurance of life over time. It is the word where the body reaches its unity. As all eastern peoples, Kurds too believe in the supremacy of story. Qazî Mihemed, addressing the public in Mebahat, at the Çarçıra Square, took Heciyê Cindî’s book *Hikyatêd Cimeta Kurda (Kurdish Folk Tales)* in his hand and said “This is our Koran.” This anecdote is important as it displays the dominance of narrative over the ascendancy of the sovereign.

Under the reign of Cizîra Botan in the 17th century, the governing power favoured writers and intellectuals and this enabled writers to analyze the political and philosophical layers of language and produce a literature lending itself to multi-layered and plural readings. Hundreds of annotations, articles and books were written about the Kurdish classics. In that same period, authors and thinkers such as Eliyê Herîrî (1425-1490), Mele Ehmedê Bateyî (1414-1495), Melayê Cizîrî (1570-1640), Feqiyê Teyran (1590-1660), Ehmedê Xanî (1651-1707) not only left distinctive marks of their own era on Kurdish literature, but also continue to exert a strong influence on contemporary Kurdish authors (including those who write in Turkish and Arabic). In his novels, Yaşar Kemal has explained at great length the philosophy in the works of Feqiyê Teyran, and the character of the author. Ehmedê Xanî’s mesnevi *Mem û Zîn*, which has its roots in the epic *Memê Alan* (one of the fundamental

Modern Kürt öyküsünün başlangıcı kabul edilen *Çîroka Mem û Zînê* [Mem ile Zîn'in Hikâyesi], Şerefxan'ın *Şerefname*'sini Farsçadan Kürtçeye çeviren Rus Kürdolog Aleksandr Jaba ile Kürt kültürü üzerine çalışmalar yapmış, Kürtçe düzyazının önemli üstatlarından birisi Mele Mehmûdê Bazîdî tarafından kaleme alınmıştır. Ehmedê Xani ve Cizîra Botan Mirliği dönemi edebiyatı güçlü iktidarın etkisi ile modern Kürt öykücülüğünü tetiklemiştir. Mele Mehmûdê Bazîdî'nin *Mem ile Zîn'in Hikâyesi* metinlerarası ilişki ve karşılaştırmalı edebiyat açısından üzerinde durulması gereken önemli bir edebi eserdir. Kürtçe edebiyatın önemli bir kanonu olan Ehmêdê Xani'nin yaşamı ve eserleri günümüzde de modern Kürtçe metinlere söylemin yeni kapılarını açmaktadır. Akıcı ve zengin dili ile tarihi romanlar kaleme alan Jan Dost'un *Mîrname*'si (2008) Ehmedê Xani'nin hayatı ve felsefesine ilişkin önemli bir eser olarak elimizin altında bulunmaktadır. Kürtçe öykünün ruhu sürreel/fantastik anlatı ustası Helîm Yûsiv, *Memê Bê Zin* [Zîn'siz Mem] adlı öyküsüyle Ehmedê Xani'nin mesnevisindeki kahramanlar üzerinden yeni bir hikaye kuruyor.

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun çıkarılmasıyla kapanan Kürt edebiyatının mektebi medreseleri ile Kürt edebiyatıyla uğraşan Mele'ler de yeraltına çekildi. 1856'da başlayan modern Kürtçe edebiyatın yürüyüşü böylelikle kesintiye uğradı. 1928'de yeni Türk harflerinin kabulü medrese edebiyatı ile okuyucu arasına yeni bir duvar çekti. Kürt medreselerinde okuyup *Meleyê Duwazde Ilm* (On iki ilim okumuş imam) payesine erişen, sonrasında yolunu medrese ile ayırıp Marksist dünya görüşünü benimseyen Cegerxwîn; Kürtçe divan şiirinin biçim özelliklerini terk etmeden dilde duru, akıcı, Arapça ve Farsçadan arındırılmış bir Kürtçe ile edebiyatın başlangıcı olmuştur (Cegerxwîn ve Hawar ekolünün diğer temsilcileri Arapça, Farsça terkib ve kelimeleri daha az kullanmaya başlamışlardır.). Cegerxwîn'in, Kürtçe hikayenin temel eserleri olarak varlıklarını koruyan *Reşoyê Darê* [Daralı Reşo] ve *Cîm û Gulperî* [Cim ile Gülperi] novelleri Latin harfleri ile basıldı.

Şeyh Sait İsyanı ve Ağrı İsyanlarından sonra Türkiye'de edebi ve politik faaliyetlerini sürdüremeyen yazar ve aydınlar Suriye'ye geçerler. Celadet Alî Bedirxan Fransızların yardımıyla Şam'da 1932'de *Hawar* dergisini, Türkiye'de de kullanılmaya başlanan Latin alfabesi ile çıkarmaya başlar. Kürtçe edebiyat tarihinde "Hawar Ekolü" olarak bilinen bu dergi çevresinin önemli şahsiyetleri Celadet Alî Bedirxan, Kamuran Alî Bedirxan, Cegerxwîn, Nûredîn Zaza, Qedrican, Reşîdê Kurd ve Osman Sebrî'dir. Hawar Ekolü, Mele Mehmûdê Bazîdî'nin başlattığı modern Kürt edebiyatını güçlendirerek sürdürmüştür. Özellikle Kürt öykücülüğünün modernleşmesi ve düzyazı geleneğinin güçlenmesi için çaba harcamışlardır. Celadet Alî Bedirxan ve dönemin diğer yazarları başta Fransızca olmak üzere çeviri edebiyata önem verip çıkarttıkları

works of oral Kurdish literature), is still a source of inspiration in modern Kurdish literature. An example of this is *Çîroka Mem û Zînê* (The Story of Mem and Zîn), which is regarded as the beginning of modern Kurdish short fiction, written by Alexander Jaba, a Russian linguist with deep knowledge of Kurdish, who has translated Şerefhan's *Şerefname* from Persian to Kurdish, and by Mele Mehmûdê Bazîdî who has worked on Kurdish culture and is one of the most important masters of Kurdish prose.

The strong and stable reign of Ehmedê Xani and Cizîra Botan in the 17th century triggered the development of modern Kurdish short fiction. Mele Mehmûdê Bazîdî's *Mem ile Zîn'in Hikâyesi* (The Story of Mem and Zîn) is a very important work of literature which requires special attention particularly in terms of its intertextual elements and in a comparative literary sense. The life and works of Ehmedê Xani, occupying a distinctive place in the Kurdish literature canon, still have a key position in terms of opening up new patterns of discourse in relation to contemporary Kurdish texts. *Mîrname* (2008) by Jan Dost, a writer of historical novels with a fluent, rich language, is an essential work on the life and philosophy of Ehmedê Xani. Helîm Yûsiv, the master of surreal phantasy narratives which lie at the very heart of Kurdish short fiction, is constructing a new story taking its departure from the protagonists of Ehmedê Xani's *mesnevi* in his story *Memê Bê Zin* (Mem without Zin).

With the passing of Tevhîd-i Tedrisat (Unification of Educational Institutions) legislation, the schools and *madrasahs* of Kurdish literature were closed, and, as a consequence, the *Meles*, who were engaged in Kurdish literature, had to go underground. Thus, the progress of modern Kurdish literature, which had begun in 1856, was interrupted. With language reform in 1928, the new Turkish alphabet gained currency; and this formed a big new gap between *madrasah* literature and the reader. Cegerxwîn, who, after receiving his education in Kurdish *madrasahs* and achieving the honour of being *Meleyê Duwazde Ilm* (The Imam Educated in Twelve Sciences) parted ways with the *madrasah* and adopted a Marxist world view; yet he was the founder of a Kurdish literature using a purified Kurdish language (purified, that is, of Arabic and Persian elements) without abandoning the formal aspects of Kurdish courtly poetry. (The other representatives of Cegerxwîn and Hawar école, began to reduce their reliance on Arabic and Persian phrases and words.) Cegerxwîn's *Reşoyê Darê* (Reşo of Dara) and *Cîm û Gulperî* (Cim and Gülperi), which are now regarded as fundamental works of Kurdish short fiction, were printed in Latin script.

Some authors and intellectuals who, after Şeyh Sait and the Ağrı riots, were hindered and could therefore not be active in literature and politics in Turkey,

dergide yayınlamışlardır. Hawar Ekolü'nün öykücülüğünde Çehov ve Maupassant etkileri hissedilmekle birlikte geleneksel Kürt anlatı dünyası ile bağını sürdürmüştür. Hawar Ekolü'nün devamı olarak *Ronahî*, *Roja Nû* gibi dergi ve gazeteler sürgündeki modern Kürt edebiyatının gelişmesinin önemli dinamikleri olarak tarihsel rollerini oynamışlardır.

Kürt eleştirmen ve araştırmacılar sürgün edebiyatının Hawar ve İsvaç ekolü üzerinde durur. İsvaç ekolü 1980 darbesinin hemen öncesinde ve sonrasında Avrupa'ya gönüllü ya da zorunlu göç eden Kürt aydınlarının siyasi faaliyetlerinin yanı sıra yürüttükleri edebi faaliyetler sonucu ortaya çıkan edebi birikimdir. Bu birikimin en önemli temsilcileri Mehmed Emîn Bozarslan, Mûrad Ciwan, Mehmed Uzun, Mahmûd Baksî, Rojen Barnas, Hesenê Metê, Mustafa Aydoğan ve Firat Cewerî'dir. Mehmed Uzun, edebi çalışmalarını dengbêjlik geleneği ve Hawar Ekolü üstüne inşa ederek 1930'lu yıllardan itibaren roman yazan Erebe Şemo, Eliyê Evdirehman, İbrahîm Ehmed, Rehîmê Qazî gibi öncülerin roman geleneğini geliştirip kendi roman dilini yaratmıştır. Kuşkusuz Mehmed Uzun'un dünya yurttaşı olması, dünya edebiyatıyla ilişkisi, Kürtçe edebiyatın dünyada tanınmasını sağlamıştır. Firat Cewerî, yazdığı öykü ve romanların yanı sıra çıkardığı *Nûdem* Dergisi ile sürgündeki edebiyatın can damarı, geliştirici dinamiklerinden biri olmuştur. *Nûdem* Dergisi, *Hawar* Dergisi'nden sonra Kürtçe edebiyatta Kurmancî lehçesinin 90'lı yıllardan önceki ikinci nefes borusudur. Mustafa Aydoğan edebiyat üzerine yazdığı denemeler, sözlük ve gramer çalışmaları; roman ve çevirileriyle Kürtçenin birikimini zenginleştirmiştir. Mahmûd Baksî romanlarıyla Kürtçenin söz dağarcığına önemli katkılarda bulunmuştur. Rojen Barnas'ın şiir deneyimi genç şairleri etkilemiştir. Hesenê Metê, meselesi anlatının kendisi olan ironik bir yazardır. Okuyucuyu büyü ile gerçek arasındaki salıncaklara davet eden, üslubuyla sürgün edebiyatının en önemli kazanımlarından birisidir. İhsan Colemergî, ilk romanı *Cembelî*'yi sürgünde İsvaç'te yayınlatabilmiştir. Kendisi sürgün olmamış ama bizzat edebiyatı sürgün olmuştur.

Sürgün edebiyatı söz konusu olunca genellikle "sürgün Yezidi edebiyatı" göz ardı edilir. Sürgün Yezidi edebiyatı Türkiye'nin doğusundaki Serhad bölgesinden başlayarak, başta Ermenistan olmak üzere Gürcistan, Azerbaycan ve Rusya'ya göç eden Yezidi Kürtlerin edebiyatıdır. Stalin döneminde birçok Yezidi yazar SSCB'nin değişik yerlerine sürülmelerine rağmen edebiyat ile olan bağlarını koparmamışlardır.

Heciyê Cindî (Kars), Erebe Şemo (Kars), Emînê Evdal (Kars) Eliyê Evdirehman (Van) gibi önemli edebiyatçılar yaşamlarını zorluk ve yokluk içerisinde tükettiler. Sadece Heciyê Cindî'nin yüz elliye yakın eser yazdığını biliyoruz.

emigrated to Syria. In 1932, in Damascus, Celadet Alî Bedirxan began to publish a periodical entitled *Hawar* in Latin script with French backing. It is known as the “Hawar école” in the history of Kurdish literature. Contributors included Celadet Alî Bedirxan, Kamuran Alî Bedirxan, Cegerxwîn, Nûredîn Zaza, Qedrîcan, Reşîdê Kurd and Osman Sebrî. The Hawar école maintained and strengthened modern Kurdish literature as first conceived by Mele Mehmûdê Bazîdî. It endeavoured particularly to modernize Kurdish short fiction, and to expand the tradition of prose writing. Celadet Alî Bedirxan and other authors of the period gave special emphasis to translation, particularly from French, and published these translations. Although the influence of Chekhov and Maupassant is seen in Hawar école, the bond with traditional Kurdish narratives is maintained. Others following in the footsteps of Hawar école, including periodicals and newspapers such as *Ronahî* and *Roja Nû*, played out their historical roles, acting as dynamic movers in the development of Kurdish literature in exile.

Kurdish critics and researchers focus much of their attention on the Hawar and Swedish écoles of exile literature. The Swedish école is the literary group created as a consequence of the political and literary actions of Kurdish intellectuals who voluntarily or involuntarily migrated to Europe just before and after the military intervention of 1980. The most important representatives of this group are Mehmed Emîn Bozarşan, Mûrad Ciwan, Mehmed Uzun, Mahmûd Baksî, Rojen Barnas, Hesenê Metê, Mustafa Aydoğan and Firat Cewerî. Mehmed Uzun has based his literary work on the tradition of *dengbêj* and the Hawar école, and has created his own fictional language by developing the novel tradition first pioneered by novelists such as Ereb Şemo, Eliyê Evdirehman, Îbrahîm Ehmed and Rehîmê Qazî –who were writing novels from the 1930s and on. Undoubtedly, Mehmed Uzun’s relation to world literature and his being a world citizen has made Kurdish literature more widely known throughout the world. Firat Cewerî’s stories and novels along with the periodical, *Nûdem*, which he published, have had a pivotal role in the development of Kurdish exile literature. *Nûdem* served as the secondary source, following Hawar, through which the Kurmancî dialect could breathe prior to the 1990s. Mustafa Aydoğan has enriched the accumulation of Kurdish by his essays, novels, translations and his studies in lexicography and grammar. Mahmûd Baksî has made an important contribution to the vocabulary of Kurdish with his novels. Rojen Barnas’s poetry has had great influence on younger poets. Hesenê Metê is an author whose use of irony and problematical issues become the heart of the narrative. Inviting the reader to shift between magic and reality, he is one of the most important Kurdish authors. Îhsan Colemergî could only publish his first novel *Cembelî* in Sweden. He was not an exile, but his literary output was itself in exile.

Ama trajik olan, tek bir eserin bile doğduğu topraklarda basılmamış olmasıdır. Türkiye’de yaşayan okuyucu hiçbir eserini okuma şansına sahip olamamıştır. 1967’de Erivan’da basılan Heciyê Cindî’nin *Hewarî* romanını Kürt okurunun okumamış olması başlı başına bir trajedi değil mi?

Kürt edebiyatının tarihine bakıldığında sürgünün, Kürt aydınlarının ortak ülkesi olduğunu görürüz. Sürgün coğrafyası daha önce birbirinden kopuk, birbirinden habersiz Kürt edebiyatının heterojen kültür ambarı misyonunu yüklenmiştir.

79-80 yıllarında Diyarbakır’da yayın hayatına başlayıp İsveç’te son bulan birkaç sayılık *Tîrêj* Dergisi’ni anmadan geçmemek lazım. Söz konusu dergiyi çıkaran Rojen Barnas ve dergide şiirleri yayınlanan Arjen Arî, Berken Bereh vd. dergi kapanınca (Berken Bereh dışındakiler) genellikle sürgündeki Kürtçe dergilerde ürünlerini yayınlamışlardır.

Uzun süre sürgün yaşayan, baskılara maruz kalan, sık sık kesintiye uğrayan Kürt edebiyatı 90’lı yıllardan sonra “Özal politikalarıyla” nispeten serbestliğe kavuştu. İstanbul’da çıkarılan *Rewşen*, *Nûbihar* dergileri ve diğer mecmualarla hayat bulmaya başlamıştır.

Kawa Nemir, Ramazan Alan, İrfan Amîda, Dilawer Zeraq, Rênas Jiyan, Edîp Polat, Osman Mehmed, Şexmûs Sefer, Zahir Kayan Cemil Denli, Fevzî Bilge, Mîran Janbar, Sîdar Jîr, Yaqob Tilermenî, Lal Laleş, Serkeft Botan, Çiya Mazî, Hasan Kaya, İbrahim Seydo Aydoğan gibi Rewşen ve diğer dergilerde ürünleri yayınlanan yazarlar; Hawar Ekolü, İsveç Ekolü ve sürgün Yezidi edebiyatı hattı üzerinde bizatihi ciddi bir kopuş, kırılma ve eleştirel çözümlerle Türkiye’deki Kürtçe edebiyatın gelişimini hızlandırdılar.

Türkiye’deki Kürt edebiyatçılar sürgündeki Kürtçe edebiyatın ana temaları olan göç, sürgün ve sürgünlük psikolojisi, vatan hasreti, Kürt meselesi, modernizmin sancuları ve Kürtlerle modernizmin imtihanı dışında; kentleşme, cinsellik ve bunların bireyde yarattığı psikolojik dünyayı yazmaya başladılar. Kuşkusuz Kürt meselesi oldukça edebiyatın temel konularından biri olmaya devam edecektir. Ancak siyasetin dil ve anlatı üzerinde angaje olduğu edebiyat geride kaldı.

Kürt dili ve edebiyatı tarihi, dil ile iktidar arasındaki münasebetin ve mücadelenin tarihidir. Bu iktidar ilişkileri Kürtlerin bölünmüşlüğüünün yarattığı lokal iktidarlar ve bu iktidarların var olan konumlarını dil üzerinden de sürdürme gayretleri, iktidarın dili hep ötelemesine neden olmuştur. Kuşkusuz,

When it comes to exile literature, the “Yezidi exile literature” is generally ignored. Yezidi exile literature is the literature of the Yezidi Kurds who have migrated to Armenia, Georgia, Azerbaijan and Russia, departing from Serhad region in eastern Turkey. Although many Yezidi authors were exiled to various regions of USSR at the time of Stalin, they did not abandon their literary activities.

Authors such as Heciyê Cindî (Kars), Ereb Şemo (Kars), Emînê Evdal (Kars), Eliyê Evdirehman (Van) lived their lives in deprivation and misery. Today, we know that Heciyê Cindî alone produced approximately one hundred and fifty literary works. It is tragic that none of these were published in the author’s homeland, the place of their inception and birth. Readers in Turkey did not have the chance to see his work. Is it not tragic that Heciyê Cindî’s novel *Hewarî*, which was published in 1967 in Yerevan, never established a relationship with the Kurdish reader?

As regards the history of Kurdish literature, we see that exile has been the state of Kurdish intellectuals. The geography of exile has served as the heterogeneous home of Kurdish literature, which, until this time, was unaware of itself, divided into disconnected fragments.

It would be an omission to look at this whole area without also mentioning the periodical *Tîrêj*, first published in Diyarbakır between 1979-80, was later published in Sweden, although only for a few issues. When publication stopped, Rojen Barnas (the publisher), Arjen Arî, Berken Bereh and some of the other poets publishing their poetry in the periodical, continued to publish their work in a number of Kurdish periodicals in exile.

Kurdish literature, after being exiled, persecuted and frequently interrupted for long periods, arrived at a relatively independent period after the 1990s, as a result of Prime Minister, later President Özal’s policies. Kurdish literature began to breathe again through two periodicals published in İstanbul: *Rewşen* and *Nûbihar*, as well as some other publications.

Authors such as Kawa Nemir, Ramazan Alan, Îrfan Amîda, Dilawer Zeraq, Rênas Jîyan, Edîp Polat, Osman Mehmed, Şexmûs Sefer, Zahir Kayan Cemil Denli, Fevzî Bilge, Mîran Janbar, Sîdar Jîr, Yaqob Tilermenî, Lal Laleş, Serkeft Botan, Çiya Mazî, Hasan Kaya, Îbrahim Seydo Aydoğan, whose works were published in *Rewşen* and some other journals, expedited the development of Kurdish literature in Turkey by a definite break with the Hawar, Swedish and Yezidi schools, and by pursuing critical analysis.

Kürt edebiyatının içkin olduğu iktidarıyla ilişkisi daha pozitif ve destekleyici bir pozisyon alır ve dış iktidarların baskı karakteri sonlanırsa Kürt edebiyatının gelişimi açısından önemli ve hayati bir adım atılmış olur. Kürt coğrafyasına hükmeden resmi dillerin baskılarına karşı Kürt dilinin varlık mücadelesi, Kürtlerin siyasal mücadelesinin ana enstrümanı olmasına rağmen son yıllara kadar dil bizzat Kürtler tarafından hep ötelendi ve gerekli değeri görmedi.

Edebiyatın sadece bir dili bilme meselesi olmadığını, entelektüel, ufku geniş, edebiyat ile münasebeti doğru bir çizgi üzerinde geliştiren, kültürel kodlarını keşfetmiş, dil kuyusu ile zihin dünyası arasındaki kanalları açık tutan, yalnızlığından zaman yaratan bireyin meselesi olduğunu Kürt edebiyatçısı oluşturacağı eleştiri geleneği ile göstermelidir.

Kürtçe edebiyat tarihinin temel eserlerin yeniden okunarak yazılması gerekir. Yoksa Kürtçe edebiyat adına söz alan Kürt aydınları Kürtçenin sözlü edebiyat geleneğinin zenginliğinden dem vurup modern Kürt edebiyatının temel sorunlarını, handikaplarını, var olma koşullarını, açılım ve tıkanma noktalarını göz ardı etmeye devam edecekler. Elzem olan kısa bir süre içinde Kürtçe edebiyat bilgisinin disipline edilmesidir.

Dilkırım politikaları, mantalitenin asimilasyonu ve uygulamaları, Kürtçenin eğitim dili olmaması, alfabelerin farklılığı, çeviri edebiyata yeterince önem verilmemesi, lehçelerin kendi dünyalarında standartlaşıp kendi başını alıp gitmeleri (Sanırım dildeki bu çatal standartlaşma gelecekte şekillenecek Kürtlerin kültür, dil, siyaset mevzularınının hayati ve temel sorunsalı olarak Kürt aydınlarının temel tartışmalarından biri olacak.) Kürtçe edebiyatın kapanları olarak duruyorlar.

The main themes of Kurdish literature in exile were migration, exile, homesickness, the Kurdish problem, the pains of modernism and the confrontation between Kurds and modernism. Kurdish authors in Turkey now began to write about urbanization, sexuality and the psychological reflections of these within the individual sphere. Without doubt, as long as the Kurdish problem exists, it will be one of the fundamental themes of Kurdish literature. But the dominance of politics over language and narrative has been left behind.

The history of Kurdish and Kurdish literature is the history of the relationship and struggle between language and power. This power relation, and the local powers that sprung up as a consequence of the political divisions among the Kurds and their endeavours to maintain their identity through language, always ended up in an absolute disregard for the language. Without doubt, if the relationship between Kurdish literature and political central can attain a more positive, supportive position, and if the pressure of extrinsic powers comes to an end, a vital step will have been taken in terms of the development of Kurdish literature. Although it was the main instrument of Kurdish political struggle, the struggle for existence of the Kurdish language against the dominance of official languages was often ignored by the Kurds, and did not receive the attention it deserved until recent years.

Kurdish writers should now create a tradition of criticism which takes note of the fact that literature is not merely a question of knowing a language, but a problem of the individual –intellectual and open-minded– enhancing his relationship to literature in an accurate manner, and maintaining the channels between the sources of language and the world of mind; thus creating art of this position of metaphysical loneliness.

The fundamental works of Kurdish literature should be read and re-written. If not, Kurdish intellectuals will continue to speak about the riches of the oral tradition of Kurdish literature, ignoring the fundamental problems, handicaps and conditions of the existence of modern Kurdish literature. It is of vital importance to submit the knowledge of Kurdish literature to proper discipline.

The genocide of the Kurdish language, the suppression applied against Kurdish thought and individuality, the fact that there is no education in Kurdish, the difference between the alphabets, the continued lack of emphasis on translation, standardization and an ongoing evolution of dialects without reference to the language as a whole (I believe that the issue of bifurcation and standardization will most likely be the next fundamental discussion among Kurdish intellectuals as “a fatal and essential problem” of Kurdish culture, language and politics) are all traps, in fact, for the future of Kurdish literature.

Hikaye Anlatıcılığı, Özlem ve Keder - Mehmed Uzun Üzerine

PER ERIK LJUNG

Per Erik Ljung, 1943, Güney İsveç doğumlu. Lund Üniversitesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümünde ders veriyor ve Mehmed Uzun hakkında çalışmaları var.

“Dinleyin, size *dengbêjlerimi* anlatacağım.”

Hikaye anlatıcısı dikkatimizi böyle çeker. Bir anlatıcı vardır. Biz oradayızdır ve karakterler de birazdan ortaya çıkacaktır.

Deng'in ses demek olduğunu öğreniyorum ve Bêj sese şekil veren, şarkı söyleyen kişi. Dengbêj sese ruh ve hayat veren kişidir. Dengbêj şarkı söyler ve hikayeler anlatır. Tarihin ilk dengbêji, Homeros gibi. Ve bu sadece bir başlangıç: Uzun bir yolculuğa başlamak üzereyiz.

Bu ilgi uyandıran hikaye anlatıcısıyla ilk karşılaşmam Mehmed Uzun'un 1998'de İsveç'te *Granatäppleblomning. Essäer om berättande, länktan, sorg* adıyla yayınlanan *Nar Çiçekleri: Edebiyat, Özlem ve Keder Üzerine Denemeler* adlı kitabında yer alan “Başlangıçta Ses ve Kelime Vardı” adlı uzun bir denemeye oldu. Kitabı okuduktan bir süre sonra, küresel bir bakış açısıyla edebi tarih yazma olasılıklarını arştırdığım bir proje kapsamında denemeyi tekrar okudum. Çalışmama “Geleneklerin İcadı: Edebi Tarih Yazımına Karşılaştırmalı Bir Bakış” adını verdim.

Amacım, edebiyata karşılaştırmalı bakıştan, edebi tarihin ve ilkelerinin oluşturulmasını da içeren güncel edebiyat tarihi yazımına geçmekti. Tabii ki, her edebiyat tarihi yazma denemesinde belli bir tarihsellik ve farklı ilgiler devreye girer.*

Mehmed Uzun'un hikaye anlatıcıları hakkındaki hikayesi ilk bakışta pek çok şey gibi görünür. Deneme diye adlandırılrsa da başlı başına bir hikayedir. Bir yolculuğun otobiyografik anlatımı, bir kök arayışı ve –tabii ki- evrensel hikaye

---

(*) Cf. Per Erik Ljung, “Geleneklerin İcadı: Edebi Tarih Yazımına Karşılaştırmalı Bir Bakış”, Gu-nilla Lindberg-Wada (Ed), *Literary History: Towards a Global Perspective*, Vol. 3, Margareta Peterson (Ed), *Literary Interactions in the Modern World 1*, Berlin/New York: Walter de Gruy-ter, 2006, p. 36ff.

Storytelling, Longing, Sorrow - À Propos Mehmed Uzun

PER ERIK LJUNG

Per Erik Ljung, born in the south of Sweden, in 1943, is a lecturer in Comparative Literature at Lund University. He has taken a special interest in the life and work of Mehmet Uzun.

“Listen, I want to tell you about my *dengbêjs*.”

That is the way a storyteller catches our attention. The teller is present. We are there and the characters are very shortly to appear.

Deng is the voice, I learn, and *Bêj* is the one who gives shape to the voice, one who sings. A *dengbêj* gives spirit and life to the voice. A *dengbêj* sings and tells tales. Just like the first *dengbêj* of literature, Homer. And this is only the beginning: We are about to embark on a long journey.

My first encounter with this compelling storyteller was in a long essay, “In the Beginning was the Voice and the Word” in Mehmed Uzun’s book “Flowering Pomegranates. Essays on Narrative, Longing and Sorrow”, which appeared in Swedish 1998, entitled: “Granatäppleblomning. Essäer om berättande, längtan, sorg”. I reviewed the book and later I have returned to the essay in a research project on the possibilities of writing literary history from a global perspective. “Inventing Traditions: A Comparative Perspective on the Writing of Literary History”, I called my contribution.

My concern was to move away from the comparative view of literature to the actual historical writing on literature, which also includes the establishment of literary history and canon. Obviously, there is always a specific historicity, a constellation of interests involved in every attempt to write historically about literature.*

Mehmed Uzun’s story about storytellers seems to be many things at once. It is a story in its own right, even if it is called an essay. It is an autobiographical account of a journey, a search for sources, and –of course- a plea on behalf of

---

(*) Cf. Per Erik Ljung, “Inventing Traditions: A Comparative Perspective on the Writing of Literary History”, in Gunilla Lindberg-Wada (Ed), *Literary History: Towards a Global Perspective*, Vol. 3, Margareta Peterson (Ed), *Literary Interactions in the Modern World 1*, Berlin/New York: Walter de Gruyter, 2006, p. 36ff.

anlatıcısı adına bir savunmadır. Aynı zamanda, iyi bir etnografik ve araştırmacı ruhla yürütölmüş bir çalışmanın raporu gibi de görölebilir. Bir edebi tarih metni olarak pek çok boyutu vardır.

Uzun'un, bölge edebiyatının doğru bir tarihinin yazılmasının hayati olduğu görüşünü anlamak zor değil. Dediği gibi etkileri hala sürse de eski *dengbêj* ekolu ölüyor. Ve, aynı şekilde, kendi edebi dilini, bölgenin diğer dilleri ve lehçeleriyle zenginleştirmek istemesi de anlaşılır. Ama sonra araştırmasını bir adım ileriye götürüyor ve bir antropolog veya bir dilbilimci gibi çalışmaya başlıyor. Bahsettiği hikaye anlatıcıları için hayati önemde olan karmaşık ve kısmen pre-modern sözel gelenekler hakkında tanıklıklara ve belgelere başvuruyor. Bu önemli bir katkı çünkü Uzun'un tanımladığı gerçekliği, Batı'nın tanıdık ölkeleri dışında kalan pek çok başka kültürel bağlamda görmek mümkün. Örneğin, Arnavutluk'ta –Ismael Kadaré'in romanlarında–, Magrip'te ve bazı yönleriyle Batı Afrika'da.

İsveç'te uzun yıllar yaşadıktan sonra Uzun, bilgi toplama ve hikaye anlatıcılarının şarkılarını kaydetmek için Kürt bölgelerine gitti. Sözlü edebiyatın işlevlerinin kullanıldığı birkaç durumu da kaydetti. Önemli Kürt dengbêjlerini yazdı. Bunlardan biri de amcası Apé Qado idi. En ünlülerinden bazılarının yerlerini belirleyebildi, ki bunlardan en önemlisi usta müzisyen Rifatê Darê idi. Bazıları hakkında ise onları tanıyanlardan küçük bilgiler edindi. Ünlü Ehmedê Fermanê Kiki ile ilgili araştırma Girit'te başlar. Kentli bir entelektüel ile ozan arasında gelişen ve Rifatê Darê ile Uzun arasındaki usta-çırak ilişkisine paralellik gösteren güzel bir dostluk tanımlanır. Uzun, bu ustaların hem tarihsel olarak başlı başına özgün kişiliklerine hem de dillerinin niteliğine önem gösterdi, ki bu nitelik sonradan kendi yazı diline de yansyacaktı. 1998 yılında yayınlanan *Ronê Mîna Evînê Tarê Mîna Mirinê (Aşk Gibi Aydınlık Ölümlü Gibi Karanlık)* adlı romanında bu eski şarkıların ve diğer folklorik malzemelerin tematik düzeyde veya geri plandaki yansımaları ve karakterlerin dilsel farklılıklara duyarlılıkları görölüyor.

Uzun'un metnini İsveççe okumanın bazı beklenmedik etkileri de oluyor. Güncel jargonumuzun dışında, alışılmadık gelebilecek ihtişamlı bir ton ya da retorik kullanmaktan çekinmiyor. Aynı zamanda, büyük bir yalınlık ve güzellik sağlayan alanlar da var. Örneğin, baba karakterinin radyoda –muhtemelen Kurmanci lehçesinde- yasak bir programı dinlerken “dağlardaki rüzgarlı yaylaları, *berivani*, ona hizmet eden güzel kızları, parlayan ayı, çağlayan nehirleri, çayları, parıldayan yıldızları, ayışığını, geniş ormanları, güzel ve yalın aşkı...” anımsatan güçlü ve mistik kelimeleri duymaktan hissettiği mutluluğu okumak oldukça dokunaklı.

the universal storyteller. At the same time, one can see it as a report on a research project, carried out *de rigueur* with a good deal of ethnographic and detective's insights. As a piece of literary history, it has several dimensions.

It is easy to understand Uzun's view that it is vital for the literature of this region to have its proper history. As he says, the *dengbêjs* of the old school may be dying out, even if their impact is not. And it is likewise understandable that he wants his own literary language to be enriched and flavoured by the languages and dialects of the region. But then he takes his project one step further, and starts working like an anthropologist or a linguist, contributing testimonies and documents about the complex and partially pre-modern oral traditions, which have been crucial to the storytellers he refers to. This is a crucial contribution, since the reality described by Uzun is to be found in many other cultural contexts outside some of the more familiar countries in the West. For instance in Albania –echoed in the novels of Ismael Kadaré- in the Maghreb of North Africa, and in some respects in West Africa.

After many years in Sweden, Uzun went back to the Kurdish areas in order to collect information and to make tape recordings of the singers of tales.* He also recorded a number of situations in which the functions of oral literature figured. He wrote about the great *dengbêjs* of the Kurdish people. One of them he had met in the immediate context of his own family in his youth: his uncle, Apé Qado. Some of the more famous of them he was able to locate, where they lived, etc., most notably the master singer Rifatê Darê; or he found snippets of information about them from people who knew them. The quest for the well-known Ehmedê Fermanê Kiki starts on Crete and a beautiful friendship between a more urbane intellectual and the bard is described –very much a parallel to the apprentice-master relationship between Rifatê Darê and Uzun himself. He pays attention to the great predecessors in their own right as historically unique personalities, but he is also extremely attentive to the qualities in their language, later echoed in his own writing. In the novel *Ronê Mîna Evînê Tarî Mîna Mirinê* from 1998 (Light Like Love, Dark Like Death), one notes how these old songs –and other folkloric materials- are perceivable on a thematic level or in the background, but also how a sensitivity to linguistic differences is registered by the characters themselves.

Reading Uzun's text in Swedish gives rise to some unexpected effects. Uzun does not avoid a solemnity of tone or rhetoric that might be perceived as outlandish beside our contemporary jargon. At the same time, there is a relaxed

---

(*) I have borrowed the concept from Albert Lord's classic investigation, *The Singer of Tales* (Cambridge, Mass.: Harvard UP 1960)

Aynı dilsel esin, Uzun'un edebiyata dair cesur ifadelerinde de görülebilir: Bahsettiği büyük ozan ve aşıkların destansı tonu kendi eleştirel söyleminde de duyulur. Akademik bir ton olmasa da oldukça bilgilendirici ve inandırıcıdır. En azından bu izlenimi bırakır. Ne de olsa kendisi de bir hikaye anlatıcısıdır. Önemli olan yaşanan deneyimlerdir. Hiçbir İsveçli ya da Batı Avrupalı eleştirmen Homeros'un hikayeleri için "mavi denizler kadar ışıltılı" ya da şarkıları için "denizin dalgaları gibi kesintisiz akıyor" demeye cesaret edemez.

Uzun, maruz kaldığı kötü muameleye *Siyabend ve Xecê* destanının uzun aşk şarkısını tekrar tekrar söyleyerek dayanmayı başaran hapisane arkadaşı Alihan için "Dicle Nehri kadar güçlü çağlayan şarkısı hapisanenin temellerine doğru akan" bir adama dönüştü diye yazar. Baba karakteri ile mahpus Alihan'ın yaşadıkları, tüm dünyada edebiyat ve müziğin etkisi hakkında dokunaklı ve önemli bir gerçeği temsil eder, ki bu gerçek bugün sıklıkla gözardı ediliyor.

Bir araştırma projesi olarak, bu yolculuğun hayran olunacak pek çok yönü var. Uzun aynı zamanda büyük Rifatê Darê ile Suriye'de on yedi gün geçirdi, sesini dinledi, söylediği her şarkıyı kaydetti, kelimeler ve anlamlarına dair notlar aldı. Kendini, yeni yaratıcı olasılıklar açabilecek bir dilin ve bilginin peşinde, sesin ve doğaçlamanın üstadlarını aramaya adadı. Bu çaba, edebi tarihi kişinin kendi yaratıcı çalışmasında üretken kılması bakımından edebi tarih veya edebiyat eleştirisi yazımının son derece ilginç bir örneğidir. Ancak Rifatê Darê beklediği anlarda hiç ortaya çıkmadı. Etnografların onu farkedip gözlemleyecekleri eğlencelere ya da şenliklere katılmadı. Bunun yerine, yılda iki kez -ilk ve sonbaharda- hasat zamanı yapılan köy ziyaretlerinin birine katıldı.

Uzun'un dediği gibi o, okuma yazması olmadan, Kürtlerin Elias Lönnroth'u gibi (büyük Finli koleksiyoner, editor ve muhtemelen Kalevala Destanı'nın da yazarı) yeni hikayeleri ve şarkıları bir halkın tarihi adına zihninin kütüphanesinde tasnif etmeye uğraşan ütopyacı bir edebiyat tarihçisidir. Dengbêj, Homeros ya da bazı açılardan Batı Afrika kabilelerinin hikaye anlatıcıları gibi, bir soy izleme uzmanı ve gündelik olaylar hakkında yorumlar yapan bir tarihçi değildir sadece. Aynı zamanda edebiyat tarihçisidir. Edebi tarihin içkin olduğunu (ya da edebi tarihin kendiliğinden var olduğunu) kabul edersek, bu, yaratıcı üstadların gelenekleri sürekli yeniden örgütlemesi ve canlandırmasından gelir. Rifatê Darê'nin baharda yapılan köy ziyaretlerine katılma nedenlerinden birisi de kendisini bir süreliğine ağırlamaktan onur duyan arazi sahipleri ve aşiret liderlerinden hak ettiği hasat payını almaktı. Bu da bir anlamda, edebiyatın, Homeros zamanından çok da ileri gidememiş sosyolojik bir gerçekliğidir! Edebi üretim, günümüz dünyasında tamamen

space for great simplicity and beauty. It is moving to read, for instance, about how the father listens to the forbidden broadcast, probably in the Kurmanji dialect, and how happy he feels when he hears the powerful and mystical words, arousing memories of “the breezy summer residences in the mountains, *berivan*, the beautiful girls waiting on him, the shining moon, fresh rushing rivers, playing streams, twinkling stars, the light of the moon, deep forests, beautiful and simple love...”

The same linguistic inspiration is to be noted in Uzun’s courageous way of talking about literature: The epic tone of the great bards and troubadours that Uzun is talking about is heard in his own critical discourse. Although not academic in tone, nonetheless it is highly informative and believable. Or at least this is the impression one gets –after all he *is* a storyteller. What counts is the lived experience. Hardly any Swedish critic or contemporary critic from Western Europe would dare write about Homer that his tales were “as shimmering as the blue seas” or that his songs “flowed as uninterrupted as the rushing, surging waves of the sea.”

Of Uzun’s badly treated co-prisoner Alihan, who manages to survive only by repeatedly singing the long love epos of *Siyabend and Xecê*, Uzun writes that he is transformed into “a man whose song wells forth with the same obvious strength as the river Tigris, flowing onwards somewhere at the foundations of the prison”. The case of the father and the prisoner Alihan represents moving and important facts about the workings of literature and song all over the world, very often neglected today.

As a research project, there is much to admire in this journey. Uzun also spent seventeen days together with the great Rifatê Darê in Syria, listened to his voice, made tape recordings of everything he was singing and collected annotations of words and meaning. He was deeply involved in looking for the masters of voice and improvisation, on the trail of both knowledge and a language that could open up new creative possibilities. This is an extremely interesting example of actualizing literary history or literary criticism, making the literary history productive in one’s own creative work. However, Rifatê Darê never appeared when he was expected. He neither enjoyed parties nor participated in festivals, where ethnographers would certainly have embraced him and made their observations. Instead, he had left for one of his two annual wanderings around the villages, in spring and in autumn, at the time of the harvest.

He, who himself was not able to read or write, was out there like a utopian literary historian, a Kurdish Elias Lönnroth (the great Finnish collector, editor

modası geçmiş bir şekilde, eşyanın üretiminin tamamen dışındadır. Yazın piyasasının dışındadır.

Denemenin sonlarına doğru melankolik bir ton vardır. *Dengbjler* yok olmaktadır. Bazıları yeni ölmüştür. Ama bitirmeden önce Uzun isimler ve karakter özellikleriyle beraber altı kişiden bahseder: Birinin “bülbül gibi” bir sesi vardır, diğerinin sesi “bir ağlayan gibi güçlü” dr, ötekisi bir kadındır.

Usta bir hikaye anlatıcısından, hele de artık bizimle olmadığı halde, bir istekte bulunmak uygun mudur bilemiyorum. Ama bahsettiği hikaye anlatıcıları hakkında daha fazla bir şeyler duymak isterdim. Tabii ki, bir araştırmacı olarak, usta ozanlarla haftalar süren görüşmelerin kayıtlarına ne olduğunu da merak ediyorum.

and probably also the author of *Kalevala*), in order to arrange new stories and songs into proper categories in “the library of his memory for the whole history of a people”, as Uzun puts it. It is not only that the *dengbêj*, like another Homer or maybe, in some respects, like an African *griot*, is a genealogist and a historian, who comments upon the affairs of the day. He is also a literary historian. If one accepts literary history to be immanent, that is where the creative masters continually reorganize and re-actualize parts of the tradition. In the autumn tour, Rifatê Darê was also away in order to collect his well-deserved share of the harvest from certain landed proprietors and clan chiefs, who, in turn, were proud to be able to give hospitality to the poet for a while. This, in a sense, is a sociological reality of literature not very far removed from that of Homer’s time! Utterly out of step with the contemporary world, with literary production taking place separately from the production of the commodity. It is beyond the literary market.

Towards the end of the essay there is a melancholic tone. The *dengbêjs* are vanishing, there are none left. Some of them have recently died. But before finishing, Uzun mentions at least six more, with names and characteristics –one with a voice “like a nightingale”, another “mighty like a waterfall”; another is a woman.

I do not know if it is appropriate to make a request to a great storyteller, especially now when he is not with us anymore. But I must confess that I would love to hear more about these storytellers he talks about. Obviously, as a scholar, I am also curious about what happened to the tapes from sessions lasting several weeks with the master bards?

Çiplerin Dünyasında Bilgi ve Özdeşünüm: 21. Yüzyılda *Bildung**

SVEN ERIC LIEDMAN

Sven-Eric Liedman İsveç'teki Göteborg Üniversitesinde Düşünce Tarihi Profesörü olarak çalışıyor.

Bu söyleşinin başlığından ben sorumluyum. “Çip” kelimesi, tabii ki, muğlak anlamı nedeniyle seçildi. Çip, bilgisayarın önemli bir parçasıdır. Dolayısıyla da, bugün çoğumuzun hayatının büyük bir kısmını kaplayan internet denen elektronik evrenin olmazsa olmazıdır. Ama cips (çip ve cips İngilizcede aynı kelimeyle ifade edilir, ç.n), aynı zamanda, pek çok çocuk, genç, hatta orta yaşlı arasında rağbet gören, bol yağda kızartılmış patates dilimidir.

Bence, patates cipsi, zamanımıza özgü sınırsız tüketimi temsil ediyor. ABD’de iktidar, olası bir iktisadi durgunluk tehditi belirlediğinde, yurttaşlarını tüketime teşvik etmeye çalışır. Tüketim, neredeyse oy vermeye yakın bir yurttaşlık görevi gibi gösterilir. Tüm sistem, sıradan insanların haddinden fazla tüketme isteği üzerine kuruludur. Yurttaşlar para harcamak yerine tasarruf etmeye yönelirse, tüm ulusal ekonominin, dünya çapında bir durgunluğa da yol açacak ani bir düşüş yaşama riski vardır.

Amerika’da büyük harflerle ne yazılsa –ya da söylene- pek çok ülkede daha küçük harflerle görülür ya da duyulur. Bu, İsveç için doğru ve öyle sanıyorum ki, Türkiye için de öyle.

Tüketicilikten hoşlanmadığımı saklayamam. Tüketicilik, sadece çevreye değil insana da zarar verir. İnsanları sonu olmayan duyularının esiri haline getirir. Mevcut durumu açıklamak için birbiriyle yakından ilgili iki kavram ortaya atıldı: “dikkat ekonomisi” ve “dikkat endüstrisi”. Bugünün toplumunda, dikkatimizi çekmeye yönelik muazzam bir rekabet var. Her yerde, en azından büyük şehirlerde, her yanımız dikkatimizi çekmeye çalışan reklamlar, logolar,

---

(*) Almanca *bildung* kavramının Türkçede tam bir karşılığı yoktur. *Bilden* fiilinden (yani kurmak, inşa etmek, şekillendirmek) türetilen kelime, aynı zamanda resim anlamına gelen *bild* kökünü barındırır. *Bildung* kelimesinde bu, bir bilgiyi algılama, onu zihinde resmetme anlamlarına da gelebilir. Dolayısıyla *bildung* daha çok öznenin kendisine yönelik bir anlam içerir. Metinde de açıklandığı üzere bireyin sahip olduğu kapasitelerin açığa çıkarılması ve geliştirilmesi; kendini geliştirme, yetiştirme anlamına gelir. *Bildung* kelimesi metin boyunca çoğu zaman çevrilmeden bırakılmış, sadece bazı durumlarda *kendini geliştirme* ya da *kendini yetiştirme* olarak çevrilmiştir. – ç.n.

Knowledge and Self-Reflection in a World of Chips: Bildung in the 21st Century

SVEN ERIC LIEDMAN

Sven-Eric Liedman is a Professor of History of Ideas at Gothenburg University in Sweden.

I am responsible for the title of this conversation. The word ‘chips’ is, of course, chosen for the sake of its ambiguity. A chip is a crucial part of the computer and hence, a necessary prerequisite of this electronic universe that we call the Internet, in which so many of us are living an important part of our lives today. But, a chip is also a deep-fried strip of potato, popular among so many children and youngsters and even middle-aged people.

To me, the potato chip represents the unlimited consumerism that is so typical of our time. In the US, confronted with the threat of an imminent recession, the president and his administration are eager to stimulate citizens’ consumption. To consume is almost presented as a civic duty comparable to the duty of voting in general elections. The whole system is built on the willingness of ordinary people to buy an enormous amount of commodities. If they are inclined to save their money instead, there is a risk that the whole national economy will plummet and cause a world-wide recession.

And what is written –or said- with big letters in the US can also be seen and heard on a smaller scale in most other countries. It is true of Sweden, and I surmise that it is true of Turkey, too.

I cannot hide that I dislike consumerism. It is not only harmful to the environment. It is harmful to man too. It tends to make him or her open only to an endless stream of sensations. Two closely related concepts have been coined in order to characterize the present situation –the “attention economy” and “attention industry”. In today’s society, there is enormous competition for our attention. Advertisements, logos, headlines –everywhere, at least in a big city, you are surrounded by “eye-catchers” aiming to capture your attention. But human attention is limited. The information that really interests us and makes us act in one way or another is a miniscule fraction of everything that reaches us. According to the theory of the “attention economy”, there is today a tendency that wealth follows attention much more than before. The TV star, the sports champion, the writer that sells million copies of her/his books gets an

sloganlarla kuşatılmış durumda. Ama insanın dikkati sınırlıdır. Maruz kaldığımız enformasyonun çok küçük bir bölümü bizi gerçekten ilgilendirir ve bir şekilde bizi harekete geçirir. “Dikkat ekonomisi” teorisine göre dikkat, bugün, daha önce olduğundan çok daha fazla ekonomik getiri sağlıyor. Bir televizyon yıldızı, şampiyon sporcu ya da kitabı milyonlarca satan bir yazar muazzam derecede para kazanıyor. Şüphesiz, eski tarz kapitalizmin hala geleceği var ama bu giderek daha fazla “dikkat liderleri”nin gölgesinde olacak. “Dikkat ekonomisi” teorisine üzerine bu kadar söz yeterli.

Dikkat endüstrisinin merkezinde ise yıldızlar vardır. Dikkat endüstrisi, kelimenin iki anlamıyla da duyuların seri üretimiyle ilgilidir: İnsanlarda pek çok nesneye dair kısa ömürlü algılar yaratmayı *ve* çok sayıda kadın ve erkeğin ilgisini çekmeyi amaçlar.

Oldukça muğlak bir alan olmasına rağmen, bilgisayar ve internet dünyasına karşı tutumum çok daha olumlu. Dahası, hem tüketicilik hem de dikkat endüstrisi çiplerin dünyasında ön planda. Gösterişli reklamlarla dolup taşan sayısız web sitesi var. İnternet bir ürün pazarı olarak hızla büyüyor.

Ama internet, aynı zamanda, önemli ve bazen başka yerde bulamayacağınız bilgilere erişmek için de sınırsız bir kaynak. Muazzam ölçüde etkili arama motorları sayesinde –özellikle Google- çok fazla sayıda malzemeye erişmek çok kolay. Dergiler, bültenler, bloglar ve tabii ki e-postanın sonsuz dünyasının yanı sıra bütün bir kütüphaneyi internetten yayınlamak mümkün. İnternete başvurarak neredeyse her şeye erişebilirliğimiz, birkaç on yıl öncekine kıyasla, muazzam derecede fazla. Hem işe yaramaz hem de çok değerli bilgiye ulaşabiliriz: İyi ve dürüst bilim kadar riyakarlıkla da karşılaşabilir; büyük Arap filozof İbn Rüşd’ü –ya da Averroes- orijinal dilinden ya da iyi bir çevirisinden okuyabileceğimiz gibi önyargı, yalan ve gaddarlık yayan, bütünüyle saçma makaleler de bulabiliriz.

İnternet, edinilen bilgiye eleştirel yaklaşımı her zamankinden daha önemli kılar. İnternette sörf yapan herkes, tarihçilerin kullanılan kaynakları dikkatle incelemesi gibi, ulaştığı bilgileri sorgulamalıdır.

Buradan, söyleşimizin asıl konusuna geliyoruz. “Eleştirel inceleme”, izlerini eski bir kavrama, *bildung* ve özdeşliğime, kadar takip edebileceğimiz geleneğin temellerinden biridir. Ama günümüzde eleştirel tutum gibi şeyler için zamanımız var mı? Çünkü eleştiri zaman alır. Bir tür bakış açısı ya da tutum geliştirmeye çalışırken anında erişebildiğimiz muazzam çokluktaki enformasyonu irdeleyecek yeterli zamanımız var mı?

enormous amount of money. Certainly, the old-style capitalist still has a future, but this will increasingly be in the shadow of “the attention stars”. So much for the theory of the “attention economy”.

The star is central to the attention industry. The attention industry is about the mass-production of sensations in a dual sense of the word: It aims to give people short-lived perceptions of a wide variety of objects *and* to stir intense interest among a large number of men and women.

My attitude to the world of computers and the Internet is much more positive, although the whole area is highly ambiguous. Furthermore, both consumerism and attention industry are prominent in the world of computer chips. In the Internet, innumerable sites are bursting with sparkling advertisements. The Internet is rapidly growing as a commodity market.

But, the Internet is also an unlimited source for important and sometimes exclusive information. By means of its enormously efficient search engines –especially Google- it is easy to get an overview of an absolutely vast range of materials. Whole libraries can be included on the Internet, along with periodicals, journals, blogs, and, of course, the endless world of e-mail. By recourse to the Internet, the accessibility of almost everything is incomparably greater than only a few decades ago. In this sphere, we can find both rubbish and precious information; we can encounter good science and hypocrisy, we can read the great Arabic philosopher Ibn Ruschd –or Averroës- in the original language or well translated, just as we can find articles spreading prejudice, lies, cruelty or sheer nonsense.

The Internet makes it more important than ever to have a critical attitude to whatever information one finds. The historian’s prime duty, that of critically examining the sources in use, must today be central to anyone surfing the Internet.

Thus, we start moving towards the central concern of our conversation. “Critical scrutiny” is one of the foundations for the tradition that we can trace back to the old idea of *Bildung* and self-reflection. But, do we have enough time today for such things as a critical attitude? Criticism takes time. Do we have enough time to scrutinize the enormous amount of information, immediately accessible as soon as we try to gain some kind of stand-point or attitude?

By way of an analogy one might put the question: Do the engineers who construct a bridge have enough time to check its stability? Certainly many people will die if the bridge cracks –whereas unfounded theories, while they may lead people astray, will not normally be the cause of their death. However,

Analoji yoluyla Şu soru sorulabilir: Bir kpr inşa eden mhendislerin, onun sağlamlığını test etmeye yeterli zamanı var mıdır? Tabii ki kpr kerse pek ok insan lecektir, oysa yanlış yola sapmalarına neden olsa da temelsiz teoriler insanları ldrmez. Yine de, n yargılarla, yalanlarla, yanılığ ve hatalarla dolu bir toplumun temelleri sağlam değildir ve uzun vadede toplum için tehlike yaratır. Yalanlar dünyasına katkımız meŐum olabilir.

Durmaksızın değişen dünyada bilginin her türüne karşı eleştirel bir tutum takınmak fazla eski moda bir iş gibi görünebilir. Entelektüel bağlamda “eleştiri” kelimesinin geçmiŐi, iki yüzden fazla yıl önce ölen büyük filozof Immanuel Kant’a dayanır. En az onun kadar eski bir kavram da yine Kant’la aynı dönemde yaşamış bir başka Alman filozof ve yazar Johann Gottfried von Herder’in ortaya attığı “bildung”dur. Bu bağlamda bahsi geçen üçüncü bir isim ise filolog, filozof ve niversite reformcusu Wilhelm von Humboldt’tur. Fakat, bu insanların ve temsil ettikleri geleneklerin bizlere, özellikle de günümüz geç kuŐaklarına söyleyeceği önemli bir Şey var mı? Bence, var.

Bence, bu düşünürler okunmayı ve üstünde düŐünülmeyi klasik eski çağların pek çok diğer yazarı kadar hak ediyorlar. Kant, Herder ve Humboldt geleneklerinin ilk iŐaretleri Platon ve Aristo’nun yazılarındadır. Billhassa, Platon’un *Sokrates’in Savunması*’nda geçen bir diyalogda (aslında monolog) Sokrates’in söylediği bir söz hep aklımda: “Sorgulanmayan bir hayat yaŐanmaya değmez”. Hayatı *sorgulamak*, hayat hakkında Sokratik tarzda sorular sormak anlamına gelmelidir. Yaşam nedir? İyi bir yaşam nedir? İyi ve kötü ya da iyi ve Őer nedir? Bilgi nedir? Bilgiye nasıl ulaŐırız? Güzel olan ne, olmayan ne? gibi sorular.

Bana göre, sorgulamak, *bildug* kavramının en önemli bileŐenidir. Soru, bütün dillerin en dinamik anıdır; hiçbir Şey soru sormak kadar insani değildir. Küçük bir ocuk bile soru sorar; aslına bakılırsa, hiç kimse beş ile yedi yaş arası bir ocuk kadar çok soru sormaz. ocuk ya da yetiŐkin, soru soran herkes, önemli ya da önemsiz, yeni bir Şeyler öğrenmek çabasındadır. “Saat kaç?” ya da “İpek Sarayı’na nasıl gidebilirim?” gibi sıradan sorular günlük yaŐamda önemli olabilirse de bizim bağlamımızın ilgi alanına girmiyor. nemli sorular, kendimiz, yaŐamımız, toplumumuz ve evrenimiz hakkında yeni ve daha derin bir bilgi edinmek üzere sorduklarımızdır.

Bildug kavramının eğitimde ilginç bir yeri vardır. Eğitim, kişinin kendi hayatı için Şu ya da bu Şekilde önemli bir Şeyleri ğrenmesinin beklendiği düzenlenmiŐ bir süreçtir. Bu ilkokulda, ortaokulda, üniversitede; serbest ya da mesleki çalıŐmalarla olabilir. Nasıl olursa olsun, eğitim sürecinin bir başlangıcı vardır ve

a society full of prejudice, untruth, errors and mistakes is unsound and, in the long run, becomes a dangerous society. Our own contribution to the universe of lies may be ominous.

A critical attitude to all information may seem too old-fashioned a duty in a world of restless change. The word “critique” in an intellectual context goes back to the great philosopher Immanuel Kant, who died more than 200 years ago, and the word “bildung” is just as old, coined by another German philosopher and writer, Johann Gottfried von Herder, living in the same period as Kant. A third name, often mentioned in this context, is Wilhelm von Humboldt, philologist, philosopher and university reformer. But do these people and the traditions that they represent have anything important to say to us and, in particular, to the young generation of our time? I think: yes.

I think that these thinkers, no less than many other writers of classical antiquity, are worth reading and reflecting upon in many ways. The tradition of Kant, Herder and Humboldt has its main precursor in the writings of Plato and Aristotle. Most of all, I have in mind a saying of Socrates in Plato’s dialogue (which in fact is a monologue) in *Apology*. Socrates says: “The unexamined life is not worth living”. To *examine* life must mean to ask questions about life –questions of the Socratic kind. Such questions as: What is living, what is a good life, what is good or bad and good or evil, what is knowledge, how do we reach knowledge, what is beautiful and what is not, etc.?

To me, questions and questioning is the most important characteristic of an attitude that I see as necessary for *bildung*. The question is the most dynamic moment in all languages –nothing is more human than the question. Even the small child asks questions; in fact, nobody asks as many questions as a young child between the age of five and seven. Both the child and the grown-up who ask questions are striving to know something new –whether trivial or not. Trivial questions –such as “what time is it?” or “how can I find the way to Ipek Palace?”- are not of any interest in our context, however important they may be in everyday life. The important questions are those by which we really seek new and deeper knowledge about ourselves, our life, our society and our universe.

Bildung occupies an interesting position in relation to education. Education is an organized process by which one is expected to learn something of importance to one’s life in one respect or another. This may be at primary school, secondary school or university; free or vocational studies. Whatever it is, a process of education has a beginning and it ought to have an end. There are certain prerequisites that must be fulfilled before one can start one’s education, and there must also be some kind of examination –formal or

bir de sonu olmalıdır. Eğitime başlamanın belli ön koşulları vardır ve eğitimin tamamlanabilmesi için de –resmi ya da gayriresmi- bir tür sınav olmalıdır. Kısacası, eğitim başlar ve biter. Ama *kendini geliştirme* süreci ömür boyu sürer. Tam anlamıyla bir “ömür boyu eğitim”dir.

Eğitimde, tipik olarak, öğrencilere cevaplarını kendisinin bildiği sorular soran bir öğretmen vardır. Öğrencilerin kendilerinin soru sormadığı, zayıf bir öğrenme sürecidir. Bu tür bir öğrenim sürecinin temelini öğrencinin soruları değil cevapları oluşturur.

Bunun aksine, *kendini yetiştiren* bireyin soru sormadan bunu başarması mümkün değildir. *Kendini yetiştirme (bildung)*, kişinin kendi merakı, ilgisi ve tefekkürüyle şekillenen aktif bir süreçtir. Bu süreç toplu ya da bireysel olabilir, önemli olan kişinin kendini adamışlığıdır. Edinmek için uğraş verilen bilgi teorik ya da pratik olabilir –ikisi arasındaki fark oldukça bilinen bir problematiktir. *Bildung*, her zaman bir kendini yetiştirme sürecidir. Ama bu kendini yetiştirme sadece kişinin kendisi –daha iyi, zengin bir yaşam- için değil, diğer insanlar ve bir bütün olarak kişinin mesleği için de faydalı olmalıdır.

Yaklaşık 150 yıl önce başlayan ve *bildung* kavramının tüm topluma yayılmasının önemini vurgulayan bir İskandinav akımı vardır. İsveç ve komşu ülkelerde hala önemli bir yeri olan halk liseleri, çalışma grupları vb.lerinin temelindeki fikir budur. Şimdi dünyanın pek çok yerinde de bu fikir teşvik ediliyor. İnanıyorum ki, İskandinavya’nın tüm uluslararası eğitim sistemine gerçekten değerli tek katkısı bu.

“Halk” ideolojisi, bir ülkedeki tüm erkek ve kadınların yetiştirilmesinin yurttaşlık açısından değerli görülmesidir. Dolayısıyla, politik açıdan da önemlidir, çünkü yurttaşları önemli problemlere yaklaşımlarında daha aydınlanmış kılar.

Dikkate değer bir gerçek şu ki, İngilizcede –aynı zamanda Fransızcada ya da İtalyancada da- *bildung* kelimesinin tam bir karşılığı yok. (İsveççede “bildning” kelimesini kullanıyoruz, Dancada ise “dannelse” kullanılıyor. Finliler ve Ruslar bile *bildung*’a karşılık gelen kelimeler oluşturmuşlar.) *Bildung* İngilizceye dahil edilmiş ama yabancı kökenli ve belki de bilimsel nitelikli bir kelime olduğunu vurgulamak amacıyla genellikle italik yazılıyor. Bir Almanca-İngilizce sözlükte kelime “öğrenme, eğitim, şekillendirme ve gelişim” olarak çevrilmiş ama bu *bildung*’un çok da doğru bir çevirisi değil. Amerikalı sosyolog ve alanında saygın bir uzman olan Fritz K. Ringer, *Fields of Knowledge (Bilgi Alanları)* adlı

informal- before one can say that one has fulfilled one's education. In short, an education starts and it comes to an end. The process of *bildung*, however, continues throughout life. It is really a "life-long education".

In education, typically there is a teacher who puts questions to the students, questions to which the teacher already has the answers. It is a poor education where the student does not ask any questions him/herself. The student's answers, not his/her questions, are constitutive of such an education.

Bildung, on the contrary, is impossible without questions asked by the one who is actually undergoing a process of *bildung*. *Bildung* is an active process, where the subject is guided by his/ her own curiosity, interest and reflection. The process may be collective or individual; what matters is the student's commitment. The knowledge strived for may be seen as theoretical or practical –the difference between the one and the other being notoriously problematic. A process of *bildung* is always a process of self-cultivation. But the goal of this self-cultivation must not only be for one's own benefit –a better, more affluent life- but also for other people and for one's profession as a whole.

There is a Scandinavian movement founded roughly 150 years ago, establishing the importance of disseminating *bildung* to the whole people. This is the idea behind the Folk high schools, study circles etc. that still have an important position in Sweden and our neighbour countries. The idea is now also promoted in many other parts of the world. I am sure that this is Scandinavia's only really valuable contribution to the whole international system of education –and it really *is* valuable.

The "Folk" ideology is that the cultivation of all men and women in a country has civic value, and hence it is also politically important, contributing to making all citizens more enlightened in approaching problems that are of importance to them.

Of course, it is a remarkable fact that there is no good English –or French, or Italian- translation of the German word *bildung* (in Swedish, we have "bildning", in Danish "dannelse", and even the Finns and the Russians have formed words that are direct counterparts of *bildung*). In English, the German *bildung* is incorporated but normally written in italics in order to underline its foreign ancestry and maybe also its scholarly character. In one German-English dictionary, the German "bildung" is translated as "learning, education, forming and development"; but this is not a good translation of *bildung*. Fritz K. Ringer, the American sociologist, who is an eminent specialist in his field, has spoken in his book *Fields of Knowledge* about "self-development or 'cultivation'", and this is certainly better but not perfect.

kitabında kelimedden “kişisel gelişim ya da ‘yetiştirme’” olarak bahsetmiş. Mükemmel olmasa da bu çok daha iyi bir çeviri.

Umarım, *bildungs*'un içeriği hakkında bir fikir verebilmişimdir. Şimdi sormamız gereken soru, bu geleneğin “çipler dünyasında” hayatta kalma şansının olup olmadığı. Soruyu, Avrupa Birliği'nin 2006'da yayınladığı “*Yaşam boyu öğrenim için temel nitelikler önerisi*” ışığında sormanın faydalı olacağını düşünüyorum. Liste şöyle:

1. Anadilde iletişim
2. Yabancı dillerde iletişim
3. Matematik becerisi, bilim ve teknolojiye temel beceriler
4. Dijital beceri
5. Öğrenmeyi öğrenmek
6. Sosyal beceriler ve yurttaşlık becerileri
7. İnisiyatif alma ve girişimci ruh
8. Kültürel farkındalık ve ifade

Burada konumuz açısından en ilginç temel nitelik 5 numaralı madde. Bakalım aynı dökümanda nasıl tanımlanmış:

“*Öğrenmeyi öğrenmek*”, *öğrenme uğraşını sürdürmek ve vazgeçmemek; kişisel öğrenimin, hem bireysel hem de gruplar halinde, zamanı ve bilgiyi etkin kullanarak düzenlenmesidir. Bu beceri, bireyin kendi öğrenme sürecinin ve ihtiyaçlarının farkında olmasını, mevcut fırsatları saptayıp başarılı olmasının önündeki engelleri aşma yeteneğini kapsar. Bu beceri, gerektiğinde rehberlik almanın yanı sıra yeni bilgi ve beceriler edinmek, bunları işlevsel kılmak ve özümsemek demektir. Öğrenmeyi öğrenmek, kişinin öğrendiklerini geçmiş bilgileri ve yaşam deneyimleriyle birleştirmesini; bilgi ve becerilerinden ev, iş, eğitim ve öğrenim gibi farklı bağlamlarda faydalanmasını kapsar. Motivasyon ve kendine güven kişinin yetkinleşmesi için hayati önemdedir.*

Bu oldukça yetersiz bir metin. İyi bir fikir neredeyse hiçbir temele dayandırılmamış ya da sadece teknik detaylara dayandırılmış. “Öğrenmeyi öğrenmek”, kendi içinde, *bildungs* düşüncesine oldukça yakındır. Ama, AB'nin sunduğu önerilerde amaç, daha sınırlı bir şekilde çalışmayı öğrenmekle ilgili gibi görünüyor. Metnin ilerleyen bölümlerinde çalışma tekniklerinden bahsediliyor. Bir çalışma tekniği geliştirmek elbette önemli, ama sadece daha önemli amaçlara vesile olduğu sürece. *Bildungs*, çok daha karmaşık bir olgudur. Kişisel gelişim ve olgunlukla, hayatı yaşanır kılacak bir bilgiye ve kavrayışa erişmek için bir araya gelen insanların oluşturduğu bir toplumla ilgilidir. Çiplerin dünyasında bunun için olanak ve zaman yaratmak gerekir.

I hope that I have given you some idea here of the nature of *bildung*. But now, of course, we must ask whether this tradition has any chance of survival in “a world of chips”. I think it would be useful to ask this question against a background of the European Union’s *Recommendation for key competences for life-long learning* from 2006. The list is as follows:

1. Communication in the mother tongue
2. Communication in foreign languages
3. Mathematical competence and basic competences in science and technology
4. Digital competence
5. Learning to learn
6. Social and civic competences
7. Sense of initiative and entrepreneurship
8. Cultural awareness and expression

Here, the most interesting key competence for our purpose, is number 5. Let us see how it is defined later in the same document:

“Learning to learn” is the ability to pursue and persist in learning, to organise one’s own learning, including through effective management of time and information, both individually and in groups. This competence includes awareness of one’s learning process and needs, identifying available opportunities, and the ability to overcome obstacles in order to learn successfully. This competence means gaining, processing and assimilating new knowledge and skills as well as seeking and making use of guidance. Learning to learn engages learners to build on prior learning and life experiences in order to use and apply knowledge and skills in a variety of contexts: At home, at work, in education and training. Motivation and confidence are crucial to an individual’s competence.

This is a rather poor text. A good idea has been ground into almost nothing, or mere technicalities. “Learning to learn”, in its right, comes rather close to the idea of *bildung*. But in the EU recommendations, the goal seems most of all about learning to study in a relatively limited way. Later on in the text, there is talk of study techniques and similar. Of course, developing study technique is a good thing –but only as a means to other, more fascinating aims. *Bildung* is a much more complex phenomenon. It relates to individual growth and maturity, and to a society in which people come together to search both for knowledge and a better understanding of things that make life worth living. In a world of chips, there must be room and time for this.

21. Yüzyılda Üniversite

BURHAN ŞENATALAR

Burhan Şenatarlar, İstanbul Bilgi Üniversitesi Ekonomi Bölümü'nde profesör doktor olarak görev yapıyor.

Pek çok ülkedeki, ama özellikle Avrupa'daki üniversiteler radikal bir değişimden, gerçek bir dönüşümden geçiyor. Organizasyonel yapılar, yönetim mekanizmaları ve kurumsal amaçlar değişiyor. En önemlisi de, üniversitelerdeki genel ortam, zihniyet ve davranış şekilleri değişiyor. Bazıları bu değişimlerin kaçınılmaz olduğunu ve oldukları gibi kabul edilmeleri gerektiğini söylerken diğerleri üniversitelerin misyonunun ve temel toplumsal rolünün ciddi anlamda tehdit altına girdiğini ve zayıfladığını iddia ediyor.

Bu dönüşümü farklı yönleriyle ele almadan evvel, sürecin temel nedenlerinden bahsetmek istiyorum. Her şeyden önce bu sürecin, üniversitelerin dışında gerçekleşen teknolojik ve ekonomik gelişmelerin bir sonucu olduğu belirtilmelidir. Diğer bir deyişle, küresel dinamikler üniversitelere yeni bir gündem empoze ediyor. Küreselleşme, tüm ekonomik ve sosyal alanlarda, piyasa mekanizmasının gücünü ve rekabetin baskısını artırıyor.

Hem ulusal devlet modeli hem de refah devleti modeli yeni problem ve ikilemlerle karşı karşıya. Tüm sosyal hizmetler gibi eğitim de yetersiz kamu kaynakları ve bütçe kesintilerinin tehdidi altında. Hükümetler, politikacılar ve iş insanları üniversitelerden ekonominin talep ve beklentilerine uygun yeni bir yapılanma talep ediyorlar. Bu süreçte yeni bir terminoloji oluştu: Yüksek öğretim kurumlarının verimliliği, performans göstergeleri kullanımının arttırılması, kalite güvencesi, akreditasyon, sosyal ve ekonomik gerekliliklere uygunluk, girişimcilik ve girişimci üniversite bu terminolojinin örneklerinden sadece bir kısmı.

Herkesin eşit yetki ve sorumluluğa sahip olduğu katılımcı yönetim modelleri yerlerini, katılım ve tartışmanın daha az ama karar alma süreçlerinin daha hızlı olduğu, daha merkezîyetçi modellere bırakıyor. İzleme, değerlendirme ve akreditasyon mekanizmaları ve prosedürleri sayısal göstergelere yoğunlaşıyor ve giderek daha çok ölçülebilir faaliyetler tercih ediliyor. Özellikle yüksek ekonomik getirileri olan faaliyetlere öncelik tanınıyor.

The University in the 21st Century

BURHAN ŞENATALAR

Burhan Şenatarlar is a Professor of Economics at İstanbul Bilgi University.

Universities in many countries, but especially in Europe are going through a radical change, a real transformation. The organizational structures, governance mechanisms and institutional objectives are changing. What is more important is that the climate and dominant mentality and behaviors in these institutions are changing. Some argue that these changes are inevitable and should be accepted as they are, but others argue that the mission and major societal role of universities are being seriously threatened and weakened.

Before going into the different aspects of this transformation, I would like to say a few words about the main causes of this process. First of all, it should be pointed out that this process is a consequence of technological and economic developments outside the universities. In other words, the globally driving dynamics are imposing a new agenda upon the universities. Globalization increases the power of the market mechanism and the pressure of competition in all economic and social spheres.

Both the nation state and also the welfare state model are facing new problems and new dilemmas. Like all social services, education is being threatened by insufficient public resources and budget cuts. Governments, politicians and business people are demanding a new orientation and mission from the universities which should be in line with the demands and expectations of the economy. A new terminology has become popular: Efficiency of higher education institutions, increasing use of performance indicators, quality assurance, accreditation, relevance in relation to social and economic requirements, entrepreneurship and entrepreneurial university are only some examples of this terminology.

Collegial and participatory administration models seem to be leaving their place to more centralistic models with less participation and discussion, but with a higher speed of decision-making. Evaluation, audit and accreditation mechanisms and procedures concentrate on quantitative indicators and the

İzleme ve değerlendirmenin yarattığı baskı, genel olarak kurumlarda ve akademisyenlerin tutumlarında değişikliğe neden oluyor. Yeni bir rekabet kültürü yönetici ve akademisyenleri etkiliyor: Fon kaynakları için, öğrenciler için, danışmanlık pozisyonları için, araştırma için ve kadro için rekabet. Yöneticilerin ve hatta araştırmacıların kendilerinin bile fon bulması bekleniyor. Bütçe sistemleri değişiyor ve ekonomik teşvikler giderek daha fazla ciddiye alınarak yayılıyor.

Akademik özgürlük, ekonomik kaygılarla yapılan tercihlerle sınırlandırılıyor. Hükümetler, üniversitelere verdikleri finansal desteği sınırlandırıp onlardan gelirlerinin giderek artan bir kısmını kendi çabalarıyla elde etmelerini bekliyor. Bu da bazı ülkelerde yüksek harçlara ve pek çok hizmet için ekstra ücret talep edilmesine yol açıyor. Üniversiteler kendi iktisadi işletmelerini kurmaya ve piyasayla, genellikle de büyük firmalarla, bağlarını güçlendirmeye başladılar. Kısacası, üniversitelerin belli işlevleri ticarileştiriliyor.

Araştırma projeleri ve etkinlikler giderek daha fazla finansörlerinin, yani hükümetlerin ve büyük şirketlerin ihtiyaç ve isteklerine göre tasarlanıp uygulanıyor. 1700 İngiliz öğretim üyesi arasında yapılan bir araştırmaya göre, her dört akademisyenin üçü araştırmanın verimliliğini arttırmaya yönelik baskının, araştırmanın niteliğini düşürme riski yarattığına inanıyor.

Profesör Braben, yakın bir zamanda İngiltere’de yayınlanan yeni kitabı *Scientific Freedom: The Elixir of Civilisation (Bilimsel Özgürlük: Medeniyet İksiri)*nde 20. yy’ın büyük buluşlarının günümüz sisteminde asla finanse edilmeyeceğini ve sistem değiştirilmediği sürece bilimin bir “durgunluk” yaşayacağını söylüyor.

Eğitim programlarının yapısı ve içeriği, giderek daha fazla iş piyasasının koşulları ve beklentilerinden etkileniyor. Bizzat öğrenciler, her geçen gün daha çok müfredatın piyasanın beklentilerine uygun ve iş yaşamı için işlevsel olmasını talep ediyor.

Son yıllarda, üniversiteler arası başarı sıralaması yapmak hayli popüler bir uygulama oldu. Pek çok durumda sıralamanın hangi kriterlere göre yapıldığı belirtilmiyor. Bazı kurumların farklı sıralamalarda birbirinden çok farklı dereceler alması çok şaşırtıcı değil. Bu nedenle sıralamaların anlam ve değerinin abartılmaması gerekiyor.

Bu gelişmelerin tümünün olumsuz olduğunu veya onları tamamıyla göz ardı etmemiz gerektiğini ya da edebileceğimizi iddia etmiyorum. Ama hepsinin

tendency to prefer quantifiable activities becomes stronger. Especially, activities with higher economic returns receive priority.

Evaluation and audit pressures are causing a change in the climate of the institutions and in the attitudes of the academicians. A new culture of competition is influencing administrations and the academicians: Competition for funds, for students, for consultancies, for research and teaching staff. Administrators and even research staff are expected to be successful fundraisers. Budget systems are being changed and economic incentives are taken more seriously and extended.

Academic freedom is being limited by economic considerations and preferences. Governments are attempting to limit their financial support to the universities and are requiring that these institutions obtain an increasing ratio of their revenue through their own activities. This means higher tuition levels in some countries and charges for quite a few services in all. Universities start so called spin-off firms and strengthen their ties with the market, in general with large business firms. In short, certain functions of the universities are being commercialized.

Research projects and activities are increasingly designed and implemented according to the needs and requests of the funders, i. e. mainly government and big business. According to a survey of 1,700 UK scholars, three in four academics believe that pressure to increase research productivity is a threat to the quality of research.

Professor Braben argues in his new book *Scientific Freedom: The Elixir of Civilisation*, published in the UK very recently that the great discoveries of the 20th century would never have been funded under the present system –and that science is heading for “stagnation” unless the system is changed.

Structures and contents of education programs are being increasingly influenced by the conditions and prospects of the job market. Students themselves are more and more demanding that curricula are functional and in line with the demands of the market.

Ranking universities has become a highly popular exercise in recent years. In many cases rankings are used without making clear the criteria used. It is not very surprising to see that some institutions enjoy widely different places in different rankings. Thus the meaning and value of rankings should not be exaggerated.

olumlu olduğuna ve hiçbir ciddi probleme yol açmayacağına inanmak da aldatıcı olur. Bu gidişatı etkilemek ve dengelemek için yapılacak hiçbir şey olmadığını söylemekse yenilgiyi baştan kabul eden kötümser bir yaklaşım olur. Sanırım, sonuçlarının bir kısmı olumlu bir kısmı olumsuz, ama mutlaka uzun ömürlü olacak güçlü bir değişim rüzgarına tanıklık ettiğimizi söylemek daha gerçekçi olacak. Birtakım kazanımlar ve ilerlemelerin yanı sıra bazı riskler ve çelişkilerle de karşı karşıya olduğumuzu söylemenin doğru olduğuna inanıyorum. Kapsamlı ve eleştirel analizler ve tartışmalara ihtiyaç var.

Kent Üniversitesinden Prof. Mary Evans, *Killing Thinking: The Death of Universities (Düşünmeyi Öldürmek: Üniversitelerin Ölümü)* adlı kitabında bu süreci şöyle tanımlıyor: “... bağımsız ve eleştirel düşüncenin değer gördüğü kolektif bir dünyadan, üniversitelerden bunlara değil, piyasa ve ekonominin değerlerine göre davranmalarının beklendiği kolektif bir dünyaya geçiş.” Yine aynı kitabında Mary Evans bir istiladan bahsediyor: “‘Aktarılabilir yetenekler’, ‘uygunluk’ ve ‘girişimciliğin’ akademiye ele geçirilmesi, eskisinden daha ‘modern’ olduğu varsayılan yeni bir akademik dünya yaratmanın parçasıdır.”

Harvard’ın eski başkanlarından ve yüksek eğitimin uluslararası uzmanlarından biri olan Derek Bok, *Universities in the Marketplace: The Commercialization of Higher Education (Pazardaki Üniversiteler: Yüksek Eğitimin Ticarileştirilmesi)* adlı kitabında temel sorunu şöyle açıklıyor: “Ticari dünyada para kazanmak genellikle üniversitelerin –piyasanın getirilerinden yararlanmak için- temel değerlerinden ödün vermek, dolayısıyla, ruhlarını riske atmak zorunda oldukları Faustvari bir pazarlıkla sonuçlanır.”

Bir diğer Harvard akademisyeni ve eski bir dekan olan Harry Lewis, *Excellence without a Soul (Ruhusuz Mükemmeliyet)* adlı kitabında kendi kurumunu etraflıca eleştiriyor. Üç kısa pasaj yeterli olacaktır: “Harvard yöneticileri, okulun misyonunun eğitimden müşteri memnuniyetine kaymasına izin vermiştir.” “Tüketim kültürünü üniversiteler yaratmadı ama bu kültür tarafından ele geçirildiler.” “Üniversitelerin yapmadığı şey, karşı koymanın doğru ve uygun olduğu noktada toplumsal güçlere direnmemiş olmalarıdır.”

Ünlü İngiliz tarihçi E.P. Thompson’ın, 1971 gibi çok daha erken bir tarihte, *Warwick University Ltd. (Warwick Üniversitesi Ltd.)* adlı kitabında aşağıdaki sorularla aynı ikileme dikkat çekmiş olması oldukça ilginç:

“Üniversitenin işlevinin, işletmelerin gereksinimlerini karşılamak üzere, otoriter bir verimlilik kaygısıyla hazırlanmış entelektüel ürünler sunmaya indirgenmesi kaçınılmaz mı? Ya da kendi çabalarımızla üniversiteyi, içinde yer aldığı toplumun dinamik bir yeniden yapılanmasını sağlayacak ‘rahatsız edici’ fikir

I am not arguing that all these developments are negative or that we should or could neglect them completely. On the other hand, believing that all these developments are positive and will bring no serious problems would be illusionary. Saying that there is nothing that can be done to influence, regulate and balance these developments would be a defeatist and pessimistic approach. I think it would be more realistic to say, that we are witnessing a strong wind of change which will certainly have some longstanding effects some of which will be positive and some negative. I believe it is correct to say that we are facing some gains and improvements, but also risks and dilemmas. Comprehensive and critical analyses and debates are needed.

Prof. Mary Evans of Kent University describes this process in her book titled *Killing Thinking: The Death of Universities* as: "... a shift from a collective world in which independent and critical thought was valued to a collective world in which universities are expected to fulfil not these values but those of the marketplace and the economy." In the same book Mary Evans speaks of an invasion: "The invasion of the academy by "transferable skills", "relevance" and "entrepreneurship" is part of the creation of a new academic world –an academic world which is assumed to be more "modern" than the one it replaces."

Derek Bok, one of the former presidents of Harvard and an international expert on higher education has expressed the fundamental question in his book titled *Universities in the Marketplace: The Commercialization of Higher Education* as follows:

"Making money in the world of commerce often comes with a Faustian bargain in which universities have to compromise their basic values and thereby risk their very souls in order to enjoy the rewards of the marketplace."

Another Harvard academician, a former dean, Harry Lewis has criticized his own institution in his book titled *Excellence without a Soul* in great detail. Just three short passages should suffice: "Harvard's leaders have allowed the school's mission to drift from education to customer satisfaction." "Universities did not create the consumer culture, but they have been overtaken by it." "What universities have not done is to resist societal forces where resistance would be right and proper."

It is quite interesting to read that the famous British historian E. P. Thompson drew attention to the same dilemma as early as 1971 in his book *Warwick University Ltd.* with the following questions:

"Is it inevitable that the university will be reduced to the function of providing with increasingly authoritarian efficiency, prepacked intellectual commodities

ve eylemleri hazmeden ve hatta destekleyen özgür tartışma ve eylemin merkezi haline getirebilir miyiz?”

Bahsi geçen tüm değişimler elbette eğitimcilerin ve öğrencilerin davranışlarını da etkiliyor. *Where Have All the Intellectuals Gone? (Bütün Entelektüeller Nereye Gitti?)* adlı kitabın yazarı Frank Furedi'nin deyişiyle öğretim ve öğrenim, giderek daha çok yeni kültürü yansıtan terimlerle ilişkilendiriliyor: “Bilgi sıklıkla ‘iletilebilir’, ‘aktarılabilir’, ‘pazarlanabilir’ ve ‘tüketilebilir’ hazır bir ürün olarak kavramlaştırılıyor.”

Dijital devrimin etkilerini de eklersek, öğrencilerin elektronik kaynakları giderek daha fazla kullanma ve önceki kuşaklara nazaran çok daha az okuma eğilimlerini de kolaylıkla gözlemleyebiliriz. Bu eğilim sık sık intihale kadar varıyor. Bu anlamda, sadece öğrenciler için değil, bilim adamlarının akademik çalışmaları için de intihalleri tespit eden bir yazılımın hazırlanmış olması hiç de şaşırtıcı değil. Hazırda piyasaya sürülecek olan yazılım, metinleri veritabanındaki milyonlarca makaleyle karşılaştırıyor ve benzeşen tüm materyalleri listeleyen bir rapor oluşturuyor.

Sürece ilişkin değerlendirmelerimi aktarmak ve desteklemek için bazı eleştirel yazarlardan bahsettim. Bitirmeden önce tekrar belirtmeliyim ki, mağlubiyeti baştan kabul eden kötümser bir tavrı desteklemiyorum. Sadece üniversiteler ve personelinin değil, eğitim sisteminin tüm üyelerinin ve hatta eğitimin özgürleştirici rolüne, akademik özgürlüğe ve akademik kurumların özerkliğine inanan yurttaşların da eleştirel duruşlarını güçlendirmeleri gerektiğine inanıyorum. Eğitimin tüm alanlarında araştırma ve tartışma özgürlüğü korunmalı ya da daha doğru bir ifadeyle, yeniden kazanılmalıdır.

Mary Evans'ın şu düşüncesini paylaşıyorum: “Üniversiteler eskiden olduğu gibi fildişi kulelerine çekilsinler demiyorum ama kendilerini piyasa ekonomisinin isteklerinden uzak tutmaya da her zamankinden daha fazla çalışmaları gerekiyor.”

Uluslararası üne sahip siyaset teorisyeni Benjamin Barber çok açık ifade ediyor ki bugün, toplum üniversiteyi tanımlıyor ve kendi sorularına cevap bulmasını talep ediyor. Ama aslında toplumu tanımlamak ve onun pek çok güncel soruna bulduğu çözümleri sorgulamak üniversitenin görevi. İnanıyorum ki üniversiteler, sadece ve sadece kendi yegane toplumsal misyonlarını savunup güçlendirirlerse bağımsız araştırma ve özgürleştirici eğitimin merkezi olarak hizmet verebilirler; ve ancak bu şekilde demokratik ve adil toplumlar yaratılmasına katkıda bulunabilirler.

to meet the requirements of management? Or can we, by our efforts, transform it into a centre of free discussion and action, tolerating and even encouraging “subversive” thought and activity, for a dynamic renewal of the whole society within which it operates.”

All the changes touched upon certainly influence the attitudes of teachers and students. In Frank Furedi’s words (author of an important book titled *Where Have All the Intellectuals Gone?*) teaching and learning are increasingly associated with terms reflecting the new culture: “Often knowledge is conceptualized as a ready-made digestible product that can be ‘delivered’, ‘transmitted’, ‘marketed’ and ‘consumed’.”

If we also add the effects of the digital revolution, it is easy to observe the increasing tendency among the students to make use of electronic sources more and more and to read much less than the previous generations. This tendency quite often goes as far as plagiarism and it is no surprise that software has been produced to detect plagiarism, not only for students, but also for academic work of scientists. The software, which was due to be released in June, compares manuscripts against databases of millions of articles and produces a report listing any material that overlaps.

I have mentioned some of the critical authors to put forward and support my evaluation of the process. Before closing, I should repeat that I do not share a defeatist and pessimistic position. I believe not only universities and their staff, but members of the whole education sector and also citizens who believe in the emancipatory role of education, academic freedom and autonomy of academic institutions should strengthen their critical position. Freedom of inquiry and discussion must be preserved or more correctly regained in all sections of education.

I share the following opinion of Mary Evans: “The argument is not that universities should return to a golden, ivory built past, but that they should attempt to separate themselves more than it has ever been the case, from the aspirations of the market economy.”

Internationally recognized political theorist Benjamin Barber states very clearly that today the society is defining the university and is demanding answers to its questions, but it is the duty of the university to question the society and also society’s answers to many new contemporary questions and problems. I believe only if the universities defend and strengthen their unique, societal mission, can they serve as an institution of free inquiry and emancipatory education and thus contribute to creating democratic and just societies.

Sınırlar Ötesi Bir Diyalog Yaratmak*

YASEMİN SİM ESMEN

Avrupa'nın zıt uçlarında yer alan iki ülke arasında bir diyalog başlatma umuduyla yürütülen Avrupa Birliği destekli "Sınır Tanımayan Yurttaşlar" programı, İsveç ve Türkiye'den entelektüelleri ve tanınmış figürleri bir araya getiriyor.

İkinci yılındaki program kapsamında, İsveç'in Malmö, Türkiye'nin güneydoğu kenti Diyarbakır ve İstanbul'da, Türkiye'den ve İsveç'ten katılımcılarla buluşmalar düzenleniyor. Proje fikrini yaratanlardan birisi olan Andrea Karlsson "Mayıs 2006'dan beri Türkiye'de bu tip kamusal sohbetler düzenliyorduk. Kasım 2007'den beri düzenlenen etkinlikler ise Avrupa Birliği destekli bir proje kapsamında yürütülüyor" diyor.

Fikrin diğer bir yaratıcısı Ingrid Rasch, projenin 2002'de kamusal söyleşilerle başladığını; fikrin esin kaynağının ise, günümüz dünyasında insanların her şeyi siyah ve beyaz olarak gördüğünü, ancak 11 Eylül olaylarından sonra, bir araya gelip tartışarak ötekinin bakış açısını anlamaya çalışabileceğimiz üçüncü alanlar yaratmanın önemli hale geldiğini idda eden bir felsefeci olduğunu söylüyor. Rasch, "Bir başkasının ne söylediğini anlamak, onunla aynı fikirde olmak demek değildir; ama dinlemeli ve başka fikirlere açık olmaya çalışmalıyız," diyor. "Ve bunun, benim yapabileceğim bir şey olduğuna karar verdim, çünkü uzun bir eğitimci geçmişim vardı" diye ekliyor.

Söyleşiler süresince önce davetli gazeteciler, akademisyenler ve entelektüeller fikirlerini paylaşıyor, daha sonra ise izleyiciler tartışmaya katılmaya davet ediliyor. Rasch, hiçbir zaman direkt politik konular olmasa da "Avrupa nedir?", "Medya, yurttaşlar ve iktidar arasındaki ilişki" gibi pek çok farklı konu seçtiklerini söylüyor ve söyleşilerin toplumun farklı kesimlerinden insanların bir araya geldiği bir buluşma noktası işlevi gördüğünü ekliyor. "Farklı gruplara erişebildiğimiz için çok mutluyum," diyor.

(*) Makale, 14.06.2008 tarihinde Turkish Daily News'da yayınlanmıştır.

Forming Dialogue Across Boundaries*

YASEMİN SİM ESMEN

In hopes of establishing dialogue between two countries on the opposite ends of Europe, the European Union supported “Citizens Without Boundaries” program brings together public figures and intellectuals from Sweden and Turkey.

The program is in its second year, and has held meetings in Malmö in Sweden, the southeastern city of Diyarbakır and İstanbul, with both Turkish and Swedish participants. “We have had these public talks in Turkey since May 2006 but they have been part of the EU project since November 2007,” said Andrea Karlsson, one of the minds behind the project.

“It has a very long story,” said Ingrid Rasch, the other mastermind along with Karlsson. She explained the project started as an ongoing series of public dialogues in 2002, and that she first got the idea to create such a project from a philosopher who said people today live in a world where they view things in black and white but that after 9/11 it is important for people to start creating third spaces where they can debate and try to understand the perspective of the other. “In order to understand what others are saying, it does not mean that you have to agree, but you must listen and try to be open to about your own thoughts,” said Rasch, adding, “And I thought that was something I could do, because I had a long background in education.”

During the conversations, journalists, academics and intellectuals share their views, after which audience members are invited to participate in the debate. “There have been various themes, which are never straight political themes, but themes more like ‘What is Europe?’, ‘What is the connection between media, citizens, and power?’” said Rasch. She added that the meetings have been a meeting-place for people from different parts of the society. “I am very proud that it has been a mixed group,” she said.

(*) The article is published in Turkish Daily News on 14.06.2008.

Projeyi Türkiye'ye taşıma fikri ilk kez Sırbistan'da benzer bir proje yürütürken aklına gelmiş. "Belgrad'dayken İstanbul ilgimi çekti. İstanbul'un, bugün 'Avrupa değerleri' dediğimiz şeyin oluşmasına katkısı var," diyor. Daha sonra Rasch, İstanbul İsveç Konsolosluğunu aramış ve Karlsson ile bir görüşme ayarlamış. "Farklı jenerasyonlardan gelsek de görüşür görüşmez birbirimizden hoşlandık," diye anlatıyor ortak pek çok noktayı paylaştıklarını aktarırken.

Proje kapsamında Türkiye'de son üç yılda yaklaşık 20 kamusal söyleşi düzenlendi. Rasch, "Proje, İsveç akademi çevrelerinden ve kültür hayatından pek çok insanı etkiledi. Söyleşilere insanları birey olarak olduğu kadar yurttaş sıfatlarıyla da davet ediyoruz. Bu da insanların diğer ülkeleri daha iyi anlamalarını sağlıyor," diyor.

"Proje, yeni ortak kültürel projeler üretilmesine yardımcı oluyor," diyen Karlsson, buluşmaların katılımcılara katkılarında birinin de yeni ilişkiler geliştirmeleri olduğunu ekliyor.

Rasch, "İkimiz için de Türkiye oldukça zengin ve merak uyandıran bir kültüre sahip. Bizim geldiğimiz kültür de öyle. Dolayısıyla buluşup birbirimizden ilham alabiliyoruz," diyor.

İki ülkenin de Avrupa'nın periferisinde olması ilginç; biz kuzey batısından geliyoruz ve şimdi Avrupa'nın diğer bir ucundayız, diye ekliyor Karlsson.

Rasch, "Ancak, İsveç'te referandum yapıldığında, insanların kendilerine 'Avrupa'nın bir parçası olmak istiyor muyuz?' diye sorduğu da unutulmamalı; dolayısıyla benim için aynı sorunun sorulduğu bir ülkede olmak ilginç," diyor.

Söyleşilerin hem Diyarbakır'da hem de İstanbul'da ilgiyle karşılandığını aktarıyor Karlsson. "İnsanlar çok beğendi. İki kent arasında katılımda oldukça fazla farklar var. Diyarbakır'da daha çok insan katılıyor. Bununla beraber, İstanbul katılımcıları daha uluslararası ve çeşitlilik daha fazla," diyor. Her iki kentteki söyleşilerin de dinamik bir atmosferde canlı tartışmalara sahne olduğunu ekliyor. Karlsson da Rasch da İstanbul'daki söyleşilere entelektüel kesimden daha fazla katılım olurken, Diyarbakır'da farklı sosyo-ekonomik kesimlerden katılımın daha yoğun olduğunu ve tartışmalara katılmaya daha hevesli olduklarını gözlemlemiş.

İkili, konuşmacıları ve tartışma başlıklarını beraber belirliyor. Katılımcıları seçerken genellikle seçilecek kişinin ilginç bir çalışması olmasına, dinamik bir kişiliğe sahip olmasına ve daha önce uluslararası çalışmalara katılmış olmasına dikkat ediyorlar.

Rasch first had the idea of holding the project in Turkey while she was working on a similar project in Serbia. “I got interested in İstanbul while I was in Belgrade,” she said, adding, “İstanbul has had an impact on what we call today ‘European values,’” Rasch then called the Swedish Consulate in İstanbul and arranged a meeting with Karlsson. “We immediately liked each other even though we come from different generations,” said Rasch, explaining the duo found they had much in common.

The project has held roughly 20 public dialogues in Turkey over the past three years. “We influenced many Swedish academics and cultural personalities. We invite people to our discussions as citizens, as well as individuals. It makes peoples understand countries better,” said Rasch.

Karlsson added that one of the benefits of the project for the participants is building connections, saying the project “helps create new cultural projects together.”

“For both of us, Turkey is a very rich and interesting culture. We, too, come from a culture otherwise interesting. And we can meet and inspire,” said Rasch.

Karlsson added, “And it is interesting that we come from two peripheries of Europe. We come from the northwestern part and we are now in another.”

“But one should remember that when we had the referendum, people always asked whether we wanted to belong to Europe. So for me, it is interesting for me to be in a country where you are not sure whether you are or want to be part of the EU,” said Rasch.

Karlsson said the meetings have met with interest in both Diyarbakır and İstanbul. “People like it a lot. There is a big difference in terms of attendance. The audience is bigger in Diyarbakır. On the other hand, it is a very international and cosmopolitan audience in İstanbul,” she said. She said the meetings in both Turkish cities have been dynamic discussions in a dynamic atmosphere. Both Karlsson and Rasch have observed that, while there was more participation from intellectuals in İstanbul, participants in Diyarbakır were made up of people from different classes of society and were more eager to participate.

The pair choose the discussion subject and speakers together. Usually their starting point is someone that has produced interesting work, has a dynamic personality and who has previously worked internationally.

Serkan Öz, uluslararası çalışmalar yapan genç bir alternatif tiyatro yönetmeni. 4-8 Mayıs tarihleri arasında proje kapsamında Diyarbakır'da düzenlenen bir söyleşiye katıldı. Söyleşide yer alan diğer konuşmacı, yakın zamanda Alman bir transseksüelin yazdığı bir oyunda oynayan İsveçli aktör Björn Kjellman'dı. "Toplumsal cinsiyet" denince izleyicilerin pek çoğunun bunu "cinsellik" olarak anlayacağından ve bunun da "pornografi"yle ilişkilendirilebileceğinden kaygılandıklarını aktarırken "Oyunum eşcinsellik üzerine olduğu için toplumsal cinsiyet alt başlığında konuşmak istedik, ancak her şey istediğimiz gibi gitmedi" diyor Öz.

İzleyiciler arasında gözlemlendiği dinamiğe hayran kaldığını, ancak Kürt sorununun Türkler arasında halen bir kaygı kaynağı olduğunu belirten Öz, "Bu enerjiyi korkudan arındırıp bundan faydalanmak gerek," diyor.

Sınır Tanımayan Yurttaşlar programı hakkında daha detaylı bilgiyi www.citizenswithoutboundaries.com adresinden edinebilirsiniz.

Serkan Öz is a young Turkish alternative theater director and actor who has been working internationally and participated in the Citizens Without Boundaries project May 4-8 in Diyarbakır. His co-speaker was Swedish actor Björn Kjellman, who recently starred in a play written by a German transsexual. “As my play was about homosexuality, we wanted to talk on the gender subheading but it did not turn out as we wanted,” said Öz, explaining they worried that when “gender” was mentioned, many audience members would understand “sexuality” which might be associated with “pornography”.

Öz said he has observed a dynamic among audience members that he finds fascinating, but that the Kurdish issue still causes apprehension among Turkish people. “It is necessary to free that energy from fear and to utilize it,” he said.

More information on the Citizens Without Boundaries program can be obtained at: www.citizenswithoutboundaries.com

RÖPORTAJLAR

INTERVIEWS

Fuat Keyman ile Röportaj

Fuat Keyman İstanbul'da düzenlenen "Demokrasi ve Farklılık" başlıklı söyleşiye konuşmacı, diğer bazı söyleşilere izleyici olarak katıldı.

Adım Fuat Keyman. İstanbul Koç Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümünde çalışıyorum. Küreselleşme, demokratikleşme ve Türkiye-AB ilişkileri konularıyla ilgileniyorum. Ayrıca, Türkiye'nin bazı temel sorunları ve bunlara karşı geliştirilebilecek farklı bakış açıları üzerine gazetelere yazılar yazıyorum.

Gördüğüm kadarıyla kamusal tartışmalar ve diyalogun iki temel katkısı var. Birincisi, bir akademisyen olarak benim işim genellikle okuma, araştırma ve yayınlama üzerine. Bu bilgi, akademisyen ve araştırmacıların oluşturduğu, epistemik cemaat olarak adlandırılan oldukça sınırlı bir çevre içinde kalıyor. Kamusal diyalog bana epistemik cemaatimi genişletme ve insanların düşüncelerine katkıda bulunma şansı veriyor. İnsanlar bu sayede belli sorunlar karşısında düşüncelerini değiştirebiliyor ve yeni bir şeyler öğrenebiliyorlar. Aynı zamanda bir diyalog başlatılıyor ve insanların soru ve yorumlarıyla yeni bilgi ve deneyimler tartışmaya açılıyor. Bu tür forumlar özenli araştırmalar için geribildirim olanağı sağlıyor. İkinci katkı demokrasi sorunuyla ilgili. Artık demokrasinin; bağımsız ve tekrarlanan seçimler, rakip partiler, kurumlar, denetim, denge vb.den ibaret formal prosedürel tanımının ötesine geçilmesi gerektiğini düşünüyorum. Demokrasiyi yeniden düşünmeli, ne anlama geldiğini ve nasıl işleme gerektiğini temsil, katılım ve haklar bağlamında yeniden tanımlamalıyız. Gerçek bir demokraside sadece insan haklarının, kültürel hak ve özgürlüklerin korunmasından ve güvence altına alınmasından söz edemeyiz. Aynı zamanda, halkın karar alma süreçlerine katılımından, toplumun sorunlarını çözmeye yönelik daha iyi politikalar üretilmesine katkı sağlayacak bilginin yaratılmasından da bahsetmeliyiz. Bu tür bir faaliyet, mevcut demokrasiden çok daha güçlü, derin ve sağlam bir demokrasiye geçişe katkı sağlayacaktır. Bu, insanları, en çok ihtiyaç duyulan siyasaları oluşturmak üzere karar alma süreçlerine dahil eden bir katılım modeli işlevi görebilir.

Türkiye-AB ilişkileri üzerine yazan bir akademisyen olarak bu konulardaki pek çok etkinlik ve programa davet ediliyorum. Genel olarak Türkiye ve Türkiye'de neler olduğu, AB ile ilişkilerindeki gelişmeler vb. hakkında konuşmak üzere bunlara

Interview with Fuat Keyman

Fuat Keyman participated both as a speaker on the theme “Democracy and Difference” as well as in the audience in several of our public conversations in İstanbul.

My name is Fuat Keyman. I work at Koç University in İstanbul in the department of International Relations. My interests lie in globalization, democratization and Turkish-EU relations. I also contribute to newspapers on some of the fundamental problems of Turkey and how we should try to think of them in a different way.

As I see it, there are two fundamental contributions made by public debate and dialogue. The first one is the following: My work as an academic is usually based on reading, research and publications. This knowledge stays within the academic environment, which is a very limited so-called epistemic community consisting of other academics and researchers. Public dialogue gives me a chance to broaden my epistemic community and make a contribution to people’s ideas –they may as a result change their views on certain questions, and learn something new. At the same time, a dialogue is initiated and, out of people’s questions and comments, new types of knowledge and experience are brought into the discussion. Such forums provide feed-back processes for painstaking research. The second contribution has to do with the question of democracy. I think there is a need to go beyond the formal procedural definition of democracy –free and recurrent elections, opposition parties, institutions, checks and balances, etc. We need to start rethinking democracy, what it means and how it should function with reference to the question of representation, participation and rights. In a so-called substantial democracy, we cannot only talk about the protection and security of human rights, cultural and group rights and freedoms. We must also talk about the participation of people in the decision-making process –in fact about the creation of knowledge, which also contributes to better policies for dealing with the problems of our global community. This type of activity could contribute to a necessary transition of our existing democracy into a much more substantial, deepened and consolidated democracy. It could function as a mode of participation by which people could enter into decision-making processes with the intention of contributing to much-needed policies.

katılıyorum. Bu uluslararası söyleşilerin pek çoğunda, Türkiye konusunda bir uzman olarak kodlanıyor ve konuyla ilgili bilgiyi izleyicilere, Hintli siyaset teorisyeni Gayatri Chakravorty Spivak'ın bahsettiği "yerli bilgilendirici" gibi aktarmak zorunda bırakılıyorsunuz. Kimliğiniz, o ülkenin yerlisi olarak ülkesini tanıması ve hakkında diğerlerine bilgi verebilmesi beklenen kişiye indirgeniyor. Bu, indirgeyici ve basitleştirici bir bakış. "Sınır Tanımayan Yurttaşlar" kavramı bu tür bir bakışı içermiyor. Bu, önemli bir nokta. İki yazar, iki şair, iki sanatçı, iki düşünür vs. bir problemi tartışıyorlar. Onlar kültürlerine ve milliyetlerine indirgenmiyor, sadece bir konuyu tartışan iki birey olarak görülüyorlar.

Bu proje kapsamında iki konuşma yaptım: Biri İsveç'te "Demokrasi tehlikede mi?" başlıklı, diğeri de İstanbul'da "Demokrasi ve farklılık" üzerine konuşmalardı. Birinde tek konuşmacı bendim, diğerinde ise iki konuşmacıdan biriydim ve belirtmeliyim ki, diğer konuşmacıyla etkileşimimden gerçekten keyif aldım. İsveçli gazeteci Göran Rosenberg ile demokrasi ve farklılıklar üzerine yaptığımız konuşmada iki temel bakış açısı vardı. Bakış açılarımızın, içinde yaşadığımız sosyal yapıdan kaynaklandığını yadsımıyorum. Yaşadığımız yer, kültürümüz vb. bizi, fikirlerimizi ve sorunlarımızı elbette etkiliyor; ama meselenin bu yanı ikinci planda olmalı. Birey önce sorunu kendi bakış açısından sunmalı ki, insanlar daha sonra kendi görüşlerini açıklayabilsin. Şüphesiz, ayrışma noktaları ve bunların farklı kaynak ve nedenleri var. İzleyici, bu farklı düşünce ve yaklaşımları değerlendirip bunlarla çok boyutlu ve karmaşık bir ilişki kurabilir. Deneyimlerime göre, tek başına konuşma yapmak da oldukça etkili. Malmö'deki seyirci harikaydı! Ama her şeye rağmen, birden fazla konuşmacının olmasını tercih ederim.

Sınır Tanımayan Yurttaşlar'ın gerçekleştirdiği etkinliklere seyirci olarak da katıldım. Özellikle İstanbul'da, Bejan Matur ve Ida Börjel'in katıldığı etkinlikte seyircinin üstlendiği aktif rolden çok etkilendim. Biri İsveçli diğeri Türkiyeli Kürt iki şair ile seyirci arasındaki ilişki üçgeni oldukça ilginçti. Tartışmalar, kimlik konusuna bakışımı yeniden değerlendirmemi sağladı. İzleyicinin konuşmacılar ve onların düşünceleriyle etkileşim derecesi tüm söyleşinin verimliliğini artırıyor. Bunu izleyici olduğum söyleşilerde bizzat deneyimledim. Söyleşiye katılan gazeteci arkadaşım Emre Aköz, Sabah Gazetesi'ndeki köşesinde etkinliği, yerinde bir tanımlamayla, yalın ama bir o kadar da bilgi odaklı, önemli sonuç ve kazanımları olan bir aktivite olarak yazdı. Mütevazı bir etkinlik olmasına rağmen, fikir alışverişi, diyalog, dinleme, duyma ve yeniden düşünme platformu sağladı ki, bunların hepsi çok önemli süreç ve olanaklardır. Önemli sonuçlar elde etmek için o kadar da gösterişli ve organize olmak zorunda olmadığımızı gösterdi hepimize. Bir diyalog ve platform yaratıldığı sürece iyi ve önemli bir şeyler ortaya çıkıyor.

As a Turkish academic writing about Turkish-EU relations, I often get invited to events and programmes focusing in this area. I attend in order to talk about Turkey, what is happening here, developments in Turkish-EU relations, etc. At many such international talks, one is constructed or coded as an expert on Turkey, obliged to relate one's knowledge to the audience in a capacity defined by the Indian political theorist Gayatri Chakravorty Spivak as that of the "native informer". One's identity is actually reduced to that of a native of one's country, supposedly knowing one's country and therefore able to inform others about it. This is a very reductive and reifying perspective. The 'Citizens without Boundaries' concept does not have this component. That is an important starting-point. Two authors, two poets, two artists, two thinkers, etc. are discussing one problem. They are not reduced to their culture and nationality but are instead individuals talking about an issue.

I gave two talks in the framework of these activities, one in Sweden about whether democracy is in danger, the other in İstanbul about democracy and difference. I experienced both the fact that I was the only speaker and also that I had a counterpart; I must say I really enjoyed my interaction with the latter. In my discussion with (the Swedish journalist) Göran Rosenberg on democracy and difference, there were two principal perspectives. I am not denying that our perspectives arise out of the social formations in which we live. Of course where we live, our culture etc. does affect us, our ideas and questions, but this aspect should come later. First, one must present one's perspective on the question at hand, and then people can start expressing their views on that question. Clearly, there are divergences and different sources and reasons for these divergences. The audience can appreciate these different opinions and approaches, and engages with them in a much more multi-dimensional and complex way. Giving a single talk is also very effective, in my experience. The audience in Malmö was very good! But all-in-all, my preference is for the first-mentioned approach.

I have also participated in 'Citizens without Boundaries' activities as a member of the audience. I have been quite impressed by the active and engaged role taken by the audience, especially at the event here in İstanbul featuring the two poets Bejan Matur and Ida Börjel. I thought the triangular relationship between the two poets (one from Sweden and one from Turkey of Kurdish origin) and the audience was very interesting. It made me think about my own perspectives on identity. The extent to which the audience engages with the speakers and their ideas increases the productivity of the whole discussion. I identified with this very strongly while a member of the audience. A friend of mine, the journalist Emre Aköz who also attended, wrote about the event in his column in the daily Sabah, describing it very accurately as a modest gesture and activity which nonetheless,

Kimlik kavramına herkes farklı dillerde, farklı açılardan yaklaşıyor. Bazıları sanatsal, akademik ya da politik açıdan sorun üstünde çalışıyor. Önemli olan bu yaklaşımları bir araya getirmek. Sorunla ilgili konuşmalarım bazen çok akademik görünüyör olabilir ama bazen buna da ihtiyaç var. Bazı konuşmalar çok duygusal olabilir, ama kimliğe dair yaşanmış duyguların da, olgular gibi, açıklanmaları gerekir. Başkaları da, yaptıkları kamuoyu araştırmalarına dayanarak, sayısal verilerle konuşur; ama olup bitenleri ve halkın düşüncelerinin ne yönde olduğunu görmek için sayılara da ihtiyacımız var. Önemli olan, ki iş ve özel yaşamımda benim yapmaya çalıştığım da bu, çoğulculuğun desteklenmesidir. Demokratik anlamda ne kadar çoğulcu olursak bu çokluktan bir birlik yaratma şansımız o kadar yüksek olur. Tabii ilişki kurmak, dinlemek, empati kurmak ve kendini diğerinin yerine koymak da bu sonuca ulaşmada çok önemli. Çoğulculuk; farklı insanlar, farklı iddialar, farklı yorumlar ve sorunlara farklı çözüm yolları için alan gerektirir.

Türkiye’de bu alanlar sınırlı. İçinde yaşadığımız sosyal alan olarak Türkiye’nin, farklı kimliklerin birbiriyle ilişki kurmadığı bir gettolar ülkesi haline gelmesi en büyük korkularımdan biri. Sosyolojik olarak durum böyle olmasa da konuyla ilgili tüm akademik ve politik söylemler bu bölünmeyi arttırıyor. İstanbul’da çokdinli ve çokkültürlü bir yaşam olduğunu hissedebilirsiniz ama yaratılan ve tüm ülkeye yayılan söylemlere bakarsanız, Türkiye, bir çatışma ve ayrışma kültüründen ibaret. Dolayısıyla, diyalog alanları yaratılmasına ihtiyaç var. Ama korkum o ki, bu tür yeni alanlar yaratılmadığı gibi, var olanlar da yok ediliyor ya da kapatılıyor. Bu önemli bir sorun. Siyasi anlamda Türkiye, İslam ile modernliğin, İslam ile sekülerizmin vb. bir aradalığını temsil eder. Ama son yıllarda dış dünyada, birlikte yaşam söylemine ters düşen gelişmelerle anılıyor. Bu nedenle farklı olanla diyalogun yaratılması ve, sizinki gibi, problemlerimizi tartışabildiğimiz platformların sağlanması oldukça önemli.

Bu alanların yaratılmasında sivil toplum kuruluşları ve kamusal entelektüellerin rolü büyük. Teorik anlamda, medya bu rolü üstlenebilir ama aslında tam tersini yapıyor: Kutuplaşma ve ayrışma yaratıyor. Alternatif medya, bildiğim kadarıyla, mevcut durumu eleştirme konusunda iyi, ama alternatif kamusal alanlar yaratma konusunda değil. Üniversiteler akademik alanlardır ve bu alanlarda öğrencilerle akademisyenler arasında diyalog kurulması çok önemlidir. Ama bu üniversite sistemini aşan bir sorun.

Türkiye’de olduğu kadar İsveç’te de en temel sorunlardan biri, belki de bugün en çok karşımıza çıkanı, birlikte yaşamının temellerini ve olanaklarını nasıl güçlendireceğimiz sorundur. Bir arada var olmak değil, *birlikte yaşamak*. Acaba bu mümkün mü? Herkes, şu ya da bu şekilde, farklı açılardan bu sorunla uğraşiyor. Ve tam da bu sorun nedeniyle diyalog için alanlar yaratılmalıdır. Eleştirilmeli, ama

because it was knowledge-based, might have important outcomes and gains. Although the activity itself is humble, nevertheless it provides a platform for exchange, dialogue, listening, hearing, rethinking –all of these are important processes and possibilities. What it shows is that we do not always have to be so elaborate and organized to achieve great outcomes. As long as one is creating dialogue and a platform, something good and important can come out of it.

Everybody addresses the concept of identity from different perspectives, in different languages. Some actually work on these questions from an artistic, academic or a political point of view. What is important is to bring together different perspectives. Sometimes, the way I talk might sound too academic but this mode of talk is needed. Some might sound too emotional but you also need the experienced emotions, like phenomenological talks about identity. Others sound like number-crunchers, referring to their public opinion surveys, but we also need numbers to see what is really going on and how public opinion stands. What is important, what I myself try to do in my academic work and life, is to advocate pluralism. The more pluralistic we are, democratically speaking, the more chances we have of creating unity out of this plurality. But of course, engagement, listening, real empathy and getting into other people's situations are crucial for that achievement. Pluralism requires a space for different people, different knowledge claims, different interpretations and ways of dealing with issues.

In Turkey, these spaces are limited. One of my fears is that Turkey, in terms of being a social space in which we live, is becoming a country of ghettos and separate identities not really talking to each other. While this may not be the case sociologically, the whole of the academic and political discourses that make sense of reality increases this fragmentation. In İstanbul, you might smell a multi-religious and multicultural air but when you look at the discourses being narrated and navigating through İstanbul and Turkey, then Turkey is a culture of clashes and a culture of separation in terms of identity. There is a need to create spaces of dialogue in Turkey. But my fear is not only that these spaces are not being created but also that the existing ones are being abolished or are closing down. This is a problem. In a political sense, Turkey represents the co-existence of Islam and modernity, the co-existence of Islam and secularism, and so on; but in recent years, it has been the discord inside the discourse of coexistence that has represented Turkey to the outside world. This is why attempts to create dialogue within difference, to provide platforms like yours where we actually discuss our problems, are very important.

aynı zamanda durumu değiştirmeye ve alternatif alanlar yaratılmaya da çalışmalıdır.

Bu alanların işe yaraması, etkili olması ve fark yaratabilmesi için uluslarüstü olması gerekir, çünkü problemler de ulusal değil; bölgesel ve küresel. Örneğin, Türkiye'nin problemleri sadece Türkiye'nin problemleri değildir. Demokrasinin açıklarını –halkın düşüncelerini ve taleplerini bürokratlara iletme problemi gibi– kapatmak için Avrupa'dan ve kamusal alanların yaratılmasından bahsederken tabii ki uluslarüstü kamusal alanları kastediyoruz.

Kamusal alanların uluslarüstü olması gerektiği düşünöldüğünde, bu sefer de iletişimde hangi dilin kullanılacağı ikilemi ve zorluğu ortaya çıkıyor. Kanada'da, küreselleşmenin yeniden düşünölmesi üzerine yürütölen bir projede görev alıyorum. Eğer küreselleşme konusundaki bilgimizi küreselleştireceksek hangi dili kullanmalıyız? Tabii ki araştırılması gerekir ama ben şuna inanıyorum: Eğer bir diyalog yaratma niyeti gerçekten varsa, yetersiz de olsa İngilizce çalışılıp çevirmenlerden destek alınabilir. Bu tür yenilikçi bir iletişimin sonuçlarını, bir ölke hakkında var olan kodlanmış ve basitleştirilmiş tüm bilgi iddialarına tercih ederim.

NGOs and public intellectuals are crucial for these spaces. Theoretically speaking, the media could perform this kind of role, but it is actually doing the pure opposite. It is creating polarization and separation. The existing alternative media, as far as I know, is good in terms of criticizing the existing situation, but not at establishing alternative public spheres. Universities are academic spaces and it is important to have this kind of dialogue between students and university professors. However, the issue goes beyond the university system.

One of the fundamental questions, maybe the question that confronts us most today, in Turkey as well as in Sweden, is how we are going to strengthen the foundations and possibilities of living together. Not co-existing, but *living* together. Is this possible at all? Everybody is one way or the other, dealing with this question from all different angles. And it is in the light of this question that spaces for dialogue need to be created. Any critical thinking should criticize, but at the same time, try to alter the situation and attempt to create alternative spaces.

In order for these spaces to work, be effective and make a difference they need to be transnational, as the problems are not national, but regional, global, etc. Turkey's problems, for instance, are not only the problems of Turkey. When speaking of Europe and the importance of creating public spheres to solve the problem of the democratic deficit –communicating people's ideas and demands to the bureaucrats, etc.- then of course we are talking about transnational public spheres.

When the very condition for the existence of public spaces is transnational, then one faces the dilemma and difficulty of deciding which language to use in communication. I am involved in a research project based in Canada about rethinking globalization. If we are going to globalize our knowledge of globalization, what language should we use? My hunch, which of course needs to be researched, is that if there is a real intention to create dialogue, one can work with imperfect English and rely on the services of translators, etc. I prefer the outcome of this kind of explorative communication to any of the existing codified, reified claims to knowledge about a country.

Åke Larsson ile röportaj

Åke Larsson İstanbul ve Malmö’de düzenlenen pek çok söyleşiye katıldı.

Ingrid Rasch: Kısaca kendinizi tanıtabilir misiniz?

Å.L: Şu anda Skâne’de yaşıyorum ama aslen Stokholmlüyüm. On yılı öğretmen olarak olmak üzere yirmi bir yıl İsveç halk liselerinde çalıştım. Geijerskolan’da müdürlük yaptım. Şu anda Tomelilla’da Österlen Halk Lisesi’nde müdürüm.

I.R: Bu yayın uluslararası okuyucuya hitap edeceği için İsveç’in yurttaşlık eğitimi geleneği ve halk liselerindeki ortamdan kısaca bahsedebilir misiniz?

Å.L: 1860’lardan itibaren halk liseleri büyük oranda toplumun bilgiye ve eğitime erişmesine ve aynı zamanda yeni oluşmakta olan demokratik sistemin işleyişi hakkında bilgilendirilmesine yoğunlaştı. Halk liseleri genellikle çıkar gruplarına göre ayrılmıştı. Örneğin, işçi hareketinin kendi okulları vardı ve bu okullarda yetişen öğrencilerden bazıları ilerde Sosyal Demokrat İşçi Partisi’nde görev aldı. Aynı şekilde Yeşilay hareketinin de kendi okulları vs. vardı. Bu okulların kurulmasındaki amaç, her grubun kendi mensuplarına, hızlı gelişen demokrasi içinde nasıl davranacaklarını ve seslerini nasıl duyuracaklarını öğretmekti. Bu yolla insanlar, aynı zamanda, bizim halen büyük ölçüde geçerli saydığımız refah toplumunun oluşturulmasına katkıda bulundular. 1900’lerin başlarında halk liselerindeki öğrenci sayısı en az devlet liselerinin ilk yılındaki öğrenci sayısı kadardı. Diğer bir ifadeyle, halk liseleri o dönemin eğitim sisteminde önemli bir rol oynadı; nüfusun büyük bir kısmına ulaştı ve daha sonra toplum içinde kilit pozisyonlar alacak insanlar yetiştirdi. Bugün, bu etkiye sahip değiller. 1900’lerin sonlarında, halk liseleri sistemi, yurttaşlık eğitiminin gerileyerek, yerine bireyin kendini gerçekleştirmesine odaklanan eğitim anlayışının geçişine tanık oldu. Yine de halk liseleri temel eğitime ulaşmada alternatif bir yol olarak varlığını korudu. Aynı zamanda mesleki eğitim amaçlı kullanılmaya başlandı. Ancak bu durum beraberinde daha zengin bir eğitim müfredatının ikinci plana itilmesine neden oldu. Kanımca, bu talihsiz bir gelişmeydi.

Interview with Åke Larsson

Åke Larsson participated in the audience in several of our public conversations in İstanbul and Malmö.

Ingrid Rasch: *Could you please briefly introduce yourself?*

Å.L: I am a native of Stockholm although I now live in Skåne, and I have worked in the Swedish Folk High School system for 21 years, of which 10 years were spent as a teacher. I have been the Headmaster of Geijerskolan and now hold the same position at Österlen Folk High School in Tomelilla.

I.R: *Because this publication is aimed at an international audience, we want to ask you to briefly describe Sweden's tradition of civic education and the whole environment of Folk High Schools.*

Å.L: From 1860 and onwards, the activities of the Folk High School movement were focused, to a very great extent, on giving groups in society access to knowledge and education about society and also, not least, to the workings of the emerging democratic system. The Folk High Schools were often organized down the line of interest groups: The workers' movement had their schools (in which, partly, future party officials in the Workers' Social Democratic Party were educated), the temperance movement had its schools, etc. The idea was to give people in one's own circles knowledge about how to act and gain a voice in the fast-growing democracy. In this way, people also became involved in the building of the welfare state which, to a very great extent, we still recognize. In the early 1900s, there were as many Folk High School students as first year state high school students. In other words, Folk High Schools played an important role in the education system of that time, reached a large section of the population and formed people who later took on key positions in society. We do not have this kind of impact today. In the last few decades of the 1900s, the Folk High School system faced a climate of retreating citizen education –instead, the self-realization of the individual took on a central role. Nonetheless, Folk High Schools remained an alternative way of acquiring a basic education. At the same time, they were used for vocational training of the unemployed, which also had the side-effect of pushing the broad, deep educational agenda into the background. In my view, this is an unfortunate development.

I.R: Bu durum, her insanın yaratıcı bir varlık olduğu ve kendi hayatıyla beraber toplumu da bir bütün olarak şekillendirdiği inancından uzaklaşarak insanların mevcut ekonomik koşullara adapte edilebilir tüketiciler olarak görüldüğü bir eğitim anlayışına geçilmesiyle ilgili değil mi? Bence, bu noktada, yurttaşlık eğitimi hareketinin zemini kayboluyor. Halk liselerinin çıkışı, büyük ölçüde, her bireyin gerekli araçlara erişebildiği sürece yaratıcı bir enerjiye sahip olduğu fikrine dayanan hümanizmden etkilenmişti.

Andrea Karlsson: Halk liselerinin rolünün değişmesinde üniversite ve liselerdeki istihdamın önemli ölçüde artması da etkili olmuştur. Halk liselerinin şu anda ve gelecekte özgün ve değerli bir eğitim sunma ihtimali hakkında ne düşünüyorsunuz?

Å.L: Bu, tamamen yurttaş eğitimi kavramıyla ilgili. Benim, birey olarak, toplumda yapıcı bir rol oynayabilmek için ne tür bir bilgiye ihtiyacım var? Akademik eğitim çok daha teorik ve soyut. Aynı zamanda topluma bağlantısı da kopuk. Başka hiçbir eğitim yapısı akademik bakış açısı ile bireysel yaratıcılığın gelişimi arasında köprü kurabilecek kapasiteye sahip değil. Halk liseleri ayrıca kendi faaliyetlerini kendi yöntemleri ile belirlemek gibi benzersiz bir imkana da sahip. Bu imkanı kullanmak, kendi sınırlarının dışına çıkarak ulusal ve uluslararası yeni bağlantılar ve girişimlere zemin hazırlayacak ağlara dahil olmak, her okulun kendi inisiyatifinde. Halk liseleri amaçlarını yeniden yapılandırmalı ve insanların hayatlarının akışına ve her tür yeni ağa katılımlarına uygun yeni kalıplar bulmalı. Bugün, eskisi gibi, bir şeyin içine doğup o pozisyonda kalmak mümkün değil. Müdahil olmalı ve tamamıyla gerekli ve yeni demokratik yapılar yaratmaya çalışmalıyız.

I.R: Ben yurttaşlık eğitimi konusunda duygusal değilim. Yurttaşlık eğitiminin bir amacı olmalı. Kendini güçsüz hisseden insanlara –hem birey hem kolektif varlıklar olarak- sınırları aşmalarına yardımcı olacak yetiyi vermeli. Bunu yapmak için, bir kişinin dış dünyanın analizini yapmaya, yaratıcı bir kapasiteye ve hayalgücüne ihtiyacı var. Kanımca, tüm bunlar mevcut İsveç eğitim sistemi tarafından neredeyse yok edilmiştir. Bugün, akademik çevrelerde, düşünüen değil, yüksek performans gösteren öğrencilere değer veriliyor. İdeal yurttaşlık eğitimi ile akademik eğitim birleştirilebilseydi, sanırım, hem toplumu anlamaya hem de sanatkar ve yaratıcı yönleriyle öne çıkan yeni bireyler yetiştirmeye odaklanan bir eğitim tahayyül edebilirlik.

Å.L: Benim eğitime ilişkin kişisel görüşüm Almanların bildung kavramına benzer bir şekilde iki temele dayanıyor: Birincisi kişiliğin şekillendirilmesi,

I.R: Is this not about an educational vision which has moved away from the belief that every human being is creative and shapes his or her own life as well as society as a whole –towards a view of people as being adaptable to existing economic conditions; or, people as consumers? Here, I believe that the whole central nerve of the civic education movement is being lost. The birth of the Folk High School movement was deeply influenced by a view of humanity, where each individual had creative energies in so far as he or she was given the necessary tools.

Andrea Karlsson: The role of the Folk High School system has also changed because of enormously expanded recruitment in universities and high schools. What are your views on the possibility of Folk High Schools being able to offer something unique and valuable today and tomorrow?

Å.L: It is all about the important concept of civic education. What do I, as an individual, need to know in order to be able to play a constructive part in society? Academic education has been far more theoretical and abstract, and not so directly connected to the society in which we live. No other educational structure have the capacity to bridge the gap between an academic outlook and the development of individual creativity. Folk High Schools also have the unique possibility of being able to develop their own activities, in their own chosen ways. It is up to each individual school to make use of this opportunity, to move freely outside the school's own boundaries and connect to networks that can create new initiatives and contacts both nationally and internationally. The Folk High School system has to restructure its purpose and find forms reconcilable with people's pace of life, their mobility and participation in all sorts of new networks. Today, it is not possible to be born into something and then remain in that position as was previously the case in society. We have to be involved and try to create new and entirely necessary democratic structures.

I.R: I am not sentimental about civic education. Civic education has to have a purpose. It has to give people who are experiencing a sense of powerlessness, the ability –both as individuals and collective beings- to cross new boundaries. To do this, one needs a combination of so-called analysis of the exterior world and a creative capacity and imagination. In my view, this has been rendered impotent at all levels by the current Swedish education system. In academic contexts today, the thinking student is not prioritized –only the high-performing one. If one could look at the ideal civic education and amalgamate this with academic education, I suppose one could imagine an education both focused on understanding the society in which we live, and shaping new players in society who stand out because of their artistic and creative vision.

ikincisi ise, dünyayı anlamak ve değerlendirebilmek için bilgi ile aydınlanmış bir bakış açısı kazandırılması. Bu, kendi içine bakmak ve kendini yönlendiren mekanizmaları anlamak kadar önemli. Ve bunu ancak bireyin kendisi yapabilir. "Bu habere neden böyle tepki verdim?", "Neden bir tartışmayı her iki tarafın da yeni bir şeyler öğrenerek tatmin olacağı bir fırsat olarak değil de, nihai amacı kazanmak olan bir savaşmış gibi görüyorum?" Gerçekten inanıyorum ki, büyük çatışmalarla, aile ya da iş yeri gibi mikro alanlarda yaşanan çatışmaları yönlendiren mekanizmalar temelde birbirinden farklı değil. Eskiden müfredatta "Kişisel Formasyon" diye bir ders vardı. Bugün bu ifade neredeyse telaffuz bile edilmiyor.

I.R: Halk lisesinde müdürlük yaptığım son yıllarda demokrasi dersi açılması konusu tartışılıyordu. Bu tartışmalar beni dehşete düşürdü. Demokrasi açılacak bir ders değil, devam eden bir süreç, sürekli tartışılması gereken bir şeydir.

Å.L: 20. yüzyıldaki İsveç gibi büyük ölçüde homojen bir kültürde, herkese açık bir demokrasiye sahip olmak bir yere kadar mümkündür. O zamandan bu yana bütün mesele, az ya da çok sabit ve kabul edilebilir bir demokrasiyi garanti altına alacak kurumların inşa edilmesi oldu. Homojenlik korunacak, çıkar grupları bir arada tutulacaktı. Politikanın amacı karşılıklı anlayış ve uzlaşmaydı. O günlerde İsveç bir tür kurtarılmış bölgeydi. Fakat içinde bulunduğumuz şu günlerde tüm bunlar pek mümkün görünmüyor. Birlikteliğini ve demokratik yapısını korumak isteyen her toplum gibi, değer çatışmalarının üstesinden gelebilmeyi öğrenmeliyiz. Bir daha asla 20. yy.da İsveç'te var olan genel uzlaşma düzeyini yakalamamız mümkün olmayacak. Bu durumda, yeni yurttaşlık erdemleri de formüle etmeliyiz.

A.K: Bu, demokrasinin bir süreçten çok bir durum olarak görülmesinden kaynaklanıyor mu? Yine "bildung" ve kişisel formasyon kavramlarına dönüyoruz. Demokrasi bir süreç olarak görüldüğünde, düşünme süreçleri esnek, farklı değer sistemleri olduğunun bilincinde, etkin ve iyi eğitilmiş bireylere ihtiyaç doğar.

Å.L: Ve tam bu noktada, farklı gruplardan insanları aynı çatı altında bir araya getiren halk liseleri büyük bir potansiyele sahip. Farklı gelenek, alışkanlık ve kültürlerden insanlarla bir arada var olmayı öğrenmek için verimli bir zemin. Hoşgörü, sabır, müsamaha ve insanlarla bağ kurma. Ayrıca, AB'nin, yurttaşlarının bilgi standartlarını yükseltme arzusunu ifade ederken halk liselerini tanımlamaya çalışır gibi görüldüğünü farkettim. Mesela "etkin yurttaşlık öğrenimi", "temel sosyal yetiler", "kendi kendini

Å.L: My personal ideal of education, closely allied to the German concept of *bildung*, is about two things: One of these is the shaping of personality; the other is about an enlightened and informed outlook –incorporating a fearless, informed observation of the world for the purposes of evaluation and understanding. It is just as important to look within and understand the mechanisms that drive one. And one can only do this oneself. Why am I reacting to this news item in this particular way? Why do I go into a discussion as if it were a battle, with my victory as the ultimate goal? Why not instead have the ambition of learning something new, with both parties reasonably satisfied at the end? I firmly believe that the mechanisms driving the great conflicts are fundamentally not at all different from how things happen at a micro-level, such as within the family or in the workplace. Before, the item “Personal Formation” actually featured in our curriculums –today one would hardly dare mention the phrase.

I.R: In the last few years, while I have been a Folk High School headmaster, there has been a lot of talk about running courses in democracy, which turns me quite rigid with dismay. Democracy is not something one can run courses on, it is an ongoing process, something one discusses all the time.

Å.L: In a homogenous culture, as Sweden to a very great extent was in the 20th century, it is possible to some extent to have some sort of patented form for democracy. Back then, it was all about building institutions that would guarantee democracy, in which everything was seen as more or less fixed and recognizable. Homogeneity was going to be maintained, interest groups welded together. Mutual understanding and consensus were the goals of politics. In those days, Sweden was a sort of protected world. But in the time into which we are heading now, those things are not possible. What we have to learn, like any society that wants to maintain its unity and be democratic, is to always be able to handle genuine value conflicts. We will never again be able to reach the level of common understanding existing in Sweden in the 20th century. In this situation, we also have to formulate new civic virtues.

A.K: Is it not the case that democracy has been regarded as a state of being rather than a process? We're coming back again to the concepts of “bildung” and self-formation. If one sees democracy as a process, then there is a need for active and broadly educated individuals with flexibility in their thought processes, and who are able to deepen their awareness of different value systems.

Å.L: And it is right here that the Folk High School has great potential, not least because we have such varied groups of people coming together within our walls. It's fertile ground in terms of learning to exist with other people with very

yetiştirmeye teşvik”, “kültürel ifade biçimleri” ve “etkin yurttaşlık”tan bahsediliyor. Halk liseleri 1860’lardan beri bu konularla ilgileniyor.

I.R: Hem İstanbul hem de Malmö’deki söyleşilerimize katıldınız. Sizce, Sınır Tanımayan Yurttaşlar yeni, ilerici ve uluslarüstü bir yurttaşlık eğitimi yaratmada yurttaşlık eğitimi potansiyelinden nasıl faydalanıyor?

Å.L: Söyleşileri çok canlandırıcı buldum. Sınır Tanımayan Yurttaşlar söyleşilerinde en çok takdir ettiğim şey polemiklere yer verilmemesi ve tekdüzelikten eser olmamasıydı. Mantıken, kişi tartışmayı kazanmayı değil, kaybetmeyi arzu etmelidir çünkü ancak o zaman yeni bir şeyler öğrenmiş olacaktır. STY’yi tanımlayan şey, ortak bir amaç, beyan, bakış açısı ya da çözüm üretmeye çalışmaması. Uygulamanın en önemli yanı birbirine saygılı bir iletişimin gerçekleşmiş olmasıydı. Dolayısıyla, STY’nin düzenlediği sohbetler, ilerde çok fazla ihtiyaç duyacağımız türden bir iletişimin küçük bir örnekleme gibi görülebilir.

Bu yeni, sınırları keskin olmayan değişik alanlarda gerçekleştirilen sohbetler pek çok farklı yerde yapılmalı. STY karşılaştıklarım arasında benzeri olmayan bir iş yapıyor. Halk liseleri de dahil olmak üzere, bu tip yeni yapılar kurmak için çok daha fazla insan çalışmalı. Gelecekte, bir kurum ya da parti öyle istediği için daha çok insanın toplumsal yeniden yapılanmaya katkı sunacağını düşünmüyorum. Ama değişik ağlara dahil, politik olarak aktif bireyler zaman içinde daha çok öne çıkacak. Modern bireyden, daha çok müdahil olması ve çaba göstermesi beklenecek. Halk liselerinin bu bağlamdaki yeri ve nasıl önemli bir rol oynayabileceği sorusu eğitim açısından ciddi bir soru.

I.R: Ama dünyanın kaderini idealist bireyler belirleyemeyeceğine göre, kurumlar üstlerine düşen sorumluluğu almalı. Hem istikrarlı ve güven veren hem de esnek ve çabuk reaksiyon gösteren, yaratıcılık üzerine kurulu bir yapı nasıl oluşturulur?

Å.L: Elbette ki yeni şeylerin yapılabilmesi için kurumsal güvence faydalı olabilir. Her halk lisesi, farklı ilgi alanları ve farklı değerler için benzer buluşma mekanları yaratma olanağına sahip. Österlen’deki Tomelilla örneğini ele alalım: Bir anlamda İsveç’in periferisinde sayılabilir. Her yıl, 40 farklı milletten insan gelip gidiyor. Bu tip önemli buluşma mekanlarını oluşturmak için illa Malmö, Stokholm ya da Kopenhag’da olmak gerekmiyor. Halk liseleri her zaman homojen bir toplumun parçası olagelmıştır ve çalışanlarına baktığınız zaman hala de öyledir. Ancak,

different customs, habits and cultures. Tolerance, patience, indulgence, the ability to bond with people. In addition to this, I have noticed that the EU ambition of raising standards of knowledge among its citizens sounds very much as if they are trying to describe the Folk High School. For instance, there is talk of “learning for active citizenship”, key social skills, fostering auto-didacticism, cultural modes of expression, active citizenship, etc. The Folk High School has been involved with these areas ever since the 1860s.

I.R: You have taken part in our conversations both in İstanbul and Malmö. In what way do you think that Citizens Without Boundaries utilizes the potential of civic education to create a new, ground-breaking and transnational civic education?

Å.L: I have experienced the conversations as very invigorating. What I really have appreciated with Citizens Without Boundaries is the lack of polemics, and the fact that there has not been a whiff of a dull debating. Rationally, one should not be interested in winning a debate, but rather in losing it –because this would mean that one had learnt something new. The thing that characterizes CwB is that one is not meant to reach a common goal, statement, view or solution. The crucial part of the whole exercise is that respectful communication has taken place. In this way, Citizens Without Boundaries conversations could be seen as a microcosm of what is going to be more and more needed in the future.

These new, less demarcated spaces for important conversations in society must all be very different, and take place at all kinds of locations. Citizens Without Boundaries is probably the first of its kind that I have had any contact with. More people have to work on creating these types of new structures, including the Folk High School. In future, people will not take part in social rebuilding because the association or the party is calling –I really don’t think so. But the individual as a politically active member of various networks will become more and more prominent. A great deal will be asked of the modern individual if he or she is going to be able to take part and exert some influence. It’s a huge educational question where the Folk High School can play an important role.

I.R: But because the world cannot base itself on individual idealists, institutions have to take their responsibility. How can one build something up which has both stability and security, but is still able to respond quickly and flexibly while based on creative ability?

Å.L: There is definitely a possibility of utilizing institutional security to get new things done. Every Folk High School has the opportunity of organizing similar

halihazırda oldukça büyük bir demografik kayma gerçekleşiyor ve umarım halk liselerini, İsveç'in bugün ne olduğunu yansıtacak kurumlar haline getirme şansını yakalayabiliriz.

meeting places for various interests and values. Take for instance Tomelilla, in Österlen, a sort of periphery of Sweden. Here, some 40 different nationalities stream through every year. You don't have to be in Malmö, Stockholm or Copenhagen to establish these important meeting places. The Folk High School has been a part of the homogenous society and it still is if you look at the people working for it. But there is a fairly extensive demographic shift taking place and I really hope the opportunity is grasped, in terms of making Folk High Schools reflect what Sweden is today.

Kenneth ve Elisabeth Frank ile Röportaj

Kenneth ve Elisabeth Frank İstanbul'da düzenlenen pek çok söyleşiye izleyici olarak katıldılar.

K.F: Amerikan vatandaşım ve 1982'den beri Türkiye'de yaşıyorum. Eşim Elizabeth ve ben, 2004'te İstanbul'a taşınincaya kadar, yirmi iki yıl İzmir'de çalıştık. Eşimle birlikte American Board'un genel sekreterliğini yürütüyoruz. Organizasyon, 1820'den beri Osmanlı İmparatorluğu'na insan gönderiyor. O zamandan beri burada sürekli Protestan misyonerlerimiz var. Halihazırda, İstanbul, İzmir ve Tarsus'ta üç lise ve orta okul var. Bunlar, şu an Türkler tarafından yönetilen devlet okulları. Ben daha çok matematik dersi verdim, ayrıca okul müdürlüğü de yaptım.

E.F: Profesyonel olarak okul kütüphaneciliği yapıyorum. İzmir'deki okul kütüphanesini kurdum. Ayrıca göçmen, mülteci ve sığınmacılarla da çalışıyorum.

K.F: Türkiye'deki okullarımız iki dilde eğitim veriyor ve öğrencilerimiz 14-18 yaş aralığında. Özel okullar oldukları için öğrenciler ödeme yapmak zorundalar. Dolayısıyla, bu okullara giriş pahalı ama bazı öğrencilerimizin bursu var.

Değişik kültürlerde çalıştığımız için pek çok farklı eğitim sistemi ve yurttaşlık eğitimi anlayışıyla karşılaştık. ABD'de Amerika yerlilerine dersler verdik, 1970'lerde ise Zambia'da öğretmenlik yaptık.

ABD'de, iyi bir Amerikan yurttaşı olarak yetiştirildim. Yani iyi bir komşu olmak, oy vermek, öğrenim görmek ve anayasal haklara aşına olmak zorundaydım. Amerika'da iyi yurttaş olmaktan anlaşılan budur.

Zambiya'da ise, İngiliz sömürgesinden kurtuluşunun hemen ardından, hükümetin yeni bir ulusal kimlik yaratmaya çalıştığı zamanlarda yaşadık. Eğitim sisteminin, bu yeni kimliğin tesis edilmesinde bir araç olduğunu gördük. İşin diğer bir yanı da işgücü yaratılması zorunluluğuydu: Ülkenin altyapı, kültür ve eğitim sisteminin geliştirilmesine katkı sağlayacak insan gücü yaratılması gerekiyordu. BM ve UNESCO'nun da yardımıyla işe başlandı. İşgücünün ulusal kimliğin yaratılmasına katkı sağlayacak şekilde acilen yaratılması gerekiyordu.

Türkiye'ye geldiğimizde, tamamıyla aynı şeylerle karşılaştık: Eğitim, tüm bireyleri

Interview with Kenneth and Elisabeth Frank

Kenneth and Elisabeth Frank participated in the audience in several of our public conversations in İstanbul.

K.F: I am an American citizen and I have been living in Turkey since 1982. My wife Elizabeth and I worked in İzmir for twenty-two years before we came to İstanbul in 2004. My position here, together with my wife Elizabeth, is that of General Secretary of the American Board, an organization that has been sending people to the Ottoman Empire since 1820. Ever since, there has been a continuous presence of our Protestant missionaries. Now, there are three high schools and secondary schools in İstanbul, İzmir and Tarsus. These are now Turkish national schools run by Turks. I mostly taught mathematics. I have also worked as a school administrator.

E.F: Professionally, I'm a school librarian. I developed the school library in İzmir. I also work with migrants, refugees, and asylum seekers.

K.F: Our schools in Turkey are bilingual and the students are 14-18 years old. As the schools are private, they have to pay for it. So, it is quite expensive to attend, but some students are there on scholarships.

We have experienced education in various systems and also different civic education concepts at work in different cultures. We have taught native Americans in the US and in the seventies we were teachers in Zambia.

In the US, I was brought up to be a good American citizen, meaning that I had to learn to be a good neighbor, to vote, study and be familiar with the concept of constitutional rights etc. This is what it meant in the US framework.

We lived in Zambia just after the country had been freed from the British colonial system and the government was trying to bring about a new Zambian identity. We saw that the school system was a mechanism for building this new Zambian identity. An additional component was the need to produce manpower –i.e. to produce certain people interested in serving the development of the country: The infrastructure, the culture and the educational system. This was all set out with

Türk olarak yetiştirmenin bir yolu. Tarih ve tüm ulusal semboller, işgücü yaratılması da dahil olmak üzere bu amaç için kullanılıyor. Ben, bu tür bir yurttaşlık eğitimini seküler beyin yıkama olarak tanımlıyorum.

STY'nin yurttaşlık eğitimi tanımı bunun tam tersi. Biz, bireyin faydasına bir eğitimi kastediyoruz. Verilili bir demokrasi kavramına uyacak değil, aksine, demokrasi yaratabilecek bir eğitimden söz ediyoruz.

K.F: Bazı toplumlar bireyi önemser, bazılarıysa kolektifi ön plana çıkarır ve ikincisinde birey, toplumun başarısı için, ona uymak zorundadır. Oysa uluslararası bir kavram olarak yurttaşlık eğitimi, dünyadaki diğer insanlarla, özellikle de kendilerinden farklı olanlarla aralarındaki ilişkiyi gözeten bireyler yetiştirmek ve bu dünyada nasıl davranmaları gerektiğini öğrenmelerini sağlamak içindir.

Türkiye'deki okullarımızda uluslararası bakış çok önemlidir: Farklı dilleri öğrenmek, farklı uluslararası organizasyonlarla ilişkili olmak, küresel dünyada olup bitenleri görmek. Keşke, Amerika'da daha fazla okul eğitim programlarına bu uluslararası perspektifi dahil edebilseydi.

E.F: Mezunlarımız, onları AB ve diğer uluslararası konularla ilgilenmeleri yönünde teşvik ettiğimiz için bizi gerçekten takdir ediyor. Ayrıca, İngilizce pratik yapmak zorundalar, ki bu da çok önemli ve dünyaya açılmalarını sağlıyor.

Türk gazeteci Mustafa Akyol ile İsveçli felsefeci Bengt Kristensson Uggl'a'nın katıldığı söyleşide, izleyicilerden bir kısmının İngilizce konuşmakta zorlandığını gördüm. Söylediklerini çevirecek birini bulana kadar konuşmuyorlardı. Ancak bir çevirmen bulduktan sonra diyaloga gerçekten katılabildiler.

STY'nin fikirlerinin çok yaratıcı olduğunu düşünüyorum. Özellikle Türkiye gibi akademiye ulaşmanın zor olduğu bir ülkede, onca akademik bilginin kamusal alana taşınması ve bunun da bir restoran ya da otel lobisinde yapılması hoşuma gitti.

Gözlemediğim kadarıyla bu toplumda insanlar eleştirilmekten korkuyor ve tartışmanın her türlüsünden çekiniyor. Okullarımızda bundan sık sık söz ediyoruz. Dolayısıyla, akademinin dışına çıktığınız zaman insanların korkularını artırabilirsiniz. Tartışmalara katılmak isterler ama muhtemelen korkarlar. Ayrıca, kamu önünde söyleyecekleri şeylerin sonuçlarından da çekinebilirler. İnsanlar, bir araya gelip sinirlenmeden veya birbirlerine bağırmandan kültürel ve felsefi konulardan bahsedebileceklerinin farkına varabilseler, bu büyük bir ilerleme olurdu. Bu belli bir disiplin kazandırır ve bu da toplum için olumlu bir şey olurdu. Yönteminiz muhteşem ve gerçekten yeni bir fikir.

the help of the UN and UNESCO. There was a need to quickly create this manpower in a very nationalistic way.

Coming to Turkey, we have seen exactly the same things. That is, education is a way of fostering a person as a Turk. History and all the national symbols are used to do that, with an added component of manpower. This kind of civic education I would call secular indoctrination.

When CwB uses the term civic education, we mean just the opposite. We mean an education for the benefit of the individual. Not an education to fit into a given concept of democracy but rather to be able to create democracy.

K.F: Some societies emphasize the individual and others are built on the collective, and there the individual has to fit into the collective for the success of the society. What I find interesting is civic education as an international concept, is to develop individuals to look upon their relations with others in the world. Especially those who are different from themselves. And to learn how to act in the world.

In our schools in Turkey, the international aspect is very important: Learning different languages and relating to different international organizations. And seeing things, working globally. I wish more schools in the US could have that international perspective in their educational programmes.

E.F: Our graduates really appreciate us encouraging them to be interested in EU and other international issues. They also have to practice their English which is very important and opens up the world for them.

During the CwB public conversation between the Turkish journalist Mustafa Akyol and the Swedish philosopher Bengt Kristensson Ugglå, I could see how some people in the audience were struggling with the English language. They wouldn't speak until they saw that someone would translate for them. Then they really started to contribute to the dialogue.

I think that the CwB ideas are very creative. I love to see all that education coming out of academia, especially in a country like Turkey where it is so hard to get into academia. And to see it offered to people in a restaurant or in a hotel lobby.

My experience of this society is that people are scared of being criticized and very nervous about any kind of controversy. We often talk about this in our schools.

K.F: Konseptiniz heyecan verici, yaratıcı ve eğitim açısından da oldukça önemli. Farklı geçmiş ve fikirlere sahip insanların bir araya gelebilmeleri, tartışabilmeleri, konuşabilmeleri ve daha önce hiç düşünmedikleri yeni fikirlerden etkilenebilmeleri gerek.

Bu ülkede insanlar sohbetlere alışkın. Birbirleriyle saatlerce konuşabilirler, dolayısıyla sorun nasıl konuşulacağını bilmemeleri değil. Kadınlar da, erkekler de gayet güzel sohbet eder ve düşüncelerini aktarırlar. Ama kamusal bir ortamda, yabancılara hitap ederken ne söyledikleri konusunda çok dikkatli davranırlar. İnsanların gerçekten konuşabilmelerini sağlamış olmanız harika.

E.F: Moderatör olarak da oldukça olumlu, kibar ve teşvik ediciydiniz. Bunu takdir ettim.

K.F: İstanbul, pek çok farklı insanın bir arada yaşadığı bir şehir olarak, projeniz için mükemmel bir yer. Ülkenin farklı yerlerine gitmeniz ve böyle bir projeyi oralara da taşımanız oldukça önemli.

So, when you step out even beyond academia, you may raise people's fears. They want to participate but will perhaps be afraid. They may also be afraid of suffering some sort of consequences if they say something in public. If people find that they can come together and talk about cultural and philosophical topics and get stimulated by that without getting angry or screaming at each other, it is a real gain. It teaches a certain discipline and it has got to be a positive thing for society. It is great. And, it is a new idea.

K.F: Your concept is exciting and creative and very important from an educational point of view. What really must happen is that people of different backgrounds and different opinions should be able to come together and debate and talk and be stimulated by new ideas. Ideas that they have never considered before.

In this country, people are very used to conversations. They spend hours talking to each other, so it is not that people do not know how to talk. Both men and women here talk very well and get their points across. But in a public situation where you are talking to strangers, people are very guarded about what they say. The fact that you can really get people talking is wonderful.

E.F: You were very affirming as a moderator. Very gentle and encouraging. I appreciated that.

K.F: Istanbul is such a perfect place for a project like yours because of all the different people living here. To go to different parts of the country is very exciting. It is important to move a project like this around.

Mazhar Bağlı ile Röportaj

Mazhar Bağlı Diyarbakır’da düzenlenen “AB: Değerlerin Birliği mi?” başlıklı syleşiye konuşmacı olarak katıldı.

Kısaca kendinizi tanıtır mısınız?

Ben Doğ Dr. Mazhar Bağlı. Dicle Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakltesi, Sosyoloji Bölümü ğretim yesiyim. Urfalıyım. 1999 yılından beri Dicle niversitesinde alışıyorum. Tre-namus cinayetleri, kadın intiharları, toplum felsefesi, bölgenin sorunları ve çok kültürlülük ile ilgili çalışmalarım var.

Sizce niversitelerin toplumsal sorunları tartışmadaki rolü nedir?

Dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi Türkiye’de de üniversitelerin toplumsal konuları tartışmaya açma veya var olan tartışmayı geliştirme konusunda önemli katkıları olduğuna inanıyorum. Tabii, Türkiye’deki niversite geleneğiyle Batı Avrupa toplumlarının niversite gelenekleri birbirinden biraz farklı. Batı Avrupa’da biraz daha dogmatizme karşı gelerek bir gelenek oluşturan niversiteler; burada, maalesef, bu dogmatikliğe karşı gelmek yerine onu benimsemeyi tercih etmişlerdir.

Batı Avrupa toplumlarında üniversitelerin ortaya çıkışı *universitas* (evren) kavramına dayanıyor. Belli kurumlar var ve bu kurumlardaki bireyler kendi doktrinlerini savunuyorlar. Kimse kimsenin doktrinini şu ya da bu şekilde baskı altında tutmuyor, kmsemiyor. Hepsi toplum içerisinde eşit düzeyde kabul görüyorlar. Bu da çok farklı alanlarda çok rahat konuşabilmeyi sağlıyor.

Türkiye’deki niversiteler, maalesef, böyle bir geçmişe sahip değildir. Türkiye’de üniversitelere, resmi ideolojinin temsil edildiği kurumlar, devletin ortaya koyduğu temel fikirleri yaygınlaştıran ajanlar olarak bakılıyor. Ama bu düşünce zal döneminde kırılmaya başlandı. O dönemden sonra üniversitelerin birtakım konuları özgürce konuşabilecek ve farklı düşünceleri ortaya koyabilecek bir yapılanmaya doğru gittiklerini görüyoruz. Bu zaman zaman bastırılmaya çalışılsa da, özellikle periferiden gelen öğretimin de tartışmalara katılması ve yeni tartışma konuları yaratmasıyla yeni ve önemli bir dönemin başladığını düşünüyorum.

Interview with Mazhar Bağlı

Mazhar Bağlı participated as a speaker on the theme “Europe – A Union of Values?” in Diyarbakır.

Could you please briefly introduce yourself?

I am Assistant Professor Dr. Mazhar Bağlı. I am a lecturer in the Sociology Department in the Faculty of Science and Letters at Dicle University. I am originally from Urfa. I have been working here in Dicle University since 1999. I have done research on honour killings and suicides of women, social philosophy, on various regional problems, and multi-culturalism.

What is the role of the university in the discussions about societal issues?

I believe that universities in Turkey, as in many places of the world, make important contributions in terms of opening and furthering discussions on social issues. Of course the university tradition in Turkey is rather different from that of Western European societies. The universities in Western Europe have a tradition of defying dogmatism, whereas in Turkey they preferred to embrace dogmatism instead of defying it.

The university in Western European societies is founded upon the concept of *universitas* (universe). They are institutions whose members defend their own doctrines. No one represses or despises others’ doctrines in any way. They are all equally embraced by the society. This provides an environment where people can freely express their opinions on various matters.

The universities in Turkey, unfortunately, do not have the same history. They are regarded as representatives of the official ideology, and as agents that disperse the fundamental ideas brought forth by the state. This has started to change towards the end of the 1980s, when Turgut Özal became Prime Minister and later the 8th President of Turkey. We can see that the universities made an attempt to create a new space for themselves so that some issues would be freely discussed and different ideas could be brought forth. Although these efforts were from time to time repressed, I believe that a new and important era began in the universities

Türkiye’de beni kişisel olarak çok şaşırtan ve anlamakta çok zorlandığım bir durum da şudur: Yapılan araştırmalarda antidemokratik uygulamalardan –örneğin parti kapatılmasından- yana olan insanların içinde üniversite mezunlarının oranı oldukça yüksektir. Bu da, daha önce bahsettiğim gibi, Türkiye’deki üniversitelerin kendilerine ait bir gelenek ortaya koyamamış olmalarından ve sürekli resmi ideolojinin bir ajanı gibi işlev görmüş olmalarından kaynaklanıyor. Ama artık böyle devam edemez. Çünkü hem dünya hem de Türkiye çok hızlı bir biçimde değişiyor. Dünyaya açılma, Avrupa Birliği ile uyum sürecindeki müzakereler ve müktesebat, öğretim üyelerinin Avrupa Birliği ülkelerine gidip gelmeleri, Avrupa Birliği ülkelerinden öğretim üyelerinin buraya gelmeleri, Erasmus programları vb. zihinsel liberalleşmeyi de beraberinde getiriyor. Türkiye’nin, özellikle Diyarbakır’ın, ihtiyacı olan da budur. Diyarbakır’da hem Kürtler adına politika yapanların hem de devletin ideolojisini temsil edenlerin, daha açık söylemek gerekirse DTP’nin, liberalleşmeye diğer kesimlerden daha çok ihtiyaçları vardır. Zihinsel liberalleşme, sahip olunan bilginin mutlak bilgi olmadığını bilincine varmakla mümkündür. Bunun yolu da akademinin tartışma ortamına dahil edilmesinden geçer. Bunun da yavaş yavaş gerçekleştiğini düşünüyorum. Son zamanlarda öğretim üyelerinin televizyon kanallarında, gazetelerde ve dergilerde fikirlerini paylaşmalarının toplumsal konuları tartışma sürecinde çok önemli bir işlevi yerine getirdiğine inanıyorum.

Sizce sosyolojinin toplumsal konuları konuşmaktaki rolü nedir? Bir sosyolog bu süreçte sadece bilgi sağlayan konumunda mıdır yoksa toplumla iletişim halinde midir?

Sosyoloji aslında bilgi veren bir bilim dalıdır. Batı Avrupa toplumları bilgiye tamamen bilişsel bir etkinlik, beyindeki bazı kılcıl damarlarda hareket eden kıvılcımlar gibi bakıyor. Onlar için bilgi değer yüklü bir şey değildir. Ama bana sorarsanız bilgi sadece bir fantezi, kafamızda bir aktivite değildir, aynı zamanda norm da içerir. Her ne kadar sosyolojinin genel teorisi sadece bilgi vermek, kural koymamak, insanlara nasıl davranacağını söylememek üzerine kuruluysa da, ben bilginin içerisinde normatif bir dizgenin var olduğunu düşünenlerden birisiyim. Türkiye’de bunu söylediğiniz zaman insanlar biraz ürküyor. Çünkü Türkiye’deki sosyolojik gelenek Ziya Gökalp’e dayanır ve Ziya Gökalp geleneği devletin ideolojisini topluma yaygınlaştırma üzerine kuruludur. Bunun çok sağlıklı bir yol olduğunu düşünmüyorum, tavsiye de etmiyorum. Bana göre sosyoloji, sağladığı bilgilerle insanların kafalarındaki dogmatik bilgileri yıkar. Verdiği malzemelerle insanların kafalarındaki eski binaları yıkıp yerine yeni binalar, yeni düşünceler inşa etmelerini sağlar. Sosyoloji ne yapılacağını söylemez, yol gösterir. Bu anlamda sosyologların toplum mühendisliğine soyunmaları taraftarı değilim. Bunu asla onaylamam. Ama Türkiye’de buna çok hevesli olanlar var. Özellikle 1938-40’ların

especially after the faculty members that have come from peripheral regions began to participate in the discussions.

There is one issue that I find surprising and that is very hard for me to understand. It is the following: Among the replies that are given to surveys, the ratio of the university graduates who support anti-democratic actions (such as banning or closing a political party) is very high. This is a consequence of what I have already said above: It is due to the fact that the universities could never create a tradition of their own and always functioned as an agent of the official ideology. This cannot go on. Both the world and Turkey are changing rapidly. One of the consequences of the opening to the world, the debates and discussions in the accession process to the EU, the visits of faculty members from and to Europe, student exchange programs like Erasmus, is also an intellectual liberation. This is what Turkey and Diyarbakır in particular need. The ones who make politics in the name of Kurds and represent the official ideology of the state at the same time, in short, the DTP (Democratic Society Party), needs to be liberalized more than any other section of the society. Intellectual liberation is possible only after acknowledging that the existing knowledge is not absolute. And this can be achieved by involving the academia in the discussions. I think that this will happen gradually. Nowadays, faculty members express their opinions in television channels, newspapers and periodicals, which is an essential step toward discussing social problems.

What do you think is the role of sociology in discussing societal issues? What do sociologists do, do they only compile data or do they engage with society?

Sociology is indeed a branch of science which provides knowledge. European societies regard knowledge as an utterly cognitive activity, as sparkles that move in some capillaries of the brain. For them, knowledge is not something loaded with value. But if you ask me, knowledge is not only a fantasy, a mere activity in the brain but also something which contains norms. Although the general theory of sociology is only to give information, not to lay down rules and not to tell people how to behave, I still think that there is a normative system in knowledge. When you say this in Turkey, people are a bit afraid. Because the tradition of sociology in Turkey is grounded upon Ziya Gökalp and the tradition of Ziya Gökalp is grounded upon the dissemination of the official ideology of the state to the society. I don't think that this is a healthy way, and I would not recommend it to anyone. For me, sociology subverts the dogmatic knowledge that people carry in their mind by the very knowledge it provides. By the material it presents, it demolishes the old structures in people's minds and make them build new ones, new opinions. Sociology does not dictate what to do, it only shows the way. In this sense the sociologists should not turn into social engineers. I never approve

tek parti döneminden kalma Cumhuriyet Halk Partisinin uygulamalarında bu çok sık görülüyor. Bunun Türkiye’de bir devlet geleneği, devlet resmi politikası haline geldiğini söyleyenler de var. Umuyorum bu, Türkiye’de bir baskı aracı haline gelmez.

Proje boyunca düzenlediğimiz etkinliklerin uluslar ve disiplinler ötesi boyutunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Ben, bir bilim dalının tek başına yeterince açıklayıcı olacağını ve sorunlara tatmin edici bir cevap bulacağını düşünmüyorum. Başka disiplinlerle etkileşim içinde bulunmak gerektiğine inanıyorum. Tüm dünyada, sosyal bilim alanlarında disiplinlerarası geçiş ve disiplinlerarası koordinasyondan bahsediliyor. Yani bir bilim adamının, antik çağdaki filozoflar gibi, birçok konuyu bilmesi gerektiği düşünülüyor. Bu, modernleşmenin mikro alanlarda meydana getirdiği uzmanlaşmanın yarattığı bir sonuç. Zaman zaman sorunlar birkaç disiplini birden ilgilendiriyor ve bu da disiplinlerarası tartışmaya, diyaloga imkan sağlıyor. Projeniz boyunca yapılan da buydu. Örneğin, ben bir diplomatla Avrupa Birliği’nin değerlerini konuştum. O, bir sosyologu dinledi. Bu tür tartışmalar olmadığı sürece insanlar kendi kafalarındaki düşünceleri gittikçe sabitleştiriyorlar. Ama konuşulduğunda akla gelmeyen bambaşka boyutların farkına varıyorsunuz. Yani bu ufuk açıcı bir şey. Ben, Diyarbakır’da ve Türkiye’de sık sık bu tür tartışma ortamlarının yaratılmasını istiyorum. Özellikle, Türkiye’nin Avrupa Birliği ile uyum sürecinde, toplumsal ve bireysel bilincin değiştirilmesinde bunun çok katkısı olacağına inanıyorum.

Diyarbakır’daki kamusal alan ve bu tip projelerin kentteki kamusal alana katkıları hakkında ne düşünüyorsunuz?

Bu konuyu Diyarbakır’daki üniversite açısından ele alırsak; Dicle Üniversitesindeki yöneticiler hep Tıp Fakültesinden çıkan öğretim üyeleri oldukları için bu tür konulara çok ilgili ve duyarlı değiller maalesef. Kamusal alandaki tartışmalara dahil olma konusunda ciddi sıkıntıları var çünkü sahip oldukları formasyon fazlasıyla teknik bir perspektife dayanıyor. Kısaca toplumsalı anlamakta zorlanıyorlar. Bu nedenle üniversite, toplumsal sorunların tartışılma sürecinde çok etkin rol alamıyor. Burada bu tür faaliyetleri Diyarbakır Sanat Merkezi gibi sivil toplum kuruluşları daha çok yürütüyorlar. Ben bunları hakikaten çok önemsiyorum. Dünyayı tanımanın yolu insanların düşüncelerini öğrenmekten geçer bence ve bu da, özellikle Diyarbakır’da, bu tür etkinliklerle mümkün olabiliyor. Bu anlamda Diyarbakır’da bu tür projelerin hayati öneme sahip olduğunu düşünüyorum.

of that. But in Turkey, many people are vigorous about this. This is seen especially in the attitudes of the Cumhuriyet Halk Partisi (People's Republican Party), that have their origin in the one-party era of 1938-40s. There are some people who say that this is the tradition of the state, an official state policy in Turkey. I hope this doesn't happen to be an instrument of repression.

How do you evaluate the international and interdisciplinary dimension of the activities that were carried out during the project?

I don't think that one single branch of science can be adequate to explain things and find satisfactory solutions to problems. I believe that an interdisciplinary approach should be applied. Today the whole world talks about an interdisciplinary transition and coordination in social sciences. In other words, that a scientist should be proficient in many branches just like the philosophers in antiquity. This is a consequence of modernisation which supported specialization in micro fields. Problems are usually related to more than one discipline and this provides the opportunity to engage in an interdisciplinary discussion, dialogue. What was done during your project was exactly this. For instance, I talked about the values of European Union with a diplomat. She listened to a sociologist. Without meetings like these, opinions get rather quickly firmly set. In discussions you have the opportunity to discern different aspects and this broadens one's horizon. I think, this kind of platforms for discussions should be made available more frequently, both in Diyarbakır and in Turkey. I believe that especially in the accession process of Turkey to the European Union, this would contribute greatly to the transformation of social and individual consciousness.

What do you think about the public sphere in Diyarbakır and the contribution of this kind of projects to it?

If we consider the issue within the scope of the university in Diyarbakır, we have to admit that, unfortunately, the directors of Dicle University, who are mostly from the Faculty of Medicine, are not very sensitive and interested in these issues. They view matters from a very technical perspective, also due to their education. In short, it is hard for them to understand "the social". Thus, the university cannot play an active role in the discussion of social problems. These kind of activities are mostly carried out by non-governmental organizations such as Diyarbakır Sanat Merkezi (Diyarbakır Arts Center). I think these organizations are really very important. In order to understand the world, first we have to understand the way people think; and this is possible only by means of such activities, particularly in Diyarbakır. In this sense, I think that this kind of projects are very essential in Diyarbakır.

Didem Aydemir ile Röportaj

Didem Aydemir Diyarbakır'da düzenlenen pek çok söyleşiye izleyici olarak katıldı.

Kısaca kendinizi tanıtır mısınız?

Adım Didem Aydemir. Dicle Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü son sınıf öğrencisiyim. Diyarbakır'da yaklaşık iki yıl çeşitli derneklerde ve vakıflarda gönüllü olarak çalıştım.

Toplumsal sorunlar ve Avrupa Birliği gibi konuların üniversitede tartışılması olanakları hakkında ne düşünüyorsunuz? Bir öğrenci olarak gözlemlerinizi nelerdir?

Üniversitede pek çok konu hakkında konuşuyoruz. Her yerde olduğu gibi üniversitede de görüş farklılıkları çıkıyor. Ama çok fazla devletçi ya da devlete karşı bir tutum olmuyor. Sanki hep arada olmamız gerekiyor: Biraz devletçi biraz da devlete karşı... Avrupa Birliği'ne girme konusunda da olumlu ya da olumsuz yönde fikirler ortaya çıkıyor ama konuşmalar teorik anlamda çok yetersiz ve kısır kalıyor. Dicle Üniversitesinin şöyle bir dezavantajı da var: Üniversitedeki herkes bu bölgeden. Diğer şehirlerden gelen çok fazla kişi olmadığı için düşünce yapılarımız çok benziyor. Herkes benzer şeyleri düşünüyor ve söylüyor. Bazen iki farklı düşünce çıkabiliyor ama hiçbir zaman üçüncü bir bakış açısı olmuyor. Olsa da hoş karşılanmıyor. Sanki iki düşünceden birini desteklemek zorundasın. Ben, bir sosyoloji öğrencisi olarak, pek çok konuda konuşmak istiyor olmama rağmen bunu yapamıyorum. Örneğin, Marksizm hakkında konuştuğumda diğerleri konuyla ilgili kendi fikirlerini söylemek yerine, beni Marksist olmakla suçluyor ve tartışma tıkıyor. İnsanlar çok farklı düşüncelere açık değil.

Diyarbakır Sanat Merkezi'nde gerçekleştirilen proje ve sizin de katıldığınız etkinliklerdeki konuların tartışılma şekliyle ilgili görüşleriniz neler?

Benim için çok farklı bir deneyimdi. Örneğin, Avrupa'dan gelen insanların bizim için çok önemli bir isim olan Mehmed Uzun hakkındaki görüşlerini dinlemek çok ilginçti. Yine ilginç bulduğum oturumlardan biri de Björn Kjellman'ın konuşmacı

Interview with Didem Aydemir

Didem Aydemir participated in the audience in several of our public conversations in Diyarbakır.

Could you please briefly introduce yourself?

My name is Didem Aydemir. This is my last year at Dicle University, in the Department of Sociology. I have been working within various associations and foundations in Diyarbakır for approximately two years as a volunteer.

What do you think about the possibility of having discussions on social issues and the European Union in the university? What are your observations as a student?

We have discussions on various issues in the university. As is the case almost everywhere, we have disagreements here, too. They are usually neither for nor against the state. It is as if we all have to stay somewhere in the middle. A little bit "for the state," a little bit "against the state"... There are people who have optimistic ideas about integrating with the European Union, others are pessimistic, but those discussions tend to be inadequate, hypothetical and unproductive. One of the disadvantages of Dicle University is that everyone at the university is from this region. Since there are not so many people from other cities, our perspectives and views of the world resemble. Everybody is thinking along similar lines and the way they are expressed is also similar. Sometimes two opposite opinions may emerge, but there is never a third approach. If there is one, it is not welcomed. It's as if one has to be on either one or the other side. Although I am very keen on expressing my opinions on various subjects as a student of sociology, I feel not free to do that. For instance, when I speak of Marxism, instead of expressing their opinions about the question, people accuse me of being a Marxist, and that is where the discussion ends. People are not open to different opinions.

What are your opinions about the project carried out with Diyarbakır Arts Center and the way issues were discussed in the activities?

For me, it was a very different experience. For instance, it was very interesting to hear the opinions of people coming from Europe about Mehmed Uzun, a name

olduğu *Tiyatroya İhtiyacımız Var mı?* başlıklı paneldi. Evet, Björn Kjellman bir aktör ve işi gereği bunu yapıyor ama o panel sayesinde başka bir ülkenin aktörüyle ilgili zihnimde çok değişik şeyler uyandı. Bu bakımdan, projenin ve oturumlardaki yöntemin çok faydalı olduğunu düşünüyorum. Aynı kültürden olmayan, aynı ülkede yaşamayan, aynı dili konuşmayan insanlar olarak bir araya geldik, birbirimizden, ülkelerimiz ve kültürlerimiz hakkında pek çok şey öğrendik. Bu açıdan çok iyiydi.

Projeyle ilgili sadece bir sorun vardı: DSM’de böyle bir projenin olduğunu, böyle oturumların yapıldığını çok fazla insana duyuramadık. Örneğin, duyuru daha etkin yapılsaydı üniversiteden çok daha fazla arkadaşım gelebilirdi. Bu proje de DSM’de yapılan pek çok etkinlik gibi dar bir kesime ulaştı.

Diyarbakır’daki kamusal alan, farklı kuşaklar arasındaki etkileşim ve sizin genç bir kadın olarak bu etkileşimdeki rolünüz hakkında neler düşünüyorsunuz? Örneğin, İsveç’te kuşaklar arası etkileşim anlamında bir kopukluk var, insanlar kendi yaş gruplarıyla bir arada olmayı tercih ediyor. Burada durum nasıl?

İnsanların kendi yaş gruplarıyla vakit geçirme eğilimini küresel dünyanın yaratmış olduğu bir sorun olarak görüyorum. Diyarbakır’da da durum böyle. Farklı kuşakların birbiriyle diyalog kurması genellikle çok zor oluyor. Çünkü yeni jenerasyon çok fazla şey görüyor, çok fazla şey yaşamak istiyor. Birçok şeyi hemen görmek, anlamak, hissetmek, yaşamak istiyor. Ama daha üst yaş grubundaki insanlar için aynı durum söz konusu değil. Kuşaklar arası iletişimi zorlaştıran başka nedenler de var. Örneğin, gönüllü olarak çalıştığım bir proje sırasında benden yaşça büyük kadınlara üreme sağlığı ile ilgili bilgi verirken onlardan küçük olduğum ve bu konuları onlardan daha iyi bilemeyeceğim iddiasıyla beni dinlemek istemeyen kadınlar oldu. Bazen eğitilmiş, statü sahibi insanlarla da iletişimde zorluk çekebiliyoruz. Bir zamanlar tanıştığım bir kadın sosyolog, sohbet etmek istediğimde benimle konuşmamıştı. Küçümser bir tavrı vardı. Böyle durumlarda insanların kendi yaş grubundan insanlara yönelmesi kaçınılmaz oluyor. Farklı düşüncelere sahip olsak bile ortak bir paydada buluşmak daha kolay oluyor.

Kamusal alandaki hiyerarşi hakkında ne düşünüyorsunuz? Sizce otoriter bir yapı mı?

Son dönemlerde Türkiye’ye ya da yaşadığım şehir olan Diyarbakır’a baktığımda, orta sınıfın olmadığını görüyorum. Bir burjuva sınıfı var, bir de işçi sınıfı. Kaba bir tabir olabilir ama ekonomik anlamda ezen ve ezilen sınıflar var. Bir kesim çok zenginken bir kesim çok fakir. Kamusal alandaki otoriteyi, toplumsal normlar

which means a lot to us. Another interesting session was the one entitled “Do We Need Theatre?” where Björn Kjellman was the speaker. Yes, Björn Kjellman is an actor and he does it as a job, but this panel stimulated various ideas in my mind about being an actor in another country. In this sense, I think the way sessions were organized was very helpful. We gathered as people coming from different cultures, living in different countries and speaking different languages. We learnt very much about our own countries and cultures from each other. In this context, it was very good.

There was only one problem with the project, namely that we weren't able to advertise it sufficiently and clearly that these meetings were being held for large audiences. This project, as many others organized at DAC, should have reached an even wider range of people.

What do you think about the public sphere, the interaction between different generations and your role in these interactions in Diyarbakır as a young woman? For instance, in Sweeden there is a communication gap between the generations; people prefer relating to their own age group. How is the situation here?

In my opinion, the tendency of people to spend time with others in their own age group is a problem created in the globalized world. It is the same in Diyarbakır. It is hard to establish communication between different generations. One of the reasons is that the new generation sees a lot of things, wants to experience many things. Young people want to see, understand, feel and experience as much as possible, as soon as possible. But it is not the same for elderly people. There are some other reasons, too, which make communication between generations difficult. For instance, during a project where I was working as a volunteer, there were some women older than me who did not want to listen to me while I was informing them about reproductive health just because I was younger than them and thus according to them could not possibly know more about the issue than they did. Sometimes, we have difficulties in communicating even with people who are educated and have achieved a certain position in the society. Once I met a woman, a sociologist. When I wanted to have a conversation with her, she just refused in a very sarcastic tone. In situations like this, it is inevitable that one prefers being with people who are of the same age as oneself. Even with those who have different perspectives on the world, it is easier to find a way to communicate.

What do you think about the hierarchy in the public sphere? Is it an authoritarian structure?

düzenliğini –varsa eğer- belirleyen bu iki sınıf olduğunu düşünüyorum. Bir kesim, elit ve modern yaşama ayak uydurma çabası içindeyken, diğer kesim, daha geleneksel bir yaşam sürüyor. Genelleme yapmak ne kadar doğru bilmiyorum, ama bu benim görüşüm. Doğal olarak içten içe ikisi arasında bir çatışma var. Bu çatışmanın yarattığı ortamda ne yapacağını, hangisine yakın yaşayacağını bilemiyorsun. İkisine de yakın hissetmiyorsun kendini. Başka bir yol izlemek istiyorsun. Tabii bu sırada da çok acı çekiyorsun: Hiçbir yere ait olamamanın acısı... Buradaki gençlerin çoğunun da bunu yaşadığını düşünüyorum. Bir fanusun içine hapsedilmiş gibi hissediyorlar kendilerini. Ne öyle olabiliyorlar ne böyle. İkisinin arasında: Hiçbir şey olamamak gibi bir durum var. Bizi sınırlayan, kısıtlayan toplumsal normlar var ve bunlar bizim belirleyicilerimiz. Kimse bize ne yapacağımızı direkt söylemese de zihinsel olarak bu otoriteyi kendimiz yaşıyoruz.

Bu tür bir projenin, kişisel olarak sizin ve genel olarak şehrin üzerinde, şimdiki ve gelecekteki etkileri nelerdir?

Projeye daha fazla katılım sağlanabilseydi çok daha fazla yankı uyandıracaktı bence. Bunu sadece bu projeyi gerçekleştirenlerin, yani sizin probleminiz olarak görmüyorum. Bu, aynı zamanda, bizim de problemimiz. Bu, bizim kamusal alandaki diyalogumuzun ne kadar kopuk olduğunu da gösterir. Burada gördüklerimin, yaptıklarımın ve konuştuğularımın bana kişisel olarak çok fazla katkısı oldu. Türkiye’de konuşmamızın hatta düşünmemizin yasaklandığı konuları bile rahatça konuşabildiğim bir ortam oldu. Devamı olursa yine çok istekle gelip takip edebileceğim bir proje olduğunu söyleyebilirim.

This recent period, when I look at Turkey or the city I live in, Diyarbakır, I see that there is no middle class. There is the bourgeoisie and the proletariat. Maybe this is a rather simplistic way of putting it, but in economic terms, there are two classes: The one that dominates and the other that is dominated. One part of the society is very rich, while the other is very poor. I think that these two classes determine the structure of authority and the system of norms –if there are any- in the public sphere between them. While a part of the society is trying to live an elitist, modern life, the other part is living a more traditional life. I am not sure whether it is right to make such a generalization or not, but this is what I think. Naturally, there is a clash between these classes. You never know what to do or whom to draw close to in this atmosphere. In fact, you do not feel so close to any of them. You want to follow another path. And of course, you suffer very much in the meantime, because of the feeling of not belonging anywhere... I think a majority of young people living here share this pain. They feel stuck. They cannot be either this way or that; they always have to be in between. There is this situation of being unable to *be* something. There are social norms that restrain us and these determine and rule over us. Even if no one is actually telling us what to do, we feel subjected to this authority in our minds.

What are the actual and future effects of a project like this on you, and the city in general?

In my opinion, if more people could be made to come, it would be much more effective. I don't think that it is only you, I mean those of you who organize the project, who are responsible for this problem. It is our problem, too. This shows the gap between us and the public sphere. What I have seen, done, and expressed here contributed greatly to my development. This was an atmosphere where I could talk about issues that are restricted in Turkey –even if only to think about. If there will be any follow-ups, I would be very happy to come and contribute to this project.

Evren Uzer von Busch ile Röportaj

Evren Uzer von Busch Diyarbakır'da düzenlenen “Sanat ve Sosyal Dönüşüm” başlıklı söyleşiye konuşmacı, İstanbul'daki pek çok söyleşiye izleyici olarak katıldı.

Adım Evren Uzer von Busch. Şehir planlamacıyım. İstanbul Teknik Üniversitesi Konut Araştırma ve Eğitim Merkezinde, kültürel miras ve risk üzerine doktora yapıyorum. Ayrıca afet sonrası barınak ve konutlar üzerine çalışmalarım var. “Yaratıcı şehirler” ve ev işlerinde kadın/toplumsal cinsiyet gibi konularla ilgili farklı projelerde çalışıyorum. Otto von Busch ile birlikte “oda hizmetleri” (roomservices) adı altında sosyal sanat projeleri yürütüyoruz.

Sınır Tanımayan Yurttaşlar söyleşilerinde en çok hoşuma giden ve en değerli bulduğum şey, hiyerarşik olmayan, disiplinlerarası/disiplinlerüstü yapısıydı. Bence, her tür etkileşime açık olmak metodolojik olarak çok önemli. Söyleşilerin yapıldığı yerler de çok önemli çünkü farklı kamusal alanların kullanılmasıyla farklı kesimlerden insanların katılımına olanak sağlanmış oluyor. Diyarbakır'daki Sınır Tanımayan Yurttaşlar etkinlikleri bunun mükemmel bir örneği: Her yeni mekana yeni bir izleyici kitlesi geldi, farklı etkileşimlerle farklı sonuçlara ulaşıldı, ki bence bu çok değerliydi. Üniversite çevresinden biri olarak diyebilirim ki, üniversitelerde düzenlediğimiz etkinlik, seminer ve konferanslar her zaman yapısal olarak sınırlıdır. Bu tür küçük çaplı projelerde toplum üzerinde herhangi bir etki yaratamama riski vardır. İki uzman bir araya getirilir ve onların diyalogundan önemli bir şeyler çıkacağı umut edilir. Oysa sizin söyleşilerinizde daha önce asla yan yana görmediğimiz insanların belirlenen konuyu karşılıklı tartıştığını gördüm. Dolayısıyla, diyalog sosyal değişime katkı sağladı. Bunun abartılı bir ifade olduğu düşünülebilir ama etkilerinin çok daha fazla olduğunu idda etmek de mümkün. Her durumda, bu proje düşünme şeklime çok katkı sağladı ve gelecekte yapacaklarımı da etkileyecek.

Diyalog açık uçlu olduğu için izleyicinin katılamama riski vardır. “Performans” her şeyi belirler ve gerçekte önemli olan da budur. Bakış açısının değişimi ve Sınır Tanımayan Yurttaşlar diyalogunun hiyerarşik olmayan yapısı rekabetçi olmayan bir atmosfer yarattı. Hem dinleyicide hem de katılımcıda değişikliklere yol açtı. STY etkinliklerindeki konuşmacılar hem kendi aralarında hem de izleyicilerle sohbeti başlatan ve yönlendiren katalizör görevi gördüler. Tüm bunları göz önüne aldığımızda, bu formatta mümkün olduğu kadar başarılı olduk.

Interview with Evren Uzer von Busch

Evren Uzer von Busch participated as a speaker on the theme “Art and Social Change” in Diyarbakır and participated in the audience in several public conversations in İstanbul.

My name is Evren Uzer von Busch. I’m an urban planner doing my PhD at The Housing Research and Education Center of İstanbul Technical University. My PhD is on cultural heritage and risk and I’m also working on post-disaster shelters and housing issues. I’m involved in different projects, for example “creative cities” and woman/gender issues relating to housing. Together with Otto von Busch, I also run social art projects under the name of “roomservices”.

What I liked and found most valuable in CwB’s public conversations is their non-hierarchical structure and their interdisciplinary/transdisciplinary nature. As a method, I think it is important that all sorts of interaction are allowed. Also the location of the conversations is important and by changing the public space, one enables people from different backgrounds to participate. The CwB events in Diyarbakır are a perfect example: With every different location, a new audience came and that resulted in different interactions, which I found valuable. Coming from the university, my experience is that the events, seminars and conferences we arrange are always structurally limited. With this type of small-scale project, you always take the risk of not having any influence on society at all. You bring two experts together, they have some dialogue and you just hope that something more will come out of it. When I attend CwB events, there are always people I never before saw sitting together, discussing the issues presented. In this way, the dialogue has contributed to social change. Maybe, that is too ambitious a way of describing it, but I could also be underestimating the effects. At any rate, the project has contributed to my thinking and will influence what I do in the future.

As the dialogue is open-ended, there is the risk that the audience might not participate at all. The “performance” is open to anything and this is what really matters. The change of perspective and the flat structure of the CwB dialogue create a non-competitive atmosphere. It’s a two-way phenomenon which changes both the audience and the speakers. The speakers in the CwB dialogue are more or less functioning as catalysts, triggering the conversations between

Akademi çevrelerinde “disiplinlerüstü” olmaktan bahsederken, bir etkileşimden değil, üretim sürecinde diğer disiplinlerin araçlarını kullanmaktan bahsederiz. Akademi için önemli olan bilimsel güvenilirliktir. Geleneksel olarak melez metodlarla çalışmaz. Tabii, katılımcılarının bilimsel kriterler kullanmadığı söyleşilerde niteliğin düşme riski de vardır.

Üniversitede, toplumla daha yakın ilişkiler geliştirme konusunu giderek daha çok konuşmaya başladık. Toplum yararına projeler geliştirmeye çalıştığımız Mimarlık Fakültesinden bir örnek verebilirim. Sorun şu ki toplumu, gündelik problemleri çözmeye yönelik geliştirilen ürünlerin alıcısı olarak görme eğilimindeyiz. “Onlar” hakkında her şeyi ve “problemlerinin” çözümünü en iyi bizim bildiğimizi sanıyoruz. Bence üniversitelerle toplum arasında başka türlü bir iletişim ve bağ olmalı. Karşılıklı öğrenme mümkün, ancak mevcut yapı buna uygun değil. Buna yönelik küçük çaplı projeler var ama pek işe yaramıyor. Kanımca, üniversiteler bilginin üretildiği fildişi kuleler olmak yerine bu üretimi kolaylaştıran yerler olmalı.

Bizim üniversitede düzenlediğimiz etkinlikler içerik ve format açısından oldukça benzer ve bunları hedef kitemize duyururken kullandığımız araçlar nedeniyle izleyicimiz de genellikle aynı. Sınır Tanımayan Yurttaşlar, restoran ve kafe gibi farklı mekanların da bu tür etkinlikler için kullanılabileceğini göstererek İstanbul’un sosyal hayatına katkıda bulundu diye düşünüyorum. STY diyalogu karşılıklılığı sağlamak için farklı bir format sunuyor: Doğruyu sunuyor gibi görünmektense cevaplarının birlikte araştırılabileceği yeni sorular sormak. Belki de ihtiyacımız olan, insanların görüşlerini samimiyetle açıklamaya neredeyse zorlandığı bu tür farklı formatlardır.

themselves and the audience. On the basis of these premises, I believe that you have been as successful as it is possible to be within this format.

When we talk about being “transdisciplinary” in academia, it is not about interaction but more about producing something with the tools of other disciplines. Academia is concerned with scientific credibility and conventionally does not operate by hybrid methods. Of course, one risks quality in the conversations when the participants are not using scientific criteria.

At the university, we have started talking more and more about having closer contacts with society around us. I can give you an example from the Faculty of Architecture, where we are trying to develop projects that will benefit society. The problem is that we tend to look on society as a receiver of products offered in order to solve everyday problems. We assume that we know everything about who “they” are and that we have the perfect solutions to “their” problems. I think there should be another sort of communication and connection between society and universities. Reciprocal learning is possible, but the existing structure does not allow it. Small-scale pilot projects for change exist but are not really working. I believe that universities should act more as facilitators instead of being ivory towers producing knowledge.

The events we organize at the university are all very similar in terms of content and format and the audience is also very often the same, especially because of the media in which we make our announcements and the type of audience that we address. By showing the possibility of using different locations such as restaurants and cafés, I think that CwB has made a contribution to the Istanbul context. CwB dialogue brings a different format for reciprocity: Not pretending to present the truth but rather producing new questions, which people can explore together. It may be that different formats, which almost force people to sincerely express their views, are what we have to look for.

Serdar Darendeliler ve Refik Akyüz ile Röportaj

Serdar Darendeliler ve Refik Akyüz Malmö Müzesi'nde açılan "Narratives from the Private/Kişisel Hikayeler" adlı serginin küratörlüğünü yaptı; İstanbul ve Malmö'de düzenlenen söyleşilere izleyici olarak katıldı.

Kısaca kendinizi tanıtabilir misiniz?

SD: 1997 ile 2006 yılları arasında 50 sayı basılan *Geniş Açı* adlı fotoğraf dergisinin editörleriyiz. Şu an dergi yayınına son verdik ve *Geniş Açı* Proje Ofisi adıyla kültürel projeler üstüne çalışıyoruz. Türkiye'de sergiler, kitap projeleri ve atölyeler düzenliyoruz. Ben, Boğaziçi Üniversitesi İktisat Bölümü mezunuyum. Fotoğraf ya da kültürle ilgili bir bölümde okumadım.

RA: Ben de Boğaziçi Üniversitesi mezunuyum. Moleküler biyoloji ve genetik eğitimi aldım. Üniversitedeki ilk yılımda fotoğraf kulübü (BUFOK)'ne katıldım. Birkaç yıl sonra, kulüpten bir grup arkadaşla bir fotoğraf dergisi çıkarmaya karar verdik. *Geniş Açı* böyle başladı. Daha sonra da mesleğimiz oldu.

Özellikle bizimki gibi bir projede, fotoğrafın "öteki" hakkındaki klişeleri yıkma konusunda ne tür bir rolü olabilir?

SD: Fotoğrafın pek çok avantajı var: İnsanlar tarafından kolay anlaşılıyor ve dağıtımı kolay. Genel ve görsel olması nedeniyle diğer bazı sanatsal ifadelere oranla daha avantajlı.

RA: Anlatmak istediğini fotoğrafla daha iyi vurgulayabilir, insanları etkilemek için onu bir araç olarak kullanabilirsin. İnsanlar anlama eğilimindeyse eğer, fotoğraf onların daha da iyi anlamalarına yardımcı olur. Ancak, fotoğraf insanların görüşlerini gerçekten değiştirebilseydi, dünya daha farklı bir yer olurdu. En başından beri fotoğraf "öteki"nin hayatını gözler önüne seriyor. Örneğin, 1950'lerde, New York Modern Sanat Müzesi'nden Edward Steichen'in küratörlüğünde, 1. Dünya Savaşı sonrası insan toplumunun ortak değerleri üzerine "İnsan Ailesi" adlı büyük bir sergi düzenlendi. Sergi pek çok ülkeyi dolaştı. Ama halen dünyada korkunç şeyler oluyor. Her şeye rağmen, fotoğraf en azından insanların yaklaşmasına katkıda bulunuyor.

Interview with Serdar Darendeliler and Refik Akyüz

Serdar Darendeliler and Refik Akyüz curated the exhibition “Narratives from the Private” for Malmö Museer and participated in the audience in our public conversations in İstanbul and Malmö.

Could you please briefly introduce yourself?

SD: We are the editors of the photography magazine *Geniş Açı* which was published in 50 issues between 1997 and 2006. Now we have stopped doing the magazine and are instead working on cultural projects under a similar name: Geniş Açı Project Office. We run exhibitions, book projects and workshops here in Turkey. I’m a graduate of the Economics Department at Bosphorus University. I haven’t studied any photography or culture-related subjects.

RA: I’m also a graduate from Bosphorus University. I studied molecular biology and genetics. In my first year at university, I joined a photography club (BUFOK). After a couple of years, as a circle of friends from BUFOK, we decided to publish a photography magazine. That’s how *Geniş Açı* started. Later on it became our profession.

What role do you think photography can play for dismantling clichés of “the other”, specifically in a project like ours?

SD: Photography has advantages because it’s easy for people to understand, accessible and easy to distribute. It is common and visual and therefore has advantages over some of the other artistic expressions.

RA: You can underline what you want to express with photography and use it as a tool to influence people. If people are inclined to understand, then photography can help them understand better. But if photography could really transform people’s views, the world would be a different place. From the very beginning, photography has shown how “the other” lives. In the 1950s, for example, there was a big exhibition entitled “Family of Men” curated by Edward Steichen from the Museum of Modern Art in New York, which was put together to display the common values of human society after WWI. It toured a large number of countries. And still, many terrible things are going on in the world. But at least photography can contribute to bringing people closer.

SD: Fotoğraf asla gerçeği söylemez. Hep böyle olduğunu düşünürüz ama burada küçük bir hile var: Fotoğrafçının yaptığı seçimler. Her şey fotoğrafçıya; neyi nasıl çektiğine, kendinin ya da bir başkasının çekilenleri nasıl düzenlediğine bağlıdır. Klişeleri ortadan kaldıracak gibi, sağlamlaştırabilir de.

RA: Bazı fotoğrafçılar yabancı dergi ve gazeteler için zaman zaman Türkiye fotoğrafları çekiyor. Genellikle, editörlerin kafasında Türkiye'ye dair belli fikirler oluyor ve yayınlarında da bunları yansıtan fotoğrafların olmasını istiyorlar. Dolayısıyla, fotoğrafçıları bu tür fotoğraflar çekmeleri için görevlendiriyorlar. Tabii ki, Türkiye'de peçeli kadınlar var ama bu ülkenin kadın profilini kesinlikle yansıtmıyorlar. Buna rağmen, neredeyse her zaman Türkiye'ye dair basmakalıp düşüncelerin ürünü çalışmalar isteniyor. Bu tür fotoğrafçılık, gerçekliğin karmaşıklığını değil, sadece kafanızda zaten var olanları teyit eder. Ne yazık ki, klişeler her zaman daha fazla satıyorlar.

SD: Bize İsveç'te Türkiye'den fotoğrafçıların işlerini içeren bir sergi düzenlememiz önerisiyle geldiğinizde, kesinlikle Türkiye'deki yaşamı anlatmayı amaçlayan bir şeyler yapmak istemedik. Bu, klişeleri yıkabilir ya da yeni klişeler yaratabilirdi. Genel bir portre çizmek yerine, daha kişisel işler olsun istedik ve mümkün olduğunca farklı yaşamları ve bakış açıları olan fotoğrafçıları seçmeye çalıştık. Örneğin, fotoğrafçılarımızdan biri ailesiyle yaşıyordu. Sergilediği işlerle aile yaşamını; nasıl yaşadıklarını, annesinin neler yaptığını, etraflarındaki objeleri vb. gösterme fırsatı buldu. Bir diğer fotoğrafçımız yalnız yaşıyordu ve çok farklı bir yaşam tarzı vardı. İnsanların, Türkiye'de nasıl yaşadığına dair fikirleri var. Kişisel yaşam ve ortamların bu samimi görüntüleri, Türkiye'de yaşamın nasıl olduğunu daha iyi anlamalarına yardımcı olabilir. Daha genel seviyede çalıştığınızda, gerçeğin ne olduğu meselesiyle uğraşmak zorunda kalıyorsunuz. Ama kişisel ve öznel işlerde böyle değil: Hiçbir açıklamaya ihtiyaç kalmıyor. İnsanların nasıl yaşadığını olduğu gibi ya da göstermek istedikleri gibi görüyoruz. Bu nedenle "Türkiye'yi yansıtmayı" amaçlayan sergilere katılmıyoruz. Bu tür sergiler yapılıyor ama, kanımca, uluslararası bir anlayışı geliştirmeye ya da klişeleri yıkmaya yönelik bu tür özel sergiler her zaman etkili olmuyor. Daha fazla maddi kaynağımız ve zamanımız olsaydı bile aynı konuda yine benzer bir sergi yapardık.

RA: Fotoğrafçılar ne üstüne çalışacaklarına genellikle kendileri karar verirler. Kendi gözlemleri, projeleri vardır. Fikirlerini nasıl görselleştireceklerini bilirler. Bunu gerçekleştirmek için de zamana ihtiyaçları vardır. Bizim yaptığımız sergide, fotoğrafçılarımız kullanabileceğimiz fotoğraflara zaten sahiptiler.

İstanbul'daki kamusal alanlarla Malmö'de bulunduğunuz kamusal alanları karşılaştırır mısınız?

SD: Photography never tells the truth. We think that photographs tell the truth but there's a little trick there: The choices the photographers make. It all depends on the photographers. What and how they shoot, how they or someone else edits the work. It can reinforce clichés and it can dismantle clichés. It can work both ways.

RA: Some photographers produce works of photography on Turkey commissioned by foreign magazines or newspapers. Most of the time the editors have certain images in their mind about Turkey and want specific kinds of pictures of Turkey in their publication, so they commission photographers to take those pictures. Of course, there are veiled women in Turkey but they are certainly not the female prototype in this country. Yet, they almost always want something of this kind, showing Turkey in one stereotypical way. This type of photography just confirms what you already had in mind and not the complexity of reality. Unfortunately, the cliché seems to sell better.

SD: When you came to us with the suggestion of putting on an exhibition in Sweden with works by Turkish photographers, we didn't want to make something with the aim of describing life in Turkey. That might either have created or dismantled some clichés. We didn't want to make anything on a general level, but rather on a personal one and tried to choose photographers with different lives and different points of view. One of the photographers was living with his family, so he had the chance of showing a little bit of his family life: How they live, what his mother does, the objects that surround them. Another photographer was living by himself and had a very different lifestyle. People have ideas about how we live in Turkey. Intimate images of private lives and private environments can really improve their understanding of how it is to live in Turkey. If you work on a general level, you have to deal with the issue of truth, which is not so on the personal, private level. No explanations are needed. We see the way people live, or rather the way they want to show their lives. It's both easier and more interesting for us to put on such an exhibition. We have not been involved in exhibitions aimed at "showing Turkey". There are exhibitions that are done like this, but in my view, special exhibitions to improve transnational understanding or break down clichés are not always effective. Even with more funding, more time and the same commission, we would have put on a very similar exhibition.

RA: Usually the photographers decide themselves what to work on. They have their observations, their project in mind. They know how to visualize their own concept. They need time for their work. In this case, our photographers already had material that we could use.

SD: İstanbul, Malmö'ye göre daha metropolit, daha dinamik. Pek çok şey olup bitiyor ve siz olanlara ayak uydurmakta zorluk çekiyorsunuz. Malmö daha sessiz, sakin görünüyor ve muhtemelen ayak uydurmak daha kolay. İnsanlar, özellikle genç kuşak, sizinki gibi aktivitelere ilgili olsa da, İstanbul'daki kamusal alanlarda yaptığınız etkinliklerin çok yaygın olduğunu düşünmüyorum. Malmö'de, daha fazla insanın kamusal tartışmalar, sergiler vb. aktivitelere katıldığını gördüm. İstanbul'da farklı ilgi alanlarından insanlar pek bir araya gelmezler. Herkesin belli ilgi alanları vardır. Onlara dair etkinlikleri takip eder, diğerleriyle ilgilenmezler. Sanat dünyasında bile böyledir. Örneğin fotoğrafçılıkla ilgilenen insanlar bu alandaki aktivitelere yoğunlaşır, diğerlerini az ya da çok ihmal ederler.

RA: Fotoğraf alanında bile bir grup insan belli bir kurumu takip ederken diğerleri kendi seçtiklerine bağlı kalırlar. Diğer açılışlara gitmezler. İstanbul'da hayat bütün etkinlikleri takip edemeyecek kadar hızlıdır. Etkinlikleri geniş çevrelere duyurmak da genellikle oldukça zordur. Sanırım İstanbul bu anlamda Malmö, Diyarbakır ya da Türkiye'nin diğer kentlerinden oldukça farklı. Ankara ve İzmir'deki açılışlarımıza çok daha fazla insan katılıyor. Oralarda insanlar daha kolay bir araya geliyor. İstanbul'un bu anlamda istisnai bir durumu var. Belki de bu yüzden, İstanbul'da düzenlediğiniz söyleşilere çok fazla insan katılmadı.

SD: Hem düzenleyenler hem de katılanlar için etkinliklerde heterojen bir izleyici kitlesi olması daha ilginçtir. Sürekli aynı insanları görür, aynı konuları dinlersen sonunda konuşacak bir şeyin kalmadığı bir noktaya geliyorsun. Ama farklı "gettolar"dan insanlar bir araya geldiğinde, yeni iletişim yolları ve tartışacak yeni konular bulunuyor. Sizin etkinliklerinizi izleyenlerin çeşitliliği hem izleyiciler hem konuşmacılar açısından ilginçti. Ayrıca, Malmö'de söyleşilerin kütüphane, restoran, galeri vb. yerlerde yapılması da benim için oldukça ilginçti. Farklı mekanlara gittiğinizde farklı dünyalara girersiniz. Ayrıca, bir kurumla çalıştığınızda onun halihazırdaki kitlesine de ulaşma olanağınız oluyor.

Could you please compare the public spaces of Istanbul to how you experienced them in Malmö?

SD: Istanbul is more metropolitan, more dynamic than Malmö. More things are going on and you can't keep up with everything that is happening. Malmö seems more quiet, calm and it's probably easier to keep up. I don't think that the things you're doing in the public space in Istanbul are common here, although I think that people are interested in these kinds of activities, mainly the younger generation. In Malmö, I found that a wider audience was present at these kinds of activities –public talks and exhibitions. In Istanbul, people do not mix very much. People interested in one area are not interested in another; all follow their own special interests. Even in the art world, people who are interested in photography focus on that field and more or less ignore others.

RA: Even in the field of photography, one set of people follow one institution, while others stick to their choices. They don't go to other openings. In Istanbul, life is so fast that it is sometimes difficult to attend different events. Also, it is often difficult to publicize the events broadly. That, I guess, is different from Malmö or Diyarbakır and other cities in Turkey. We have much broader audiences at our openings in İzmir or Ankara. There, people come together very easily. Istanbul, on the other hand, is quite exceptional. Maybe because of this, the talks you organized in Istanbul were not followed by a large group.

SD: It's more interesting both for the organizers and the audience of an event to have a heterogeneous audience. If you only see the same people and hear the same topics, etc. you will soon reach a point where you do not have anything else to talk about. But, when people from different "ghettos" come together, you will have new ways of communicating, new subjects to discuss. Since the audience at your events was quite diverse, it was very interesting both for the audience and for the speakers. I also thought it was interesting that, in Malmö, one talk was in a library, another in a restaurant, another in a gallery, and so on. You go to different areas and enter new worlds. Also, when you work with an institution that already has an audience, you gain immediate access to that audience.

Fotoğraf / Photograph by: Ali Taptık

Fotoğraf / Photograph by: Korhan Karaoyul

Fotoğraf /
Photograph by:
Serkan Taycan

Fotoğraf / Photograph by: Özlem Şimşek

Fotograf / Photograph by: Silva Bingaz

Bejan Matur ile Röportaj

Bejan Matur Malmö’de düzenlenen “Stanza iki dillilik yolunda” ve İstanbul’da düzenlenen “Kimlikle Karşılaşma” başlıklı söyleşilere konuşmacı olarak katıldı.

Türkiye’nin güneydoğusunda, Maraş’ta doğdum. Küçük bir Kürt-Alevi köyünde büyüdüm. İlkokulu orada, ortaokul ve liseyi sonradan taşındığımız ve biraz daha büyük bir şehir olan Antep’te okudum. Antep’in kültürü ve doğal yapısının şiirim üzerinde önemli etkileri oldu. Daha sonra hukuk okumak üzere Ankara’ya gittim, ki bu benim için tam bir felaketti. Hukuk fakültesinde öğrenci olmak beni çok mutsuz etmişti. Ama başardım ve sonunda eğitimimi tamamladım. Şimdi lisansım bile var ama avukatlık yapmıyorum.

Üniversitedeyken bir yıl hapiste yattım. Şiir yazmaya da o zaman başladım. Siyasi nedenlerle hapse girmiştim. Ben bir Kürt’tüm ve kendimi birtakım hareketlere yakın hissediyordum, bu da hapse girmem için yeterliydi. Genellikle bundan bahsetmem; kimse tüm hayat hikayemi bilmez. Hapiste geçirdiğim o yıl, gelecek yaşamım için pek çok malzeme sağladı ve her şeyi değiştirdi. Duygularımı anlatmak için yazma yolunu seçtim. Yazmak zorundaydım; bu benim için bir tür terapiydi. Çok mutsuz olduğum bir dönemdi; yazmasam nefes alamazdım. O sayede iyileştim, hayatta kaldım. Ama asla yazdıklarımı yayınlamaya çalışmadım; bunu istemedim. Sadece kendim, kendi iç huzurum için yazıyordum. Daha sonra bazı arkadaşlarım birkaç şiirimi buldu, okudu ve mutlaka yayınlamam gerektiğini söyledi. Sonunda birkaç tanesini yayınlamaya karar verdim. Ondan sonra, bir şekilde, kendimi durduramayacağımı hissettim. Şiir tüm benliğimi ve hayatımı kuşattı. Yazmanın ağırlığından kaçamadım. Benim için gerçekten acı veren bir şeydi. Bu yüzden ilk şiirlerim genellikle karanlıktır. Aslında karanlık demek çok doğru olmayabilir çünkü içlerinde yine de ışık var.

Ankara’dan sonra, 13-14 yıl önce İstanbul’a taşındım. İstanbul’u gerçekten seviyorum. Üniversitede okurken de sık sık çantamı toplar, trene atlar, İstanbul’a kaçırdım. Bence, İstanbul dışında, Anadolu’nun tüm kentleri –Ankara ve İzmir de dahil olmak üzere- taşra. Tüm kentler birbirinin aynı. Ama İstanbul farklı; kendi tarihi, aurası var. Buraya taşınıp burada yaşamak her zaman hayalimdi. Bu evrenin bir parçası olmak istedim hep; bana göre bir evrendi çünkü. Küçük bir çocukken,

Interview with Bejan Matur

Bejan Matur participated as a speaker in Malmö on the theme “Stanza gets a little bit more bilingual” and in İstanbul on “Encountering Identity”.

I was born in the south-east of Turkey, in Maraş. I grew up in a small Kurdish-Alevi village. I went to primary school there and then moved to Antep, a more urban and rather large city, for secondary school and high school. Actually, Antep’s culture and landscape have had a great effect on my poetry. Later, I went to Ankara to study law, which was a disaster for me. I was really unhappy as a student at the law faculty. But, I succeeded and completed my education in the end. Now, I even have a license but as yet I have not practiced.

I was in prison for one year during university and it was at this time that I started writing poetry. I was in prison for political reasons. I am a Kurd and I felt close to some movements, and that was enough. I usually do not mention this. Nobody knows my whole biography. This part of it is kept in the dark. That year gave a lot of material to my future life and everything changed. I got into the mood of writing to express my feelings. I had to write; it was a kind of therapy for me. I was really unhappy during this period and, without writing, I could not even have kept breathing. It gave me relief; I survived through writing. But, I never tried to get published; I did not want to. I was just writing for myself, to feel some peace inside of me. Later, some friends found some of my poems, read them and told me I should really publish them. In the end, I decided to publish a few. After that, somehow, I felt I could not resist. Poetry came and surrounded all my being and my life. I could not escape the heaviness of writing. For me, it was really something painful. That is why, my first poems are usually dark –or maybe it is wrong to say dark because there is still light in them.

After Ankara, I moved to İstanbul, 13 or 14 years ago. I really like İstanbul. Before, I was escaping regularly from university, grabbing my bag and taking the train to İstanbul. To me, if you disregard İstanbul, all of Anatolia is the countryside, including Ankara and İzmir. All the cities are the same. İstanbul is different; it has its own history, its own aura. It was my dream to move and live here. I wanted to be part of this universe; to me it was a universe. When you are small, when you are a child, you always feel that your life has an orientation or destination. For

hep hayatınızın bir yönü, bir varış noktası olduğunu düşünürsünüz. Benim hayat yolumun bir ucu Orta Asya'ya ve bozkırlara, diğer ucu batıya, İstanbul'a uzanıyordu. Bunu hep hissettim, peşinden gittim ve sonunda gelip burada yaşamaya başladım.

İstanbul'a geldikten üç yıl sonra, ilk kitabım *Rüzgar Dolu Konaklar*'ı yayınladım. Kitap, iki ödül kazandı. O dönem, her üç yılda bir yeni bir kitap çıkardım. Ama artık durum değişti; son altı yıldır kitap çıkarmayı bıraktım. Sadece bir kitabımın İngilizce çevirisi yayımlandı; ayrıca Lüksemburg'da da tercüme edildi. Bu bahar yeni bir şiir kitabı yayınladım. Altı yıllık suskunluk; şiirim, hayatım, her şeyim adına önemli bir araydı.

Son kitabım yayınlanmadan önce, çok farklı bir ruh hali içindeydim. Aslında yazıyordum ama yazdıklarımı yayınlamak istemiyordum. Yeterince memnun değildim; farklı bir şeyler yapmak istiyordum. İlk dört kitabımın rengi, dünyası bir anlamda aynıydı. Sonuncusu biraz farklı ama, tabii, yine de benim şiirim. Son kitabımla ilgili, dilimi ve şiirimi başka bir noktaya taşıdığımı söyleyen, oldukça olumlu eleştiriler aldım. Bunda doğruluk payı olduğunu düşünüyorum. Üç ya da dört yıl önce, Zaman Gazetesi'nde yazmaya başladım. Genellikle siyaset, Kürt politikası ya da Alevi kimliğine ilişkin yazılar yazıyorum. Artık neredeyse tam zamanlı yazar oldum.

Kendinize ait küçük, sınırlı bir dünyanız varsa, bu ister şiir, ister sinema ya da başka bir şey olsun, kendinizi tüm diğer disiplinlerle, hayatın kendisiyle ve gerçeklikle beslemek zorundasınız. Açık olmalısınız. Şiir, sadece romantizm ya da imgelerden ibaret değildir. Psikanaliz ve felsefeyi bilmek, toplumun temellerini derinlemesine anlamak zorundadır. Şiir, kendini beslemek için tüm disiplinleri almalı ve bunların etrafında bir aura yaratmalıdır. Bu yüzden, en başından beri, farklı okumalar yaptım ve farklı alanlarla ilgilendim. T.S. Eliot'un dediği gibi, şairlerin banka veznedarlığı gibi çok sıradan bir mesleği olmalı. Aksi takdirde, şair olduğunuzu söyleyerek yazdıklarınıza çok fazla anlam ya da değer yüklemiş olursunuz. Bu da aldattıcıdır; gerçek değildir.

Varlığımızın anlamına dair bir soru var. Dinler ve felsefe bunu soruyor. Şiir de bunu sorar. Soru ortak, ama cevaplar farklıdır. İstanbul'daki yapılacak bir söyleşide kimlik üzerine konuşmamı istediğinizde, önce, "Ne anlatabilirim ki?" diye düşündüm. Size bir tema verildiğinde, konuyla ilgi bazı düşünceleriniz ya da fikirleriniz olsa bile, bunların ana hatlarını belirlemeli ve önce kendiniz için açık bir hale getirmelisiniz. İsveçli şair Ida Börjel ile kimlik üzerine konuşmak çok hoş bir deneyimdi. Benim için bile yeni olan bir şey söylüyormuşum hissine kapıldım.

me, one part of it reached into Central Asia and the steppes and the second part reached towards the west: İstanbul. I was feeling it all the time. And I followed it and later on came here to live.

After three years in İstanbul, I published my first book, *Rüzgar Dolu Konaklar*, which received two prizes. Every three years in this period, I published a new book. But this changed. For the last six years, I stopped publishing books. Only an English translation was published; also in Luxembourg they did a translation. This spring, I published a new book of poetry. It was an important break with six years of silence; for my poetry and also for my life – for everything.

Before this happened, I was in a different mood. Actually, I was writing, but I did not want to publish what I wrote. I was not happy enough and I wanted to do something different. In a way, my first four books have the same kind of color, it is the same world. The last one is different, but it is still my poetry, of course. It has received a lot of positive criticism saying that I have taken my language and poetry further. I feel there is truth in this. Three or four years ago, I also started to write for a newspaper known as Zaman. Usually, I write about politics, Kurdish politics or issues relating to Alevi identity. Now, I am more or less a full-time writer.

When you have your own small, narrow world, whether it is poetry, cinema or whatever, you have to feed yourself on all the other disciplines, through life and reality. You have to be open. Poetry is not only romanticism or images. It has to know psycho-analysis and philosophy; it has to know the deep roots of society. Poetry has to have all the disciplines to feed itself and then create and put an aura around these. That is why I have always, from the beginning, been interested in different readings and circles. As T.S. Eliot says, poets must have a very ordinary profession like a cashier in a bank or something similar. Otherwise, you put too much meaning or too much value on your work by saying you are a poet. That is illusory; it is not real.

There is the question of what the meaning of our being is. Religions and philosophy are asking about this. Poetry is also asking it. The question is common. But the answers are different. When you asked me to talk about identity in one of the public dialogues in İstanbul, I really did think “Well, what can I say?” When you are given a theme, even if you only have some small thoughts and ideas, you have to create the definite lines of it, and make it clearer for yourself. It was a really good experience talking about identity with the Swedish poet Ida Börjel. I felt as if I was saying something that was new even to myself.

Sizin merakınız, İskandinav kültürünün merakı, bana çok masum görünüyor. Sömürgeci kültürlerde olduğu gibi, arkasında herhangi bir şey olduğunu düşünmüyorum. Bu beni çok etkiliyor. Sizin ülkenizden biriyle tanıştığımda, dürüst bir platformda bir araya gelip hayat, sanat, şiir ve kendi varlığımız hakkında konuşabileceğimizi hissediyorum.

Malmö'deki etkinlikler için seçtiğiniz isimler –Ayşen Candaş Bilgen ve Mustafa Akyol gibi- Avrupalı bir izleyici için gerçekten faydalıydı. İkisi de farklı geçmişlere sahip: Biri solcu-entelektüel kesimi temsil ederken diğeri sağ-kanat muhafazakar geçmişten gelen bir liberal. Ama ikisi de Türkiye ve Türkiye'nin politikaları üzerine gerçek düşüncelerini anlattılar.

Avrupalılar Türkiye politikalarıyla ilgilendiğinde, genellikle kendi fikirleri oluyor ve gerçekte konuyla ilgili başka bir şey duymak istemiyorlar. Örneğin, AB sürecinde AK Parti'yi mükemmel olarak tanımlıyorlar. Ayşen Candaş Bilgen onlara önemli eleştiriler getirdi. Öte yandan, Mustafa Akyol daha olumlu şeyler söyleyerek dengeyi sağladı. Gerçekten çok doğru katılımcılar seçtiniz. Avrupalı izleyicinin karşısına farklı bakış açılarının getirilmiş olması çok önemliydi.

Toplantılarınızda tanıştığım insanlarla irtibatımı devam ettirdim. Normalde böyle olmaz. Pek çok yerde, toplantıda ve etkinlikte bulundum ama bu çok farklıydı. Konsept, zaman içinde gelişip değişmeye çok daha açık. Bu yüzden, İstanbul'da ve Malmö'de sizlerle birlikte olmak güzel bir deneyimdi.

Your curiosity, the curiosity of Scandinavian culture, seems very pure to me. I do not think there is something behind it, as in colonial cultures. This affects me very much. When I meet someone from your country, I feel that there is a simple, honest platform where we can meet and talk about life, art, poetry, and our being.

The people you chose for the events in Malmö –for example Ayşen Candaş Bilgen and Mustafa Akyol- were really useful for a European audience. They are of different roots: One representing the leftist-intellectual side, the other is coming from a conservative, right-wing background but now liberal. But, both of them were giving their true thoughts on Turkey and its politics.

Usually, when Europeans are interested in Turkish politics, they have their own views and they do not really want to hear anything else. Regarding the EU process, for example, they always describe the AK party as perfect. Ayşen Candaş Bilgen said many critical things about them, which was very important. On the other hand, Mustafa Akyol balanced that in saying more positive things. You really chose the right contributors and it was very useful to have those different perspectives brought before a European audience.

I have kept in touch with the people I met through your meetings. It usually does not work this way. I have been to many meetings, events and places, but this was very different. The concept is open to something more organic. That is why it was a good experience meeting you here in İstanbul and in Malmö.

Ali Erdoğan ile Röportaj

Ali Erdoğan İstanbul'da düzenlenen pek çok söyleşiye izleyici olarak katıldı.

Ben bir eğitim danışmanıyım ve öğrencilerimin ihtiyaçlarına göre ilkokuldan üniversiteye kadar her seviyeden öğrencim var. Hayatımı böyle kazanıyorum ve işim, farklı konularda okuma yapmak için bana oldukça fazla boş zaman da sağlıyor.

Sınır Tanımayan Yurttaşlar'ın etkinliklerini Norveçli bir arkadaşımdan duydum. İnsanları İstanbul'un farklı kamusal alanlarında bir araya getirerek konuşmalarını ve karşılıklı etkileşimlerini sağlama şekliniz heyecan vericiydi. Konuşmacıların yıllarca kendilerini adadıkları araştırmalarını ve sonuçlarını seyirciyle paylaştığı bu tür etkinliklere katılmaktan çok keyif alırım. Onları dinleyebilmek bir ayrıcalıktır.

Kamusal tartışmalar genellikle bir kurum içinde, resmi bir ortamda düzenlenir. Programlar, konuyla ilgilenmesi olası dinleyicilerin çoğuna ulaşmaz; tartışmaları düzenleyenlerin arkadaş çevreleriyle sınırlı kalır ve dışarıdaki insanların haberi bile olmaz. Sokaktaki vatandaş, etkinlikten haberdar olsa bile, örneğin etkinlik bir üniversitedeyse, üniversitelerin kurumsal ortamına alışkın olmadığı için çoğu kez katılmaya cesaret edemez. Ama siz, bu sorunu çok farklı bir yolla çözdünüz. Kafe, otel lobisi ya da restoran gibi herkese her zaman açık mekanları kullandınız. Ayrıca, etkinliklerinizi sadece akademi çevresinden değil, pek çok farklı kaynaktan duydum. Bu da etkinliklerinize olumlu bakmamı ve meraklanmamı sağladı.

Konuşmacıların konularına yaklaşım biçimlerindeki farklılığı gözlemlemek benim için çok ilginçti. Bu, davranışlarına, konuşma tarzlarına, espri anlayışlarına ve durumu analiz etme şekillerine de yansımıştı. Kimileri daha gündelik kimileri daha akademik bir dil kullanıyordu. Bu da insanların bir konu ya da soruna yaklaşımının ne kadar farklı olabileceğini gösterdi. Bundan gerçekten çok keyif aldım.

İzleyiciler, kısmen fikir ayrılıklarını açıklayarak toplantıya dahil olmaya başladığında, konuşmacılar ve izleyiciler arasında bir denge oluştuğunu hissedebiliyordunuz. Odanın diğer köşesindeki birinin söylediklerine hayranlık duyarken arkadaşınızın söylediğine karşı çıkabiliyordunuz. Bir konu üzerine fikirlerimizi belirtirken her

Interview with Ali Erdoğan

Ali Erdoğan participated in the audience in several of our public conversations in İstanbul.

I am an educational counselor and I teach from primary school to university levels, depending on the needs of my students. That's how I make a living, but it also gives me a lot of free time to read about many different subjects, which only serves to make me more curious.

I heard about Citizens without Boundaries events through a Norwegian friend. The way you were gathering people in different public places in İstanbul and making them speak and interact was very exciting to me. I like participating in these kinds of events, where the speakers are sharing what they have found after years of dedication and enquiry. It is a privilege to be able to come and listen to them.

In general, public discussions are always set up in very formal environments, in institutions. The programmes are not publicized among all the potential audiences that might be interested. They stay rooted within their own cluster of friends, so that not many people on the outside ever get to hear about them. And even if a person "from the street" hears about an event, it may be difficult for him or her to have the courage to go to a university, for instance, and take a seat, because universities are institutionalized environments and he or she may not be used to this. However, the way you handled this issue was very different. You chose a café, hotel lobby or restaurant, etc. Such places are open to anyone, at any time. Also, I heard about your events from various sources in my life and social groups, not only academics. That made me very positive and curious.

It was very interesting for me to observe how differently the speakers were approaching their subject. This was reflected in their behavior, the way they talked, the way they joked and the way they analyzed their situation. Somebody would be very down-to-earth while somebody else would be very cerebral. It showed how very differently people handle a question or subject. That I liked very much.

zaman bilinçaltında “Red mi edileceğim, yoksa onaylanacak mıyım?” korkusu duyarız. Ama sizin toplantılarınızda bu duyguya asla kapılmadım; kendimi çok özgür hissettim. Çok farklı tepkiler vardı. Bu da beni daha katılımcı olmaya motive etti. Kapalı grup ve hiziplerde, dışarıdan insanlara kapalı toplumlarda iki tür tepki vardır: Ya fanatikçe desteklenir ya da olabildiğince negatif şekilde reddedilirsiniz. Fakat, bu söyleşilerde olası tüm tepkilerin ortaya konduğunu gördüm, ki bu çok daha demokratik bir ortamdı. İnsanları birbirine yaklaşıtıyordu. Söyleşiler sonrasında odadaki dinamiği görebiliyordunuz: İnsanlar yakınlaşıyor, birbirini tanımaya çalışıyor, yeni sohbetlere başlıyor ya da aynı konuyu konuşmaya devam ediyordu. İzleyiciler etnik kimlik ve sosyal geçmiş anlamında ne kadar farklı bağlamlardan geliyorsa sohbet de o kadar canlı oluyor diye düşünüyorum. Her köşede katılabilecek sohbet öbekleri vardı. Bu tür bir atmosferi ancak konsolosluklarda ve çevrelerinde bulabilirsiniz, ama oralardaki ortam Sınır Tanımayan Yurttaşlar kadar uluslararası değildir. Oralarda her zaman konuyu kendi açısından anlatan tek bir konuşmacı vardır.

Bejan Matur ve Ida Börjel’in katıldığı kimlik üzerine söyleşi özellikle çok beğendim. Konu çok ilginçti ve beklentilerimi fazlasıyla karşıladı. Hasan Bülent Kahraman ve Yrsa Stenius’un katılımıyla Londra Oteli’nde gerçekleştirilen etkinlik de çok özeldi. İstanbul’daki başka hiçbir otel lobisinde bulamayacağınız kadar özgün bir ortam vardı.

Daha önce İstanbul’da benzeri bir deneyim yaşamamıştım. Avrupa’nın en dinamik kentlerinden biri olarak İstanbul’un sunabileceği çok fazla şey var. Her şey Taksim-Beyoğlu bölgesinde yoğunlaştığı için insanlar eğlence, entelektüel tatmin ve eğitim faaliyetleri için buraya geliyor. Bir kültür tüketicisi için çok kolay: Buraya gelir ve istediğin her şeye ulaşırsın. Kültür mekanları şehrin her yerine dağılmış olsaydı, ne yapmak istediğinize ve nereye gideceğinize önceden karar vermeniz gerekirdi. Bu da insanların katılacakları etkinlikleri seçerken daha seçici olmasını sağlardı. Sınır Tanımayan Yurttaşlar, etkinlik mekanı olarak Taksim-Beyoğlu çevresinden başka yerler seçseydi, katılımcı sayısı aynı olur muydu bilmiyorum. Böylece, insanlar etkinliklerinizi gündelik programlarına daha kolay dahil edebildi.

Tüm toplumlarda olduğu gibi İstanbul’da da insanlar kendi grupları içinde yaşarlar. Şehri şehir yapan, pek çok alan ve yerden oluşmasıdır. Tam da bu nedenle hiçbir ortak zemini bulunmayan gruplar arasında aşılması gereken sınırlar vardır. Bu sınırların aşılması, bireylerin açık fikirliliğine bağlı olarak, bazen yıllar bazense bir günden az bir zaman alır. Sınır Tanımayan Yurttaşlar söyleşileri, Türkiye’nin daha küçük bir şehrinde yapılsaydı, dinleyicilerin çeşitliliği İstanbul’dakinden sosyal konum anlamında daha fazla, ama etnik kimlik

As the audience began participating, partly by expressing disagreement, you could feel that the gravity was shifting towards the centre, which created a balance. You could be disagreeing with what your friend was saying, while admiring something else someone at the other end of the room was expressing. When we say something, we always subconsciously have a fear: Will I be rejected or will I receive confirmation? But at your meetings, whenever I wanted to say something, I never felt violated in that sense; I felt really free to say things. There was a really diverse spectrum of reactions. That was my motivation for participating. In closed clusters and cliques, in societies that are closed to people coming from the outside, you have two types of reactions: Either they support you fanatically, or they reject you in a very negative manner. But, here, I realized that all possible reactions from people could be put forward during the discussion. It was a much more democratic environment. It was bringing people closer to each other. After the discussions, you could see the dynamic in the room; people were approaching each other, trying to get to know each other, starting new conversations or continuing in the same vein. I think the more diverse the crowd is, in terms of nationality and social backgrounds, the more conversations arise. There were opportunities to speak all around. Otherwise, you can find this kind of atmosphere especially in and around the consulates. But they are not as transnational as Citizens Without Boundaries. They always have one person speaking from one point of view.

I especially liked the conversation between Bejan Matur and Ida Börjel on identity. The topic was very interesting and I guess, I got out of it what I was expecting. Also the evening with Hasan Bülent Kahraman and Yrsa Stenius in Hotel Londra was very special. The atmosphere was really unique. No other hotel lobby in İstanbul could have provided such an environment.

I haven't experienced anything similar before in İstanbul. Being one of the most dynamic cities in Europe, İstanbul has a lot to offer. Because everything is condensed within the Taksim-Beyoğlu area in İstanbul, people come here for the best entertainment, intellectual pursuits or educational activities. For a consumer of culture, it is easy; you can come here and get anything you want. If the cultural venues were dispersed all over the city, you would have to choose and decide what you wanted to do and set off to a particular destination in advance. That would make people more selective in their choices of activities. If Citizens Without Boundaries would pick areas other than the Taksim-Beyoğlu area, I don't know if the number of participants would be the same. Now people can combine the conversation with an after-event which is always available in the area.

anlamında daha az olurdu. Küçük şehirlerde haberler daha çabuk yayılır ve insanlar daha hızlı tepki verir. Daha tutucu olmalarına rağmen dış etkilere daha fazla açıktırlar. İstanbul'da ise bu daha fazla zaman alır ama bir kez geliştirildi mi de daha uzun ömürlü olur.

As in all societies, including Istanbul, people live in their own clusters and cliques. Owing to the fact that the city comprises numerous areas and places that make the city what it is, there are borders to cross between one group of people and another, with no common ground between them. Sometimes this “crossing over” will take years, sometimes less than a day, depending on the broadmindedness of the individual. Had the Citizens Without Boundaries discussions been held in a smaller city in Turkey, I think the audience diversity in terms of their social background would have been greater, but in terms of nationality it would have been less diverse than in Istanbul. In small cities, news spreads more quickly, and people react faster. Although they are often more conservative, they are also more open to the influence of outside forces. In Istanbul, it may take more time, but once it has been developed, you will have a solid base.

Lal Laleş ile Röportaj

Lal Laleş Diyarbakır’da düzenlenen “Sözel Gelenekler ve Hikaye Anlatıcılığı” ile Malmö’de düzenlenen “Yayıncılık – Marjinal Deneyimler” söyleşilerine konuşmacı olarak katıldı. Aynı şehirlerdeki diğer söyleşilerde izleyici olarak bulundu.

Kısaca kendinizi ve Lis Yayınevi’ni tanıtır mısınız?

Adım Lal Laleş. 1975 yılında, Mardin, Kızıltepe’de doğdum. Tarih eğitimi gördüm. Tarih eğitimimin, doğal olarak, benim edebi yaşamımda belirleyici bir rol oynadığını ve hem kişisel tarihimde hem de edebiyatla yüzleşmelerimde avantajlar sağladığını söyleyebilirim. Üniversite yıllarımdan 2004’te Lis Yayınevi kuruluncaya kadar, yaklaşık 13 yıl, aktif olarak tiyatroyla uğraştım. *Tiyatro Anadolu, İmgesel Düşler Tiyatrosu* ve *Teatre Orient* olmak üzere üç tiyatrodada oyuncu, dramaturg, rejisör ve genel sanat yönetmeni olarak çalıştım. 2003 yılında *Berberına Rê* adlı şiir kitabım yayınlandı. Ağırlıklı olarak şiirin sorunları ve Kürtçe şiirin yeni imkanlara kavuşması için çeşitli eleştiri yazıları kaleme aldım. 2004 yılında, Miran Janbar, Jan Çiya ve Yakup Tilermeni arkadaşlarımla birlikte Lis Yayınevi’ni kurduk. Temel hedeflerimizden biri Diyarbakır’da dünya edebiyatı ile Kürtçe edebiyatı bir araya getirmektir. Çünkü dünya edebiyatı Kürtçeye pek çevrilmemişti. Bizim amacımız hem Kürtçe edebiyatın modern örneklerini hem de dünya edebiyatının klasikleşmiş ve dünyada ismini duyurmuş olan önemli yazarlarını bu dilde okuyucuyla buluşturmak ve siyasi baskının dışında, tamamıyla edebi bir dünya üzerinden hayata bakmaya çalışmaktır. Çünkü Diyarbakır travmatik bir kent. Savaş ve şiddetle yoğrulmuş bir kent. Biz, insanların kendini ifade edebileceği, savaşın ve şiddetin dışında, başka bir alan, başka bir hayat, başka bir damar bulmaya çalıştık. Bütün insanları bir araya getirebilecek temel dilin edebiyat olduğuna ve bunda da çevirinin, hayatın ve insanın ortak dili olduğuna kanaat getirdik. Bu anlamda, önemli Türk yazarı Aşık Göktük’ün, özellikle çeviriyle ve okuma uğraşısıyla ilgili çalışmaları bize önemli ipuçları verdi.

Lis Yayınevi’nin Diyarbakır’daki edebiyat hayatı ve kitap pazarı için önemi nedir? Edebiyat çevirisi konusunda yaşanan sorunlardan bahsedebilir misiniz?

Kürtçe edebiyattan, edebiyattan, dilden, romandan, hikayeden ya da edebiyatın diğer türlerinden bahsettiğimiz zaman, ister istemez siyasal tarih ile de yüzleşmek ve hesaplaşmak zorunda kalıyoruz. Kürtçenin uzun yıllar yasaklı olması, dilin

Interview with Lal Laleş

Lal Laleş participated as a speaker in Diyarbakır on the theme “Oral Tradition and Storytelling” and in Malmö on “To Publish – Experiences from the Margin” as well as in the audience in those cities.

Could you please briefly introduce yourself and Lis Publishing House?

My name is Lal Laleş. I was born in Kızıltepe (Mardin), in 1975. I studied history. I can say that my education, naturally, played a determining role in my literary life and turned out to be an advantage both in terms of my individual history and my engagement with literature. From my university years till the establishment of Lis Publishing House in 2004, I was, for approximately 13 years, deeply involved in theatre. I worked as an actor, dramaturge, stage director, and art director in three theatres: *Tiyatro Anadolu*, *İmgesel Düşler Tiyatrosu* and *Teatre Orient*. In 2003, my collection of poetry, *Berbejna Rê*, was published. I have written some critical essays particularly on the problems of poetry and the progression of Kurdish poetry into a new era of possibility. In 2004, Miran Janbar, Jan Çiya, Yakup Tilermenî and me established Lis Publishing House. Our fundamental aim was to bring world literature and Kurdish literature together in Diyarbakır. In view of the fact that world literature had not been translated into Kurdish, our aim was to introduce both modern Kurdish literature and important world authors to the Kurdish reader, also to see life from an utterly literary perspective, totally set apart from political pressures. Diyarbakır is a traumatic city, moulded by war and violence. We tried to find another channel through which people could express themselves. We arrived at the idea that the language capable of bringing people together is the language of literature and that literary translation is a common language for life and people. In this context, the books of an important Turkish writer, Akşit Göktürk on translation and reading process were very helpful to us.

What role does Lis Publishing House play in the literary life and the publishing market of Diyarbakır? How do you deal with the issues of literary translation?

When we talk about Kurdish literature, or literature in general, or language, novel, story or all sorts of literary genres, we always have to come to terms with political history. The fact that Kurdish literature was prohibited for many years, that the Kurdish language could survive only by means of oral culture and that the

sadece sözlü kültürle kendini ayakta tutması ve var olan Kürtçe edebiyatın da sürgünde yeşermiş olmasının ardından –yani aslında var olan, ama yoksun olduğumuz mirasın üzerine- Diyarbakır’da bir şeyi inşa etmek, bir şeyi kurmak gerçekten zor oluyor. Çünkü Kürtçe edebiyatın temel eserlerine baktığımız zaman ya Stockholm, Londra gibi Avrupa’nın büyük kentlerinde ya Şam’da, Lübnan’da ya da Ermenistan’da, Erivan’da basıldığını ve çok az okuyucuyla buluştuğunu görüyoruz. Ama özellikle Avrupa Birliği süreci ile birlikte yaşanan bu demokratikleşme sürecinin, Kürt kültürüne, diline ve Türkiye’deki renkli kültüre büyük katkıları olmuştur. Kürtlerin kültürel hak arayışı ve Özal politikaları bunda çok ciddi belirleyici bir rol oynamıştır. Özalizm ve sonrasındaki dönemde Kürtçenin serbest bırakılması ve Kürtçenin dil olarak yayın dünyasında yer alması, kitapların basılması, gazetelerin çıkması vb. Kürtçe edebiyatın kendini var etmek için yeni kulvarlar açmasına neden olmuştur. Tabii ki, dilin serbest kalmasının hemen ardından, bu dilin en çok konuşulduğu, hatta bu dilin merkezi konumunda olan bir yerde, Diyarbakır’da bir yayınevi kurmak çok zordu. Fakat zamanla, demokratikleşmenin artmasıyla ve devletin Kürt dilini ve kültürünü bir yere kadar içselleştirip serbest bırakmasıyla birlikte, Diyarbakır’da Lis’i kurduk. Lis’in hedeflediği temel birkaç şey var: Bir kere, mümkün mertebe, edebiyatın olanakları üzerinde insanları bir araya getirebilecek bir dil kurmayı hedefledi. Doğal olarak da çeviriye büyük bir önem verdi. Ve çeviriyi yaparken çevirinin kıstaslarına, çevirinin kendi içindeki temel kurallarına riayet etmeyi de hedef ve prensip olarak benimsedi. Lis’in çeviri anlayışı diğer yayınevlerinin çeviri anlayışlarından şu açıdan ayrılır: Birçok Kürt yayınevi ikinci, üçüncü dilden çeviri yapmaya çalışıyor. Bir kitabı orijinal dilinden ziyade, bildikleri herhangi bir dilden çeviriyorlar. Örneğin, son dönemde Don Kişot’u İsveççeden Kürtçeye çevirdiler. Oysa Lis’in çeviri politikasına göre bir kitap ancak orijinal dilinden çevirilebilir. Çünkü kitap zaten çevrilirken birçok şey kaybediyor. İkinci dilden çevrildiği zaman o kitabın ciddi anlamda yara alacağı kanaatini taşıyoruz. Bizim çeviri politikamız, insanlığın ortak mirasına dönüşmüş, biraz da bizim kültürümüzün bir parçası olarak görmemiz gereken, Dostoyevski’den Cervantes’e, Selma Lagerlöf’ten Ekelöf’e kadar birçok şair ve yazarın eserlerini orijinal dillerinden Kürtçeye çevirmektir. Tabii, işimiz zor. Kendi yazınsal sürecinde birtakım zorluklar yaşayan, örneğin, standartlaşma konusunda çeşitli sıkıntılar çeken bir dilde, o güçlü, devasa, görkemli eserleri var etmek, ancak iki dili de, iki kültürü de, iki tarihi de bilen, usta insanlar tarafından gerçekleştirilebilir. Dolayısıyla, Kürtçeye çeviri öyle çok kolay, rahat yapılabilir bir iş değil. Bunun zorluklarını hala yaşıyoruz, ancak işin ehli çevirmenlerin harikalar yarattığına tanık oldukça da içimiz ısınıyor. Hedeflediğimiz şey en azından dünya kültürüne, dünya mirasına ait 100 temel eseri bu dile kazandırmaktır.

Binyıllardan beri süregelen, özellikle şiir damarı güçlü olan bir Kürt edebiyatı var.

existing Kurdish literature blossomed in exile (in other words, it was based on the existing heritage, of which we are still deprived) makes the setting up and building anything a very difficult matter in Diyarbakır. When we look at the fundamental works of Kurdish literature, we see that they have been published either in some big European city such as Stockholm or London; or in Damascus, Lebanon or Yerevan, where they only reach a very small readership. But, especially the European Union accession and democratization process has contributed greatly to Kurdish culture and language, as well as to a more colourful culture in general in Turkey. The quest of the Kurds for cultural rights and Özal's policies have played an important role in this. The relaxation of rules on the Kurdish language, the presence of Kurdish as a language in the media, the publication of books, newspapers etc. have opened up the opportunity for Kurdish literature to establish itself in new fields. Of course, it was very difficult to set up a publishing house in Diyarbakır, a place regarded as the heartland of this language, so soon after the legalization of Kurdish. But alongside other enhancements such as democratization and after the state had begun to integrate Kurdish language and culture to a certain degree, we founded Lis in Diyarbakır. Lis has three fundamental aims: Firstly, to configure a language which will bring people together within the framework of literature as soon as possible. Consequently, the issue of translation was of great importance. During the translation process, compliance with the criteria and fundamental rules of translation was undertaken as a mission and a principle. Lis's understanding of translation sets it apart from other publishing houses. Many Kurdish publishing houses are commissioning translations from secondary or even third-hand sources. Instead of translating a book from its original language, they do it from a language they already know. For instance, last year *Don Quijote* was translated into Kurdish from the Swedish edition. Lis has a policy of translating books only from their original language. A book loses a great deal in translation. We believe that if we translate a book from a secondary language, it will be seriously damaged. Our translation policy is to make translations from authors and poets (from the original language) who now form part of the common heritage of humanity, as well as a part of our culture: From Dostoyevsky to Cervantes, or Selma Lagerlöf to Ekelöf. Of course, this is a difficult task. Kurdish is a language facing many difficulties, such as the struggle to overcome the adversity of standardization. Translating all those powerful, monumental, magnificent works of literature into Kurdish can be done only by skillful intellectuals who are proficient in both languages, as well as the cultures and history of each one. So, translating into Kurdish is not an easy job. We still have difficulties, but when we see the results achieved by capable translators, our fears are very much put at ease. Our mission is to translate into Kurdish at least 100 classic works belonging to the world heritage.

1000'li yıllarda, İran'da, Baba Tahir Uryani çok önemli dübeyitler, aşk şiirleri, tasavvuf şiirleri yazmıştır. Maalesef, biz bu tasavvuf ve aşk şiirlerini coğrafyanın bölünmüşlüğü ve alfabelerin farklılıkları yüzünden Diyarbakır'da ancak 90'lı yıllardan sonra okuyabildik. Oysa İngilizler bunu İngilizceye bundan 100 yıl önce çevirmişlerdir. Yani aslında, yazıldığı dilde kendini ifade edemeyen bir şairle karşı karşıyayız. Dolayısıyla, bizim Kürtçe yazılmış temel eserleri de bir araya getirip, derleyip, toplayıp okuyucuyla buluşturmamız lazım. Hiç kimse bir edebiyatı yoktan var edemez ama T.S Eliot'un dediği gibi bir "kervan yürüyor". Biz bu kervana eklenilebiliriz ya da örülen duvara bir tuğla bırakabiliriz. Bir edebiyatçının yapacağı ancak odur. Hem dünya hem de Kürt edebiyatının geleneklerini bu dilde var etmek lazım. Ancak bu sağlandıktan sonra, gün geçtikçe güçlenen telif dediğimiz, günümüz yazarlarının yazacağı eserlerin bir yere degeceğine ve insanlarla irtibat kurabileceğine inanıyorum. Tüm bunlar üzerine kurulmuş bir Kürtçe edebiyatın, dünya edebiyatı olmaya aday olacağı umudunu taşımaya başlıyorum.

Diyarbakır ve Malmö'de düzenlediğimiz etkinliklerde, farklı yazar ve akademisyenlerle sahneyi paylaştınız. Bu buluşmaları bir yazar ve çevirmen olarak siz nasıl değerlendiriyorsunuz? Bu buluşmaların Diyarbakır'ın edebiyat yaşamı için anlamı nedir?

Yürütülen bu kültürel etkinliğin temel felsefesi benim düşüncelerimle örtüşüyor. Ben edebiyatın da sınır tanımadığı kanaatini taşıyorum. Ve edebiyatın bütün dünya yurttaşlarına ait bir refleks olduğunu düşünüyorum. Birlikte yürüttüğümüz ve karşılıklı olarak geliştirdiğimiz bu kültürel refleksin, benim ufkuma yeni yollar sunduğunu gördüm. İsveçli yazarları çok nazik, alçakgönüllü ama bir o kadar da derin bir derya, bir kültür hazinesi olarak gördüm. Onlarla edebiyata, şiire veya hayatın diğer meselelerine ilişkin yapılan tartışmalar, görüşmeler, insanı Diyarbakır'da daha güçlü kılıyor. Diyarbakır'dan dünyanın başka bir yerine bakma şansı sunuyor. Bizim burada cebelleştirdiğimiz birçok soruna yeni pencereler açıyor, yeni şeyler görmemizi sağlıyor. Bu anlamda, İsveçli yazar dostlarımızla bir araya geldiğimiz kültürel etkinliklerin benim ufkumu çok genişlettiğini ve burada yaşadığımız sıkıntıları aşmamız konusunda yeni bir yol, yeni bir yöntem, yeni bir kanal açtığını gördüm. Bu anlamda, bu önemliydi.

Diyarbakır'daki yazarla Malmö'deki yazarın algı dünyası arasında fark var. Biz burada kendi içimize kapanmış, kendi üzerimize kapanmış bir kapak gibiyiz. Bizim burada cebelleştirdiğimiz, tartıştığımız, konuştuğumuz birçok üçüncü dünya ruh halini, aslında çok kısa bir sürede yine tartışarak, konuşarak aşabileceğimizi hissettim. Doğu'nun o talihsiz, o aslında belki de kendi kendimizin önünü kapatan paradigmasını yıkmamız gerektiği kanaatine vardım. Tabii ki, acıyla yoğrulmuş,

There is also a Kurdish literature, with a particularly powerful vein of poetry, which has existed for thousands of years. Around 1000 AD, Baba Tahir Uryani wrote *dübeyits* (poems of two couplets), love poems, sufistic poems in Iran. Unfortunately, we could only read these poems in Diyarbakır after the 1990s because of the partitioned geography and the difference of alphabets. However, they were translated into English 100 years ago. In other words, we stand face to face with a poetry that cannot express itself within the language in which it was written. Thus, our other task is to assemble the central works written in Kurdish and make them accesible to the reader. No one can create a literature from nothing, but now, in T.S Eliot's words, the "caravan" is on the move. We can directly be a part of this caravan or try to help its progress. This is the only thing a man-of-letters can do. It does seem to be a clear obligation to bring into existence both the tradition of world literature, and Kurdish literature, in this language. Only after this, I believe, will books written by contemporary writers begin to touch and reach people. I have a hope that a Kurdish literature grounded upon all this, may also be a candidate for world literature.

You participated in our meetings held in Diyarbakır and Malmö, where you shared the stage with authors and academics. What is the importance of these meetings for you as a writer and a translator, and for literary life in Diyarbakır?

The philosophy of these cultural activities corresponds very much with my way of thinking. I believe that literature is without boundaries, too. I think that literature is a reflex that belongs to all world citizens. I am convinced that this cultural activity which we carried out and developed interactively did broaden my horizons. I realized that the Swedish writers were very kind and modest while also offering a deep sea of knowlegde –in fact, a cultural treasure. Having discussions and meetings with them about poetry, literature and various aspects of life made us stronger in Diyarbakır. It gave us the oppurtunity to get to know another place in the world from Diyarbakır. This helped us find new ways of approaching the problems with which we struggle here, it helped us see new things. In this sense, the cultural activities with Sweedish friends expanded my perspective and opened new ways, new channels and new methods for us to overcome the problems we experience here. It was very important in this sense.

The way a writer from Malmö perceives the world is very different from that of a writer from Diyarbakır. Here, we are enclosed within ourselves, like a pan with a lid. I felt that we could overcome this mood of a third-world-country in a very short time through discussion and talking. I arrived at the idea that we should subvert this fatal paradigm of the East, which is in itself the actual obstacle in our way. Of course, there is a great cultural difference between a place which is formed by pain

kendisiyle yüzleşen, kendisiyle hesaplaşan, zaman zaman kendi handikaplarından kurtulamayan bu coğrafyanın kültürel dünyası ile tüm sorunları aşmış –mesela demokrasi ve insan hakları kavramlarını içselleştirip yaşayan- coğrafyanın kültürel dünyası arasında fark var. Bizim bugün savunduğumuz birçok şey nedeniyle karşı karşıya kaldığımız baskıların, aslında orada ne kadar aşılmış olduğunu görünce, burada çıkabilecek bir edebiyatın da baskı, hatta yazarın kendi kendine uyguladığı baskı nedeniyle nasıl daha büyük bir şeye evrileceğine dair küçük ipuçlarına ulaştım en azından. Gerçekten, Kürtçe edebiyatla uğraşan birçok yazarın, Malmö’de, Stockholm’de veya başka bir Avrupa kentinde yaşayan, yazan, çizen yazarlarla bir araya gelmesi gerekir. Buraya gelen İsveçli dostlarımızın da buranın coğrafyasından, kültürel reflekslerinden, düşünce dünyasından ciddi birtakım sonuçlar çıkardıkları, en azından, kendi yazdıkları o beyaz sayfayla bizim burada yüzüne baktığımız siyah sayfanın, yani sorunlarımızın birbirinden ne kadar farklı olduğunu ve bu farklılıklar üzerinden nasıl ortak bir dünya kültürü oluşturacağımızı algıladıkları kanaatini taşıyorum.

Diyarbakır ve Malmö’deki izleyici profilini kıyaslarsanız neler söyleyebilirsiniz?

Ben Malmö’yü biraz sakın ve düz bir şehir olarak gördüm. Yani böyle yayılmış, sakın, öğle uykusunu almış, ama bir anda da asabileşecek bir kent olarak gördüm. Oradaki izleyicide, Doğu’daki kültürel meselelerle kurduğu ilişkide, merakla sorgulama arası bir ruh hali hissettim. Bu, bir şekilde insanı kamçılıyor. İnsan –hele o insan yazıyorsa ve yazdığı şeylerin, kültürel düzeyi yüksek bir coğrafyanın insanı tarafından algılanmasını istiyorsa- doğal olarak, kendini biraz daha sorumlu hissediyor. Ben Malmö’de Gallery Signal’deki insanlarla iletişimde kullanacağım dilin, zaten kendi doğamda var olan ironik bir dil olabileceğini ve kendimizle dalga geçerek de o hepimizin görmesi gereken hakikati görebileceğimizi farkettim. Per Erik’in soruları gerçekten çok açıcı, etkileyici, insanlarla bağ kurmamı sağlayıcı ve keyif vericiydi. Çünkü onun da ruhunda her zaman insana gülümseyen bir tür mizah, muzırlık vardı. Doğal olarak, orada kendimi ifade etmekte ve kendi içimdeki ironiyi insanlarla paylaşmakta zorluk çekmedim. Çünkü bizim bu coğrafyada yaşadığımız zaten çok komik bir şeydir. Ve bizim bütün bu komik şeyleri algılamamızın dünyadaki ortak dili bence aynıdır. Çünkü benim güldüğüm bir espriyi, örneğin Musa Anter’in başından geçen o anekdota, İsveçliler de güldü. O halde biz ortak bir dili yakalayabiliyoruz.

Buradaki durum biraz daha farklı. Kervansaray’da ve DSM’de yapılan toplantılarda çok daha ciddi, kasvetli, belki de rengini biraz bu topraktan, bu sorunlardan alan bir soru soruş biçimi vardı. Bu kadar kültürel baskı altında kalmış insanların bu tür toplantılardaki en büyük hedefleri veya yapmayı en çok istedikleri şey şu: Dışarıdan gelen insanlara kendilerini, neler yaşadıklarını, nelerle karşı karşıya

–still facing and trying to settle the account with itself, and unable to elude its handicaps from time to time- and a place where the problems have been overcome (in Sweden the concepts of democracy and human rights have been integrated into society). When I saw how they have already overcome the pressures we face here because of the values that we are defending, I felt I had found a small clue about how a literature emerging here can evolve into something bigger just because of this pressure; also because of the pressure the writer puts on himself. I believe that writers who are committed to Kurdish literature should come together with writers who living and writing in Malmö, Stockholm or other European cities.

I think that our Swedish friends who came here also reached some conclusions after being made aware of the geography, culture and world views here. At least, they must have perceived the difference between the white paper that they face and the black one that we face while writing; then, out of all this, arrive at the conclusion that our problems are wholly different from each other; yet, in spite of all, to recognize how we can build a common world culture, emerging out of this very difference.

What is your general impression of the audiences in Malmö and Diyarbakır?

I found Malmö a rather tranquil, flat city. It was as if it were lying wide-open, tranquil, waking up from a siesta; but at the same time, as if it might get nervous at any moment. I observed that the mood of the Swedish audience swung between curiosity and questioning when the cultural problems of the East were discussed. This was encouraging. If you are a writer and you want your writings to be understood in culturally sophisticated places, you feel more responsible. I found that the language I used in order to communicate with people might have an ironic tone (this is a natural aspect of my language) and recognized that by means of self-mockery we can see all the truths that we need to see. Per-Eric Ljung's questions were explicit, impressive and made it easier for me to establish contact with the audience. He, too, had a sense of humour that made him continuously smile at people, and irony in his soul. Consequently, I did not have any difficulty in expressing myself and sharing my ironic outlook with people. Ultimately, what we experience here in this place where we come from is highly comic. I think there is a lot of common ground in the way people all over the world perceive humour. For instance, while I was laughing at an anecdote told amusingly by Musa Anter, I saw that the Swedish people were laughing, too. This shows that we can meet by using a common language.

The situation in Diyarbakır was quite different. The atmosphere of the meetings at Kervansaray Hotel or DAC were more serious and gloomy. The questions asked

geldiklerini, hemen orada ve o anda anlatmak. Kendi meramını, derdini anlatabilmek. Galiba bir kurtarıcı arıyoruz. Edebiyat belki bir şeyi kurtarmaz, ama insanları utandırabilir. İnsanları, yaptıkları o yanlış ya da eksik şeylerden dolayı utandırabilir. Dolayısıyla Diyarbakır'da mahçup, soru soran, sorgulayan, kendini anlatmak için çırpınan; ama algı düzeyini, soru sorma çıtasını da mümkün merteye yüksek tutmaya çalışan bir izleyici gördüm. İsveçli yazarlar masanın arkasına geçip izleyici ile ilişki kurduğu zaman çok rahattırlar. Hayatın en sade, en basit ve hepimize kısmen değen taraflarından başlarlar, ama bütün o konuşmalarının sonunda başka bir dünya kurduklarını görürsün. Ortaya öyle bir imge koyarlar ki, o imge, oluşturdukları o ayna üzerinden hem kendine hem de topluma bakma şansını elde edersin. Bizim o sıkılğan, içine kapanık, hala bir şeylere öfke duyan ruh halimizle, onların gülümseyen ruh hallerinin ortaya çıkardığı enerji, belki de bizim sınır tanımayan yurttaşlarımızın ortak refleksi olabilir.

Ben burada birtakım kurumların ve insanların, hayatı, dünyada olup bitenleri sorgulaması için oluşturdukları kültürel ortak refleksin önemine dikkat çekmek istiyorum. DSM ve Sınır Tanımayan Yurttaşlar, Diyarbakır'la dünya arasında bir köprü rolü oynadılar ve oynamaya devam edecekler. Bu, bizim üzerimizdeki kara bulutları ya da yanbaşımızda öten baykuşların seslerini en aza indirebilir. Bu tip kurumların oluşturdukları kültürel refleksler, hepimizin daha sağduyulu ve daha sorgulayıcı bir hayat biçimiyle yüzleşmesini sağlayacaktır. Ben, kendi adıma, hem Sınır Tanımayan Yurttaşlara hem DSM'ye bu katkılarından dolayı minnetarım.

almost reflected the heaviness of the problems of the region. After cultural repression, people's main aim or the things they want to do most of all at meetings like these, is to tell everyone what they have experienced and had to face: there and then, to people from a foreign land. To explain their aspirations and problems. Maybe we are looking for a saviour. Literature may not be able to save anything but it might be able to make people ashamed, ashamed of the wrongs they have done. Thus, I saw a shy, questioning, inquisitive audience in Diyarbakır, trying hard to express itself but also trying to keep the quality of the questions at a sophisticated level for as long as possible. The Swedish writers are always very comfortable when they get behind the table and begin to communicate with people. They talk about the most plain, basic aspects of life which touches all of us, but in the end, you can see that they have constructed another world out of all those words. They focus on an image, put it in the middle, and there, in that mirror they have created, you have the opportunity to watch both yourself and your society. The energy emanating out of our timid, shy, still angry mood and their smiling tone can be seen as the mutual reflection of our citizens without boundaries.

Here I want to emphasise the importance of the common cultural reflexes created by certain institutions and people, in order to question what is happening. Diyarbakır Arts Center (DAC) and Citizens Without Boundaries have played the role of a bridge between Diyarbakır and the world, and will continue to play this role. This may reduce to a minimum the amount of black clouds above us. Cultural activities such as these, organized by these kinds of institutions will help our efforts to lead a more sensible and questioning way of life. I would like to thank both Citizens Without Boundaries and DAC for their contribution.

Andrzej Tichy ve Per Bergström ile Röportaj

Andrzej Tichy Diyarbakır'da düzenlenen "Dil ve Gerçeklik, Edebiyat ve Temsiliyet" başlıklı söyleşiye konuşmacı; İstanbul, Diyarbakır ve Malmö'deki pek çok söyleşiye izleyici olarak katıldı. Per Bergström Malmö'deki "Stanza iki dillilik yolunda" adlı etkinliğin ortak düzenleyicisiydi.

A.T: 2005'te yayımlanan *Sex liter luft (Altı Litre Hava)* kitabının yazarıyım. İkinci kitabım *Fält (Alan)* kısa süre içinde basılacak. Ayrıca, zaman zaman serbest gazetecilik yapıyorum.

P.B: Rámus yayınları ve Pequod dergisinin editörüym. Aynı zamanda, Malmö'deki edebiyat kulübü Stanza'nın direktörüym.

Sanırım İsveç'te bir yanılığ var; edebiyat tartışmalarının diğer ülkelerde çok daha yoğun olduğuna inanıyoruz. Ama diğer ülkelerden insanlarla tanıştığınızda, onların da aynı "gettolaşma" problemleriyle uğraştığını görüyorsunuz. Edebiyat her yerde marjinalleştiriliyor. Eski Doğu blokuna baktığınızda, insanların konuşma özgürlüğünün engellendiği ve "kelimelerin gerçekten bir anlamı olduğu" geçmiş günlerin hayalini kurduğunu görüyorsunuz. Ama Kürtler ve Beyaz Rusya örneğinde, ki ikisiyle ilgili de deneyimlerimiz var, sadece dilin kullanımı bile çok büyük tartışmalara yol açıyor. Kürtçeyi dil olarak kullanmak bile başlı başına politik bir eylem. Bir anlamda, gettolaşan edebiyatın dışına taşıyor.

A.T: Genel olarak, hem diğer sanatsal söylemler ve faaliyet alanları hem de uluslararası arena açısından, kendisinden daha büyük bir şeyin parçası olmak isteyen herkes, ilgi alanı ister estetik ister sosyal sorunlar olsun, başka bakış açılarına açık olmalı diye düşünüyorum. Bu, olmazsa olmaz değilse de en azından çok önemli. Diyarbakır'da geçirdiğim sürede bunu çok daha iyi anladım. Dilawer Zeraq ile yaptığım söyleşinin ardından, neden İsveççe yazdığım soruldu. Bu soruyu kendime daha önce hiç sormamıştım. Gerçek şu ki, "ana dilim"de (Polonyaca) ya da "baba dilim"de (Çekçe) yazmamayı tercih etmiştim. Ne de olsa ben bir İsveçliyim. Sorulduğu anda, daha önce bu konuyu hiç düşünmediğim için cevap verememişim. Ama sonradan, belki de bunun üzerine düşünmem gerek diye düşündüm. O sırada, Kürt sanatçı Şener Özmen, Kürtçe edebiyatın, ulusal, kültürel ve etnik kimliklerin dile yansımalarının yapısal analizini yapabilecek sorgulayan seslere ihtiyacı olduğunu söylüyordu. Bence bu yaklaşım, Kürtlerin durumunda duygusal, hatta belki fazla duygusal bir durum yaratabilir. Per'le

Interview with Andrzej Tichy and Per Bergström

Andrzej Tichy participated as a speaker on the theme “Language and Reality, Literature and Representation” in Diyarbakır and participated in the audience in several public conversations in Malmö, Diyarbakır and İstanbul. Per Bergström co-organized the event “Stanza gets a bit more bilingual” in Malmö.

A.T: I am the writer of *Sex liter luft* (*Six Litres of Air*) which came out in 2005, and my second novel *Fält* (*Field*) is to be published in the near future. I am also sporadically active as a freelance journalist.

P.B: I am an editor at Rámus publishers and the periodical *Pequod*, as well as the organizer of the literary bar *Stanza* in Malmö.

I think there is an illusion in Sweden: We like to believe literature has more explosive power in other countries. But when you meet people from other countries, you hear that they are suffering from the same “ghettofication” problems. Literature is marginalized wherever you go. When you look at the old Eastern block, you notice that many people are dreaming of the olden days when freedom of speech was prohibited and “words really meant something”. But in the case of the Kurds and in White Russia, where we both have some experience, there is something explosive about merely using the language. Using Kurdish as a language is a political act in its own right. It breaks out of the ghetto, in a sense.

A.T: Generally speaking, both in terms of other artistic discourses, areas of activity and the international arena, I would say that anyone wanting to be a part of something bigger than himself, must get involved with other perspectives and ways of looking at questions whether aesthetic or social. This is, if not essential then at least very important. I was made very aware of this in the days I spent in Diyarbakır. I was asked after my conversation with Dilawer Zeraq, why I wrote in Swedish. I had never asked myself that exact question. The fact that I, so to speak, had chosen not to write in my “mother tongue” (Polish) or “father tongue” (Czech). After all, I am Swedish. At the time I responded that, I could not answer the question, that I had not thought about it. But afterwards, I wondered if perhaps I should think about it. At the same time, the Kurdish artist Şener Özmen was saying that Kurdish literature needs voices with a sort of questioning quality, a deconstruction of national, cultural and ethnic identities. A kind of approach that can become emotive, maybe even too emotive, in the sort of

taniştığımız çirkin bir milliyetçilik (muhaletten bazılarında da olan) sergileyen Beyaz Rusların da bu tür bir bakış açısı kazanması gerektiğini düşünüyorum. Dil ciddi bir şekilde siyasileştirildiğinde, yazar, kendini gerçekte inanmadığı bir şeylerin içine çekiliyor gibi hissedebilir. Çevirmen ve şair Kawa Nemir bana, kendini bazen iki cephede birden savaşıyor gibi hissettiğini söyledi: Hem Kürt dili üzerinde baskı kuranlara hem de katı Kürt dil tasfiyecilerine karşı. Nemir, sadece Kürt dilini olduğu gibi muhafaza etmek ve yabancı kelimelerden arındırmakla ilgilenmiyor. Eleştirel bakış açılarına sahip olmanın önemli olduğunu düşünüyorum.

P.B: Yazar Kristian Lundberg, Batı Avrupa'nın az sayıdaki güncel şairlerinden biri olarak Cuvaşca ve Ruşçaya çevrildi ve Cuvaşistan'da kendini doğa vb. hakkında geleneksel ve eski Rus tarzı şiir yazmaya adanmış yeni kuşak şairler tarafından çok tutuldu. Birden bire şiirlerinde kendi günlük yaşamını anlatan bir şair okumaya başladılar. Bir şairin günlük yaşamı ve gözlemleri hakkında şiir yazabileceği gerçeği onlar için yeni bir şey, tamamıyla yeni bir tarzı. Ama çeviri konusu başlı başına bir sorun. Buraya gelen şairlerin şiirlerini çevirmemiz gerektiğinde, kendimize bunu nasıl yapacağımızı sorarız. Son durumda birbirinden tamamıyla farklı iki metod kullandık: Goran Candan, Lal Laleşi direkt Kurmanciden çevirdi. Tek kelime Türkçe bilmeyen Catharina Gripenberg ise Bejan Matur'un şiirlerini İngilizceden çevirdi. Çeviriyi mutlak bir gereklilik olarak görüyorum. İş arkadaşlarımla birlikte Pequod'u yayına hazırlarken –yabancı çağdaş şiirin İsveç okuruna sunulmasından bahsediyorum- üzerinde en çok zaman harcadığımız konulardan biri haline geldi. Çevirinin problemleri ve şiir kitaplarının çok satılmamasından dolayı bununla ilgilenen çok fazla yayınevi yok. İyi bir yabancı şairin çevrilip yayınlanması genellikle birkaç on yıllık gecikmeyle oluyor. Ama, İsveç şiirinin zenginleştirilmesi ve farklı tarzlarla beslenmesi mutlak bir ihtiyaç olduğu için yabancı şairlerin mutlaka dilimize çevirilmesi ve tartışılması gerekiyor.

Çevireceğimiz yazarları seçerken oldukça öznel davranıyoruz. İlgilendiğimiz ve beğendiğimiz yazarları seçiyoruz. Bu da, kendi dilsel yeteneklerimizle sınırlı olduğumuz anlamına geliyor. Şiir dünyası, sadece İsveç'te değil tüm Avrupa'da, küçük bir grup insandan oluşuyor. Bu nedenle; farklı dillerden, bizim şiir anlayışımız açısından güvenilir, bir başka deyişle bizimkilerle aynı görüşleri paylaşan insanlardan bir arkadaş grubu oluşturduk. Faaliyetlerimiz, büyük ölçüde, bu tür farklı iletişim ağları temeline dayanıyor.

A.T: Bir nesir yazarı olarak, bazen, şiir dünyasına ve onun şiir festivalleri geleneğine, iletişim ağları ve ilişkilerindeki samimiyetlerine neredeyse gıptaıyla bakıyorum. Düzyazı çevrelerine ya da en azından kendi dahil olduğum kısma baktığımda, tüm bunların eksik olduğunu görüyorum. Düzyazı daha çok büyük oyuncuların, araçların vs. hakimiyetinde. Bu alanda yer alabilmek için çok satan

situation in which the Kurds find themselves. In my view, also those White Russians, Per and I have met who are expressing a fairly unsavoury nationalism (existing as a background among some of the opposition) need to partake of this perspective. When language is strongly politicized, one can feel, as a writer, that one is being pulled into something one does not really believe. The translator and poet Kawa Nemir told me that he sometimes felt as if he were fighting on two fronts –both against the oppressors of the Kurdish language and against certain militant Kurdish linguistic purists. To him, it does not seem interesting to merely retain and purify the Kurdish language. I think, it is important to include critical perspectives.

P.B: The writer Kristian Lundberg was translated into Chuvash and Russian as one of a very small number of contemporary Western European poets and became enormously significant for a new generation of poets in Chuvashia immersed in the traditional and archaic Russian way of writing about nature, etc. Suddenly, they were reading a poet monotonously describing his everyday life, which was something new to them –the fact that one can write about one’s day-to-day life, one’s own observations. It was an entirely new angle for them. But the problems of translation are challenging. When we have to translate poets coming here, we ask ourselves how to bring them out in different ways. In this case, we had two entirely different methods: Goran Candan translated Lal Laleş direct from Kurmandji while Catharina Gripenberg, who does not speak a word of Turkish, translated Bejan Matur from the English instead. I see translation as an absolute necessity. It has become one of the most important aspects which my colleague and I spend our time on in editing the periodical, Pequod –I am referring to the introduction of foreign contemporary poetry. Because of the problematic aspects of translating and the difficulties of selling poetry, there are not so many publishers getting involved in this. Usually, there is a time lag of a few decades before an established poet is published in translation. But because it is an absolute necessity to enrich and give new lifeblood to Swedish poetry, there is a continuous need for foreign poetry to enter into our language and be discussed.

We are highly subjective in our choice of writers we translate. We choose the writers we like and have an interest in. This, in turn, means that we are limited by our linguistic skills. The poetry world is a fairly small clique of people, not just in Sweden but the whole of Europe. In view of and because of this, we have built up a group of friends in diverse language areas who, we feel, are trustworthy in terms of our view of poetry and poetics –in other words, people who have the same ideas as our own. Our activities are to a very high degree based on such contact networks of various types.

bir yazar olmanız gerekiyor. Daha küçük bağlamlar yok. Bu, belki de bir avuç şiiri çevirmek “daha kolay” olduğu içindir. Bir şairin birkaç şiiri, onun hakkında, bir romanın bir pasajını çevirmekten daha bütünlüklü bir fikir veriyor. Pratik anlamda, daha kolay, daha düşük maliyetli ve mevcut format nedeniyle dergilerde yayınlanabiliyor.

P.B: Stanza’da bu tür sohbetleri yapmıyor oluşumuzun nedeni, genellikle eserin yazarından çok daha anlaşılır olması. Bu tür sohbetlerde kitaptaki yazarlığı tartışacak iki eleştirmenin olması daha iyi çünkü yazar genellikle kendi işi hakkında konuşacak en kötü kişi. Edebiyat insanın kendi kendine, sessizlik içinde okuması gereken bir şey; ama toplu okuma, yazmak isteyenler için bir giriş noktası sağlayabilir. Özellikle uluslararası bağlamlarda. Lal Laleş ve Bejan Matur’un İsveç’teki okumalarına gösterilen tepkileri duymak heyecan vericiydi. Bazılarımız daha geleneksel motifler taşıyan Lal Laleş’in şiirine şüpheyle yaklaşırken bazılarımız mükemmel buldu ve mest oldu. Bir çeviri şiir derlemesi 150 adet sattığında iyi iş yapmış sayılır ve o gece orada yaklaşık 70 kişilik bir seyirci grubu vardı. Aynı akşamda bu kadar insana ulaşabiliyorsunuz. Şiir, uluslararası bir sanatsal form olsa da genellikle ulusal öğeler içeriğini belirler. Yazıldığı dildeki edebi hareketler ve akımların izlerini taşır. Bu da, bu tür karşılaşmaların çok değerli olduğu ve iki tarafın birbirini daha iyi anlaması için olanaklar sunduğu anlamına gelir.

A.T: Bu tür şair/yazar okuma etkinliklerinde gözlemlediğim kadarıyla, düzenleyen kişilerde diyalogun kendiliğinden gelişeceğine dair bir beklenti oluyor. Ancak bu her zaman gerçekleşen bir şey değil. Bununla beraber, etkinlik bir programın parçası olarak düzenlenmişse bu şekilde gelişmesi mümkün olabiliyor. Sohbetin gidişatında izleyicinin de sorumluluğu olduğu ve izleyici tepkisinin bütünü önemli bir parçası olduğuna dair düşünce bence önemli. Şair/yazar okumalarında, sohbet genellikle edebi bir değerlendirmeye dönüşür ve bu her zaman o kadar da ilginç değildir. İyi miydi?, Neden iyiydi? gibi soruların ötesine asla geçemezsiniz. Ben eserin kendi kendisini anlatması gerektiğine inanıyorum. Bu, bir sohbet kadar güçlü olabilir.

P.B: Bu iki format gayet birleştirilebilir.

A.T: Bence, farklı söylemler ve disiplinler arasındaki etkileşimin olumlu yanı, katılımcıları kendi bilgi eksiklikleriyle yüzleşmeye zorlaması. Bir alanda uzman olup başka bir alanda konuşmalara katılacak kadar çok bilgi sahibi olmayabilirsiniz, ama bu konuşmalar size farklı bakış açıları kazandırabilir. Alan çeşitliliği ne kadar çok olursa tek kişinin sohbeti ele geçirmesi de o kadar zor olur.

P.B: Asıl “gettolaşma” diğer sanatsal formlarla ilişkide yaşanıyor. Malmö gibi bir

A.T: As a prose writer, I sometimes look almost with envy at the poetry world and its tradition of poetry festivals, informal networks and contacts. My impression of the prose environment, or at least the part of it that I belong to, is that it lacks all of this. Prose is more dominated by big players, agents, etc. To partake of that circus, you have to be a bestselling writer. The smaller contexts are missing. It may also be because it is “easier” to translate a handful of poems. You get more of a wholeness than if you translate an excerpt from a novel. In a practical sense, it is easier, it costs less, and you have access to the medium of journals in a different way because of the actual format.

P.B: The reason why we do not have conversations like this at Stanza is that the literary work is often far more intelligent than the writer. It would be better to have two literary critics discussing the authorship of the book, because the writer is often the very worst person to discuss his or her own work. Literature is supposed to be read on one’s own in silence, but a public reading can provide an entry point into the writing. Particularly in international contexts. It was exciting to listen to the reactions to readings by Lal Laleş and Bejan Matur in Sweden –some of us were highly sceptical about Laleş’s poetry, which is characterized by more traditional motives, while others were in raptures and found it excellent. A translated collection of poetry does well if it sells 150 copies, and that night there were about 70 people in the audience. You can reach out to so many people on the same night. Even though poetry is an international movement as an artistic form, it tends to be determined in a relatively national sense. It is very much identified by indigenous movements and streams, coupled to its language. This means that exchanges of this sort are extremely valuable and provide many insights.

A.T: My experience of reading tours is that there is an intention on the part of the organizers that dialogue will just happen on its own accord. But it does not always work out this way. But when it is a part of the programme, it does tend to work out. I think it is an important idea you have that the audience also has responsibility for how the conversation develops; that the audience reaction is a significant part of the whole. At readings, the conversation often turns into a sort of evaluation discussion. And this is not always so very interesting. Was that good? Why was it good? You never get beyond those questions. On the other hand, I believe in letting the literary work stand on its own. It can be just as strong as a conversation.

P.B: Both these formats can be combined very well.

A.T: In my view, the positive thing about the interaction between discourses and disciplines is that participants are forced to confront their own lack of knowledge.

kenti ele alalım: Farklı sanatsal formlar arasında köprü kurma girişimleri gerçekten çok az.

A.T: Sadece sanatsal formlar değil, araştırma ve politika gibi diğer alanlar arasında da öyle.

However, expert you are in one area, there are always other areas you are not so conversant with, which nonetheless yield highly interesting perspectives. The greater the mix, the harder it is for one individual to take over the show.

P.B: The real “ghettification” is what you have in relation to other artistic forms. If you look at a city like Malmö, the level of bridge-building going on between different artistic forms is really marginal.

A.T: Not just between artistic forms but also between other areas such as research and politics.

Elîxan Loran ile Röportaj

Elîxan Loran Diyarbakır’da düzenlenen pek çok söyleşiye izleyici olarak katıldı.

Kısaca kendinizden ve yazma sürecinizden bahsedebilir misiniz?

Adım Elîxan Loran. 1984, Mardin doğumluyum. İlkokul, ortaokul ve liseyi orada okudum. 2001’de Eğitim Fakültesini kazandım, Fen Bilgisi öğretmenliği okudum. Edebiyata ilgim çocukluğumda başladı. Küçük bir çocukken bile kitaplara merakım vardı. Okul için aldığım kitapların hepsini okula başlamadan önce okuyordum. Okuma virüsü dedikleri şey o zaman bulaştı sanırım. Üniversitede biraz daha özgür bir platform bulabildim. Orada Kürtçe ya da Türkçe okumalar yapıyorduk ama o zamana kadar, anadilim olduğu halde, Kürtçe’yi fazla okuyamıyordum. 2003 yılında Kürtçe okumaya karar verdim ve başladım. İlk şiirim *Eylül*, 2003’te *Kulilka Cıwan* adlı Kürtçe bir dergide yayınlandı. Onu diğerleri izledi: *Kovara W, Azadiya Welat* gibi. Yazmasam ölmezdim ama krizlerimi yazarak erteliyorum –ki çoğu kez kriz zamanında yazmadığım da oluyor.

Diyarbakır’daki edebi dünyayı nasıl görüyorsunuz?

Havasından mı suyundan mı bilinmez, bazı şehirler bir yönleri ile biraz daha öne çıkabiliyor. Bu, sanatsal olabilir, edebi olabilir, mimari tarz, sözlü kültür olabilir. Diyarbakır’ın eskiden beri şairleri, yazarları, edebiyatçıları, tiyatrocuları vardı zaten. Burada yaşadığım yedi sene içinde, açılan dersanelerin; tiyatro günleri, sinema günleri, edebiyat günleri gibi etkinlikler düzenleyen Diyarbakır Büyükşehir Belediyesinin ve buradaki sanat merkezlerinin edebiyata ciddi katkıları oldu. Aynı zamanda Diyarbakır, tarihiyle olsun, son 30 yılı ile olsun, bütün sevap ve günahlarıyla edebiyata iyi “hamur” olacak bir kent. Diyarbakır bir “deprem” yaşadı ve enkazı hala kaldırılmadı.

Şimdilerde “edebi bir dünya”dan bahsetmemiz mümkün olmayabilir. Ama uzun vadede düşünürsek, edebiyata gebe bir şehir. Diyarbakır’da yayın yapan birçok dergi var. Daha çok Kürt edebiyatı penceresinden konuya bakabilirim. Diyarbakır’da son beş, altı yıl içinde büyük atılımlar oldu. Beş yıl öncesine kadar Diyarbakır’da Kürtçe yayın yapan dergi, gazete, yayınevi yoktu. Ama şimdi *Bîr*

Interview with Elîxan Loran

Elîxan Loran participated in the audience in several of our public conversations in Diyarbakır.

Could you please briefly introduce yourself and your writing?

My name is Elîxan Loran. I was born in Mardin, in 1984. I had my primary and high-school education in Mardin. In 2001, I went to university, and graduated as a Teacher of Science from the Faculty of Education. I have been interested in literature ever since my childhood. Even when I was a child, I was very curious about books. I used to finish all the books that I bought for school before school even began. I guess I was infected with what they call the “reading virus”. At university, I was able to find a relatively freer platform. There, we held readings in Kurdish or Turkish; but, though Kurdish was my mother language, I was not able to read in Kurdish so much back then. In 2003, I made the decision to start studying Kurdish. My first poem “Eylül” (*September*) was published in 2003, in a Kurdish periodical named *Kulîlka Ciwan*. Others followed, such as *Kovara W, Azadiya Welat*. I would not die if I did not write, but I can delay my crises by writing –although mostly I do not write during periods of crisis.

What do you think about the literary scene in Diyarbakır?

I don’t know how to explain this, but some cities stand out with a particular feature. This might be something artistic, literary, architectural, or something about oral culture. Diyarbakır has always had its poets, authors, men of letters and actors ever since the olden days. During these seven years that I’ve spent in Diyarbakır, the private schools, the art centres and the Diyarbakır Municipality –which organizes activities such as theatre days, cinema days, literature days– have made a serious contribution to literary culture here. Besides, Diyarbakır, whether with its distinctive history or with the experience of the last 30 years, is a city well capable nurturing literature. Diyarbakır has experienced an earthquake and the ruins are still unclaimed.

Nowadays, we may not be able to talk about a “literary world”. But in the long run, Diyarbakır is a city of great potential. There are many periodicals that are

Yayınevi, Lîs Yayınevi, Belkî Yayınevi var. Kovara W, Azadiya Welat, Dema Nû ve daha adını hatırlamayadığım pek çok dergi ve gazete çıkıyor. Bunlar zaten edebiyatı besleyen şeyler. Diyarbakır sadece Kürt kimliğiyle değil, tarihsel kimliğiyle de Kürt edebiyatı için bir merkez statüsüne girmiş durumda. Diyarbakır'ın gelişmesi beraberinde bir çok şeyi getirir. Ummadığımız gelişmeleri bile!

Proje boyunca düzenlenen panellerde sadece edebiyata yoğunlaşmadık, disiplinlerarası bir yöntem kullandık. Bu yöntem hakkında siz ne düşünüyorsunuz?

Bana göre sanat hayatın harmanlanmış şeklidir. Hayatın olmadığı yerden bir sanat ortamı da çıkmaz. Edebiyat, edebiyat kadar hukukla da, felsefeyle de, psikolojiyle de ve özellikle sosyolojiyle de ilgilidir. Edebiyatı sadece edebiyat olarak ele alamayız; onun ikinci, üçüncü boyutu, türevi var. Hatta, edebiyatın arka planda çalışan programları da diyebiliriz bunlara. Nerede bir dönüşüm gerekirse oradan edebiyat daha çok çıkar. Bu, Fransa'da da böyle oldu, Rusya'da da. Amerika'nın keşfinden sonra insanlar mevcut dille bir yere kadar ilerleyebildi, sonra dilsel bir arayışa girdiler.

Sizin etkinliklerinizde yaptığınız da buydu. Paneller sadece edebiyat merkezli değildi. Çok iyi hatırlıyorum; Mazlum-der, başkanı vardı, bir diplomat vardı. Güney Doğu Gazetecileri Cemiyetinde "Ortadoğu'daki din, dinsel arayışlar, din toplumu" gibi konulardan bahsedildi. Ve gayet doyurucu bi panel olmuştu.

Diyarbakır'daki ilk akşam, Kervansaray Otel'de, yazarlar Lal Laleş ve Mikael Niemi'nin katılımıyla düzenlenen panel hakkında bir izleyici olarak siz ne düşündünüz? Sizce diğer izleyicilerin panelle ilişkisi nasıldı?

Bir buçuk sene olmuş, hepsini hatırlamam mümkün değil, ama aklımda kalanları söyleyebilirim. O panelde, sanırım, Lal Laleş ve Michael Niemi dilsel mücadeleleri ve edebiyatla "bulaşmaları" hakkında konuşmuşlardı. Lal Laleş'i tanırım, ama orada daha yakından tanıdım. Lal Laleş, yedi yaşına kadar tahtaları oyarak küçük hayvancıklar, heykelcikler yapmayı istediğini, ama bunu beceremediği için şiire yöneldiğini anlatmıştı. Bu benim için çok değişik bir şeydi: Yedi, sekiz yaşlarında küçük bir çocuk, kendine tahtadan küçük at, kedi vb. heykelcikleri yapmak istiyor ama el yatkınlığı olmadığını anlayınca edebiyata bulaşiyor... Michael Niemi, dillerinin içinde bulunduğu durumdan, halkından bahsetti. Onlar da Kürtler gibi "tutunamayan" bir halk. Hatta dilleri hakkında bir efsane anlattı ki, yanlış hatırlamıyorsam, bu, dillerindeki ilk yazılı kaynak idi: Sel oluyordu, bir köyü önüne katıyordu falan. Seyirci gözüyle baktığımızda Kervansaray'daki ilk panel, birbirini tamamlayan ve "tam anlayan" bir konsept etrafında düşünülmüştü.

published in Diyarbakır. I see the issue mainly from the standpoint of Kurdish literature. There has been a great deal of effort in Diyarbakır during these five or six years. Five years ago, there were no periodicals, newspapers or publishing houses in Kurdish. Now there are three publishing houses: *Bîr*, *Lîs* and *Belkî*. There are periodicals and newspapers such as *Kovara W*, *Azadiya Welat* and *Dema Nû* along with many others that I can't remember now. These nourish literature. Diyarbakır has turned out to be a center for Kurdish literature not only because of its Kurdish identity but also with its historical identity. The development of Diyarbakır will bring forth many other things. Even some unexpected developments!

In our public conversations, we did not only focus on literature but used an interdisciplinary approach. What do you think about this approach?

For me, art is a blend of life. Art cannot exist in a place where there is no life. Literature is related to law, philosophy, psychology, and particularly to sociology, as well as to literature itself. We cannot regard literature merely as literature; it is multi-dimensional. We may call these dimensions the working programs of literature in the background. Where there is the need of transformation, literature springs up more vividly. This same thing happened in France and Russia. After the exploration of America, people could only progress with the existing language to a certain degree, and then they began a linguistic quest.

Several meetings were not expressly literature-oriented. And this, I remember very well: There was the head of Mazlum-der (a Muslim human rights organization), and a diplomat. In the meeting hall of Güneydoğu Gazetecileri Cemiyeti (The South-Eastern Journalists' Assembly), issues such as "religion in Middle East, the need for religion and religious society" were discussed. It was a very satisfactory meeting.

You attended the conversation between the writers Lal Laleş and Mikael Niemi, what did you think about this conversation held in Kervansaray, our very first evening in Diyarbakır? How did other participants perceive it do you think?

It has been one and a half years now; it is hard to remember everything accurately. But as far as I can remember, in that panel, Lal Laleş and Michael Niemi talked about their struggle for language and how they got involved with literature. Lal Laleş said that until the age of seven, he wanted to carve little animals –sculptures- out of wood, but realizing that he was not very very talented at it, he decided to get involved in poetry. This was very interesting to me: A child

Yurtdışından bir yazarla Diyarbakır'dan bir yazarın bir araya geldiği bu tip uluslararası buluşmalar sizce etkili mi? Edebiyat açısından önemli mi?

Edebiyat evrensel bir platform. Ve bilinir ki edebiyat, insanın ortak bileşikleri üzerinden şekillenen bir "aktivite". Bunlar birbirine paralel, birbirini tamamlayan değerlerdir. Farklı kıtalardan iki edebiyatçı, Lal Laleş ve Michael Niemi yan yana geldiklerinde, konuştuklarında gördüğümüz paralellik çok önemli. Bu paralellik edebiyatın olmazsa olmazlarından biridir. Herkes kendi çerçevesinden dünyaya bakıyor, bu doğru, ama edebiyat evrensel bir değer olduğu için aynı zamanda ortak bir çerçeve de çıkabiliyor. Herman Melville'in *Bartleby* öyküsündeki, her şeye "Yapmamayı yeğlerim." diyen *Bartleby* karakteri ile Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar* adlı kitabındaki *Selim Işık* karakteri, ve Hesên Metê'nin *Darinê Daryo*'sunun, bana sorarsanız, aynı kişiler olma ihtimalleri çok yüksek. Çünkü o kadar benzeşiyorlar ki... Karşılıklı tanışmalar, birleşim ve kesişimler bize –edebiyat için söylüyorum bunu- lokallikten de globalikten de korkmamamız gerektiğini hatırlatıyor. Edebiyat da bir tür bilim dalı ve farklı dilde yazarların bir araya gelmesi neden küçük de olsa bir bilim deneyi olmasın?

Yazarlar arasında yapılan bu uluslararası buluşmaların Diyarbakır edebiyat hayatına spesifik olarak ne gibi etkileri oldu?

Bana göre çok olumlu etkileri oldu. Örneğin, Güneydoğu Gazeteciler Cemiyetindeki panel üç saat sürdü. Daha da sürebilirdi ama mekanın sahibi izin vermemişti. Ben 2002'den beri Diyarbakır'dayım. Bütün panellere, sanatsal aktivitelere yetişmeye çalışırım. Şimdiye kadar öyle bir panel görmemiştim. Orada gördüm ki, insanlar daha yeni yeni birbirleriyle konuşmaya başlıyorlar. Çünkü Diyarbakır'da konuşma kültürü yok. Paneller genellikle bir - bir buçuk saatle sınırlandırılıyor. Belki bu süre yeterlidir, ama sonuçta edebiyattaki bir kavram, bir kelime, bir düşünce başka bir yere götürebiliyor. Sözümlü ettiğim panelde "İslam ve Demokrasi" konusu konuşulmuştu. Panelde, daha önce Mısır'da, ardından Ürdün'de çalışmış İsveçli bir gazeteciden, Diyarbakır'da din, İslam odaklı derneklerde çalışan insanlara kadar farklı profilde katılımcılar vardı. Kimse kimseye önyargıyla yaklaşmıyordu. Konuşabildik, tartışabildik, düşünce anlamında bir yerlere gidebildik, bazı şeyleri analiz edebildik. Bunlar son derece önemli etkiler. Yine Kürt yazar Dilawer Zeraq ile İsveçli yazar Andrzej Tichy'nin katıldığı "Hakikat" üzerine bir panel vardı. "Hakikat" belki edebi olmaktan çok felsefi ve sosyolojik bir konu, ama bu panelde konuşulanlar beni çok başka yerlere götürdü. Çünkü Kürtçenin felsefeyle de, sosyolojiyle de ilişkilenebilir. Bu iktidar olur, din olur, demokrasi olur, hakikat olur, yabancılaşma olur, kendi içinde yabancılaşma olur... Sizin düzenlediğiniz panellerin –ki birçoğuna seyirci olarak katıldım-, izleyicileri, bir sonuca varmaktan çok düşünsel anlamda bir geziye çıkardığını düşünüyorum.

aged seven or eight wants to make little wooden sculptures of horses, cats, etc., but realizing that he is not so handy at it, he gets involved in literature instead... Michael Niemi talked about the predicament of his language and people. They, too, are a "disconnected" people, just like the Kurds. He told a legend about their language, which, as far as I can remember, was the first written source in their language: There was a flood, and a village was inundated, etc... As one of the audience, I think the first panel in Kervansaray presented a profound conceptual framework which was complementary and comprehensive; all sides were able to understand and contribute to each other.

Do you think these international meetings, these kind of conversation, where an author from abroad and an author from Diyarbakır come together, are effective? Are they important for literature?

Literature is a universal platform. And, as it is accepted by the majority of people, literature is an "activity" which is moulded within the mutual aspects of people. Two "men-of-letters" from different continents: The paralelisms we observe when Lal Laleş and Michael Niemi came together were very important. This paralelism is one of the most indispensable aspects of literature. Admittedly, everybody looks at the world from her/his own perspective; but since literature is a universal value, a mutual perspective also appears. To me, the protagonist of Herman Melville's *Bartleby* who says "I prefer not to" whenever he is asked to do something, and the protagonist of Oğuz Atay's *Tutunamayanlar* (The Disconnected), Selim Işık, and Hesenê Metê's *Darinê Daryo* all seem to be the very same person. Because they resemble each other so much... These acquaintances, coming together and encountering each other should remind us the fact that there is nothing to be afraid in terms of our locality or glabalization. I say this for literature, of course. Literature, too, is a kind of a branch of science; so why not view the juxtaposition of authors writing in different languages as a scientific experiment?

What were the specific effects of these international meetings of authors to the literary life of Diyarbakır?

In my opinion, there were very positive effects. For instance, the panel in Güneydoğu Gazeteciler Cemiyeti took three hours, and it could have lasted longer; but the owner of the place did not give permission. I have been in Diyarbakır since 2002. I try to attend every panel and artistic activity that is held here, but I haven't been to such a panel before. There, I saw people beginning to talk to each other. In Diyarbakır, people are not used to talking to each other. Panels are generally limited to 1-1,5 hours. Maybe such a time is enough for a panel, but a single concept, a word, an idea can lead you to another place in

Diyarbakır'da bu tür etkinliklere sadece konuyla ilgilenen, aynı kişiler mi gelir?

Ben, edebiyatla ilgili biri olarak, felsefe ya da sosyoloji hakkında konuşmam belki ama dinlerim. "İslam ve Demokrasi" panelini üç saat boyunca ayakta seyretmişim örneğin. Yani, çoğunluğu konuyla ilgilenen insanlar olsa da başka ilgi alanları olan insanlar da geliyor.

Etkinliklerimizi Diyarbakır'ın farklı mekanlarında yapmaya çalıştık. Diyarbakır Sanat Merkezi (DSM)'ne sıkışmak istemedik. Sizce bu gelen dinleyicilerde bir farklılık yarattı mı? DSM'nin kitlesi dışında da insanlar geldi mi bu etkinliklere?

Elbette katılımcılarda değişiklik oldu. Dicle-Fırat'ta bir etkinlik yapılmıştı sanırım: "Sanat ve Sosyal Dönüşüm" konuşulmuştu. Oradaki kitle ile DSM'deki kitle biraz farklıydı. Panellere ve gerçekleştirdiğiniz etkinliklere gelenlerin profiline baktığımda, benim tahminimce, yarısı konuyla direkt ilgili, diğer yarısı da farklı dallarla ilgilenen insanlardı. Yani orada sosyolojiyle de, müzikle de, felsefeyle de ilgilenen insanlar vardı. Yaptığınız etkinliklerin bir avantajı vardı: Halka karışmak, halkın içine girmek. DSM, Eğitim-Sen, Dicle-Fırat Kültür Sanat Merkezi, Kervansaray Oteli gibi çok farklı yerlerde etkinlik yaparak şehrin nabzını ölçtünüz.

literature. The topic of the panel was “Islam and Democracy”. The participants varied from a Swedish journalist, who had worked in Egypt and Jordan, to various people who were working in Islam-focused associations. No one approached anyone with prejudices. We could talk, discuss, arrive at some conclusions, and subject other areas to analysis. These are quite important results. Again, there was a panel on “truth” headed by the Kurdish writer Dilawer Zeraq and the Swedish writer Andrzej Tichy. The concept of “truth” is a philosophical issue rather than a literary one, but what had been said there, evoked various ideas in my mind like power, religion, democracy, truth, estrangement, self-estrangement etc. because language issues should also be considered in relation to philosophy and especially sociology. I believe that the panels you organized (I’ve attended the majority of them as a spectator) made people go on an intellectual journey rather than making them arrive at some particular solutions.

Is it always the same people who are interested in the given subject that attend activities like these in Diyarbakır?

As a person who is interested in literature, I cannot say anything about philosophy or sociology, but I certainly like to hear people speaking on these subjects. For instance, I listened to the panel on “Islam and Democracy” for three hours even though I didn’t get a seat. Maybe the majority of the people present had some particular interest in the topic, but there were also some other people.

We tried to carry out our activities in various locations of Diyarbakır. We did not want to limit ourselves to Diyarbakır Arts Center (DAC). Do you think that this created a difference in the profile of the audience? Did people apart from DAC circle also attend the meetings?

Of course, there was a difference in the audience. For instance, there was an activity in Dicle-Fırat. The topic was “Art and Social Transformation”. The audience there was a bit different from the usual DAC audience. When I consider the profile of the audience that attended the panels and the activities you carried out, I would say that half of the audience consisted of people who were directly interested in the topics, and the other half consisted of people who were involved in different fields of interest. In other words, there were also people there who were interested in sociology, music and philosophy. The activities you organized had the aim of combining people and penetrating into the public sphere. By carrying out the activities in various places such as DAC, Eğitim-Sen, Dicle-Fırat Kültür Sanat Merkezi (Dicle-Fırat Culture and Art Center) and Kervansaray Hotel, you plumbed the full measure of the city.

Elof Hellström ile Röportaj

Elof Hellström Malmö, Diyarbakır ve İstanbul'da düzenlenen pek çok söyleşiye izleyici olarak katıldı.

Stokholm'de büyüdüm ve son yıllarda bir hayli çalışıyor, araştırıyor ve seyahat ediyorum. Geçen yıl, Österlen Halk Lisesinde, Rusya, Kafkaslar ve Orta Asya üzerine bölümleri de olan Avrasya Araştırmaları dersi verdim.

Andrea Karlsson, bu bahar bölümümüze Türkiye üzerine bir konferans vermeye geldiğinde, Türkiye hakkında anlattığı pek çok şey ve özetlediği Sınır Tanımayan Yurttaşlar etkinlikleri gerçekten ilginçti. Ben ve iki kişi daha, Mart'ta bir STY etkinliği için Malmö'ye gittik. Orada, yaptığınız şeyin benim de inandığım bir şey olduğunu hissettim ve ilham verici buldum.

Birkaç ay sonra, Avrasya dersiyle ilgili bir araştırma için üç haftalığına Tiflis'e gitmem gerekti ama Diyarbakır ismi aklımda bir şekilde yer etmişti. Türkiye araştırma sahamızın dışında kalsa da, Diyarbakır'ı aklımdan çıkarmayı başaramamıştım. Gürcistan'dayken, Sınır Tanımayan Yurttaşlar'ın benimle aynı zamanda Diyarbakır'da olacağını öğrendim ve onlara, etkinliklerine katılmak istediğimi, belki yardım da edebileceğimi belirten bir email gönderdim. Gerçekten memnuniyet verici bir cevap aldım ve yolumu Tiflis'ten Diyarbakır'a çevirmeye karar verdim. Erzurum ve Van'daki konaklamaların ardından nihayet Diyarbakır'a vardım. Daha sonra, bütün etkinlik süresi boyunca orada kaldım.

Farklı yerlerden insanların bir araya gelmesi, aralarında bir ilişki olacağı anlamına gelmez. Ama formatta gerçekten tanışıp kaynaşmayı sağlayan bir şey var. İnsanları sınıflandırıp "Biz Batılıyız, siz Doğulusunuz ve şimdi tanışacağız." demek olayı yapaylaştırır ve "biçimsiz"leştirir. Böyle bir durumda, insanların, birbirlerine karşı ön yargılarını yıkma yerine koruma, hatta kuvvetlendirme riski vardır. Hiçbir zaman yüksek sesle ifade edilmese de çoğunlukla –biz İsveçliler buraya gelip size bir şeyler öğreteceğiz gibi- gizli düşünceler de olur. Dürüst olmak gerekirse, bazen komşunuzla bile tanışmak çok zorken Avrupa'nın öteki tarafında bunu nasıl başarabilirsiniz ki?

Genellikle, kendilerini "yenilikçi" olarak tanımlayan insanlara karşı içgüdüsel bir tepki duyarım çünkü bu, kolayca, içi boşaltılmış şık bir kelime haline gelir. Benim için "yenilikçi" olan şey, benim bir İsveçli olarak daha önce hiç bulunmadığım

Interview with Elof Hellström

Elof Hellström participated in the audience in several of our public conversations in Malmö, Diyarbakır and İstanbul.

I grew up in Stockholm and in recent years, I have been working, studying and travelling a good deal. Last year, I have been doing a course in Eurasian Studies at Österlen Folk High School, with regional course units on Russia, the Caucasus and Central Asia.

When Andrea Karlsson came to see our department this spring to lecture on Turkey, much of it sounded really interesting; also the activities of Citizens Without Boundaries, which she outlined to us. Me and two others went to Malmö for a CwB event in March. Here, I got a feeling for what you were doing, and I felt it was something I believed in and found inspiring.

A few months later, on a study tour as a part of the Eurasia course, I was supposed to be spending three weeks in Tbilisi, but the name Diyarbakır had fixed itself in my mind somehow. I had not been able to get it out of my mind, even though Turkey lay outside the area where we supposed to do our field studies. But, while I was in Georgia, I learnt that CwB was going to be in Diyarbakır at the same time as me, so I sent an email asking if I could take part, and maybe even help. I had a really pleasant answer and decided to make my way from Tbilisi to Diyarbakır, and finally got there after stopping off in Erzurum and Van. After that, I was in Diyarbakır for the duration.

Just because people show up from different places does not mean that there is any engagement between them. But, there is something in the format which actually creates the meeting. It very easily becomes artificial and “clunky” when you try to categorize people, us from the West and you from the East, and now we are going to meet. There is a risk that one keeps hold of or even solidifies clichés about each other, rather than breaking them down. Often there are also undertones which have little to do with a meeting –rather, that us Swedes are going to come here and teach you something- even if this is never spoken out aloud. It can be hard enough meeting some neighbour of yours, to be honest, so how are we going to manage it on the other side of Europe?

Diyarbakır'a gelmemdi. Pek çok kez, İsveç'te hiç karşılaşmadığım türden bir sohbet gerçekleşiyor olduğunu hissettim ve, dürüst olmam gerekirse, sohbet fazla yoğundu. İşin doğrusu, İsveç'te, kendi Stokholm gerçekliğinizde, teorik anlamda öyle olmadığını bilerseniz de, bir şeylerin merkezinde olduğunuz hissiyle etrafta dolaşıyorsunuz.

Diyarbakır'da, her etkinlikte yeni insanlar vardı. Her söyleşinin kendine has bir yapısı vardı. Bu internet çağında, bu kadar insanın zaman ayırıp söyleşilere katılması bile umut verici diye düşünüyorum. Söyleşilerin amacı, tabii ki, herkesin ortak bir doğru bulması olamaz; aksine, herkesin daha fazla ve daha büyük sorularla ayrılmasını sağlamak. Aklıma şöyle bir fikir geldi: Söyleşilerden sonra, büyük resmi bir yemek ya da şampanya eşliğinde kaynaşılacak bir toplantı gibi değil ama, insanların, kafalarındaki pek çok farklı fikir ve düşünceyi tartışmaya devam edebileceği bir tür piknik düzenlenebilir.

Diyarbakır Sanat Merkezi'ni, özellikle Eğitim-Sen'in binasını da kullandığımız için, bir buluşma yeri gibi görüyorum. Söyleşileri kafe gibi kamusal alanlarda düzenlemenin olumlu bir etkisi olduğunu düşünüyorum. Sanırım, İsveç'te de durum aynı: Bazı insanlar sanat merkezlerine gitme konusunda kendilerini rahat hissediyor ama bazıları öyle değil, hatta neredeyse böyle yerlerin etrafında duvarlar varmış gibi hissediyorlar. DSM'nin bir alışveriş merkezinde olduğunu gördüğümde bunun çok keyif verici olduğunu, bir sanat merkezinin bir "tüketim cenneti"nin ortasında kurulması gerektiğini düşündüm.

Kişisel olarak, İsveçli küçük grubumuzun önemli bir konuma geldiğine inanıyorum. En azından akademiyle yakınlaşmama büyük katkısı oldu. Akademik alan genellikle yalıtılmış, neredeyse dış dünyayla bağlantısı kesilmiştir. Akademiye her şey genellikle az önce anlattıklarımın aksine işler –nadiren ilginç karşılaşmalar yaşanır. Gördüğüm kadarıyla, oldukça homojen bir ortam vardır. Belli bir sosyal sınıftan, belli yaş grubunda insanlar. Bu anlamda üniversite dünyasının çok dinamik bir yapısı olduğunu düşünmüyorum. Bugünlerde üniversite çalışmalarının bazı iş alanlarıyla güçlü bağlantıları da var ve bu, bilgiyi kullanmanın can sıkıcı bir yolu gibi görünüyor. Ama, sizin bilgiye bakışınız gerçekten güzel ve etkileyici.

Büyük sözler söylemek kolay. Bunu akademik dil kullanmak anlamında değil, tumturaklı iddialarda bulunmak anlamında söylüyorum. Söyleşilerinizde bütüne dair ve tüm oturumları etkilediğine inandığım, davetkar bir şeyler vardı. Bu konudaki temel yaklaşımınızı paylaştığımı hissediyorum. Etkinliklerinizde, bir şeylerin bambaşka bir düzeyde nerede ve nasıl yapılabileceğine dair tamamıyla yeni bir bağlam ve yeni bir bakış açısı gördüm.

Usually, I instinctively react against people who describe themselves as “groundbreaking” because it very easily becomes an empty and fashionable word. For me, the clearest “groundbreaking” thing was that I was Swedish and I had made it to Diyarbakır, where I had never been before. I was struck many times by the fact that I was taking part in a conversation I had never before come across in Sweden, and, to be honest, it was almost overwhelming. The truth of it is that you walk around with this sense that you are at the centre of things in Sweden, in your Stockholm reality, even though you know in a theoretical sense that this is not so.

In Diyarbakır, there were new people every evening. Each of the conversations had its own character. Just the fact that so many people come to participate in these conversations in this age of the Internet, that they set aside a couple of hours of their time, creates a sense of hope in my view. The ambition can obviously never be that everyone finds a common truth, but rather that everyone walks away with even more and bigger questions. One idea I had was that one could arrange a sort of picnic afterwards, not a big official dinner or mingling with champagne, but just building on the fact that everyone has come away loaded with ideas and thoughts.

I am reflecting on Diyarbakır Arts Center as a venue, particularly as we also used the premises of the teachers’ union. To me, there is a positive effect gained by holding the conversations in public spaces such as cafés, etc. I suppose it is the same as in Sweden, that some people are at ease with going to an arts centre, while others just don’t find it or almost feel there is wall around a place like this. I thought it was fun that DAC was situated in a shopping centre, that an arts centre should be located in the middle of a “consumption paradise”.

For me, personally speaking, our little Swedish group became very significant. Not least I was given good support in approaching academia. Very often, the academic field is so isolated, almost disconnected from the world. Here, things often work in an opposite way to what we are describing here –few encounters take place which I find interesting. In my experience, it is a very homogenous environment. A certain age group from a certain social class. In this sense, I view the university world as not very dynamic. These days, university studies are also so strongly connected to particular jobs, and this seems a very dull way of using knowledge. But your view of knowledge is really beautiful and inspiring.

It is easy to use big words, and I do not mean this in the sense of using academic language, but just making very pretentious claims. In your conversations, there was something inviting about the whole thing, which I believe had an effect on all the meetings. I feel that I share your fundamental outlook on this. A whole new context, a new perspective and another level of where and how one can do things has opened up for me.

Kraliçenin Ülkesi / Land of the Queen, Fotoğraf / Photograph by: Elin Berge

Manhattan. Fotoğraf / Photograph by: Nina Korhonen

Mehtap Yılmaz ile Röportaj

Mehtap Yılmaz Diyarbakır'da düzenlenen söyleşilere izleyici olarak katıldı.

Kısaca kendinizi tanıtır mısınız?

Ben Mehtap Yılmaz. 1971, Diyarbakır doğumluyum. Gazeteci, araştırmacı yazarım. *Dicle Sızısı* adlı bir eserim var. Ressamım, aynı zamanda edebiyat alanında çeşitli çalışmalarım var. Sinema ve sanat eleştirileri yazıyorum. Tercüman Gazetesi'nde iki yıl köşe yazarlığı yaptım. Yeni Şafak ve Zaman gazetelerinde yazılarım yayınlandı. Ayrıca, eser incelemeleri üzerine ortak edebiyat çalışmalarım var.

Yaşam süreniz boyunca Diyarbakır'da demografik ve sosyal yaşam adına ne tür değişimler oldu?

Güneydoğu'da insanlar gözlerini sosyal problemlerin yaşandığı bir hayata açarlar. Benim çocukluğum da 1980'li yıllarda, sağ-sol çatışmalarının içinde geçti. Kan dökülüyor, insanlar ölüyordu. Gerek ailemden gerek çevremden pek çok insan kaybettim. Hangi taratfan olursa olsun insanların öldüğünü görmek, ama yaşananları engellemek adına hiçbir şey yapamamak beni hep çok üzdü. Sanırım beni sosyal çalışmalar yapmaya iten de bu acıydı.

Cumhuriyet kurulduğundan bu yana Diyarbakır, ekonomik anlamda da bir çöküş yaşadı. Bu çöküşün temelinde gayrimüslimlerin göçe zorlanması olduğunu düşünüyorum. Çünkü o zamanlar el sanatları ve ticaret daha çok gayrimüslimlerin elindeydi. Ermeni, Süryani, Hristiyan, Yahudi vb. azınlıklar ile Müslüman halk bir arada oldukça uyumlu ve mutlu bir hayat sürüyordu. Ama zaman içinde birileri huzurumuzu bozdu ve azınlıkları göçe zorladı. Bu da beraberinde yoksullaşmayı getirdi. Ne yazık ki, bu konuda kendi devletimi de sorumlu tutuyorum.

Yine de, tüm eksiklerine ve kısıtlı olanaklarına rağmen, Diyarbakırlı olmaktan ve burada yaşamaktan çok mutluyum. Şehrimin, bölgemin toplumsal manzarasına baktığımda gördüğüm renkler; renklerin, ırkların farklılıkları beni çok mutlu ediyor. Edebiyat ve sanat açısından çok zengin hissediyorum.

Interview with Mehtap Yılmaz

Mehtap Yılmaz participated in the audience in our public conversations in Diyarbakır.

Could you please briefly introduce yourself?

My name is Mehtap Yılmaz. I was born in Diyarbakır, in 1971. I am a journalist, a researcher and a writer. I have written one book with the title *Dicle Sızısı* (Ache of Dicle). I work in various fields of literature. I review cinema and art and have had a column in the daily newspaper *Tercüman* for two years. I have published some of my writings in the newspapers *Yeni Şafak* and *Zaman*. In addition to this, I do some literary work on textual analysis. I am also a painter.

During your lifetime what kind of changes have occurred in Diyarbakır in terms of demographics and social life?

In the south-east of Turkey, people are born into a life full of social problems. I spent my childhood days during the period of the clashes between the right and the left in the 1980's. Blood was spilled, people died. I lost many people both from my family and from my environment. To see people dying, no matter what side they belong to, being incapable of doing anything to stop what is happening, always hurts me. I guess the reason why I am involved in social studies today has been this pain.

Since the foundation of the republic, Diyarbakır has been embroiled in economic corruption. The reason for this corruption is, I think, was the forced migration of the non-Muslims. Arts, crafts and commerce were in the hands of non-muslims then. Armenians, Syrians, Christians and Jews were living a peaceful and harmonious life together with the Muslims. But a time came when some people stepped in and interrupted this peace and forced the minorities to emigrate. This brought poverty. Unfortunately, I think that my state, too, was responsible for this.

In spite of all the deprivation and limited facilities, I am happy to be from Diyarbakır and to be living here. The colours I see when I behold the social

Bir kadın olarak, Diyarbakır'daki kamusal alan ve kamusal alan tartışmalarını nasıl yorumluyorsunuz? Konular demokratik olarak tartışılabilir mi, özellikle kadınlar tartışabilir mi?

Diyarbakır'daki ve Güneydoğu'daki kamusal alan ve kamusal alan tartışmaları, demokratik hak ve özgürlüklerin alanını genişletici niteliktedir. Ancak, OHAL süreci uzun bir süre bu tartışmaların sesini ciddi anlamda kısmış ve etkisiz hale getirmişti. Bu açıdan, henüz bu tartışmaların eşliğindeyiz diye düşünüyorum. Özgür düşünceyi boğan OHAL kabuğu henüz kırıldığından konuların yalnızca bir kısmının demokratik olarak tartışılabildiğini gözlemliyorum.

Güney Doğu'da yaşam herkes için zor, ama kadınlar için daha da zor. Burada kadınlar, her zaman ikinci planda kalıyor, fikri en son alınıyor. Ve kültürel düzeyi ne olursa olsun, şiddete uğruyor: töre ve namus adına öldürülüyor. En kötüsü de kadınların uğradıkları istismarı ve şiddeti anlatmaktan, konuşmaktan çekiniyor, utaniyor olması. Çünkü Güneydoğu toplumunda, kültürel düzeyi ve dünya görüşü ne olursa olsun, şiddete uğrayan kadın derdini anlattığında aşağılanır, dışlanır, itilir. Kadınlar tarafından bile sahiplenilmez. Kadınların öncelikle geleneklerin tuzağından kurtarılması gerekiyor. Tüm ülke hatta dünya kamuoyu tarafından sahiplenilip daha etkili önlemler geliştirilmediği sürece bu sorunun çözüleceğine inanmıyorum.

Projeyle ilgili ne düşünüyorsunuz? Projenin uluslar ve kültürlerarası boyutu, panellerin interaktif yapısı ve dinleyiciler ile ilgili gözlemlerinizi nedir?

Panellerin interaktif olması, aslında Türkiye'deki aydınları ürküten bir şeydir. Onlar panellerde sadece konuşurlar. Sorulardan çok hoşlanmazlar çünkü bekledikleri sorularla karşılaşmaktan çekinirler. Zamanın yeterli olmadığını söyleyerek onları yanıtız bırakır, size anlattıklarıyla yetinmenizi beklerler. Projeniz kapsamındaki paneller bu anlamda oldukça tatmin ediciydi.

Sınır Tanımayan Yurttaşların, dolayısıyla projenin samimiyetine çok inanıyorum. Sonuçlarının da olumlu ve anlamlı olacağından eminim. Dünyanın çok uzak yerlerinden insanların gelip bölge sorunlarını sınırların ötesine taşımalarına saygı duyuyor, bunu takdir ediyorum. Bu tür projeler sayesinde yalnız olmadığımızı hissediyorum.

Sizce Diyarbakır'da, katılımcının da izleyiciden bir şeyler öğrenebildiği, interaktif panellerin gerçekleştirilme potansiyeli nedir ve bu tür panellerde hangi konuların tartışılmasını istersiniz?

landscape of my city, of my region, and the variety of these colours and ethnicities makes me happy. I feel rich especially in terms of art and literature.

As a woman, how do you view the public sphere and the public discussions in Diyarbakır? Are the discussions carried out on a democratic basis? And particularly, to what extent do women participate in these discussions?

The discussions about the public sphere in Diyarbakır and the south-east have been very functional in broadening the area of democratic rights and freedoms. During the Emergency Rule period in the region, these discussions were significantly suppressed for a very long time. In this sense, I think that we are just at the beginning of these discussions. The Emergency Rule period which suffocated freedom of thought has only recently come to an end, and in my opinion, only a part of the issues have been discussed democratically.

Life in the south-east is difficult for everybody, but it is even harder for women. Here women always come second, their opinions are only sought at the end. Regardless of their cultural status, they face violence, and they are killed in the name of tradition and morality. The worst thing is the fact that women are ashamed of talking about the violence and abuse they experience. In south-eastern communities if a woman, who has been abused and subjected to violence, expresses her feelings, she is insulted, ignored and excommunicated, regardless of her cultural status and world view. Even women ignore her. Women should be saved from the pitfalls of tradition as a matter of priority. I think this problem will not get solved unless it is recognized and some effective precautions are taken by the whole country, even the world community.

What do you think about our project? What are your observations about the international and inter-cultural dimensions of the project, the interactive structure of the panels and the audience?

An interactive panel is a frightening thing for the intellectuals in Turkey, actually. They only speak in the panels. They don't like questions because they are always afraid of being faced with an unexpected question. They always say that there is not enough time to answer and leave the questions unanswered; they expect you to be content with what you have already been told. The panels in the framework of this project were very satisfactory in this sense.

I believe in the sincerity of "Citizens Without Boundaries", thus, in the sincerity of the project. I am sure that the results will be positive and meaningful. I respect and appreciate the people who come from distant places in the world and are

Bu tür toplantıların bölge insanları için çok önemli ve faydalı olduğunu düşünüyorum. Ben, kendi adıma, izlemekten fazlasını yapabildiğim bu tür toplantılardan oldukça faydalaniyorum. Ancak, ne yazık ki, toplumdaki potansiyele ve halkın beklentilerinin yoğunluğuna rağmen interaktif panel sisteminin Diyarbakır Sanat Merkezi'nin sınırlarını aşamadığını görüyorum.

Güneydoğu'nun sorunları belli: Kürt sorunu, ekonomik sorunlar, töre-namus cinayetleri, intiharlar vb. Sorunların neler olduğu yıllardır konuşuluyor zaten. Ben artık bu toplantılarda sorunların değil, çözümlerin konuşulmasını istiyorum. Güneydoğu insanı sosyal depresyon yaşıyor ve desteğe ihtiyacı var. Bu konuda da projelerin gerçekleştirilmesini istiyorum.

prepared to speak about their regional problems outside their frontiers. This makes me feel that we are not alone.

Is it possible to carry out interactive panels where the participants, too, learn from the audience in Diyarbakır? What issues, do you think, should be discussed in these conversations?

I think this kind of meetings are very important and helpful for the people in this region. I benefited greatly from these meetings, far more than if I were just a normal member of the audience. But I do not think that the interactive panel system can go beyond the limits of Diyarbakır Arts Center in spite of its potential in the society and the intensity of public expectations, unfortunately.

The problems of the South-east are clear: The Kurdish problem, economic problems, honour killings, suicides, etc. These problems have been discussed for years. From now on, not the problems but the solutions should be discussed in these meetings; this is what I want. The people of the South-east are going through a social depression and they need help. Projects addressing this problem should be implemented.

Rakel Chukri ile Röportaj

Rakel Chukri Malmö'de düzenlenen söyleşilere izleyici olarak katıldı.

Kısaca kendinizi tanıtır mısınız?

Sydsvenskan gazetesinin kültür editörüyüm ve Malmö Üniversitesinde kültür haberciliği dersi veriyorum. Jönköping, İsveç ve Midyat, Türkiyeliyim.

STY, kendini bir anti-klşe hareketi olarak görüyor. Sizce klşelere karşı nasıl mücadele edilmeli?

Fikrim şu: İyi bir Türkiye imajı yaratmak çok zor. Bir yanda, Türkiye'de yaşayan 80 milyon insan var ama nüfusun kendini laik olarak adlandıran kısmı dünyanın geri kalanı için görünür değil. Diğer yandan, Avrupa'da –örneğin Berlin'de- yaşayan pek çok Türk var. Avrupa'daki Türkler oldukça muhafazakar ve tüm diğer diaspora kültürlerinin yaşadığı problemleri yaşıyorlar. Kendilerine sürekli "Nasıl ayakta kalacağız?" diye soruyorlar. Hayatı siyah ya da beyaz görme eğilimindedir. Dolayısıyla problem şuna dönüşüyor: Avrupalılar Türkiye'deki Türklerle mi yoksa Avrupa'daki göçmen Türklerle mi ilişki kurmalı? Aralarında önemli farklar var ve ortaya net bir tablo çıkarmak zor.

Türklerin değil ama Süryanilerin –benim dahil olduğum azınlık- İsveç hakkında çok da olumlu olmayan bir algısı var. Sahip olduğumuz zenginlik yüzünden, İsveç'e göç etmiş olan bizleri kiskaniyorlar ve asimile olduğumuzu düşünüyorlar. Bir süre önce Türkiye'deyken, sürekli Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde yaşayan bizlerin değiştiğinden bahsediliyordu. Özellikle ailenin rolü, boşanma ve dolaylı olarak toplumsal cinsiyet rolleri üzerinde duruluyordu. Boşanma insanları çok korkutuyor. Türkiye'de yaşam beraberlik, aile üzerine kurulu. Aileyi çevreleyen toplum düşman gibi görülüyor. Onlara göre, Avrupa'ya taşınmış olanlarımız ahlaken yozlaşmış.

Şu an Södertälje'de, tüm dünyaya yayın yapan ve Türkiye, Suriye, ABD ve bütün Avrupa'da muhabirleri olan iki Süryani televizyon kanalı var. Oldukça iddialı bir yayın alanları var ve istenilen her yerden –Duisburg'dan olduğu kadar

Interview with Rakel Chukri

Rakel Chukri participated in the audience in our public conversations in Malmö.

Could you please briefly introduce yourself?

I am the Culture Editor of Sydsvenskan and also a teacher of cultural journalism at Malmö University. I come from Jönköping in Sweden and Midyat in Turkey.

CwB sees itself as an anti-cliché movement. How do you view the possibility of working against clichés?

This is my view: It is very hard to get a good image of Turkey. On the one hand, there are 80 million Turks in Turkey, but the part of the population that regards itself as secular is not particularly visible to the rest of the world. On the other hand, there are many Turks in Europe –for instance in Berlin. They are highly conservative and suffer the same problems as other diaspora cultures. They are always asking themselves: How will we survive? They are inclined to see life as black or white. So, the problem therefore becomes: Should other Europeans be relating to the Turks in Turkey or to the Turkish immigrants in Europe. The contrasts between them are significant and it is difficult to get a well exposed image.

Not the Turks but the Assyrians –my minority- certainly do have a less than positive image of Sweden. Because of our wealth, they are jealous of those of us who have moved to Sweden, while at the same time they think we have “melted” as a people. When I was in Turkey a while ago, constant reference was made to the fact that those of us who live in various countries in Europe have changed. People also dwelt on the role of the family, divorce and more indirectly, on gender roles. People are petrified of divorce. In Turkey, life is based on the collective, the family. The surrounding society is viewed as hostile. Those of us who have moved to Europe have become perverse to them.

There are now two Assyrian TV channels in Södertälje broadcasting to the whole world, with correspondents in Turkey, Syria, the USA and the whole of Europe.

Norrköping'den de- yayın bürolarına ulaşmak mümkün. Bunun da muhtemelen Avrupa'da yaşayan Süryanilere dair algıya iyi bir katkısı olacaktır.

Kişilere karşı nasıl mücadele edeceğimize gelince: Malmö'deki etkinliklerinizin Türkiye hakkında klişeleşmiş bir imaj yaratmaktan kaçınmayı başarabildiğini düşünüyorum. Malmö müzesinde fotoğrafları sergilenen Ali Taptik çok ilginç, çok yalındı.

Mustafa Akyol, Ayşen Candaş Bilgen ve Annika Ström Melin'in konuşmacı olarak katıldıkları Malmö şehir kütüphanesindeki Avrupa değerleri konulu söyleşimizi nasıl buldunuz?

İlginç bir söyleşiydi. Birtakım çıkarımlar yapabilmek için, sanırım, Türkiye'nin iç politikalarına aşina olmak gerekiyor. Dolayısıyla, söyleşi sırasında bu politikaların açıklanması iyi oldu. Söylediği her şeye katılmasam da, Mustafa Akyol'un Türkiye'deki yeni dini ideolojinin iyi ve ilginç bir temsilcisi olduğunu düşünüyorum. Pek çok duygunun bir arada yaşandığı bir söyleşiydi. Birkaç kez, konuşmacıların söylediklerinin birbirlerine pek de ulaşmadığı hissine kapıldım. Ama, onların burada olduğu sırada Türkiye'deki politik durum karıştı: Anayasa Mahkemesi, iktidardaki AKP'nin kapatılmasını istiyordu. Ayşen Candaş Bilgen de çok iyiydi. Kanımca, onun daha laik olan bakış açısı İsveç'te sık sık olumsuz resmediliyor. Ama o teorik eğitim almış biri ve insan hakları sorununa araştırma perspektifinden yaklaşıyor. O, klişelerin dışında bir insan.

Temel fikirlerimizden biri de, periferi olarak adlandırılan ülkelerde Avrupa değerlerini oluşturan nedir sorusu üzerine tartışmanın önemli olduğuydu. Siz bu konuda neler düşünüyorsunuz?

Türkiye'deki pek çok sıradan insan için, kültürel ve değerlere ilişkin sorunlar belki de en önemli konular. Şu sorular soruluyor: Türkiye AB'ye girerse dinimin gereklerini yerine getirme hakkım olacak mı? Dini inançlarımın gerektirdiği şekilde giyinebilecek miyim? Okulda çocuklarımın beyni Batılı düşüncelerle yıkanacak mı? Açıkçası, böyle gündelik hayata ilişkin sorular oldukça önemli.

Söyleşilerin formatı da kayda değerdi. Panelde söylenenler önemli olabilir ama onları takip eden karşılıklı konuşmalar, tartışmalar belki daha da önemli.

Değerler nasıl yaratılır? Merkez denen yerde yaşayan insanlar için genellikle hangi değerlerin onaylanacağı açıktır ama periferide yaşayanlar için bu daha belirsiz.

They produce ambitious coverage and one can contact their editorial offices from all over the place, Norrköping no less than Duisburg. This will probably add a good deal of nuance to the image.

Now, to say a few things about how one can work against clichés. I thought your events in Malmö very successfully avoided creating a clichéd image of Turkey. The photographer Ali Taptık, whose photographs were shown at museums in Malmö, was very interesting. Very naked.

What did you think about the panel conversation between Mustafa Akyol, Ayşen Candaş Bilgen and Annika Ström Melin on European Values at Malmö City Library?

It was interesting. To really get something out of it, I think one has to be familiar with domestic politics in Turkey. So, it was fantastic to have a clarification of the latter. Mustafa Akyol is a good and interesting representative of the new religious ideology in Turkey, although I do not agree with everything he says. There are so many emotions involved. A few times, I thought they were talking past each other slightly. However, at the time when they were here, the political situation in Turkey was extreme, with the constitutional court wanting to outlaw the AK party which was the sitting government. Ayşen Candaş Bilgen was also very good. Her perspective, which is more secular, is often portrayed negatively in Sweden, in my view. But she is a theoretically educated person and she sees the question of human rights from a research perspective. She is an anti-cliché person.

One of our founding ideas is that it is important to have the conversation on what constitutes European values on the so-called periphery. What are your views on this?

For many ordinary people in Turkey, questions about culture and values are perhaps the most important of all. Questions such as: Would I have the right to practice my religion if Turkey joined the EU? Would I be able to dress in accordance with my religious convictions? Will my children be brainwashed with Western ideas while they are at school? Fairly, ordinary questions such as these mean a great deal.

It is also worth thinking about the format of the conversations. The panel talks can be important but the informal conversations that follow are probably even more important.

Annika Ström Melin, değerlerin ana hatlarının merkezde bile belirlenememesine ilişkin önemli şeyler söyledi. Örneğin, İsveç ile Polonya'yı ya da İtalya'yı karşılaştırırsanız, bu ülkelerin değerlerinin bile birbirinden çok farklı olduğunu görürsünüz. Bunu göz önüne aldığınızda, aslında kendinden menkul bir Avrupa değeri olmadığını anlarsınız. Örneğin, Protestan bir İsveçli, Katolik bir Polonyalı, Müslüman bir Türk ve laik bir Türk'ün aynı panelde bir araya gelmesi ilginç olabilirdi. Muhtemelen bu bize değerlerin sunulan hiç bir Avrupa modeline uymadığını gösterirdi. Ama Avrupa'da farklılıklarımız görmezden geliniyor.

Bir kültür gazetecisinin klişelere karşı mücadele etme konusunda olanak ve sorumlulukları nelerdir?

Gazetecinin problemi, güncel olaylara çok fazla bağımlı olması. Türkiye hakkında yazarken sürekli tekrarlanan birkaç soruna takılıp sürekli aynı şeyleri dile getirmek çok kolay. Bu da yavan bir imaj yaratılmasına neden oluyor. Daha fazla Türk yazarın İsveççeye tercüme edilmesi gerektiğini söyleyebilirim.

How are values created? For people who live in what is known as the centre, it is often obvious what values to subscribe to, but on the periphery it is more uncertain.

Annika Ström Melin said something important about how values are not streamlined even at the very centre of things. If you compare Sweden with Poland, for instance, or Italy, these countries are far apart from each other in terms of their values. When you consider this, you understand that there really are no European values that can be seen as self-evident. For example, it would be really interesting to have a Protestant Swede, a Catholic Pole, a Muslim Turk and a secular Turk on the same panel. This would probably show that values do not conform to any given European pattern. But our divisions in Europe are swept under the carpet.

What possibilities and responsibility does one have, as a cultural journalist, to work against the clichés?

The problem is that, as a journalist, one is so reliant on actual events. It is easy to get caught up in a few constantly repeating questions when writing about Turkey and this tends to create a fairly flat image. I would also say that more Turkish writers should be translated into Swedish.

Ayşen Candaş Bilgen ile Röportaj

Ayşen Candaş Bilgen Malmö’de düzenlenen “Küresel Dünyada Avrupa Değerleri – Türkiye ve İsveç Perspektifleri” başlıklı söyleşiye konuşmacı olarak katıldı.

Boğaziçi Üniversitesinde Siyaset Teorisi dersi veriyorum. Hukuk felsefesi, tarih felsefesi ve bilim felsefesi alanlarında çalışıyorum. Ayrıca, siyasi düşünce tarihi dersi veriyorum. Uzmanlığım, temel haklar ve demokrasi ilişkisi üzerine. Örneğin, bir anayasanız var ve bu bir süredir yürürlükte. Ama sonra, birdenbire, devletin onu yeniden yorumlamasına neden olacak bir olay oluyor. Bu tür durumlar bize anayasaların da neticede birer yazılı metin olduğu gerçeğini hatırlatır. Ben demokratik çoğunluğun temel hakları ihlalinin hangi dereceye kadar meşru olduğuyla ilgileniyorum. Bu, bütün toplumlara ilgilendiren bir durum olsa da bugün özellikle Türkiye’yi çok ilgilendiriyor. Örneğin, 11 Eylül’den sonra sivil özgürlüklerin pek çok ülkede yeniden yorumlandığını gördük. Türkiye bağlamında ise, her iktidar değişikliğinde anayasanın değiştirilmesi yerine, anayasal bir demokrasiye sahip olmamızı sağlayacak bir temel haklar rejimi oluşturulmasını isterdim.

Değerler de anayasalar gibi, insanlar onları değerli bulduğu sürece değerlidir. Değerler her zaman yeniden doğrulanmalıdır; aksi takdirde ölü metinlere dönerler. Artık inandırıcı ya da ikna edici olmadıkları noktada düzeltilmeli, zenginleştirilmeli, yeniden yönlendirilmeli, yorumlanmalı ya da yeniden tanımlanmalıdırlar. Bu bağlamda, Avrupa değerleri, hem bir bütün olarak Avrupa ve tek tek Avrupa ülkeleri hem de nüfusun yarısının Avrupa Birliği’ne girmeyi istediği Türkiye için hareketli hedeflerdir. Avrupa değerleri ya da genel olarak değerler, onları hayatlarına dahil etmek, sürdürmek ve gelecek nesillere aktarmak isteyen tüm taraflar için geçerli ve savunulabilir oldukları sürece uzun vadede kalıcı olurlar. Bunun için de kabul edilebilir olmaları gerekir. Ebeveynlerimizin tuttuğu takımı tutmak misali bir bağlılığa dayandırılmazlar. Değerler konusunda kamusal bir tartışma başlattığımızda, onların, bu tür gelenekçi bir anlayışla ya da tamamıyla isteğe bağlı olarak kabul edilemeyeceği ortaya çıkar. Çünkü kamusal tartışmalarda önemli olan gerekçelerdir. Bu gerekçeler gönül bağımız olan birtakım duygusal ve tarihi değerlere dayanıyor olabilir. Ama sonuçta ikna olmamızı sağlayan şey, bu gerekçelerin daha mutlu, barışçıl, adil ve demokratik bir birliktelik sağlayacakları inancıyla çoğunluk tarafından kabul edilebilir bulunmalarıdır.

Interview with Ayşen Candaş Bilgen

Ayşen Candaş Bilgen participated as a speaker on the theme “European Values in a Global Context? – Perspectives from Turkey and Sweden” in Malmö.

I teach Political Theory at Bosphorus University. I work in the interdisciplinary area of the Philosophy of Law, Philosophy of History and Philosophy of Science. I also teach History of Political Thought. My specialization lies in the relationship between basic rights and democracy. For instance, you have a constitutional text and a period in which it has been in force; then suddenly an event causes the government to reinterpret it. This sort of situation reminds us of the fact that constitutions are texts. I am interested in the extent to which it is legitimate for democratic majorities to encroach on basic rights. This is particularly relevant for Turkey right now, but also relevant to any society. As we have seen after September 11, civil liberties have been reinterpreted in many countries. In the context of Turkey, I personally would like to see a basic rights regime established so that we could have a constitutional democracy as opposed to the present constitution, which is amended each time a new majority takes over.

Values, much like constitutions, are valuable in so far as there are people who deem them valuable. Values must always be reaffirmed, otherwise they turn into dead texts. If they no longer convince people, they should probably be amended, enriched, redirected, commented on, reinterpreted or remade. In this sense, European values are a moving target, both for Europe, within Europe, within each country of Europe as well as for Turkey, where about half of the general public say they want to be part of the European community. European values or any values remain important in the long term if they are still publicly justifiable and if they are defensible to the parties who wish to integrate them into their lives –inheriting those values and perpetuating them. For this to take place they must be reasonable. They cannot only be based on faith, in the way that you root for Galatasaray because that is what your grandparents used to do. This type of traditionalist or purely voluntary aspect of value disappears whenever we refer to public discussion. Because in public discussion it is the reasons that win us over. These reasons may include some emotional and historical values and we may have feelings about those values, but what convinces us in the end is that a majority of us perceive them as

İsveç ve Türkiye, farklı bağlamlarda olsa da, Avrupa'nın periferisindedir. Hiçbir Avrupalının İsveç'in Avrupa Birliği'ne ait olup olmadığı konusunda şüphesi olduğunu sanmıyorum. İsveçliler, AB üyeliğinin getireceği standartlaşmayla tarihleri boyunca elde ettikleri bazı kazanımları kaybedebilecekleri için, AB'ye girip girmeme konusunu tartışma hakkına sahipti. Türkiye içinse periferide olmanın başka bir anlamı var. Her şeyden önce Türkiye, nüfusunun yaklaşık %40'ının mevcut hükümeti desteklemiş olması nedeniyle Müslüman bir ülke olarak düşünülüyor. Ramazan'da sokaklarda yürüdüğümüzde biz de Müslüman bir ülkede yaşadığımızı hissediyoruz. Yabancı basın da Türkiye'nin Müslüman bir ülke olduğunu söylüyor. ABD, Türkiye'nin "demokratik ılımlı İslam modeli"ne, bu her ne demekse, sahip olması gerektiğini söylüyor. Bunun anayasal demokrasiyle ilişkisi ve tutarlılığı konusunda dikkatli olmalıyız. AB'nin parçası olmayı istemek birtakım değerlerin değişimini gerektirir. "Avrupa değerleri"ni "Hristiyan değerleri" olarak tanımlamadığım gibi Aydınlanmanın da Hristiyanlığa özgü olduğunu düşünmüyorum. Kantçı Aydınlanmanın, hangi dinden olursa olsun dünyada yaşayan herkese çekici gelen, evrensel tarafları vardı. Bu nedenle, bana göre temel haklar, Avrupa değerlerinin temsil ettiği şeyi herhangi bir kültürel ortak paydadan daha çok barındırır. Kanımca, Avrupa değerlerinin kültürel yanı (ki bu, kavramın, pozitif ve ilerici bir versiyonudur) temel hakların mücadele verilerek kazanıldığı bir tarihe işaret eder. İnsanlar bu ilkelere alışıp onlarla yaşamayı öğrenene kadar, sürekli yeniden yorumlanıp genişletildiler. Bugün buna bakıp adına kültür diyoruz: Avrupa Kültürü. Yakından incelediğimizde, birlikte yaşamayı mümkün kılan ve insanların eşit siyasi, sosyal ve kültürel haklara sahip olmasını sağlayan da bu olduğunu görürüz. Bu açıdan, Avrupa değerleri –her ne kadar Avrupa Birliği'nin bulunduğu coğrafyada doğmuş olsalar da- kültüre özgü değildir. Belli ilkelerle yaşamak ve belli bir özgürlük kültürüne alışkın olmakla ilgilidir.

Kamusal tartışmaların en büyük katkısı, insanlara mevcut fikirlerini gözden geçirme şansı vermesidir. İnsanlar bu tür tartışmalara, aktif ya da pasif, katılarak bir kısmını daha önce hiç düşünmedikleri pek çok farklı bakış açısını görme ve kendi düşüncelerini gözden geçirme olanağı buluyor. Kamusal müzakere, siyasal açıdan, bu tür bir diyalogun en önemli tarafıdır. Bu, ayrıca, konuşmacılara da düşüncelerini kamuoyu önünde savunulabilir bir hale getirme şansı verir. Böylece kendileriyle aynı fikirde olmayan izleyicileri ikna edebilir ya da en azından onlarla tartışabilirler. İnsanlar futbol taraftarı gibi davranır, takımlardan birini ya da ötekini koşulsuz desteklerse, hiçbir şey tartışılmaz ve dolayısıyla hiçbir şey de değişmez.

Entelektüel olmakla kamusal entelektüel olmak aynı şey değildir; aynı zamanda kamusal entelektüel de akademisyenle eş anlamlı değildir. Kamusal entelektüel, inandıklarını kamuoyu önünde her an savunmaya hazır olduğu için rahatsız edici bir figür olarak algılanır. Bu insanlar, kariyer ya da ekonomik çıkarlarını düşünmek

reasonable –because they seem likely to lead to a happier, more peaceful, more just and more democratic coexistence.

Sweden and Turkey are on the periphery of Europe in a very different sense. I don't think any European would have doubts about whether or not Sweden belongs in the European Union. Swedes had every right to reflect on whether or not they wanted to join, because of various aspects of how EU standardization would scale down certain accomplishments Swedes have achieved in the course of their history. In Turkey, being on the periphery means something else. First of all, based on more or less a 40 percent share of the population who elected the present government, Turkey is considered a predominantly Muslim country today. When we walk through the streets of Turkey during Ramadan, we feel that we are in a predominantly Muslim country. The foreign press says Turkey is a predominantly Muslim country. The USA says Turkey should have a "moderate Islamic democratic model", whatever that means. We should be careful about how this relates to constitutional democracy, whether this is contradictory. Wanting to be part of the EU implies the transformation of certain values. I do not define "European" as "Christian values", nor do I think that the Enlightenment was specifically Christian. The Kantian Enlightenment had some aspects that were universal, appealing to all inhabiting the earth today no matter what their religion. That is why, in my view, basic rights embody what European values represent more than any cultural aspect. To me, the cultural aspect of European values (and this is a positive, progressive version of the definition) means a history in which basic rights have been won through struggle. They have been reinterpreted and expanded over a period of time, until people grew accustomed to living under those principles. We look at it today and call it a culture: European culture. When you look closely, it is in fact what has made coexistence possible at all, what gave people equal rights –equal political, social and cultural rights. In this respect, European values, despite the fact that they did emanate from where today's European Union exists geographically, are not culturally particular. It has more to do with living with certain principles and being accustomed to a specific culture of freedom.

I think that the most important contribution of public discourse is that it gives people a chance to revise their own opinions. When they participate, actively or passively, they have the chance to inform themselves about various perspectives, some of which they may not have thought about before, and thus also reflect on their well-formed opinions. Public deliberation is the politically most significant aspect of such a dialogue. It also gives the speakers a chance to reformulate their opinions in a publicly justifiable manner so that people who are not thinking along the same lines can find their arguments convincing, or at least be ready to

yerine, genellikle kamuoyunun desteklemediği bir fikri savunmak adına kendilerini riske atarlar. Onlar, tarih boyunca çoğu zaman halk düşmanı sayılmışlardır. Tam da genel kamuoyu tarafından desteklenmeyen fikirleri savundukları zaman onlara kamusal entelektüel diyebiliriz. Kamusal entelektüellerin önemi, çoğunluğun belli fikirleri duyma ya da o fikirleri tartışma olanağına sahip olmadığı baskıcı ortamlarda ortaya çıkar.

Üniversitelerin rolü bağlama göre değişir. Türkiye’de akademi kendini bu konuda sorumlu tutmaz ya da sorumluluklarını benim kamusal entelektüellerin sorumluluğu dediğim şeyden daha farklı tanımlar. İyi bir kamusal entelektüelin kamu yararını gözetmesi gerektiğine inanıyorum. Ama, baskıcı ortamlarda bu sorumluluğu maalesef bireyler üstleniyor. Bireyler kurumlara oranla daha özgür davranabiliyor; bu özellikle Türkiye için böyle. Üniversiteler, özellikle 1980 askeri darbesinden sonra, resmi ideolojiye bağlı bir devlet kurumu gibi davranıyor.

Oldukça az sayıda akademisyen kamusal tartışmalara katılıyor, gazetelerde yazıyor vs. Resmi rolleriyle değil, birey olarak, belli alanlarda eğitim almış ama bunlar üzerine de kafa yoran yurttaşlar olarak bunu yapıyorlar, çünkü kamuoyunda açıkca ve sesli bir şekilde tartışılan, anayasal, politik ve kültürel bir kriz yaşıyoruz ve bence ciddi anlamda kutuplaştık. İki tarafın da hatalı olduğu yüzlerce durumdan bahsedebilirim. Bu da insanların konuyla ilgili düşüncelerini açıklamalarını daha da gerekli kılıyor. Bu nedenle, daha önce sözünü ettiğimiz türden kamusal tartışmaların yapılmasının çok önemli olduğunu düşünüyorum. Tarafların farklı konulardaki görüş ve düşüncelerini kamuoyu önünde ifade edebilecekleri kamusal müzakerelere ihtiyacımız var. Bu kutuplaşma ortamında insanlar sadece bir takımı destekliyor, ama o takımı neden bizim de desteklememiz gerektiğine dair hiçbir sebep göstermiyorlar.

argue with them. If people behave like football fans, rooting for one camp or another, they are not reflecting upon anything, and nothing will be changed.

To be an intellectual is not the same thing as being a public intellectual and the latter is not synonymous with academic. To me, a public intellectual is someone who is perceived as a disturbing figure, because of his or her readiness to publicly justify certain ideas deemed to be important and significant. Such a person articulates something frequently unpopular, which most of society isn't buying into; and thus risks his or her personal ends in order to justify an idea –rather than acting as a careerist or for financial reasons. Public intellectuals have, throughout history, usually been treated as public enemies. And it is in the moment when they articulate unpopular ideas that we can really define them as public intellectuals. The significance of public intellectuals comes to the fore within unfree environments in which majorities do not have the chance to hear certain ideas, or to deliberate freely on those ideas.

The role of the universities is a very contextual question. In Turkey, academia has not always been responsible; or rather it has defined its responsibilities differently from how I would define the responsibility of public intellectuals. I believe that a real or good public intellectual needs to have the public good in mind. Having said that, in repressive and oppressive environments, it is unfortunately individuals who take on such questions. Institutions are less free than individuals, and this may be particularly true in the case of Turkey. Especially since the coup of 1980, universities have been acting as an arm of the state, sticking to a certain official ideology.

Quite a few academics are participating in public discussion, writing for newspapers, etc. Not in their official role but privately, as citizens who happen to have been educated in certain disciplines and who wish to ponder on these. Most of them do this because we are experiencing a very open, loud, constitutional, political and cultural crisis –and we are also, to my mind, severely polarized. I can think of a hundred different ways in which both sides are wrong. This makes it even more necessary to express one's views on the problem. I think it would be very useful to have these sorts of public discussions that we were referring to earlier. What we require right now is a public debate in which both sides can articulate their views and opinions on various issues in a publicly justifiable manner. In this polarized environment, people are merely rooting for their teams; they are not really coming up with any reasons why their teams should have our support.

Sven-Eric Liedman ile Röportaj

Sven-Eric Liedman İstanbul'da düzenlenen 'Çiplerin Dünyasında Bilgi ve Özdeşünüm: 21. Yüzyılda 'Bildung'' başlıklı söyleşiyeye konuşmacı, pek çok başka söyleşiyeye izleyici olarak katıldı.

Kısaca kendinizi tanıtır mısınız?

Uzun zamandır Göteborg Üniversitesinde düşünce tarihi profesörü olarak çalışıyorum. Özellikle son birkaç yüzyılın düşünce tarihi üzerine pek çok kitap ve basın için yazılar kaleme aldım; bu yüzden kamuoyu tarafından tanınan biriyim. Ayrıca, gençliğimde, bir İsveç gazetesinin kültür sayfasında yardımcı editör olarak çalıştım.

Üniversitelerin kamusal tartışmalar konusunda önemi ve etkisi üzerine düşünceleriniz nelerdir? Üniversitede geçirdiğiniz süre boyunca ne tür değişimler yaşandı?

Üniversitedeki insanların bilgiyi toplumun diğer kesimlerine yayması gibi iyi bir İskandinav geleneği var. Örneğin, yaklaşık yüzyıl önce, bir üniversite şehri olan Lund'da "çiftçi konferansları" düzenlenirdi. Daha sonra "üçüncü görev" diye bilinen ve başlangıçta, birinin yaptığı araştırmanın sonuçlarını kamuyla paylaşması anlamına gelen bir yöntem geliştirildi. Bunun temelinde, üniversitelerin görevlerinden birinin, üniversite dışındaki insanlarla ilişki kurmaya çalışmak olduğu fikri vardı. Zaman içinde "üçüncü görev", iş dünyasıyla daha yakın ve hatta itaatkar bir şekilde çalışma anlamına gelmeye başladı. Bu, adım adım gelişen, gözle görülebilir bir değişimdi. Ama az sayıda akademisyenin üniversite dışına yönelip toplumsal tartışmalara dahil olması her zaman bir sorun olagelmıştır. Buna pek çok boyutuyla "popüler hale getirme" denebilir. Ama popülerleştirmeye üniversitedeki akademik kariyer açısından pek değer verilmez. Ben kendi adıma, üniversite dışıyla iletişimin, araştırmanın önemli bir parçası olduğunu düşünüyorum. Her iki alanda da aktif olanların bileceği üzere, daha geniş bir kitlenin ilgisini çekmek, belli kitlesi olan akademik yayınlara yazı yazmaktan daha zordur –bununla beraber, akademik yayınlar elbette araştırma sonuçlarını yayınlamak için oldukça önemlidir.

Interview with Sven-Eric Liedman

Sven-Eric Liedman participated as a speaker on the theme “Knowledge and self-reflection in a world of chips: Bildung in the 21st century” in İstanbul and participated in several public conversations there.

Could you please briefly introduce yourself?

My field is the history of ideas and for many years I have been a Professor of History of Ideas at Gothenburg University. I have written a number of books, especially on the history of thought in the last few centuries, as well as contributing a good deal in the press, and in this way, I do have a public presence. In my youth, I also worked as an assistant editor at the culture section of a Swedish daily newspaper.

We would like you to reflect on the significance and influence of the universities on the public debate. Have there been any changes during your time at the university?

There is a good Nordic tradition of people from the universities disseminating knowledge to other levels in society. For instance, about a hundred years ago, here in the university town of Lund, the so-called “farmer lectures” used to be held. Later, something known as “the third task” was formulated, this initially meant that one should communicate one’s research findings to the general public. The sense of this was that the university had a duty to try to make contact with people outside of the university. This “third task”, over the years, has more and more become an undertaking to work closely and almost submissively with the surrounding corporate world. It’s a step-by-step change which one can actually observe. But all the time, it has been a problem that few academics direct themselves outwards and take part in the social debate. Maybe, one could use the word “popularization”, which has many different dimensions. But popularization is held in low regard in terms of an academic career at the university. For my own part, I consider the outward communication to be an important part of research. Anyone who has been active in both areas will know that it is often more difficult to interest a broad group of people than it is to write for the inward-looking, specialized journals –of course the latter are also important for publishing the findings of research processes.

Ama aynı zamanda güçler, eğer böyle ifade edilebilirse, giderek daha fazla ilgisizleşti. Günümüzde, yerleşik kurumlarıyla demokrasinin kendi kendini ürettiği söyleniyor. İnsanlar her dört yılda bir gidip oyunu verebilir ve hapse girmeden kişisel fikirlerini açıklayabilirler. Bu daha ziyade pratik demokrasi tanımı, hepimizde var olan ön yargılarla mücadeleyi fazlasıyla zorlaştırıyor. Neticede ön yargıları gidermenin en iyi yollarından biri başka insanlar hakkında bilgi sahibi olmaktır. Ama ben şu an, bu anlamda kesinlikle olumsuz bir gidişat görüyorum. Bir başka deyişle, üniversitedeki insanlar, yöneticiler, idareciler ve diğer ileri gelenlerde bir kayıtsızlık var. Üniversite dışıyla kurulacak ilişkileri, iş dünyasıyla kurdukları yakın ilişkinin getirilerinden ve uluslararası ligde rekabet etmekten daha önemli görmüyorlar. Seçkin inisiyatiflere ve uluslararası alanda çok önemli araştırmalara katılmak elbette iyi, ama olayın diğer yanı da çok önemli. Tabii, buna kesinlikle siyasete ilgisizliği de eklemeliyiz. En çok görmezden gelinen şey de kamusal etkinliklere katılan tüm o insanlar. Gördüğüm kadarıyla çoğu zaman bu etkinlikler oldukça başarılı geçiyor. Malmö'deki Tredje rummet/Üçüncü alan, Lund'daki Filosoficirkeln gibi, insanların tartışmaları dinlemek ve katılmak için geldiği pek çok etkinlik, ilgi düzeyinin yüksekliğini gösteriyor. Üniversitedeki insanlar ve yöneticiler, bu tür topluma yönelik girişimleri çok daha sistematik bir ilişkiyle besleyebilir. Medya da aynı olumsuz yaklaşımı sergiliyor: Kişilerin kendini geliştirmesi ya da yetiştirmesine (*bildung*) yönelik yayınlardansa sansasyon yaratacak haberleri tercih ediyor. Aynı ilgisizlik gazetelerin kültür bölümlerinde de hüküm sürüyor.

Kamuoyunda tartışılan bazı önemli sorunlar da farklı etkilere yol açıyor. İklim değişikliklerinin yarattığı kaygı, meteorologlar dışındaki araştırmacıların da konuyla ilgili çalışmalar yapmasına neden oldu. Ama hepsinin ilgi uyandırdığını ya da sistematik bir şekilde yapıldıklarını söylemek de zor. Şundan da emin olabiliriz ki, bugün borsalar, bankalar ve iş kollarında yaşananların da önemli bir etkisi olacak ve bu muhtemelen umulduğundan daha kısa bir sürede gerçekleşecek. Şu anda olanlar çoğunlukla yaşananlara verilen ilk tepkiler.

“Bildung” (kişisel gelişim, kendini yetiştirme) ya da yurttaşlık eğitimi gibi kavramların akademi dünyası için önemi nedir?

Üniversite çevresinden insanların diğer insanlarla doğal ve eşitlikçi bir ortamda bir araya geleceği; bir grubun diğerlerine bir şeyler öğretmesi için değil, –her ne kadar bir şeyler öğrenmek tabii ki önemliyse de- herkesin ortak sorunlar üzerine birlikte konuşmak üzere bulunduğu daha çok tartışma platformu görmek isterim. Mevcut tartışma platformları ve onları ayakta tutan azimli ve tutkulu insanlar oldukça önemli. Hatta mükemmel.

But the powers that be, if one can put it like this, have also become increasingly disinterested. Nowadays, it is generally held that democracy is self-generating, because the democratic institutions are already in place. People can go and vote every four years and express their personal opinions in the newspapers without going to prison. This rather convenient view of democracy makes it very difficult to combat prejudice –something we all have. One of the important counterweights to prejudice, after all, is knowledge about other kinds of people. Here, I can see a clearly negative development now. In other words, there is indifference among university people, managers, principals and steering groups, who seem to think that this is not something particularly important, far less so than enjoying close relations with the business community and competing in the international premier league. Of course, it is good to take part in elite initiatives and top-level research on the international arena, but this other aspect is also hugely significant. To this, we must obviously add political apathy. The aspect that has been most overlooked is all these people who turn up to the public events. As I see it, these have often been highly successful. The Tredje rummet/Third space in Malmö, Filosoficirkeln in Lund and many other similar events where people come to listen and take part in the discussion, point to a high level of interest. University people and university administrations could cultivate such outward-looking initiatives much more systematically. The media works in the same negative way, preferring to show sensation and choosing not to pursue a process of *bildung*. The same indifference holds sway in the cultural sections of the newspapers.

Some of the big questions that arise in the social debate also have different effects. The great anxiety about climate change has meant that researchers other than meteorologists have started working with the question. But, rarely in a manner inspiring interest, or systematically. We can also be quite sure that what is happening now to stock exchanges, banks and jobs will have a huge impact, but possibly not in the long-term way one might wish. What is happening now is mostly knee-jerk reactions.

What is the significance of concepts such as “bildung” and civic education for the academic world?

I would like to see many more forums where people from the university world can meet people in a natural and egalitarian way: Where a group of people do not come to enlighten others –although of course it is important to learn things– but rather where all people can meet and talk on collective questions. The forums that do exist are important, as are the strong-willed and passionate people who keep them going. This is excellent.

Medya çok daha güçlü bir rol oynayabilirdi diye düşünüyorum. Serbest bir iletişim akışının olduğu internetin de bu bağlamda önemli olabileceğine inanıyorum. Her ne kadar önemsiz ya da yanlış bilgilerin rağbet görme riski ve bunların içinden önemli bilgileri ayıklamak zor olsa da internet önemli bir olanak. Bundan başka, Açık Üniversite Günleri'ni de çok önemişiyorum. Maalesef, daha önce her yıl iki günlüğüne düzenlenen Hümanist Günler gibi topluma yönelik etkinliklere son vermek, mali sıkıntı içindeki Göteborg Üniversitesi Beşeri Bilimler Bölümünün alışkanlık haline getirdiği bir şey. Bu kesinlikle saçma ama maliyetleri düşürme işi böyle yürüyor.

Ben uzmanlık alanı düşünce tarihi olan bir tarihçiyim; iş arkadaşım ve dostum Jan Ling ise Göteborg'da bir müzikolog. Şu sıralar, düşün dünyasıyla müziğin tarihte ve günümüzde birbirini nasıl etkilediği hakkında bir dizi konferans düzenliyoruz. İlk tema hayalgücü ve müzik kavramı hakkındaydı. Bir sonraki müzik ve din, daha sonraki ise müzik ve iktidar ilişkisi üzerine olacak. İlkinde konferans salonu tıkabasa doluydu. Konferansa verilen arada etrafımız konu hakkında konuşmak isteyen insanlarla doluydu ve sonrasında çok canlı tartışmalar yapıldı. Üstelik insanlar konferansa katılabilmek için para bile ödüyor. Bu ilgi bizi gerçekten çok memnun ediyor.

Üniversitede bulunduğunuz süre boyunca meydana gelen en önemli değişim neydi?

Bence, bu yıllar içindeki en büyük değişim, daha önceleri küçük bir elitin gidebildiği üniversiteler ve yüksek okullara artık her yıl ilgili yaş grubunun %40'ından fazlasının gidebiliyor olması. Bu büyük bir değişim. Eski *bildug* kavramı nüfusun üniversitede eğitim gören %1-3'üne tekabül ederken yurttaşlık eğitimi kalan %97 içindi. Bundan sonraki değişim *bildug* ve yurttaşlık eğitiminin birleştirilmesi yönünde olmalı; zira, nüfusun bu kadar büyük bir bölümü üniversite eğitimi alırken, üniversiteler yurttaşlık eğitimi de kapsamalarına almalı. Hayalimiz, *bildug* ile genel eğitimi bir şekilde birleştirmek. Eğitim başlangıcı ve bitişi olan ve her ikisi için de birtakım şartlar gerektiren bir süreç iken *bildug*, hayat boyu devam eden bir süreçtir. *Bildug*, daha geniş bağlamları görebilme; kişinin anladığına inandığı şeylere dışardan bir perspektifle eleştirel yaklaşabilme; ötekinin bakış açısı üzerine düşünme ve anlama yeteneğidir. Tek başına bilimsel eğitim, sadece teknoloji hakkında bilgi sahibi olmayı sağlar.

Avrupa Birliği'nin tanımladığı temel beceriler üzerine yaptığım bir çalışmada beni en çok şaşırtan şey, en önemli beceri olan "öğrenmeyi öğrenme"nin, sadece bir çalışma tekniğine ve kişinin güçlü ve zayıf yanlarını farketmesine indirgenmiş olmasıydı. Oysa, *bildug* kavramını içeren yetkinlik tam da "öğrenmeyi

I think that the media could play a much stronger role. I also imagine that the Internet, where there is a free flow of communication, could become significant in this context. Although there is also a risk that trivialities will take centre ground, and it will be difficult to extract the important things that do emerge. But, I see a possibility there. Furthermore, I am very fond of University Open Days. Unfortunately, it is typical of the Department of Humanities at Gothenburg University, which is under financial restraint, to get rid of events such as the Humanist Days which used to take place two days per year, aiming themselves at the general public. It is absolutely senseless, but rationalized cost-cutting operates just like this.

I am a historian specializing in ideas, and my colleague and friend Jan Ling, is a musicologist in Gothenburg. Together, we are currently collaborating on a series of lectures about how idea and music interact in history and in the contemporary world. The first theme was about the concept of imagination and music. The next theme will be music and religion, and then after that music and power. The remarkable thing is that the big space is packed with people. In the intervals, one is surrounded by people wanting to talk about the subjects in question, and afterwards there is a lively discussion. And people even pay to come. We are really pleased that they want to come.

What has been the most important change in your time at the university?

For me, the biggest change has been, in the period within my perspective, that universities and high schools, from being the preserve of a small elite of a few percent of the population, now comprise more than 40 percent of the annual age group. This is a huge change. The old concept of "bildung" was tied to the 1-3 percent who were educated at the universities, while civic education was for the remaining 97 percent of the population. The change now has to be that "bildung" and civic education have to be connected, that we in effect need a civic education at the universities when such a large share of the population is there. The dream is to unite "bildung" and education in some way. Education is something with a beginning and an end with certain conditions stipulated for entry and certain conditions for exit, while "bildung" is something that continues all the time. I believe that "bildung" is the ability to see larger contexts, to have the ability to look critically at what one believes one understands, with an outside perspective. It is the ability to reflect and be able to understand the other's point of view. So much of scientific training is only about learning a technology.

Having worked on an assignment relating to key competences in the EU, I find it striking that the most interesting key competence "learning to learn" has been

öğrenmek"tir. Düşünme, olayları bağlamlarına oturtma, parçayı bütünün içinde görme vs. gibi beceriler; ölçülebilir, kişinin hanesine artı eksi olarak kaydedilebilir özellikler değildir. Bunlar, bence tam da *bildug* kavramına tekabül eder –Horace'ı ezberden okuyabilmenin aksine.

STY olarak amaçlarımızdan biri de uluslarüstü buluşmalar/fikir alışverişleri için ortam yaratmak ve farklı fikirler arasında arabuluculuk etmekten ziyade "gerçeklik" üzerine daha kompleks bir bilgi ortaya çıkarmaktır.

Küreselleşme öyle çok tartışıldı ki, kavramın içi boşaltıldı. Mevzu insan ilişkileri olduğunda önemli olan bireydir. Kanımca, doğal olan, buna "ikili müzakerelerle" başlamak. Ancak böyle bir başlangıçtan sonra bir şeyler inşa etmek mümkün. Uzun vadede, başlatılan sürece başkaları da dahil edilebilir. İsveç ve Türkiye örneğine gelince; ikisi de Avrupa'nın periferisinde yer alan ülkeler. A ile B'yi karşılaştırırken gördüğümüz A, A ile C'yi karşılaştırırken gördüğümüzden farklıdır. Farklılıklar hiçbir zaman sabit bir referans noktasına dayanarak tanımlanamaz. Her karşılaşmada öne çıkan belli ayrışma noktaları vardır. İki ülkeyi karşılaştırırken ortak noktalar olduğu kadar ve farklılaşan yanlar da hep olur.

Örneğin, İstanbul'da Burhan Şenatalar ile katıldığımız söyleşiyi ele alalım. Bir Türk olarak onun bakış açısında, İsveç üniversite çevrelerinde de karşılaşacağımız eğilimleri görmek mümkündü. Dahası, söyleşi sonrasındaki sohbetimizde gördük ki, ikimizin de referans kaynakları aynı. Örneğin, ikimiz de Mary Evans'ın *Killing Thinking (Düşünmeyi Öldürmek)* ve Derek Bok'un *The University in the Marketplace (Pazardaki Üniversite)* kitaplarını referans almıştık ve aslında bu iki kitap, İsveç ve Türkiye'dekinden oldukça farklı olan İngiliz ve Amerikan üniversite ortamlarından bahseder. Yine de, kitaplarda bahsi geçen benzer problemlerin bizler için de geçerli olduğunu farkettilik.

Üniversitede bulunduğum yıllarda, en çok başka ülkelerde doğmuş, başka kültürlerden gelen öğrencilerimden bir şeyler öğrendim.

reduced to a question of study technique and knowing one's own strengths and weaknesses. In actual fact, it is this concept that encompasses the idea of "bildung". Reflection, putting things in context, seeing the part in some sort of whole, these things are not quantifiable and therefore cannot be gauged economically, but for me this is "bildung" –as opposed to being able to recite Horace by heart.

One of our ambitions at Citizens without Boundaries is to create a transnational meeting/exchange, to put some complexity on "reality" rather than just mediating existing knowledge.

There is so much talk of "globalization". The word has been diluted. When it comes to human contact, it is the individual that means something. For me, it seems natural to start with "bilateral negotiations", so to speak. This is the way one has to build things up. In the longer term, the activity can be expanded to reach out to more and more people. In the case of Sweden and Turkey, the interesting thing is that both these countries are on the periphery of Europe. When comparing A to B, A looks different than when it is compared to C. Differences are never possible to specify by some yardstick, there are always special phenomena which become interesting in certain meetings and confrontations. There are always aspects held in common and aspects that show divergence between countries.

We can take my conversation with Burhan Şenatalar in İstanbul as a starting point. From his Turkish perspective, we nonetheless see the same currents as in the Swedish university world. And when we spoke after the discussion, it was clear that we had the same references, for instance Mary Evans's *Killing Thinking* and Derek Bok's *The University in the Marketplace* which admittedly are both about university environments –the British and American- broadly different from the Swedish and the Turkish. Nonetheless, we can recognize our problems there.

In my years in the university world, I have learnt most from students born somewhere else, who had something to contribute from another culture.

Fazıl Hüsnü Erdem ile Röportaj

Fazıl Hüsnü Erdem Diyarbakır'da düzenlenen "Avrupa Değerleri" başlıklı söyleşiye konuşmacı olarak katıldı.

Kısaca kendinizi tanıtır mısınız?

Adım Fazıl Hüsnü Erdem. 1964 Elazığ, Karakoçan doğumluyum. Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalında öğretim üyesi olarak görev yapmaktayım. Anayasa hukuku, siyaset bilimi ve insan hakları üzerine çalışmalar yürütmekte ve bu alanlara ilişkin çeşitli etkinliklere katılmaktayım.

Sizce üniversitelerin toplumsal sorunları tartışmadaki rolü nedir?

Üniversitelerin evrensel varoluş sebeplerinden en önemlisi, toplumsal sorunları tartışmaya açması, tartışması, tartışması, bu sorunlara farklı perspektifler kazandırması ve alternatif çözümler üretebilmesidir. Üniversiteler, bir taraftan evrensel gerçeklikleri ortaya çıkarmak ve bunları somut yaşamla ilintilendirmek; diğer taraftan da özellikle üzerine kurulu oldukları kentin ve iç içe oldukları toplumun sorunlarıyla ilgilenmek, bu sorunları tartışmak ve bu tür tartışmalarda başat roller üstlenmek durumundadırlar. Bu iki işlevden birini yerine getirmeyen ya da bu konuda isteksiz davranan bir üniversite, varoluş sebebine aykırı hareket etmiş olur. Bu çerçevede görev yapmakta olduğum Dicle Üniversitesini değerlendirecek olursak, üniversitemiz, bir parçası olduğu toplumdan yalıtık olarak varlığını sürdüren ve toplumsal sorunlar karşısında duyarsız bir tutuma sahip olan bir üniversitedir. Toplumsal sorunları tartışmaya açıp görüş bildirmek ve bu konuda öncülük etmek bir tarafa, toplumsal sorunlara ilişkin yaşanan gelişmeleri daha takip etmekte zorlanan bir kurum olma özelliğini taşımaktadır.

Sizce hukukun toplumsal konuları tartışmaktaki rolü nedir?

Hukuk, bir yönü itibarıyla toplumsal bir olgudur. Toplumun, topluluk halinde yaşamın olmadığı bir yerde hukuktan söz edilemez. Hukuk, toplumsal yaşamın zorunlu bir sonucudur; toplumdan çıkar ve onu düzenlemeye çalışır. Hukukun, toplumsal yaşam içerisinde ortaya çıkan sayısız ilişki biçimlerini adalet değeri ekseninde düzenlerken başarılı bir işlev yerine getirebilmesi, onun, toplumsal olanı

Interview with Fazıl Hüsni Erdem

Fazıl Hüsni Erdem participated as a speaker on the theme of “European Values” in Diyarbakır.

Could you please briefly introduce yourself?

My name is Fazıl Hüsni Erdem. I was born in Karakoçan, Elazığ, in 1964. I teach Constitutional Law as a full-timer in Dicle University’s Faculty of Law. My studies comprise constitutional law, political science and human rights and I participate in various activities on these fields.

What do you think is the role of the university in discussing social problems?

One of the most important reasons for the existence of universities is to open up social problems to discussion, make people discuss them, enrich the discussions with new perspectives and produce alternative solutions. Universities should reveal the essence of universal truths and establish a bond between themselves and day-to-day life; while at the same time addressing social problems and urban issues in their area, by discussing these issues and playing a primary role in such discussions. A university unable to accomplish this, or one which is reluctant to function along these terms, will have opposed its own *raison d’être*. If we evaluate Dicle University, where I work as a faculty member, from this standpoint, we can immediately say that our university, though a part of society, is isolated from it and insensitive to social problems. Dicle University not only fails as an institution in opening up social problems to discussion, sharing its findings and views on these issues and leading the way on discussions about these issues; it fails even to look at the evolution of the social problems.

What do you think is the role of law in discussing social issues?

Law, in a way, is a social fact. We cannot talk about law where there is no society and social life. Law is a necessary consequence of social life; it arises out of society and tries to bring order into it. In order to function successfully while trying to arrange the infinite number of social relationships on the praxis of justice, it has to fathom the general social well-being. Therefore, legal research and survey areas

sağlıklı bir şekilde algılamasına bağlıdır. Bu nedenle toplumsal konular, hukukun inceleme ve araştırma alanı içine girerler. Hukukun doğru sonuçlara ulaşabilmesi, yani toplumun genel kabul göstereceği ve içselleştireceği normlara sahip olabilmesi için, toplumsal konuları tartışmada etkin bir rol üstlenmesi gerekmektedir.

Proje boyunca düzenlediğimiz etkinliklerin uluslar ve disiplinler ötesi boyutunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Proje boyunca düzenlenen etkinliklerde; kamusal meselelerin açık uçlu olarak tartışılıp müzakere edilmesini, nesnellığıne inanılan bir doğrunun/hakikatin topluma dayatılmasından kaçınılarak, karşılıklı olarak birbirini dinleme ve anlama çabasına açık olan diyalojik yöntemin uygulanmasını olumlu bulmaktayım. Toplumsal sorunlara demokratik bakış açısıyla uyumlu olan bu yöntemin, söz konusu etkinliklerde başarıyla uygulandığı kanaatindeyim. Bu etkinliklerin tek bir mekanla sınırlı kalmayıp dünyanın farklı yerlerinde de yapılmasının, farklılıkların karşılıklı olarak birbirini anlamaya ve tanımaya başlamalarına katkı sunduğunu düşünüyorum. Bu ise, evrensel ölçekte, sonsuz farklılıklar içeren insani varoluş biçimlerinin, eşitlik ilkesi temelinde birlikte yaşamalarını sağlayacak ortak zeminin oluşturulmasının alt yapısını hazırlamaktadır.

Diyarbakır'daki kamusal alan ve bu tip projelerin kentteki kamusal alana katkısı hakkında ne düşünüyorsunuz?

Diyarbakır'daki kamusal alan canlı ve hareketli. Diyarbakır halkının çok ciddi sorunlarla iç içe oluşu ve bu sorunları Türkiye'nin hiçbir yerinde olmadığı kadar yaşıyor olması, toplumsal sorunların, bir araya gelinmesi suretiyle müzakere edildiği kamusal alanları çok daha önemli ve işlevsel hale getiriyor. Gerçekten de Diyarbakır'ın kamusal mekanları, hemen her gün ve günün her saatinde toplumsal sorunların hararetle tartışıldığı, toplumsal sorunlara ilişkin farklı görüş ve önerilerin serbestçe dillendirildiği yerlerdir. Bu türden projeler, farklı seslerin işitilebilmesi ve kamusal alana zenginlik katılabilmesi açısından çok yararlı olacaktır.

involve social issues. Law must play an active role in discussing social issues in order to arrive at the right solutions; in other words, establish a system of norms that will be in general accepted and integrated by the society.

How do you evaluate the international and interdisciplinary dimension of the activities carried out during the project?

Throughout all the activities during the project, problems about the public sphere were discussed and debated in an open-ended way. There was no imposition of a supposed objective truth/ reality on the society; and the dialogue method of listening and understanding each other was adopted. I have a lot of appreciation for this. I think that this compromise using a democratic approach to social problems was applied very successfully in the activities. In addition to this, the organization of the activities in different locations, not merely being limited to a single location but extending the activities into other locations in the world, made a positive contribution to the process of understanding and knowing each other. And this prepares the way for mutual ground, where all the infinitely different lifestyles may coexist on the basis of the universal principle of equality.

What do you think about the public sphere in Diyarbakır and the contribution of this kind of projects to it?

The public sphere in Diyarbakır is lively and active. The people of Diyarbakır are entangled in serious problems and they have more of these problems than any other place in Turkey. This makes a public sphere where social problems are discussed altogether more important and functional. Actually, the public spheres of Diyarbakır are places where social problems are discussed enthusiastically almost every day, every hour and where different opinions and suggestions are expressed independently. This kind of projects will be very helpful in making different voices audible and enriching the public sphere.

Carl Henrik Fredriksson ile Röportaj

Avrupa kamusal alanı yaratma çalışmalarına internette yayınlanan Eurozine dergisiyle katkılarınızdan bahseder misiniz? Özellikle medya bağlamında, ihtiyaçlar, mevcut durum ve bu kamusal alanın yaratılabilme olasılıkları hakkında neler düşünüyorsunuz? Diyarbakır'da sizin de katıldığınız çalışmalarımızı, hakiki kişisel karşılaşmalar yaratma anlamında nasıl değerlendiriyorsunuz?

Avrupa diye adlandırılan modern Babil'in, uluslarüstü bir müzakere alanı yaratmada karşılaştığı güçlükler hafife alınmamalı. Yine de, Avrupa entegrasyon projesinin gelişmeye devam etmesinin, uluslarüstü değer ve ilkelerin –uluslarüstü pratikler de diyebilirsiniz- tanımlanabildiği, şekillendirilebildiği, yeniden şekillendirilebildiği ve uluslar ötesi siyasi kurumların meşruiyet kazanabildiği bir pan-Avrupa kamusal alanının varlığına bağlı olduğuna inanıyorum.

İş ve siyaset elitlerinin elindeki medya haricinde, spor ve eğlence kanalları ile Avrupa medyasındaki ana yapılanmalar hala büyük oranda ulusal sınırlarla çevreniyor. Avrupa entegrasyonu perspektifinden baktığımızda, medyanın, ulusal özellikleri yansıtip ve bunları beslediğini; yayınlarına temel aldıkları farklı eğilimlerin nadiren onayladıklarını; dolayısıyla Avrupa şüpheciliğini ve hoşgörüsüzlüğü pekiştirdiklerini görüyoruz.

Ama, bunun tersi örnekler de var. Kültürel yayınlar, medyanın yüzlerce yıldır Avrupa kamusal alanı yaratma idealine en çok yaklaşan bölümünü oluşturuyor. Politik, felsefi, estetik ve kültürel fikirleri dilden dile, kültürden kültüre yayıyorlar.

Eurozine ağı, 34 ülkede 32 dilde yayımlanan 70 ortak yayından oluşuyor. Ayrıca, daha esnek bağlarımız olan en az bunun kadar daha kurum da canlı bir makale ve fikir alışverişine girmiş durumda. Çalışmalarımızın uluslarüstü bir kamusal alanın gelişimine katkısının büyük olduğunu düşünüyorum.

Bununla beraber, tercüme edilen ve *Eurozine* ağına ve dışarıya dağıtılan tekil makalelerin tirajı bir milyonun üstündeyse de, kültürel yayınların dünyaya açılımı

Interview with Carl Henrik Fredriksson

We would like you to describe your engagement to try to create a European public space with the net-magazine Eurozine. What are your thoughts on the needs, the current situation and the possibilities of a European public space, especially regarding media? How do you view our work, in which you yourself have participated in Diyarbakır, to create real personal encounters?

The difficulties confronting the modern Babylon that goes by the name of Europe in establishing a transnational discursive and deliberative space should not be underestimated. Still, I am convinced that the further development of the European integration project will depend on the existence of a pan-European public sphere, a realm in which transnational values and principles –or transnational practices if you will- can be defined, shaped and reshaped, and in which supranational political institutions can gain legitimacy.

With the exception of media for business and political elites, sports and entertainment television, major structures in European media are still largely framed by national borders. From the perspective of European integration, national media are both reflecting and strengthening particularities, rarely acknowledging insular tendencies in the value system on which they base their coverage, thereby reinforcing Euroscepticism and intolerance.

However, there are examples to the contrary. Cultural journals constitute the very media segment that has, for several hundred years, most nearly approached the ideal of a European public space. They spread political, philosophical, aesthetic and cultural ideas from language to language, from culture to culture.

The *Eurozine* network consists of more than 70 partner publications published in 32 languages in 34 countries. In addition, just as many more loosely connected institutions are involved in a lively exchange of articles and ideas. I very much see our work as a contribution to the development of a transnational public sphere. But while individual articles that are translated and distributed inside and outside

daha küçük ölçekte. Bu yayınlar önemli bir kesimi ve muhalif kamusal alanı temsil ediyor olabilir, ama kapsamları, kamuoyunu şekillendirebilecek ve insanları yönlendirebilecek bir tartışma alanını besleyecek kadar geniş değil. Yeni uluslarüstü kurumların meşruiyet kazanmasına zemin oluşturacak ortak bir Avrupa kimliğinin yaratılabilmesi için gereken kamusal alanın bundan çok daha geniş olması gerekir.

Bence, ulusal oryantasyonlu heterojen bir izleyici, dinleyici ve okuyucu topluluğunun yarattığı zorlukların üstesinden gelmek için tek yol var: Yapacağı tercümelemlerle hem diller arası ve hem de bağlamlar arası aktarım anlamında “yabancılar” ve onların görüşlerine –tüm İsveçli, Türk ve Alman okuyucuların kendilerini rahat hissettikleri bir masada- yer verebilecek yerleşik ulusal medyanın öncülüğünü yapacağı bir Avrupa kamusal alanı.

Avrupa kamusal alanı birleşik bir Avrupa için ön koşul olabilir, ama birlik aynılıkla karıştırılmamalıdır. Tamamıyla tersi. İsveçliler Türkler, Türkler de Almanlar gibi yazmak zorunda değiller. Asıl zor olan, çeşitliliği önemseyip –sözlü ya da düşünsel- tüm farklı bakış açılarına yer vermektir. Sadece böyle zengin ve serbest bir diyalog ortak bir kimlik oluşturma ve tecrübe etme potansiyeline sahiptir.

Büyük politik, sosyal ve medya yapılarından bahsederken şu da asla unutulmamalıdır ki, bireylerin ve kimliklerin şekillenmesinde en önemli rolü oynayan şey kişisel deneyimdir. Diğer insanlarla tanışmak; yaşadıkları, çalıştıkları alanları ve bağlamları görmek, özellikle de bu karşılaşmalar açık bir ortamda gerçekleşiyorsa, her zaman kişisel bakış açınızı değiştirme potansiyeline sahiptir.

Göran Rosenberg, Annika Ström-Melin, Ulf Peter Hallberg ve Ida Börjel ya da Murat Belge, Aslı Erdoğan ve Ayhan Kaya gibi toplumun ileri gelenlerinin hepsinin düzenlediğiniz toplantılar ve etkinlikler boyunca çok önemli deneyimler yaşadıklarından kesinlikle eminim. En azından ben yaşadım. Deneyimlerini düşünce ve yazılarına yansıttıklarına, ve böylece onları daha geniş bir kamusal alanla paylaştıklarına da en az bunun kadar inanıyorum.

Sınır Tanımayan Yurttaşlar olarak bir sonraki adımınız projeyi İstanbul, Diyarbakır ve Malmö’de gerçekleştirilen İsveç-Türkiye buluşmaları gibi iki taraflı girişimlerden, çok taraflı işbirliklerine genişletmek olacak. Bu kolay bir iş değil, ama inanın, denemeye değer.

the *Eurozine* network may have a total circulation of over 1 million, the cosmopolitanism of the cultural journals is small in scale. They may represent an important partial and contrarian public space, but their scope is too limited to nurture a forum that can shape public opinion and steel people's wills. A public space in and through which a common European identity can emerge and serve as the basis for the legitimization of new transnational polities will have to be broader than that.

In my mind, there is only one path open to meeting the challenge posed by a heterogeneous collective of nationally oriented viewers, listeners, readers: A European public space spearheaded by established national media, whose translations –of both language and context- can offer “foreign” thinkers and concepts a seat at a table where Swedish, Turkish and German readers all feel at home.

A European public space may be a prerequisite for a united Europe, but unity should not be confused with uniformity. Quite the contrary. Swedes don't need to write like Turks, or Turks like Germans. The true challenge is to take diversity seriously and make room for new perspectives –whether in word or thought. Only such a rich and freewheeling dialogue has the potential to forge a common identity and put it to the proof.

Speaking of major political, social and media structures, one must not forget that what shapes persons and identities more than anything else is the personal experience. Meeting other people, seeing the spaces and contexts in which they work and live, will always have the potential to change your own perspective – especially if such meetings take place in an open atmosphere.

I am absolutely sure that prominent multipliers such as Göran Rosenberg, Annika Ström-Melin, Ulf Peter Hallberg and Ida Börjel, or Murat Belge, Asli Erdogan and Ayhan Kaya, all made important experiences during the meetings and events that you organized. At least I did. And I am just as confident that they have incorporated these experiences in their thinking and writing, making them part of a broader public sphere.

The challenge for you, for the Citizens Without Boundaries project, would now be to take the step from bilateral initiatives –such as the Swedish-Turkish meetings in İstanbul, Diyarbakır and Malmö- to multilateral cooperations. That is not an easy task, believe me, but it is worth trying.

Etkinlik Programları / Activity Programmes

12-19 May 2006, İstanbul

12 May 2006

“No Direction Home?”

Ulysses without an Ithaca”

Contributors: Aslı Erdoğan and Ulf Peter Hallberg

Moderator: Ingrid Rasch

Place: The Lobby of the Grand Hotel de Londres /
Büyük Londra Oteli Lobisi, Meşrutiyet Caddesi No. 117
Tepebaşı, İstanbul

15 May 2006

“Desacralizing Secularism?”

On the Challenges and Limits of Secularization”

Contributors: Emre Aköz and Jayne Svennungsson

Moderator: Andrea Karlsson

Place: Denizatı Restaurant-Cafe, Tarihi Kadıköy İşkelesi Üstü
Kadıköy, İstanbul

17 May 2006

*“Vague Empathy, Sympathy and Common Places that Stand for Social
Sensitivity Eros and Poiesis. Some Thoughts on Art and Politics”*

Contributors: Banu Cennetoğlu and Ola Nilsson

Moderator: Ingrid Rasch

Place: Bilsar Building, Meşrutiyet Caddesi 164, Beyoğlu, İstanbul

19 May 2006

“Who Belongs Where – Mental Borders in Turkey and the European Union”

Contributors: Murat Belge and Arne Ruth

Moderator: Ingrid Rasch

Place: Ex-Imperial Mint, Across Archeological Museum / Tarihi
Darphane Binaları, Arkeoloji Müzesi karşısı, Sultanahmet, İstanbul

23-30 November 2006, İstanbul

23 November 2006

“Roots or Routes”

Contributors: Marjaneh Bakhtiari and Ayhan Kaya

Moderator: Ingrid Rasch

Place: Restaurant Madame Despina, Açıkıyol Sok 9, Kurtuluş, İstanbul

25 November 2006

“On Literature and Mysticism”

Contributors: Maria Küchen and Refik Algan

Moderator: Andrea Karlsson

Place: Café Romantica, Fenerbahçe Parkı, Fenerbahçe, İstanbul

28 November 2006

“What is Inside/Outside at or in the Theatre”

Contributors: Magnus Florin and Özen Yula

Moderator: Ingrid Rasch

Place: Dot Theatre, İstiklal Caddesi, Mısır Apartman 4. Kat, Beyoğlu, İstanbul

30 November 2006

“The Loss of Space/The Birth of the ‘Conservative’ Memory”

Contributors: Yrsa Stenius and Hasan Bülent Kahraman

Moderator: Ingrid Rasch

Place: The lobby of Grand Hotel de Londres/ Büyük Londra Oteli Lobisi, Meşrutiyet Caddesi No. 117, Tepebaşı, İstanbul

8-12 May 2007, Diyarbakır

8 Mayıs/May/Gulan 2007

“Sözel Gelenekler ve Hikaye Anlatıcılığı”/“Oral Tradition and Storytelling”/“Kevneşöpiyen Devkî û Çîrokbejî”

Katılımcılar/Contributors/Beşdarvan: Lal Laleş ve Mikael Niemi

Moderator: Ingrid Rasch

Yer/Place/Cih: Büyük Kervansaray Oteli, Gazi Cad. Dileliler Hanı, Mardinkapı, Diyarbakır

10 Mayıs/May/Gulan 2007

“Demokrasi ve Din”/“Democracy and Religion”/“Demokrasî û ol”

Katılımcılar/Contributors/Beşdarvan: Nesip Yıldırım ve Cecilia Uddén

Moderator: Ingrid Rasch

Yer/Place/Cih: Güneydoğu Gazeteciler Cemiyeti, İstasyon Cad. Sümer Hali

Bitişiği, Şehitlik, Diyarbakır

11 Mayıs/May/Gulan 2007

Kısa film & Konuşma/Short film & Dialogue/Filme Kurt & Axaftin:

“Ruanda’daki son köpek” (Jens Assur)/“The Last Dog of Rwanda”/“Kûçikê

Herî Dawî ye li Rwandayê”

Yer/Place/Cih: Diyarbakır Sanat Merkezi

12 Mayıs/May/Gulan 2007

“Sanat ve Sosyal Dönüşüm”/“Art and Social Change”/“Huner û Veguherîna Civakî”

Katılımcılar/Contributors/Beşdarvan: Otto von Busch ve Evren Uzer

Moderator: Ingrid Rasch

Yer/Place/Cih: Dicle-Fırat Kültür ve Sanat Merkezi, Tarihi Mehmetoğlu İş Hanı

Arcak Sok. No: 10/A Sin Camii Arkası, Balıkcılarbaşı, Diyarbakır

15-17 May 2007, İstanbul

15 May 2007

“Democracy and Difference”

Contributors: Fuat Keyman & Göran Rosenberg

Moderator: Ingrid Rasch

Place: The lobby of Grand Hotel de Londres/Büyük Londra Oteli lobisi

17 May 2007

“Finding a Language of Hope/How can we Rejuvenate Ethics Embedded in the Concept of ‘Democracy’”

Contributors: Ylva Eggehorn & Ahmet İnam

Moderator: Ingrid Rasch

Place: The lobby of Grand Hotel de Londres/Büyük Londra Oteli lobisi

22-29 November/Kasım 2007, Diyarbakır

Sergi/Exhibition/Pêşangeh

“Anna American Mummı” Nina Korhonen

Yer/Place/Cih: Diyarbakır Sanat Merkezi

23 Kasım/November/Sermawez

“Çocuk Eğitimi ve Demokrasi”/“Child Education and Democracy”/“Perwerdehiya Zarokan û Demokrasi”

Katılımcılar/Contributors/Beşdarvan: Gülseren Engström ve Mustafa Arık

Moderatör/Moderator/Moderator: Andrea Karlsson

Yer/Place/Cih: Diyarbakır Eğitim-Sen Şubesi, Ekinciler Cad., Kalender Center, Kat:6, No:9, Ofis, Diyarbakır

24 Kasım/November/Sermawez

“Avrupa Değerleri”/“European Values”/“Nirxen Ewrûpayê”

Katılımcılar/Contributors/Beşdarvan: Annika Ström Melin ve Fazıl Hüsni Erdem

Moderatör/Moderator/Moderator: Ingrid Rasch

Yer/Place/Cih: Diyarbakır Sanat Merkezi

24 Kasım/November/Sermawez

“Avrupa Toplum Yapısında Medyanın Rolü”/“The Role of the Media in the Construction of a European Community”/“Rista Çapemeniyê di Bastûra Cîvakî ya Ewrûpayê de”

Katılımcılar/Contributors/Beşdarvan: Carl Henrik Fredriksson, Annika Ström Melin ve Fazıl Hüsni Erdem

Moderatör/Moderator/Moderator: Faruk Balıkçı

Yer/Place/Cih: Diyarbakır Sanat Merkezi

25 Kasım/November/Sermawez

“Dil ve Gerçeklik, Edebiyat ve Temsiliyet”/“Language and Reality, Literature and Representation”/“Ziman û Rasteqîmî Weje û Nûnerî”

Katılımcılar/Contributors/Beşdarvan: Andrzej Tichy ve Dilawer Zeraq

Moderatör/Moderator/Moderator: Kawa Nemir

Yer/Place/Cih: Diyarbakır Sanat Merkezi

27-29 November 2007, İstanbul

27 November/Kasım 2007

“A Clash of Perceptions? Handling the Fact that we Interpret the World Differently”/“Bir Algı Çatışması mı? Dünyayı Farklı Yorumladığımız Gerçeğini Ele Almak”

Contributors/Katılımcılar: Mustafa Akyol and Bengt Kristensson Ugglå

Moderator: Ingrid Rasch

Place/Yer: Consulate General of Sweden in İstanbul, Beyoğlu

29 November/Kasım 2007

“Encountering Identity”/“Kimlikle Karşı Karşıya Gelmek”

Contributors/Katılımcılar: Bejan Matur and Ida Börjel

Moderator: Ingrid Rasch

Place/Yer: Consulate General of Sweden in İstanbul, Beyoğlu

26-28 March 2008, Malmö

“Narratives from the Private” – An Exhibition with Young Contemporary Turkish Photographers

Silva Bingaz, Korhan Karaoyşal, Özlem Şimşek, Ali Taptık, Serkan Taycan, selected by Geniş Açık project office

26 March 17.00 opening of exhibition

Serdar Darendeliler and Ali Taptık talk about photography in Turkey

Malmö Muséer, Borggården och Växthuset, Malmöhusvägen 6, Malmö

27 March 2008

“European Values in a Global Context? – Perspectives from Turkey and Sweden”

Contributors: Mustafa Akyol, Ayşen Candaş Bilgen and Annika Ström Melin

Place: Malmö Stadsbibliotek, Gullbergrummet, Kung Oscars väg 12, Malmö

28 March 2008

“To Publish – Experiences from the Margin”

Contributors: Lal Laleş & Per Erik Ljung

Place: Galleri Signal, S Skolgatan 31, Malmö

28 March 2008

“Stanza gets a bit more bilingual”

Contributors: Bejan Matur, Li Li, Lal Laleş & Ulf Peter Hallberg

Place: Stanza på Inkonst, Bergsgatan 29, Malmö

4-8 May 2008, Diyarbakır

Sergi/Exhibition

“Kraliçenin Ülkesi”/“The Land of the Queen” (work in progress), Elin Berge

Diyarbakır Sanat Merkezi

5 May 2008

“Sınırları Kim Koyuyor? Çocuklar ve Edebiyat Üzerine”/“Who Sets the Boundaries? On Children and Literature”

Katılımcılar/Contributors: Åsa Lind, Fatih Erdoğan

Moderatör/Moderator: Andrea Karlsson

Diyarbakır Eğitim-Sen Şubesi

6 May 2008

“AB: Değerlerin Birliği mi?”/“The EU – A Union of Values?”

Katılımcılar/Contributors: Mazhar Bağlı, Carina Mårtensson

Moderatör/Moderator: İlhan Kaya

Diyarbakır Sanat Merkezi

7 May 2008

“Tiyatroya İhtiyacımız var mı?”/“Do we Need Theatre?”

Katılımcılar/Contributors: Mehmet Ergen, Björn Kjellman

Moderatör/Moderator: Indrid Rasch

Diyarbakır Sanat Merkezi

8 May 2008

“Hikaye Anlatıcılığı, Hasret ve Keder – Mehmed Uzun Üzerine”/“Storytelling, Longing and Sorrow – On Mehmed Uzun”

Katılımcılar/Contributors: Şeyhmus Diken, Per Erik Ljung

Moderatör/Moderator: Ingrid Rasch

Diyarbakır Sanat Merkezi

12-16 May 2008, İstanbul

12 May 2008

“Toplumlar Değiştikçe Akrabalık ve Arkadaşlığın Önemi”/“The Significance of Kinship and Friendship as Societies Change”

Katılımcılar/Contributors: Eva Österberg and Alan Duben

Moderatör/Moderator: Ingrid Rasch

Yer/Place: Tütün Deposu, Lüleci Hendek cad. No:12, Tophane, İstanbul

14 May 2008

“Başlıksız – Yazma İsteği”/“Untitled – On the Urge to Write”

Katılımcılar/Contributors: Jonas Hassen Khemiri and Alper Canigüz

Moderatör/Moderator: Ingrid Rasch

Yer/Place: Tütün Deposu, Lüleci Hendek cad. No:12, Tophane, İstanbul

16 May 2008

“Çipler Dünyasında Bilgi ve Kendi Kendine Düşünme: 21.Yüzyılda Eğitim”/“Knowledge and Self-reflection in a World of Chips: Bildung in the 21st Century”

Katılımcılar/Contributors: Sven-Eric Liedman and Burhan Şenatalar

Moderatör/Moderator: Ingrid Rasch

Yer/Place: Tütün Deposu, Lüleci Hendek cad. No:12, Tophane, İstanbul

Katkılarından dolayı tüm kurum ve kişilere teşekkür ederiz.

Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu
İstanbul İsveç Konsoloslugu, Türkiye-İsveç İşbirliği Bölümü

Lund Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Merkezi, Lund
Dicle-Fırat Kültür Merkezi, Diyarbakır
Diyarbakır Kervansaray Oteli, Diyarbakır
Diyarbakır Gazeteciler Cemiyeti Lokali, Diyarbakır
Eğitim-Sen Diyarbakır Şubesi, Diyarbakır
Geniş Açık Proje Ofisi, İstanbul
Büyük Londra Oteli, İstanbul
Lis Yayınevi, Diyarbakır
Malmö Müzesi, Malmö
Malmö Şehir Kütüphanesi, Malmö
Mazlum-Der Diyarbakır Şubesi, Diyarbakır
Pequod, Malmö
Galleri Signal, Malmö
Stanza, Malmö
İsveç Araştırma Enstitüsü, İstanbul
Tütün Deposu, İstanbul

Henrik ve Mari-Ann Bager, Mölle
Ulf Peter Hallberg, Berlin
Kadir İlkbazan, Diyarbakır
Burcu İnal Turan, İstanbul
Margareta Karlsson, Lund
Kawa Nemir, Diyarbakır
Catharina Raudvere, Lund
Dürdane Yavaş, Diyarbakır

We would like to thank:

European Commission Delegation to Turkey
Section for Turkish-Swedish Cooperation Consulate
General of Sweden in İstanbul

Centre for Middle East Studies at Lund University, Lund
Dicle-Fırat Kültür Merkezi, Diyarbakır
Diyarbakır Kervansaray Hotel, Diyarbakır
Diyarbakır Gazeteciler Cemiyeti Lokali, Diyarbakır
Eğitim-Sen Diyarbakır Şubesi, Diyarbakır
Geniş Açı Project Office, İstanbul
Hotel Büyük Londra, İstanbul
Lis Publishing House, Diyarbakır
Malmö Museums, Malmö
Malmö City Library, Malmö
Mazlum-Der Diyarbakır Şubesi, Diyarbakır
Pequod, Malmö
Galleri Signal, Malmö
Stanza, Malmö
Swedish Research Institute, İstanbul
Tütün Deposu, İstanbul

Henrik and Mari-Ann Bager, Mölle
Ulf Peter Hallberg, Berlin
Kadir İlkbazan, Diyarbakır
Burcu İnal Turan, İstanbul
Margareta Karlsson, Lund
Kawa Nemir, Diyarbakır
Catharina Raudvere, Lund
Dürdane Yavaş, Diyarbakır

